

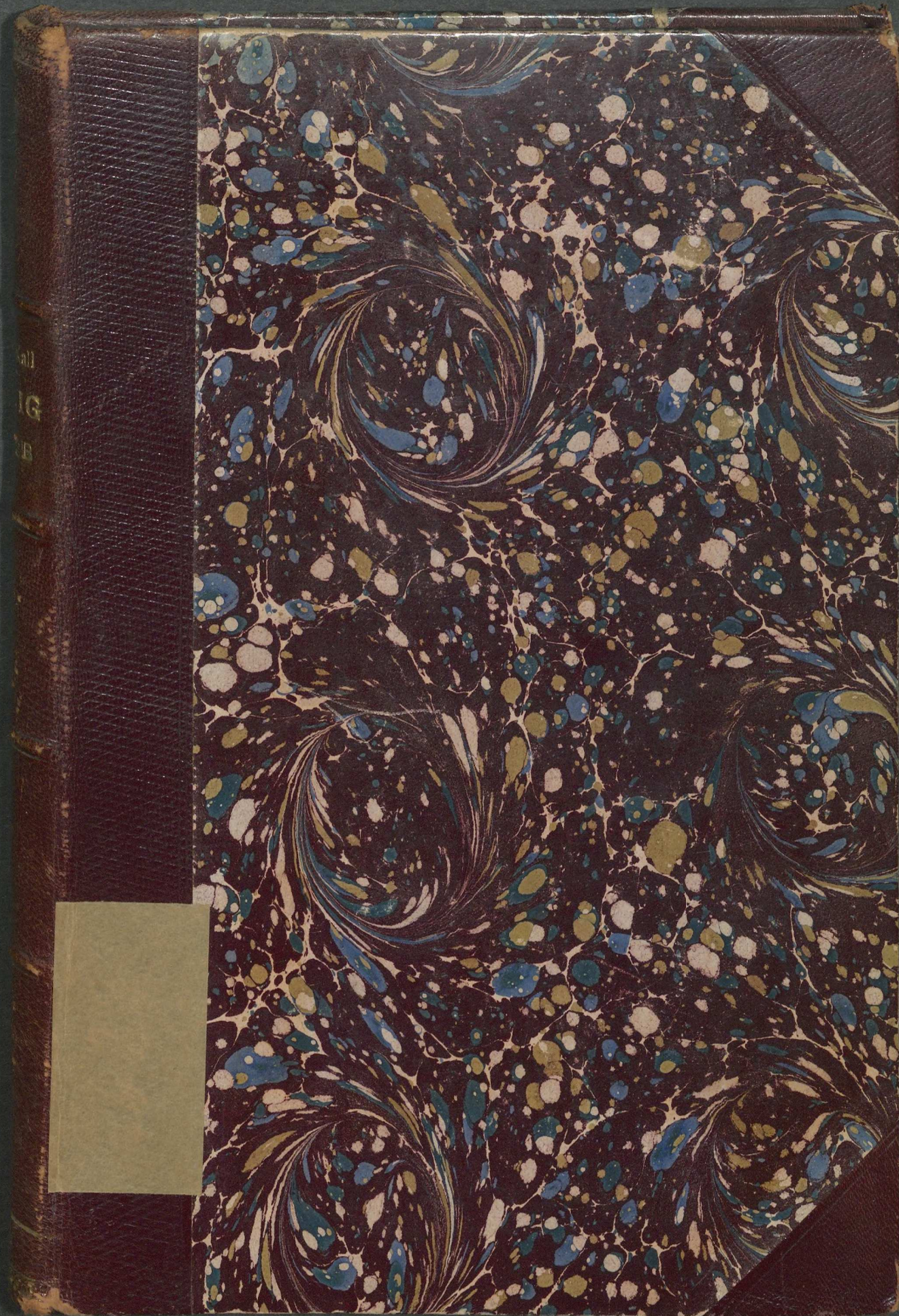
Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

~~Industribiblioteket~~

Grp: Forfatter: R. Kall.

Titel: Krig.

Bind: Udgave: Trykkaar: 1922.

~~Industribiblioteket~~

623

DANMARKS
TEKNISKE BIBLIOTEK

623 Kal

1922

K R I G

A m B

ROLF KALL

K R I G

(A og B)

KJØBENHAVN

1922

ROLF KAYE

K R I G

A or B

ROLF KAYE

KBHN. — NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

INDHOLD

A.

I. Samfund og Stat — Krig — Fredssagen — Voldgift og Fredlysning — Kriges Uundgaaelighed — Folket og Krigen	5
II. Krigspolitik — Fredsbrud — Krig og Politik — Modsætningen mellem Krig i gamle Dage og nu — Penge — Folkeret: Krigsbrug paa Papiret og i Virkeligheden. Udenforstaaende Magter.....	17
III. »Strategi« og »Taktik« — Angreb og Forsvar (Modangreb) — Hærveje. Ydre og indre Linjer. En eller flere Kolonner — Opklaring, Forbindelse og Handlefrihed. Sikring og Tilsløring — Kamp: Plan, Opmarche, træfnings- eller fløjvis Opstilling og Udvikling. Indledende, bindende og afgørende Kamp. Reserver — Samhold og Selvstændighed — Viljen til at sejre — Den lille Krig — Mellem Slagene. Levemaade og Førselstjeneste. Opland, Førselsveje og Førselsomraade.....	29
IV. Krigskunstens Hovedgrundsætning — Skiftende Opfattelse af Hovedopgaven, Overraskelser paa Valpladsen — Opgavens Vanskelighed — Store Hærføreres Færd — Vejen til Sejr — Biforetager (Strejftog og Kolonikrige) — Krigsskuepladser (Militærgeografi): Indledning — Grænser og Landgangssteder — Floder og Bjerge Fremkommelighed og Overskuelighed — Folketal og Næringsveje. Byer — Veje. Jærnveje. Sprængninger — Fæstningsværker — Stillinger — Hindrings Indflydelse	48
V. Krigsforberedelser. Angrebs- eller Forsvarskrig? Flere Modstandere. Søkrig og Herredømmet paa Havet. Den øverste Ledelse. Krigsplaner. — Hærens Opbud og Samling. — Forsvar: Maal og Muligheder. Forsvarsafsnit (Floder, Bjærgkæder, Sump- og Skovland). — Angreb: Maalet. Krigsplanens Usikkerhed. Sammenstød. Fjendens Fæstninger. Angreb paa Hindringer. — Angreb og Forsvars Fællestræk: Hæres Marchemaade og Ledelse. Dagsmarcher. Rejsemarche og Krigsmarche. Kvarteromraader. Samlingssteder (Alarmpladser), Levemaade og Førselstjeneste. — Marchebefalinger. — Hæres Bevægelser, Spredning og Samling. I Fjendens Nærhed. Slag. Stillingskrig. — Tilbagetog. Forfølgning	63
VI. Reglementer og Forskrifter — Højere Føring — Føreregenskaber — Føreres Værd — Enhed i Føringen — Krigsherren — Hærføreres Magtfylde — Stabe og Krigsraad	93

B.

Stridskræfter og Kampmidler.....	1
Uddannelse	7
Vaabenarter	11
Hærstævne og Landets Overgang paa Krigsfod	79
Hæren paa Krigsfod	86
Befalinger og Meldinger	90
Opklaring (Efterretningstjeneste)	101
Marche og Sikring paa Marche	118

Tillæg 1. Tilføjelser og Rettelser.

De smaa Tal i Afsnittene henviser til Vedtegninger, der om muligt udgives haandtrykt.

I.

Samfund og Stat — Krig — »Fredssagen« — Voldgift og Fredlysning — Kriges Uundgaaelighed — Folket og Krigen.

Samfundslivet er ikke opstaaet tilfældigt, men bunder dybt i Menneskenes Skrøbelighed: Vi maa hjælpe og tage Hensyn til hverandre for at udrette noget og overvinde de Farer, som truer os paa alle Leder og Kanter.

Oprindelig fandt Menneskene hinanden ved den fælles Arne, og hver Familie eller Flok udgjorde sit Samfund, men Familierne og Flokkene voxede til Stammer, Stammerne til Folk, og den Myndighed, Familiernes Overhoveder og Stammens Ældste sad inde med, tilfaldt delvis Folkets kaarne eller selvgjorte Herre. Tvangen — hvis man vil kalde Krav om Lydighed mod Vedtægter og Love Tvang — voxede samtidig med, at Samfundet fæstnedes, men til Gengæld gjorde Sammenhold Menneskene til Jordens Herrer og gav dem en Tryghed og et Velvære, der var utænkelige, hvor hver Mands Haand var mod alle og alles mod enhver.

Da Grænser droges om dem, Blodet, fælles Minder, Kamp for Føden og Hjemstavn bandt sammen, stod Staterne der¹).

Statens Hovedopgave er at bygge Landet med Lov, værne om Samfundet uden at gaa Enkeltmand for nær og sikre Borgernes Velfærd i Nutid og Fremtid^{2b}). Baade indad og udad skal Goderne, der vindes, svare til Byrderne, der paalægges, og Ofrene, Undersaatterne bringer.

Ligesom Enkeltmand staar Staten sig ved at gaa frem med det gode; men hvor mindelige Ord ikke hjælper, maa den tvinge sin Vilje igennem, hvis den ikke kan give efter. Den, der ikke vil bøje sig for Loven og ikke flyer Landet, maa sættes fast eller slaas ned, og Overgreb fra andre Staters Side maa tilbagevises med Vaaben i Haand: Krig er »Landsherrens sidste Ord« — *ultima ratio regis*: Den kan dreje sig om alt mellem Himmel og Jord fra Guds Riges Fremme og et Folks Tilvær til Slavejagt og Snigmord med Opium og Ildvand; men dens almindelige Formaal bliver at paatvinge Fjendens sin Vilje²).

Et Folks Muligheder ude afhænger til syvende og sidst af, hvor skarpe dets Vaaben er, en haard Virkelighed, som skinner gennem fagre Ord, hver Gang Verden bliver for lille.

Der er talt og skrevet ivrigt imod Krig³). Nogle er »Fredsvenner« i god Tro, andre af Tankeløshed, Magelighed eller Fejghed. Fredsælest er Kvæ-

kerne, som vægrer sig ved at gøre Krigstjeneste, da vi skal elske vore Fjender og vende venstre Kind til, om nogen slaar os paa højre⁴).

I korte Træk er Fredsvennernes Opfattelse*):

Jorden er stor nok til os alle og byder baade Haandens og Aandens Arbejdere fredelige Opgaver i Overflod: Der er Jord at bryde, Skove at rydde og Veje at bygge i alle Lande. Jorden gemmer umaadelige Rigdomme i sit Skød, bare vi vil løfte dem. Der er Haandværk og Fabriksvirke nok at tage op og vidtstrakte Have at pløje. Syge at helbrede, faldne at rejse og fattige at hjælpe er der ogsaa Verden over, og vi trænger til Videnskab for at blive klogere og Kunst for at blive gladere ved Livet. Enhver kan altsaa faa Arbejde efter sine Evner og Tilbøjeligheder, naar Samfundet styres, som det skal. — Kiv og Strid i det daglige Liv bliver man vel aldrig fri for, men lidt god Vilje jævner Trætte Mand og Mand imellem, og Staters Tvist kan afgøres ved Voldgift⁵).

Hvorfor saa spille umaadelige Kræfter paa Krig og Krigsrede, der svækker Folket, lammer Handel og Vandel, ødelægger Frugterne af aarelangt Slid og paafører Menneskene grusomme Lidelser? — »For Ærens Skyld«, svarer nogle; men vi vinder ingen Ære ved at slagte hverandre — tværtimod, vi nedværdiges. Krig avler Haardhed og Raahed og gør Menneskene til Dyr. »For Fremtidens Skyld«, siger andre, men Krig nedbryder Samfundet. Skellet mellem Ret og Uret slettes; Ugerninger hører til Dagens Orden og alle Laster trives; store Værdier ødelægges, Farsot og Hungersnød gaar i Krigens Spor med aandelig og legemlig Usseldom i Følge, og selv Sejrrherren høster i Aaringer Ufredens onde Sæd⁶).

Naar disse Sandheder gentages tidlig og silde, bliver de til sidst levende, Egenkærligheden viger og Alverden faar Øje for, at hvad der end skiller Folk og Stater, har det, der binder dem sammen, dog større Værd. Samtidig bør man forebygge Krig ved at ty til Voldgift og afvæbne sig. Jo tiere Magten bøjer sig for Retten, jo grundigere Afvæbningen bliver og jo mere Folkeslagene vænner sig til at leve som ét Folk, des umuligere bliver blodige Afgørelser.

Selv om Voldgift ikke huer alle, bør Lande, hvis Indbyggere vil gælde for oplyste Mennesker, afvæbne og fredlyse sig eller lade sig fredlyse for at undgaa Krig⁷). De kan gøre det uden Fare — ingen tilføjer uskadelige Lande ondt, — og gjorde Menneskeheden en usigelig Tjeneste, idet Fredlysningsens Fordele efterhaanden bragte andre paa bedre Tanker, saa at de ogsaa nedlagde Vaabnene og der blev evig Fred paa Jorden⁸). Vil Stormagterne ikke gøre det første Skridt, maa de smaa vise Vej; de kan dog aldrig sætte haardt imod haardt.

De, der afviser slige Muligheder, kæmper imod Tidsaanden⁹); Strømmen gaar i Retning af at gøre alle lige og slette Skellene baade mellem Samfundslag og Folkeslag. Folkenes vaagnende Selvfølelse i det sidste Hundrebaar

*) Man sige ikke: »For Verdenskrigen«. Nogle Folk har intet lært og intet glemt.

synes vel at tyde paa det modsatte, men skyldtes i Virkeligheden Overgangen fra Enevælde til Folkestyre, idet Fyrsterne var mindre folkeegne end de brede Lag. Efterhaanden som de kommer til at raade, gør Samfølelsen sig gældende og bringer Fart i Udviklingen, som allerede er vidt fremskreden, idet Videnskab, Handel og Værkfliid knytter Landene sammen uden Hensyn til politiske Grænser, og fælles Lov og Ret fæstnes paa saa mange Omraader, at den, der ypper Strid, skader sig selv.

I Modsætning til »Fredsvenerne« tror andre, at Kampen for Livet ikke altid kan udkæmpes med fredelige Vaaben¹⁰⁾ — en Tro, selve Bibelen udtaler i *Frelserens Ord*: »Naar I hører om Krige og Rygter om Krige, da ræddes ikke; det maa ske, men Enden er ikke endda. Thi Folk skal rejse sig mod Folk og Rige mod Rige«.

Johannes Døber bød heller ikke Stridsmændene at nedlægge Vaabnene, men kun: »Pres ikke Penge af nogen med Vold eller Svig og lad Eder nøje med Eders Sold« — og Paulus kaldte ikke Krigstjeneste ond Gerning, da han mindede sine Medbrødre om at lyde Øvrigheden og Myndighederne og være redebonne til al god Gerning; tværtimod: »Øvrigheden bærer ikke Sværdet for intet; den er en Hævner til Straf for den, som øver ondt«¹¹⁾.

Sagen er:

Vi kan maaske i mange Tilfælde finde en fredelig Løsning, hvor Fortidens Styresmænd greb til Vaaben — m a a s k e. Det er slet ikke givet, at Krige, der tilsyneladende kunde og burde være undgaaede, i Virkeligheden gjaldt de Arvefølgespørgsmaal og Smaating, Historiebøgerne nævner. Det var ofte kun Paaskud eller Draaben, der bragte Bægeret til at flyde over. Lige saa lidt staar Bøgerne til Troende, naar de giver Herskerluner Skylden. Aarsagerne laa dybere og vilde ogsaa have medført Krig i vore Dage¹²⁾. — Religionskrige hører maaske Fortiden til: Vi er jo taalsumme eller lunkne, mens vore Fædre rasede med Ild og Sværd mod anderledestroende — m a a s k e. Umuligt er det ikke, at en ny Mahdi tænder Verden i Brand, før vi aner, og Trossager kan knyttes saa nøje sammen med jordiske Ting, at selv den lunkneste til sidst griber til Vaaben; men var Arvefølge- og Religionskrige end utænkelige, er der Krigsemmer nok, saa længe Grænserne ligger, hvor de ligger, og Menneskene er, som de er.

Kun naar Grænserne drages, hvor Samviljen hører op, ligger de, hvor de skulde, og dog faar man ikke Fred ved at ændre Verdenskortet saaledes: Folkeslag voxer, Folkeslag sygner, og Mennesker flytter fra Sted til Sted, saa at der altid er Brødre at fri fra fremmed Aag.

Menneskene bliver ikke anderledes. Enkelte frigør sig aandelig, Masserne aldrig. De faar højst en Medfølelse, der svinder som Dug for Solen i samme Nu, de føler sig true; deres Griskhed er umættelig, deres Uvidenhed grænseløs, og i Længden gør de Udslaget, hvad enten de lyder enevældige Fyrster eller Folketribuner.

Lad os tage Verden, som den er, i Haab om, at det onde bærer Straffen i sig selv¹³) — saa meget des bedre, om Guldalderen gryr, da faa har for meget og færre for lidt og hverken stigende Folketal eller svimlende Indtægter bringer Freden i Fare.

Selv om alle Stater vedtog Voldgift, var det ikke sagt, at Sagvolderne bøjede sig godvilligt for Rettens Kendelser. I saa Fald kunde man maa s k e bringe dem paa bedre Tanker ved Boycottning, hvilket dog er lettere sagt end gjort, fordi der skal handles hurtigt og alle maa være enige; men glippede ogsaa den Udvej, maatte Kendelserne sættes igennem med Magt — ellers var Rettergang taabelig, — og jo større Sag, des større Magt maatte der staa bag Kendelsen. Voldgift forudsætter altsaa Vaabenmagt.

Det er tilmed usandsynligt, at Voldgift vedtages almindelig. For Stater, der ikke kan komme hinanden til Livs med Vaaben i Haand, er Voldgift den nemmeste Udvej, naar der kommer en Kurre paa Traaden. Ogsaa andre er den tjenlig i Døgnets Tvistemaal, men hvor Folkets Ve og Vel staar paa Spil, kan man aldrig vente, at den stærkeste indlader sig paa Rettergang, endsige bøjer sig for en ugunstig Kendelse¹⁴). Han k a n ikke uden Fare for, at der flyder Blod indenfor hans egne Grænser eller andre rejser sig imod ham. Heller ikke den svageste tør altid give efter, fordi iøjnefaldende Svaghed frister Modstanderen til at stille nye Krav.

Allerede Beliggenhed og Hjælpekilder giver et Land et Værd for krigsførende Magter, som den ærligste F r e d l y s n i n g hverken øger eller mindsker. Snart gaar gode Hærveje over fredlyst Grund¹⁵), snart faas Levnedsmidler, Penge og andet Tilskud nemmest i Tredjemands Land. Saa længe Krigen føres langt af Led, skænker de krigsførende tilsyneladende ikke Sagen en Tanke, men, naar Uvejret trækker sammen i Nabolaget, maa hver for sig tage under Overvejelse, om det ikke er bedst at komme Modstanderen i Forkøbet som Englænderne i 1807. Selv Stormagter overfalder næppe et fredsølt Land med Glæde — det bliver een Fjende til, — men Nød bryder alle Love, og at den fredlyste skulde undgaa Opmærksomhed ved at »ligge død«, er lige saa usandsynligt som, at de krigsførende skulde slaa sig til Taals med Talemaader eller tilgive, at Fjenden fik Hjælp. De maa have Sikkerhed for, at det fredlyste Land baade kan og vil værge sig¹⁶). — Endog før Krig udbryder, kan en Magt finde paa at sikre sig fredlyst Land eller stille Krav, der gør Fredlysningen intetsigende¹⁷).

Fare for Overgreb truer ogsaa til Vands. Krigsskibe kan hverken stadig holde Søen eller fjerne sig saa langt, de lyster, fra Kulstationer og Dokker. De fleste Sømagter har derfor lettilgængelige Flaadehavne langt fra Hjemmet, hvor deres Krigsskibe kan faa Hjælp og Søfolket Hvile¹⁸) Savnes Tilflugtssteder, bliver fremmede Havne en medtagen Flaades sidste Haab, og Admiralen bryder sig i Nødsfald Vej med Magt, hvis han er stærkest. — En Flaade, der skal spærre en Kyst, kan ikke sprede sig, — saa bliver den slaaet, hvis Fjenden bryder samlet ud, — men maa lade Forpostskibe vogte Strand og Havne og holde sin Hovedstyrke samlet for at

ile til paa Melding om den fjendtlige Flaades Komme. Af Hensyn til Under- vands- og Torpedobaade, som sniger sig gennem Forposterne, gør Hovedflaa- den vel i at holde sig saa langt ude, at Baadene ikke kan naa den og slippe hjem igen i Løbet af én Nat, — hvor langt i det mindste kan ligefrem ud- regnes af Baadenes Fart og Brændselfang. For større Sikkerheds Skyld ankrer Flaaden helst i Farvande, som er lette at spærre. Hvis den nu enten er for nær o: i stadig Fare eller for fjærnt i frit Farvand, men kan finde tryk Ankerplads i passende Frastand paa fremmed Søgrund¹⁹) ledes den i Fristelse og opkaster maaske endog Strandbatterier paa fredlyst Grund for at støtte sine Vagtskibe og Minespærringerne om Ankerpladsen.

Særlig Fare truer Lande om Farvande, nogle Magter vil have lukkede, andre aabne i Krigstid (Danmark om Sund og Bælt, Tyrkiet om Bos- porus).

Historien vidner da ogsaa, at Fredstilsagn er Mundsvejr, hvis den fredlyste ikke kan bide fra sig, og egen Fred- lysning hjælper ligesaa lidt, hvis man ikke er Mand for at vise sin Vilje med Jærn og Blod.

Østrig, somborgede for Fristaten *Krakov*, inddrog den uden videre i 1846, fordi den gav polske Flygtninge Ly. Kun Tilfældet og 80,000 Mand i Vaaben reddede det fredlyste *Belgien* fra Krig i September 1870, da Levnin- gerne af *Mac Mahons* Hær vilde søge Redning paa belgisk Grund²⁰). 100,000 Franskmænd, som Tyskerne spærrede Hjemvejen, trængte i Januar 1871 ind paa *Schweiz'* fredlyste Enemærker og maatte afvæbnes af en schweizisk Hær, for at Tyskerne ikke skulde følge efter. *Japaneserne* udnyttede *Korea* hensynsløst, skønt det fredlyste sig før Krigen i Mandsjuriet og var uskade- ligt, og Belgiens Blod raaber til Himlen.

Trygheden, man vinder ved at fredlyse sig, er Blændværk. Hvorfor saa binde sine Hænder, aabne Døren for fremmed Indblanding og give hjemlige Fredsapostle Vind i Sejlene?

Stigende Kultur giver Klæder af samme Snit, en vis ydre Afslibning og fælles daglige Fornødenheder; visse Tanker breder sig vidt, og enkelte Bøger og Smudsromaner læses Verden over; vor Videns Grænser rykkes ogsaa ud; Opgaver, Fortiden veg for, løses legende, og Landenes Avl og Omsætning voxer svimlende; men — Folkeslagenes Ejendommeligheder udviskes ikke, og det Land findes næppe, hvor rige deler villigere med fattige, Taknemme- lighed og Ærlighed bliver større eller svage ynkes inderligere. Tværtimod!

Skønt Kulturfolk drøvtænker over Sædelære, som uodlede knap skænker en Tanke, udlægges Grundsætningen »*Enhver sit!*« — *suum cuique* — netop i Kulturlandene uhyggelig tit som: »*Hold, hvad Du har, og tag, hvad Du kan!*« Det er mindre farligt dør, end hvor Selvtægt og Blodhævn raader, og store Røvere har hverken nødig at bruge Vold eller Vaaben²¹). — At Men- neskeslægten i Tidens Løb bliver bedre og lykkeligere, er en vovet Paastand: Kultur fremelsker mere Følelse i Tanke end i Hjærte, og Kundskab er Magt, ikke Hjærtelag; Lykken kommer indvendig fra — et nøjsomt Sind er dens

rigeste Kilde, men hvor findes nøjsomme Kulturmennesker! — og selvom Mennesker føler sig lykkelige, er det ikke sagt, de bliver bedre; der skal en bred Ryg til at bære gode Dage. Ser man den sande Maalestok for Menneskers Storhed og Lykke i Evne til at ofre sig for store Fællesmaal, bliver »Kultur« snarest et Tilbageskridt, fordi den overdriver den enkeltes Værd og Ret, og Kravene til Velvære stiger, uden at Kampen for Livet lettes.

Større Sans for Næstens Ret end i det daglige Liv finder man i hvert Fald ikke, hvor Folk staar overfor Folk, Stat overfor Stat. Gammelt Nag og gamle Fordomme, Angst for, at Godhed tages for Svaghed, maaske ogsaa et Folks Tro paa, at det er udvalgt, eller »Menneskers« Ringeagt for »Barbarer« og Halvaber, gør Øjnene kolde og Hjærterne haarde²²). Statsmændene kan være saa rettænkende og fredsommelige, det være skal; deres Syn paa Ret og Uret i det daglige Liv bliver ikke afgørende, og de tvinges i Embedsmedfør ofte til at staa stejlt paa deres Ret, hvor de som Mennesker vilde bøje sig (Lord *Palmerstons*: Ret eller Uret — mit Land!²³). Der kan ogsaa opstaa et Overmaal af Kraft eller indre Spændinger i et Folk, som maa have Luft udad²⁴).

Ikke alle og enhver vil kæmpe for at leve under eget Flag og tale sit eget Sprog — Fædreland og Modersmaal er nogle den ligegyldigste Sag af Verden eller faar først Værd for dem, naar de ingen af Delene har! Indre Kævl og Madstræv eller Slagord trænger ogsaa Fædrelandskærlighed til Side. Nationale Modsætninger kan dog avle grænseløst Had og rummer Spire til Undertrykkelse paa saa mange Omraader, at Uafhængighed byder iøjnefaldende Fordele: Selv i vore Dage er der ikke langt fra Afhængighed til Trældom, og Nutidens Magthavere ved fuldt saa vel som Fortidens at bøje Retten og skyer ingenlunde Vold og Tvang²⁵). Allerede »en syg Mand« faar det at føle, i Form af ublu Afgifter for venlig Hjælp, og underkuede Folk gaar det endnu værre. Uspurgte eller i Kraft af Flertallets Ret, tvinges de til tunge Ofre for ligegyldige Formaal, deres Modersmaal knevles, gamle Rettigheder trædes under Fødder, og Ungdommen har ofte kun Valg imellem at udvandre eller kæmpe for sine Avindsmænd. Kan Uafhængighed derfor til sidst endog synes dem, der ikke har andet Fædreland end, hvor der er godt at være, en Kamp værd, bliver Krig uundgaaelig, naar et stolt og stærkt Folk føler sig truet eller ydmyget. — Det er heller ikke sagt, at andre Stater finder sig i, at et Lands Udvikling tager en Vending, som ikke huer dem — der er Maade med Ret til Selvraade!²⁶). Selv Landsmænd kommer jo i Vaaben mod hinanden, hvis Magthaverne ikke kan vinde sig Lydighed med det gode eller Tilstanden synes dem, der ikke har Magten, utaalelig og ikke kan ændres ad fredelig Vej²⁷).

Nutidens Samkvemsmidler mindsker vel Faren ved Overbefolkning, men Faren er der, og hverken ny Jord eller nye Markeder ligger alle og enhver aabne. Selv under lige Kaar er Kappestriden haard, og haardere bliver den, naar ét Folks Arbejderhær er dygtige, flittigere og nøjsommere end andres og ikke lader sig skubbe til Side. De, der hverken vil leve fra

Haand i Mund eller af andres Naade og Barmhjertighed, kan derfor hurtig komme i virkelig eller indbildt Nød, som trykker dobbelt, fordi man aldrig véd, hvad lykkelige Medbejlere vinder i Mellemtiden, og hvor det gælder det daglige Brød, slaar selv den mest lavpandede fra sig, naar han ikke kan bjærge Føden paa anden Maade.

Derfor lurar evig Fare for Ufred paa Verdensmarkederne og Handelsvejene, hvor Alverdens Folkeslag mødes: Alle vil have Plads i Solen — helst alene, i hvert Fald lige saa god Plads som andre — og aabne Døre til Guld og Arbejde. Ret og Uret bliver udelukkende Spørgsmaal om, hvad der lønner sig, og hvad eet — maaske vildledt — Folk regner for ufra- vigelig Ret, synes andre blodig Uret — saa maa Vaabenlykken raade: K r i g er N ø d v æ r g e ²⁸). Den, der overfaldes, værger i mange Tilfælde ikke alene sin Ret, men sin Tilværelse, og selv den, der griber først til Vaaben, kan ikke uden videre dømmes; han er maaske i Virkeligheden mindst skyldig²⁹). Derfor nedbeder ogsaa begge Modstandere i god Tro til en retfærdig Sag Guds Velsignelse over deres Vaaben³⁰).

Faren bliver ikke mindre ved, at U d b r u d d e n e o f t e e n d o g k o m m e r i n d v i e d e u v e n t e t.

Var Krige kun til Vinding for de store, kunde S o c i a l i s m e n maaske skabe et Brodersind mellem Folkenes brede Lag, som gjorde Krig umulig³¹), men ogsaa Smaafolks Velfærd kommer i Modstrid paa den ene og den anden Side Grænsen. Socialismen staar derfor ligesaa magtesløs som Kulturen; begge svækker allerhøjest Folkets Sammenhold og Vilje, saa at det ikke kan føre Krig, skønt det maaske udæsker andre. — Endnu ringere er Haabet om at se P e n g e m æ n d e n e som Fredsfyrster, fordi de har hindret Krig. Kapitalen vil kun yngle, og da Uro bringer Pengene paa andre Hænder, arbejder nogle maaske for Krig, medens *beati possidentes* i Nødsfald redder deres til Udlandet. Magthaverne er tilmed ikke uden videre tvungne til at neje sig for Kapitalen, da den kun er U d t r y k for Arbejdskraft.

Naar Enhver kan sige sig selv, at han ikke har Fred længere, end hans Nabo vil, og svarer for hvad Skade han med eller mod sin Vilje paafører andre, tager et Folk, der er u k l o g t eller u s s e l t nok til ikke at væbne sig i Tide, Skade for Hjemgæld. Selv om det laver det bedste Smør og det smukkeste Porcelæn af Verden, selv om det har fremragende Videnskabsmænd og Kunstnere og spiser og drikker godt, gaar det ud af Sagaen³²). Ingen regner med det, ingen spørger om dets Vilje, og det har hverken nodig at udæske eller vise sig uvenligt. Den Dag det lønner sig, tramper Naboerne det under Fødder eller tvinger det til at deltage i andres Krig uden Tak og uden Vinding. Det gælder store Riger saa vel som smaa — *Kina* saa vel som *Danmark* og *Korea*³³).

At væbnet Modstand er haabløs for et lille Folk, er en Paastand, Kendsgerninger lige saa ofte har omstødt som stadfæstet. Nogle finder Udsigterne trøstesløse; andre paastaar med samme Ret, at Fjenden sjælden har meget at vinde, hvor der — udefra set — kun er lidt at værne, og at et Folk, der

vil, ogsaa kan gøre Modstand nok til, at det ikke lønner sig at bryde den, selv om Tredjemand ikke lægger den stærkeste et Halmstraa i Vejen. I saa Henseende har det tilmed ingen Nød. Magterne vaager over hinanden med Argusøjne. For de smaa gælder det altsaa i mange Tilfælde kun om at holde ud, til de faar Hjælp, og de kan uden Overmod sige som *Luther*: »Overfor Gud skal man være lille, frygtsom og ydmyg, og for at vinde Gud paa Forhaand ved et ydmygt Sind, skal man give sin Sag i hans Vold, at han ikke lader det gaa efter vor Ret, men efter sin Godhed og Naade. *Overfor Mennesker skal man være kæk, frimodig og djærv, naar man tror, de har Uret, og slaa til dem af et godt Hjerte*«³⁴)! — Tanken om, hvad Efterslægten kan komme til at lide, maa give dem dobbelt Kraft, og hvor ilde det end gaar, slaar Oprejsningens Time snarere for den, der segner med Vaaben i Haand, end for den, der skyr Kamp.

Der er ingen Grund til at synge Lovsange over Krig: Den bringer de færreste Deltagere andet end Lidelser, Savn og Fare³⁵) — og dem derhjemme! Men, naar man kan tilkæmpe sig store Goder, er det urimeligt at fordømme den, fordi den medfører Lidelser. Spørgsmaalet bliver kun, om det, man vinder, er Offeret værd. Ellers maatte der ogsaa gøres Indsigelse imod, at mange Læger og Sygeplejersker, Videnskabsmænd og Arbejdere daglig vover Liv og Helse for andre. Det er ensidigt at fremhæve Skyggesiderne: Hvor megen Uret har Vaaben ikke afværget, og hvor tit har Krig ikke givet Stød til mægtigt Opsving paa alle Omraader:

Hellenerne blev først »Hellenere« ved Perserkrigene; *Alexander den Store* aabnede Verdenslivet og Verdensaanden umaadelige Vidder med Sværdet i Haand, og *Romerne* bragte Samfundet Kæmpeskridt fremad, skønt de kun lukkede Janustemplet tre Gange i 700 Aar³⁶). En i umindelige Tider ukendt Velstand og Velsignelse groede i *Arabernes* blodige Fodspor til Indus i Øst og Atlanterhavet fjærnt i Vest, og *Hollands* Storhed grundedes under 80 Aars Kampe ligesom *Englands* ved Kampen mod Spaniens Storflaade.

Krige maa opfattes som Uvej, der rusker Menneskene op af den Dvale, Fred og gode Dage dysser dem i, og renser Luften³⁷). Gik *Heraklit* for vidt, da han kaldte Krig altings Fader, — opfindsom og nøjsom gør den dog, ligesom Nød lærer nøgen Kvinde at spinde, og allerede Fare for Krig er en Spore. Langvarige Krige tærer haardt paa Land og Folk, — hvor haardt, mærker først de, der skal opdyrke den udpinte Jord, genrejse Byerne, drive Skove frem paany og sætte de slidte Maskiner i Gang, — men et livskraftigt, sejr-rigt Folk gør Arbejdet, og selv et slagent kan indad vinde, hvad udad tabtes. Kun raadne og døende Samfund gaar sikkert til Grunde.

Krigstjeneste er ikke nedværdigende. Man behøver hverken at minde om, at Menneskeslægten maatte have taget mærkelig fejl, naar den fra Arilds Tid regnede det for ærefuldt at vove Livet for sit Land eller om, at et Folk vinder ved at løfte i Flok. Allerede Grundtanken, den røde Traad gennem Tjenesten: at høje og lave skal staa Last og Brast og ofre sig hensynsløst i Farens Stund — er smuk-

kere og sundere end Forretningslivets »*Enhver er sig selv nærmest*«. Idet Hæren lærer Folk at lyde og byde og at tie og tale i rette Tid, fæstner den Grundvoldene for Samfundets Lykke og Fremgang, og Tjenesten kan ranke Ungdommen aandelig og legemlig og fører høje og lave, rige og fattige sammen under lige Kaar, saa at de lærer at agte hinanden. Aldeles bortset fra, at den, der aldrig vil sætte Vold imod Vold, til syvende og sidst støtter andres Voldsfærd, taler en kraftig Hær*) indtrængende til fremmedes sunde Fornuft³⁸), og samtidig giver den Samfundet Grund under Fødderne. Den er dets levendegjorte Frihedskærlighed og Vilje til at værgе sig udad og indad. Er Viljen stærk, bæres baade Samfund og Enkeltmand oppe, og der lægges en Dæmper paa Folk, som tager egen Vinding og eget Velvære til Rettensnor i alt, en Hovedkilde til menneskelig Elendighed. Er Viljen slap, skyder Tvivl og Modløshed dybe Rødder i Landet; Retsfølelsen svækkes, og Hvermands Hæderlighed kommer i Fare, fordi man er ussel. Afvæbning og overdreven Fredsommelighed har altsaa stik modsat Virkning af, hvad Fredsvennerne tror. — At Krigstjeneste gør Flertallet til navnløse Enere, lader sig derimod lige saa lidt nægte som, at Folk, der føler sig, — endog naar Landets Vel-færd staar paa Spil, — nødig vil drukne i Hoben. *Hinc illæ lacrymæ!*

At kalde Krig for Mord er barnligt. En Soldat kan finde det oprørende, at han skal skyde paa Mennesker, han aldrig har set, og som intet har gjort ham — men han maa adlyde; ellers hører alt op. Den enkelte har intet Ansvar, og svigter han, bliver han kun medskyldig i, hvad Uret hans Folk lider. Skylden og Ansvaret ligger hos alle og hos — ingen. Samfundets Liden-skaber og Drifter vækkes langsomt ved et Sammenspil af talløse skjulte og aabenlyse Kræfter, men én Gang i Oprør, er de vanskelige at tøjle, og de udlader sig voldsommere end Enkeltmands, ligesom Bølgen har Kræfter, Draaben ikke vækker fjærneste Forestilling om, skønt begge lyder de samme Love³⁹). Hvorfor det er saa, er Massernes Sjæleliv os endnu for gaadefuldt til at udrede⁴⁰). — Vil man endelig tale om Mord, maa Anklagen rettes imod dem, der sender en tarvelig uddannet og udrustet Hær til Slagterbænken.

Da alt taler for at rede til Krig, er det klogest at gøre Skridtet helt ud og ruste sig til Tænderne, saa at det ikke bliver spildt Møje. Lande, som grænser til Havet, maa baade have Hær og Flaade. Ligger deres Fremtid paa Havet, maa Flaaden gøres stærk til at vove en Kamp om Herredømmet til Søs; tør de ikke stræbe saa højt, skal den i hvert Fald hindre fremmede i at lade som hjemme i Landets Farvande, — det er Folkerettens Bud⁴¹).

Der er Grænser for, hvad et Land kan ofre i Krigsøjemed, og Hærugifter er ikke ligefrem frugtbringende — det er Udgifter til Retsvæsen, Polit i og Skoler heller ikke, — men hvad man lod ugjort i Fred er tit ubodeligt, og Udgifterne lønner sig saa rigelig, hvis de afværger Krig, at Folk gør

*) »Hær« taget i sin ældgamle Tyd »Krigsmagt til Lands og til Vands«.

bedst i at spørge: »Har vi Raad til at lade være med at ruste os?« At Udgifterne før Verdenskrigen havde naaet en Højde, som kuede Erhvervslivet, er grebet ud af Luften. Tiden gjorde umaadelige Fremskridt i Rigdom og ydre Velvære, og nogle af de Lande, som jamrede højest, havde Raad til at slukke Sorgen i Have af Øl og Alkohol.

For et fejgt og blødagtigt Folk, som savner Sammenhold og andre Forudsætninger for at udrette noget i Krig, er »Hvad kan det nytte?« selvsagt Løsen, men hvem vil aabent sige det om sig selv? I Lande, hvis Bønder og Haandværkere staar Maal med Verdens bedste, — hvor der er driftige Handelsmænd og fremragende Idrætsmænd paa de fleste Omraader, og Videnskabsmænd og gode Hoveder fuldt saa vel som i andre Lande, gælder Løsenet ikke.

Krig er en grænseløs Ulykke for saa mange af det Slægtled, den rammer⁴²), at intet Stridsspørgsmaal, der kan løses med det gode, bør løses med Vaaben⁴³). Det maa derfor hilses med Glæde, at Haagdomstolen, Folkeforbundets faste Verdensdomstol i Haag og en Række Overenskomster letter Voldgift, men — de fleste Stater unddrager udtrykkelig Spørgsmaal, som rører Folkets Uafhængighed og Ære, fra Rettergang, og de afgør selv ethvert Spørgsmaals Rækkevidde.

Mærkeligt nok hidser Folkestemningen i afgørende Øjeblikke snarest til Krig, selv om det er Vanvid⁴⁴), og Statsmændene savner ofte Mod og Evne til at stille Stormen. De er ogsaa ilde stedte: sætter de ikke Hæren paa Krigsfod, faar Fjenden Forspring; gør de det, ruller Lavinen⁴⁵).

Om en ny *Torgny Lagmand* staar op og slaar en overmodig Fyrste eller Folket koldt Vand i Blodet, er tvivlsomt⁴⁶), og Blade ne kan man desværre ikke vente sig synderligt af, naar det gælder at gaa imod Strømmen. De tøjlesløse Blade, som kun vil tjene Penge eller er i Børsspilleres Sold, raaber højest, og Lovgiverne har tænkt mere paa Trykkefriheds gode Sider end paa Ytringsfriheds Farer⁴⁷). En dygtig og samvittighedsfuld Presse kan dog dæmpe Krigslysten, hvis den vil. Derimod lader Krig sig ikke hindre ved almindelig Arbejdsnedlæggelse Landet over lige før eller efter, at Freden brydes. For at det skulde ske, maatte der være et Sammenspil mellem Folkeførerne paa begge Sider af Grænsen, som er utænkeligt, saa længe Statsstyrerne endnu har Skygge af Myndighed, men nedlægges Arbejdet ikke samtidig og i tilsvarende Omfang i begge Lande, fører det hele kun til, at det ene vinder en let Sejr. — Tanken om at lægge Hindringer i Vejen, naar Statens Velfærd staar paa Spil, er et sørgeligt Tidernes Tegn: Mange vil nyde Samfundsgoder og Rettigheder i videste Maal, men ofre noget eller vove Skindet er de for lumpne til. Tanken er saa meget uhyggeligere, som den taler til Egenkærlighed og Fejghed i Menneskelighedens og den sunde Fornufts Navn.

Et Folk, der ikke vil nedlægge Vaabnene og overgive sig paa Naade

og Unaade, har kun eet at gøre overfor dem, der sviger i Farens Stund: sla a dem ned. Den, der ikke er med, er mod, og enhver, der lader sig lokke, er Fjende og fredløs — at tale dem tilrette er utilgivelig Svaghed. Arbejdsnedlæggelse fører altsaa enten til viljeløs Underkastelse eller føjer Borgerkrig til Landets andre Ulykker.

Bed med Haanden paa Din Plov!
Saa velsigner Bønnens Kraft din Møje.
Hesiod.

Et Folk, der vil værges sig, viser sin Vilje i Fredstid:

Landsherren (Statens Overhoved) er Krigsherre og har uindskrænket Befaling over Krigsmagten til Lands og til Vands. Han vælger og vrager Befalingsmændene, saa at han kan kræve villig og nøjagtig Lydighed imod foresatte, fordi de alle er dygtige Mænd; og et Vink af ham er nok til at rejse Krigsmagten.

Værnepligtslovene paalægger enhver, der kan, at tjene i Krigstid, hvor og naar Landsherren byder. De spørger ikke, om Per kommer til at yde lidt mer eller tjene lidt længer end Povl, og hjælper ingen udenom hans Pligt, men fastholder urokkelig, at alle skal gøre Gavn.

Ungdommen lærer baade i Hjem og Skole at møde villig, naar Fædrelandet kalder, og Hæren uddannes og væbnes saaledes, at Mand for Mand, Afdeling for Afdeling er sandsynlige Modstandere voxne. Loven frakender enhver, der unddrager sig Tjenesten, borgerlige Rettigheder og hindrer Hærens falske Venner og aabenlyse Fjender i at undergrave og nedbryde Mandstugten. Hærens Udrustning ligger rede med Undtagelse af, hvad man nemmere kan sikre sig ad anden Vej, og Lovene, i Kraft af hvilke det sker, har mindre Enkeltmands Ve og Vel end Hærens Tarv for Øje.

Der er altid en tilstrækkelig Styrke under Vaaben til at afværge Overfald, og Hærstævne (Mobilisering) er planlagt og sikret, saavidt det staar i menneskelig Magt. De sandsynlige Samlingssteder dækkes af Fæstningsværker, hvor Fjenden kunde komme først; Jærnveje og Automobiler er i Stand til at bringe Hæren derhen i flyvende Fart.

Man lukker ikke Øjnene for, at Landet kan komme til at staa ene, og at Krig paa Liv og Død bringer Lidelse over alt levende i Landet, men — Enhver skal bære Sit uden Klage og hjælpe efter Evne. Loven tænker viselig paa at sikre Staten Penge og hjælpe Banker og Sparekasser, som bliver utalliges Tilflugt, til at ride Stormen af⁴⁸). En Kundgørelse om, at Krigs- eller, som det ogsaa kaldes, Belejringsstilstand er indtraadt, er nok til at give Landestyret den Enhed og Fasthed, Nøden kræver. De borgerlige Myndigheders Magt overgaar helt eller delvis til militære; Trykkefrihed, Forenings- og Forsamlingsret og lignende Borgerrettigheder indskrænkes, Straffe skærpes, og farlige Retsbrud underkastes hurtig Rettergang ved særlige Domstole (Standardret)⁴⁹). Hærens Førere faar Ret til at udvise Folk

og tvinge dem til at møde eller blive, hvor ønskes, standse Udførsel fra Byerne og lade Levnedsmidler, Kvæg og Heste m. m. føre dertil. Alle Jærnsveje, Telegrafer og Telefoner stilles fortrinsvis eller udelukkende til Hærens Raadighed, og Befalingsmænd faar Ret til at standse Telegrammer, bryde Breve o. l.⁵⁰). Dyrtid søges modvirket ved Love om ublu Spekulation og Vareaager, Inddragning og Uddeling af Levnedsmidler med tilsvarende Forbud mod Ødselhed og Hamstring og Paabud om Høj- eller Lavpriser, visse Virksomheders Indskrænkning til Fordel for andre, tvungen Drift af Jorden, Arbejdstvang og Arbejds løn.

At Landets Anstrengelser med Krig for Øje modvirkes paa noget Omraade eller under noget Paaskud, taales ikke. De støttes tværtimod ad Omveje: Næringslivet holdes uden Hensyn til øjeblikkelig Vinding indenfor sund Selvhjælps Grænser eller ogsaa sørger Staten for, at Landet til enhver Tid har passende Oplag af, hvad det ikke selv frembringer og ikke kan undvære i Krig*). Der bygges ingen Jærnbane eller Havn, graves hverken Kanaler eller Sejlløb, uden at man overvejer, om det ikke kunde skade Forsvaret, og om man ikke paa én eller anden Maade kan øge Landets Gavn i Krig⁵¹). I Stilhed tænkes ogsaa paa nye Handelsveje, hvis Fjenden skulde spærre de gamle, og nye Varer til at afløse savnede⁵²).

Halvhedens Lande (Lande, der slet intet gør, taler vi ikke om) rustet sig ogsaa og — lægger samtidig Hindringer i Vejen for at faa Gavn deraf.

Deres Love kender ingen »Krigsherre«; han var en Trusel for Landets Frihed — »Krigs-(og Belejrings-)tilstand« ligesaa.

Værnepligtslovene lodser omhyggeligt saa mange som muligt helt eller delvis udenom Tjenesten.

Hærens Uddannelse drives ikke over et ringe Lavmaal; der er sjælden eller aldrig øvet Mandskab nok under Fanerne til at sikre Landet, og kun en ringe Del af Udrustningen haves rede i Fredstid. Hvad der mangler, skal, om man overhovedet tænker derpaa, tilvejebringes i sidste Øjeblik ved saa skaansomme Love, at det er tvivlsomt, om det lykkes.

Alle og enhver har frit Slag paa Hæren, hvis Befalingsmænd trolig ofres for Folkegunst; ved Siden af Partihensyn raader Hensyn til Penge og Penges Værd saa godt som uindskrænket i Næringslivet og offentlige Arbejder; for Spørgsmaal om Landets Sikkerhed og Stilling i Krig har man kun Skuldertræk, og den, der svarer for, at Hæren opbydes, har saa tungt et Ansvar, at han fristes til at tøve for længe.

*) I første Fald værnes visse Virksomheder, som ikke taaler fri Kappelstrid med Udlandet, ved Hjælp af Told o. l.; i andet bøjers man sig vel for den Kendsgerning, at Landet tjener mest ved at udvikle sine givne Hjælpekilder og indføre, hvad man faar billigere ude end hjemme, men binder Kapital i Varer, man i Krigstid let afskæres fra at indføre (det drejer sig kun om et Faatal i ringe Udvalg), og i visse Øjemed, t. E. elektriske Kraftstationers Indretning til at undvære Stærkstrøm fra Udlandet.

Og hvert Land saar, hvad det høster. Allerede den gode Samvittighed og Tanken om, at hele Folket staar bag, er Hæren en mægtig Støtte. Derimod redder selv en *Hannibal* næppe et kortsynet Folk⁵³).

II.

Krigspolitik — Fredsbrud — Krig og Politik — Modsætningen mellem Krig i gamle Dage og nu — Penge — Folket: Krigsbrug paa Papiret og i Virkeligheden. Udenforstaaende Magter.

Red til Krig, om Du vil have Fred!

Man maa skabe den Hær, Ens politiske Ønsker kræver, og være rede til alle Sider for at være uafhængig. Kan eller vil man ikke det, knytter man med eller mod sit Vidende Landets Skæbne til de Stater, man viser Tillid, og løber Fare for at komme i Afhængighed. Fuldt uafhængigt bliver et Rige aldrig ved Vaaben alene. Det maa tillige brødføde sig selv og i Nødsfald være sig selv nok paa alle Omraader. Hvor indbringende énsidig Udvikling af Landets Leveveje ellers er, rummer den altsaa Fare for dets Frihed, og Faren voxer, naar Bønder, Jorddrotter og Fabriksherrer kun er Selvejere af Navn, men i Virkeligheden udenlandske Pengemænds gældbundne Lejere: Et Riges Sejghed og Styrke i Krig bliver tilsyvende og sidst den sikreste Maalestok for Samfundets Sundhed. — Forsøg paa at støtte Landbrug, Fabrikker og Haandværk med Landets Uafhængighed for Øje, møder dog ofte uovervindelig Modstand, bl. a. fordi det er dyrere at leve og der skal arbejdes haardere, naar Indførsel hemmes¹). I saa Fald bliver Forbund med Stater, som kan yde og tage, hvad man ønsker, i Krig, en nærliggende Udvej.

Ligesom Statsmændene sørger for, at Landet faar en Krigsmagt, som svarer til Folkets eller Selvherskerens Vilje²), bliver det ogsaa deres Sag at rette Udenrigspolitikken efter Magtmidlerne, hvis Værd de altsaa maa se uhildet paa, og styrke Landet ved Forbund og Aftaler med fremmede Magter. Endnu under en Krig kan dygtige Statsmænd udfra Grundsætningen: *Divide et impera!* skille Landet ved farlige Modstandere og Fjenden ved gode Forbundsfæller. Da Forbundsfællers Venskab sjælden rækker videre, end de har Fordel af, og Overenskomster ikke altid er det Papir værd, de er skrevne paa³), gør man dog klogt i at rette sin Optræden udelukkende efter sin egen Magt.

Det er farligt at undervurdere Modstandere og slaa paa Sværdet, naar man ikke er rede til at drage det, og man skal aldrig drive en Sag paa Spidsen, naar man ikke tør føre den igennem: Tilbagetoget bliver ydmygende⁴). For at undgaa bitre Skuffelser følger saa godt som alle Lande sandsynlige Modstanderes Færd og Udvikling nøje — ogsaa ad lidet ærefulde Krogveje⁵). I urolige Tider faar de lønlige Varsel om Fare fra Tillids-

mænd i Udlandet. — Om det er forsvarligt eller klogt at gaa til Yderlighed, bliver en Skønssag. Man maa vide, hvad man vil naa ved Krig, og det maa ligge indenfor rimelige Grænser. Har man Held med sig, kan man altid spænde Buen højere.

De fleste Krige begynder længe, før det første Skud falder, idet Folk, hvis Vinding eller Velvære kommer i Strid, skjult eller aabenlyst gør hinanden Livet surt, indtil det ulmende Had omsider slaar ud i lys Lue⁶). At lade det ske i rette Øjeblik og kaste Skylden paa Modstanderen, er en af Statskunstens vigtigste Opgaver.

Efter Folkeretten skal Freden opsiges aabent og ærligt⁷); i mange Tilfælde slaar den ene dog uden videre til, naar han finder Øjeblikket gunstigt. Man kan harmes herover, men Statsmænd varetager manges Tarv⁸), og hvad der er Ret overfor Fjenden, er Uret overfor Venner, naar det gør Sejren tvivlsom eller blodigere; Fjenden ved jo desuden, hvad der staar paa Spil, og maa kun føle, hvis han ikke vil høre. Derfor slaar den, der slaar først, bedst⁸).

Faren for Overfald i dybeste Fred gør Kommandoer ved Grænsen og i Værker, der kan angribes fra Søen, til Uriaspøster: det første skarpe Skud er sandsynligvis Krig, og skyder man ikke, gaar det maaske endnu værre. For alle Tilfældes Skyld gør man vel i at drage Grænser udenom Værkerne, som ubudne Gæster — og især Flyvere og Fartøjer med blændede Lanterner — ikke kommer indenfor uden at tage Skade for Hjemgæld. Ogsaa Fæstningsværker og Magasiner inde i Landet maa vogtes i Fredstid, dersom man vil hindre Niddingsværk. Fremmede Flyvere bør aldrig færdes frit over Steder, Fjender kunde ønske Fotografi af.

Ikke enhver Krig gælder Folkets eller Rigets Tilværelse. Modstanderen kan være saa underlegen, at Krigen fra den enes Side kun bliver en skarp Tilrettevisning, og politiske eller geografiske Hensyn kan udelukke Tanken om at naa andet end et snevert Formaål.

Statsmanden har ingen Grund til at sætte større Kræfter i Gang end strengt nødvendigt, og baade Klogskab og Menneskekærlighed byder ham slaa sig til Taals og slutte Fred, saasnart Fjenden giver efter eller byder rimelige Kaar: Sejrherre er til syvende og sidst ikke den, der vinder de fleste og største Slag, men den, der kommer hurtigst til Kræfter efter Krigen. Man maa dog regne med, at Fjenden opbyder hele sin Magt, hvis det kommer til Krig, og Erfaring viser, hvor farligt det er at aabne Fjendtligheder med utilstrækkelige Kræfter (Russerne i 1877, Englænderne i 1899)⁹). I Længden er det derfor baade klogest og billigst at bringe store Ofre strax. Statsmændene er med til at fastslaa Krigsforetagenderne i store Træk. Siden bør de nøjes med at sørge for, at Hjemmet ikke svigter, — langvarig Krig aabner en Afgrund mellem den Del af Folket, som vil holde ud, og dem, der vil have Fred for enhver Pris, — og holde Tredjemand i Skak, saa at Hære

*) Jfr. S. 10.

ikke uventet skal kastes imod nye Modstandere eller store Arbejder, t. E. Udbygning af Jærnvejene, iværksættes i hidtil sikre Egne. Ved Fredsslutningen bliver Opgaven at bringe det mest mulige ud af Sejren eller redde, hvad reddes kan. Da Fjenden maaske kun aabner Underhandlinger paa Skrømt, gør Sejrrherren bedst i strax at sikre sig Borgen for hans ærlige Vilje, t. E. kræve Landsdele rømmede osv. — Hærføreren skal, i hvert Fald for den stærkestes Vedkommende, aldrig sætte sig vovere Maal end at tilintetgøre Fjendens Stridskræfter og Kampmidler. Jo før det lykkes, des lettere undgaas Tredjemands Indblanding, og des fuldkomnere bliver Sejren. For den stærkeste er Vaabenhvile eller Vaabenstilstanden Uting, »øjeblikkelig Overgivelse paa Naade og Unaade, ingen andre Kaar«¹⁰) Visdom. Selv den svageste skal aldrig dagtinge uden at sige, hvad Fjenden maa, og hvad han ikke maa, saa længe Vaabnene hviler, og øjeblikkelig svare Overgreb med skarpe Skud¹¹)*). — Statsmandens Maal og Ønsker falder altsaa ikke altid sammen med Hærførerens, om de end i Almindelighed gaar i samme Retning. Uoverensstemmelsen kommer for Dagen, naar Statsmanden blander sig i Krigsføringen eller Hærføreren vil gaa videre, end Statsmanden finder rigtigt, eller bruge Midler, som ophidser udenforstaaende (»den hensynsløse Undervandsbaadekrig«). I Modgang bringer Rivninger før eller siden én af Parterne, ikke altid den rette, for Fald; i Medgang giver Gnister ikke altid Ild (*Bismarck-Moltke i 1870—71*).

Kraftig Politik og kraftig Krigsføring følges gerne ad, idet Regeringen viser Fasthed i stort og smaat, tvinger Forbundsfæller til at gøre Gavn og faar Hjemmet til at arbejde med. Indre Splid og en Regering, som tager Hensyn til alle Sider, gør Krigsføringen mat og famlende¹²). Alt i alt kommer den stærke særlig til at tage Hensyn til Udlandet, den svage til den offentlige Mening i Indlandet. I Krigene mellem *Holland og Belgien 1831—33*, *Rusland og Tyrkiet 1877—78* og *Japan og Kina 1894—95* tvang Stormagter saaledes Sejrrherren aabenlyst eller ved »venlige Raad« til at slaa af paa sine Krav, og i Krigen 1870 drev Bladene Kejserinden til at sende *Mac Mahon* nord paa for at hjælpe *Bazaine*¹³).

Folket bliver hurtig krigstræt. Jublen over de første Sejre drukner snart i det daglige Livs Lidelser og angstfulde Kamp for Føden i Forbindelse med Tanken om, hvad Sejren koster, og er det ikke Sejre, men Nederlag, der meldes, rejser Folket sig, selvom dets Tilvær staar paa Spil og Uroligheder kun gør Krigens Saar dybere, tit i Raseri imod sine Herrer¹⁴). En Lykke da, om en *Clemenceau*, der vil slaas foran Paris, i Paris, slaas, til han sejrer, griber Tøjlerne og hindrer et utidigt Sammenbrud. — Endog sejrøse Hære kan blive trætte: *Alexander den Stores* Soldater tvang ham til at vende om, før han naaede sine Ønskers Maal, det fjærne Verdenshav; *Napoleons* Hær længtes snart efter at hvile paa sine Laurbær, og Tyskerne var lede og kede af Krigerlivet længe før Freden i Frankfurt. Der er dog langt fra Træt-

*) S. 25.

hed til at ville Fred, naar man ikke kan opnaa en »retfærdig« : gunstig og ærefuld Fred, og desværre lægger manges »evig« Fred kun Spire til nye Krige.

I gamle Dage førtes Kriges sjælden med Opbud af alle Kræfter. Samfundsmaskineriet arbejdede for tungt; tarvelige Samfærdselsmidler og bundløse Veje lagde utrolige Hindringer i Vejen og udsatte Størhære for at sulte ihjel, hvis Førselstjenesten svigtede. Jo større Hærene blev, des større blev ogsaa Faren for Farsot og Pest, som Datiden stod hjælpeløs overfor. Man dannede og udrustede først Hæren, naar Krigen udbrød, og gav sig gode Stunder. Det hastede ikke, da Kræfterne ikke var spændt til det yderste.

Naar Hærene omsider fandt hinanden, fylkedes de, — Fodfolket gerne i Midten, Rytteriet paa Fløjene — i Riddertiden skiftedes stundum endog Sol og Vind lige. Afgørelsen lod sjælden vente paa sig: en kort Fremrykning; en Hagl af Pile, Sten og Kastespyd eller en kortvarig Skydning; saa et bragende Sammenstød og et Helvede af Skrig og Vaabengny under Haandmænge Mand imod Mand; med et en Standsen og Vaklen paa den ene Side, som i næste Øjeblik blev til Vigen og Flugt, — Kampen var afgjort. Selvom nye Skarer stormede frem og trak Afgørelsen ud, var Timer nok til at knuse eller splitte store Hære. — De højere Førere saa med egne Øjne, opildnede deres Folk og greb virksomt ind i Kampen¹⁵). Da man kæmpede paa et snevert Rum, var den, der bukkede under, i Fjendens Haand — derfor dette rædselsfulde Blodbad, hvor Tusinder blev hugne, stukne og trampede ned!¹⁶)

Ud paa Aaret gik man i Vinterkvarter for at samle Kræfter til næste Felttog. Slud, Uføre og tarveligt Lys gjorde Vinterfelttog om ikke umulige, saa dog uendelig vanskelige.

Nu har Damp og Elektricitet sat en Fart i alt, der gør Fortidens Krigsføring lige saa utilraadelig, som Vaabnene gør dens Kampmaade umulig. Færdselsmidlerne tillader Modstanderne at føre store Hære i Marken og kaste sig over Fjenden i en uhyggelig Fart. Tidens Løsen er derfor »*Folket i Vaaben*« og Kræfterne maa være rede med kort Varsel, — den, der ikke ruster sig i Tide, er hjælpeløs¹⁷). Flyvere og langtrækkende Skyts rammer tilmed Steder, hvor der før var Fred og ingen Fare, og gør Krigen grusommere end nogensinde.

Valpladserne synes øde og tomme og faar en Udstrækning, Fortiden ikke drømte om. Slagorden (Fylking) er der ikke Tale om: man kan kun holde sin Styrke rede til at udvikles; hvorledes Udviklingen bliver, vides ikke paa Forhaand. Hovedkampen udkæmpes af Artilleri i fjærne, mer eller mindre skjulte Stillinger, og Skytter, som time- eller dagevis ligger fladt paa Jorden og skyder, til Geværerne brænder dem i Fingrene; Flyvere hjælper baade med Øjne og Ild, Rytteriet faar derimod

sjælden Lejlighed til at gribe ind med blanke Vaaben. Først naar Fjendens Ild er kvalt eller dør hen, gaar Fodfolket Fjenden paa Livet. Haandmænget varer kun et Øjeblik, hvis han overhovedet indlader sig paa Kamp Mand imod Mand. De højere Førere ser og hører man lidet til paa Valpladsen; selv ser de ogsaa kun lidt til Kampen, som de leder gennem Telegraf og Telefon langt udenfor Fjendens Ild³⁸).

Man gaar ikke i Vinterkvarter; Krigen tynger for haardt til, at man kan trække Sagen i Langdrag.

Kun i een Henseende er alt som før. Man maa have tre Ting for at føre Krig: Penge, Penge og atter Penge¹⁹). Den, der ingen har og ingen kan faa, maa holde Fred, — Fredsvennerne glæde sig dog ikke for tidligt: et Folk, der vil slaas, har Penge*). Sejrherren lader maaske til syvende og sidst Fjenden betale, men staar i alt Fald i Forskud, og det drejer sig om Summer, selv rige Lande har ondt ved at opdrive, naar Erhvervslivet sygner under Krigen²⁰).

Selve Krigen sluger kun en Del af Pengene. Fuldt saa mange gaar til at lindre dens Virkninger i det daglige Liv: I Fredstid foregaar Landets Omsætning paa bedste Maade; Tilbud og Efterspørgsel giver Priserne; Ud- og Indførsel (Guldendinger medregnede) opvejer hinanden, og man giver og faar udstrakt Kredit i alt Fald paa Vexler. Krig afbryder al Handel med Fjenden, hemmer eller umuliggør Samkvem med andre og gør nogle Næringer brødløse, saa at Virksomheden maa standses eller omlægges. Vanskelighederne overfor ikke krigsførende skyldes dels, at Fjenden efter Evne tvinger Landet til at nøjes med, hvad det har indenfor sine egne Grænser, dels at Staten selv forbyder Udførsel af visse Ting og lægger Baand paa Pengeomsætning med Udlandet, forat alt for store Værdier ikke skal gaa ud af Landet²¹), Bankerne suger Guld til sig og udenlandske Sælgere maaske nægter Henstand, ja endog kræver Penge forud. Da Staten samtidig sætter Seddelpenge i Omløb, uden at Varemængden og Tilbud af Arbejdskraft voxer tilsvarende**), eller mens Varemængden mindskes, synker Pengenes Værd, hvilket finder Udtryk i en voldsom Prisstigning. Den er vel til Gavn for Jordejere og hvem der skal svare faste Afgifter, men svier haardt til alle andre, som ejer noget, og Folk med faste Indtægter og gør utalliges daglige Udkomme saa usikkert, at Staten maa hjælpe: Hvor Brødkorn og andre uundværlige Varer kun have eller kan faas i ringe Mængde, maa den sætte Indbyggerne paa Smalkost, baandlægge Varerne og falbyde dem til Priser, alle kan overkomme, samtidig med at den ved Vederlag eller Tvang stadig faar nye Forraad tilvejebragte. Endvidere maa Banker og Laanekasser sættes i Stand til at yde Driftskapital til almenyttige Virksomheder, der ellers gik i Staa. Gaar Regeringen videre, saa at den t. E. gri-

*) »Penge, Penge og atter Penge« er jo i Virkeligheden en flot Omskrivning af »Soldater, Krigsmateriel og Livsfornødenheder«, og de kan have i Lande, der ikke ejer en rød Øre.

**) En stor Del af Landets bedste Arbejdere er jo indkaldte.

ber vilkaarligt ind i Næringslivet i den Tro, at Tvangspriser og Straffe kan hindre Prisstigning, eller understøtter arbejdsløse rundhaandet i Stedet for at tvinge Levefoden ned og ledige Kræfter over i andre Fag, løber den Fare for at ødelægge Samfundshusholdningen i Bund og Grund*). Ikke krigsførende gør lignende Erfaringer, og desværre bliver ukyndig og ødsel Stats-husholdning let en Sygdom, som overlever Krigen²²).

Penge kan faas gennem Krigsskatter, som det dog tager temmelig lang Tid at inddrive, selvom Folk kan udrede dem, hvilket ingenlunde altid er Tilfældet, fordi Skatterne ofte rammer bundne Midler. Hvad der i Krigsøjemed kan spares paa Statsudgifter eller drages hjem af udenlandske Tilgodehavender, indgaar ogsaa kun langsomt²³), og frivillige Gaver bliver Krigskassen sjælden fed af. Hovedudvejene bliver derfor Statslaan i Ud- og Indland, som, naar de gøres sejlivede, lader Eftertiden faa Del i Smerten²⁴). Takket være Værdipapirers Udbredelse og Bankvæsenets Udvikling, der gør Landets Formue flydende, kan Staten rejse Penge som ingen-sinde før²⁵).

Indenlandske Laan er stundum Tvangs laan og optages (ydes) ikke sjælden i Varer og Ting, Staten trænger til, men ikke uden videre vil inddrage, udenlandske omsættes maaske strax paa tilsvarende Maade, saa at Sagen nærmest drejer sig om at faa det købte indført. Det er hverken ligegyldigt, naar Laanene optages eller Pengene bruges: Fjenden kan svække Ens Kredit ved at kaste Papirer paa Markedet og trykke Ens Venner, og baade egentlige Krigsfornødenheder og Levnedsmidler bliver ved stigende Efterspørgsel til sidst ikke til at opveje med Guld.

Jo villigere Indbyggerne nøjes med kun at bruge nødvendige Varer og i mindst muligt Mon og afholder sig fra som i Fredstid at sætte Sparepenge (Driftsoverskud) i Nybygninger, nye Maskiner, Udvidelse o. l., eller jo før Nøden lærer alle at spare, des længere skaanes Nationalformuen. En Del Sparepenge skal dog bruges som Driftskapital, saa at Folk tvinges til at gaa til Bankerne, naar Laan og Skatter naaer en vis Højde, og i Længden undgaar man ikke at tære paa Landets Formue: bruge hvad bruges kan i Landet selv, afhænde udenlandske Fordringer og sælge Værdipapirer ud af Landet.

Mens rige og stærke Stater faar Pengene forholdsvis billigt, kommer svage og fattige til at købe dem i dyre Domme og lide bitre Skuffelser: Greb i Pengepungen svaler Fædrelandskærlighed og venlige Følelser har ringe Værd paa Børsen; dér spørger man om Sikkerhed og Renter, ikke om en god Sag. For at undgaa Vanskeligheder lige strax, har fremsynede Lande haft Penge liggende til de første Dages Udgifter, — Tyskland saaledes over 200 Millioner Mark i Guld og en Sølvskat i Fæstningen *Spandau*. Om de faar Glæde deraf, er dog tvivlsomt, — Seddelpenge kan gøre samme Gavn²⁶), —

*) Tvangspriser hindrer kun tilsyneladende almindelig Prisstigning; i Virkeligheden skruer de nogle Varepriser op og er tilmed vanskelige at gennemføre, da Folk i Smug sætter sig ud over dem.

og ligesaa, om man kan sikre sig Krigslaan og Varer fra Udlandet ved at lade Fordringer staa ude i Fredstid: Fordringerne beslaglægges overalt, hvor Fjenden kan naa dem, og er andetsteds ofte værdiløse (uinddrivelige), naar der bliver Brug for dem.

For at nytte Krigslaanene og skaffe Penge til det daglige Livs mange-doblede Omsætning er Staten nødt til at sætte uindløselige *Seddelpenge* i Omløb, — Guld, ja endogsaa Skillemønt svinder som Dug for Solen. Hvis Seddelpresserne arbejder hensynsløst og der ikke føres Tilsyn med Bankernes Kreditgivning og skrides ind, før de vover sig for langt ud, sættes en Skrue uden Ende i Gang: Priserne stiger, naar Pengemængden øges og Bankkreditten udvides, uden at Varemængden voxer tilsvarende; Prisstigningen kræver flere Penge satte i Omløb, de driver atter Priser og Lønkrav i Vejret osv..

Det ligger i og for sig nær at inddrive Penge med Magt i *Fjendens Land*. Tidligere var de dog saa vanskelige at faa ind, at Ulejligheden sjælden lønnede sig. Nu gaar det lettere, hvis man trækker Vexler, Fjenden maa indløse, paa ham hos Tredjemand. Man kan ogsaa vurdere offentlige Bygninger, Broer o. l., som hurtig kan sprænges, byde passende Afslag, hvis Myndighederne vil redde Ejendommene, og lade dem om, hvor de tager Pengene. Det strider dog imod Folkeretten, saalænge man ikke kan henvise til *Krigens haarde Nød*, der forsvarer alt²⁷), og hærgede Landsdele kan intet yde, men maa snarere hjælpes.

Efter Krigen nedskrives eller slettes Gælden maaske, forat Statshusholdningen kan komme paa Fode igen.

Dersom Folk holdt længere Fred og gav hurtigere tabt, naar Krige førtes hensynsløst, kunde det forsvares at hæрге skaanselsløst, forgifte Brønde og Levnedsmidler og skyde ned for Fode uden Hensyn til Alder og Køn — en Krigsføring, *Vendéekrigen* (1793—96) frembød haarrejsende Exempler paa²⁸).

Kan man faa Nutidens Soldater til sligt? — Ja og Nej! Endnu i vore Dage kan Folk glemme sig, naar Blodet koger eller Dødsangst vilder dem, men de flestes Samvittighed raaber mod Vildskaben, og hvad enten han svinger en Tomahawk eller bruger Bagladevaaben, krymper en Mand med Hjertet paa rette Sted sig ved Grusomhed²⁹).

Tanken om Krigens Rædsler holder dog næppe den, der ypper Strid, tilbage — det gaar jo ikke ud over ham³⁰), — og man kan tælle de Krige, Umenneskelighed har gjort kortere. Det højeste, man naar, er at skræmme Fjenden; om det naas, er uvist, og dersom Fjenden ikke lader sig skræmme, men gør lige for lige, vinder man intet, — i Fjendeland skaber man sig snarere et Helvede. De fleste Magter var derfor før Verdenskrigen enige om at mildne Krigene ved at overholde følgende Grundsætninger³¹):

Krigen føres kun mellem Landenes lovlig væbnede Magt.

Til Fjendens lovlig væbnede Magt regnes alle, som er indkaldte af Øvrigheden og optagne i en virkelig (regulær) Afdeling. Da man ikke uden videre kan frakende andre Ret til at værgе deres Land, regnes ogsaa frivillige, der optræder aabenlyst som Fjender og bærer Kendetegn, der kan ses i Frastand, for lovlige Fjender, saafremt Føreren svarer for, at de ikke optræder som Stimænd, og saa længe de overholder almindelig Krigsbrug. — Fæstningers Indbyggere deler Kaar med Fjendens væbnede Magt, skønt de ofte er tvungne til at blive. Enhver, der ikke i Tide redder sig ud af en Fæstning, maa altsaa tage Følgerne³²). — Omdannede Handelsskibe, kendetegnede som Krigsskibe, er lovlige Fjender, naar de føres af en Chef i Statens Tjeneste, har lydig Besætning og følger almindelig Krigsbrug. Om Skibe maa omdannes i aaben Sø og paa fredelig Grund eller ej, er omtvistet.

Enkeltmand, der gør sig skyldig i Fjendtligheder, og væbnede Skarer, som ikke bærer vidtsynlige Kendetegn eller lyder virkelige Førere, regnes for Røvere og slaas uden videre ihjel³³). Landsdele, som rejser sig imod fremmede Herrer, maa vente samme Skæbne, som *Napoleon* raadede sin Broder *Josef* til at give Neapolitanerne: »Hvis de ikke vil give sig, skal Du svide et Dusin Landsbyer af — selvfølgelig efter at Du har ladet dem plyndre; mine Soldater maa ikke gaa tomhændede bort. Hæng et halvt Dusin eller saa i hver Landsby, som har sluttet sig til Opstanden, og skaan ikke Præstekjolerne ved samme Lejlighed«.

Spioner o: Folk, der hemmelig eller under falske Paa-skud søger at skaffe Fjenden Viden om Ens Stilling og Foretagender, er saa farlige, at man af Nødværgе hænger eller skyder dem, hvad enten de er Helte, der ofrer sig af Fædrelandskærlighed, eller Slyngler, som har solgt sig³⁴).

Man snigmyrder ikke; dræber ikke Fjender, som kan tages levende, skaaner Fanger, saalænge de adlyder, og gør overfor syge og saarede ingen Forskel paa Ven og Fjende. Man bruger hverken Gift eller smaa Sprængskarp og lignende djævelske Vaaben, og paafører overhovedet ikke Fjenden unødige Lidelser³⁵). — Til Søs skal Drivminer blive uskadelige højst en Time, efter at de løslodes, ankrede Stødminer, saasnart de slider sig løs.

Hærpræster og alle, der har med syge og saarede at gøre, røgter deres Gerning uhindret, naar de bærer »Genfmærke« o: rødt Kors paa hvid Grund og afholder sig fra Fjendtligheder, Nødværgе undtaget³⁶). De bliver ikke Krigsfanger, men sendes — tilligemed Sagerne, de bruger i Marken — tilbage til deres Hær eller Hjemland, saa snart Sejrherrén kan undvære deres Hjælp. Desuden er Sendemænd (Parlamentærer) endnu som i den graa Oldtid, hellige og ukrænkelige, saalænge de ikke sviger Ens Tillid. Deres Kendetegn, det hvide Flag, dækker dog kun dem selv og

deres Ledsagere, ikke fjendtlige Afdelinger, og Fjenden har Ret til at afvise dem³⁷). — Hospitalsskibe er frelse i visse Maader.

Man skyder ikke paa aabne Byer, medmindre Fjenden har besat dem eller Indbyggerne sætter sig til Modværge. Byer, som rummer Oplag og Værksteder, Fjenden kan bruge i Krigsøjemed, har man dog Ret til at skyde i Brand, hvis Oplagene m. m. ikke kan ødelægges paa anden Maade³⁸). Flaader kan ogsaa skamskyde Byer, som nægter dem Levnedsmidler eller Nødhjælp eller giver fjendtlige Krigsskibe Ly. Før en By bombarderes, advares Indbyggerne, dersom det ikke skader En selv, og Ilden rettes hverken mod Kirker og Sygehuse eller Kunstværker og værdifulde Samlinger³⁹).

Fredelige Folk skaanes om muligt og trykkes ikke i det daglige Liv, saa længe de holder sig i Ro og efterkommer Ens Paabud. Man tvinger dem heller ikke til noget, der vilde være enstydigt med at gøre fælles Sag med Landets Fjender⁴⁰).

Plyndringer forbudt. Paa Valpladsen kan en Mand, der savner Vaaben, tage nye, hvor han finder for godt, ligesom en Rytter, der mister en Hest, kan tage den første den bedste herreløse Hest. Afdelinger har til enhver Tid Ret til at tage Jærnbane-, Telegraf- og Telefonmateriel, Fartøjer og Krigsfornødenheder, hvad enten de tilhører Staten eller Enkeltmand, — i Nødsfald kan Smaakommandoer ogsaa tage Levnedsmidler til øjeblikkelig Brug; men ellers er kun Statsejendom, der kan bruges i Krigsøjemed, t. E. Penge, Værdipapirer, Vaaben og Levnedsmidler, lovligt Bytte til Lands, Kommuners og Indbyggers Ejendom maa hverken ødelægges eller ranes, og man skal gøre Rede og Rig-tighed for, hvad der tages⁴¹). Til Søs er Privatejendom ikke sikker.

Lovene vedbliver at gælde som hidtil i tagne Landsdele, og Indbyggerne regnes ikke for Sejrherrens Undersaatter, før Landet udtrykkelig afstaas.

Fjendtlighederne standses i samme Øjeblik Vaabenhvile træder i Kraft og maa først genoptages til fastsat Tid, hvis Fjenden ikke gør grove Brud paa Overenskomsten. I Mellemtiden har begge Modstandere Ret til at skaffe sig alle Fordele, der ikke strider mod udtrykkelig Aftale. Meddelelse om, at der er sluttet Vaabenhvile, er kun bindende, naar den kommer fra Ens egne foresatte⁴²).

Man ydmyger ikke en Modstander, som dagtinger, og bryder aldrig sit givne Ord⁴³).

Paa Haagmødet 1907 lovede Magterne højtideligt at svare for deres Krigsmagt, og gøre Fyldest for Brud paa Vedtægterne⁴⁴). Skønt det sidste lovede for, at Overenskomsten ikke blev et dødt Bogstav, var det et Spørgsmaal, om Vedtægterne virkelig fulgtes. De bundede dybest i Egen nytte, og selv Stater, som holdt dem højt i Ære, kendte dem paa Forhaand døde og magtesløse, hvis de kom i Strid med deres Tarv.

Nøjere Eftertanke gør det ogsaa soleklart, at Skaansel mod Fjender tit bliver Grusomhed mod Venner, og vækker Tvivl, om det er menneskekærligst at skaane Fjenden og hvad hans er saa samvittighedsfuldt, at det svier til Ens egne og trækker Krigen i Langdrag⁴⁵), eller at slaa haardt til og gøre Ende paa Sagen, — at give sine Soldater Geværer med saa ringe Løbvidde, at Fjendens saarede lever op igen og kæmper paany, eller Vaaben, der skyder Huller, man kan se igennem, og gør Fjenden modløs, fordi enhver, der rammes, er Dødsens⁴⁶). — Andre Vanskeligheder opstaar af, at Skellet mellem Krigslist og Niddingsværk er flydende. Den, der ikke ved sine levende Raad, lader maaske Hensigten hellige Midlet, mens den, der føler sig sikker paa Sejren, slaar sig for Brystet og takker sin Gud, fordi han aldrig kunde falde i Fristelse⁴⁷).

Ser man Sandheden i Øjnene, taler man ikke højt om Folkeret og Menneskekærlighed i Krigstid — dér gælder den stærkeste Ret⁴⁸). Man venter sig ikke andet af Fjenden, end hvad der tjener ham til gode, og undrer sig ikke, hvis han i Mangel af bedre griber til lave og fejge Midler, men indretter sig derefter. Det Billede, man saa faar af Krig, bliver helt anderledes⁴⁹).

Krigen føres vel først og fremmest imod Fjendens væbnede Magt, men Folket, som føder Hæren og smedder den Vaaben, er ogsaa Fjender og rammes gennem Udhungring, Flyverangreb o. l..

I Kampens Hede hverken gives eller modtages Pardon, og selv, hvor Sindene ikke er i Oprør, standses Fjendtlighederne ikke altid, fordi Fjenden gør Tegn til at overgive sig. End ikke Saarede og Fanger kan vente Skaansel. Den, der føler sig utryg, sætter Bajonetten i de saarede, han gaar forbi paa Valpladsen, for at de ikke skal skyde ham bagfra, og en Hærfører, som ikke kan vogte sine Fanger og heller ikke tør slippe dem løs, lader dem skyde — begge Dele er Nødværge⁵⁰). Under langvarige Kampe kommer de døde til at ligge Uger, ja Maaneder paa aaben Mark, og de saarede maa blive, hvor de falder eller slæber sig hen, indtil Døden gør Ende paa deres Lidelser⁵¹). Endnu sørgeligere bliver Fangers Lod, naar man selv lider Nød⁵²). — Fangne Læger frigives ikke; deres Sager er godt Krigsbytte.

Hærtagne Landes Indbyggere kommer til at huse og føde Fjendens Soldater, naarsomhelst han vil have det⁵³). Viser de sig vrangvillige, gaar det dem ilde: »Naar en Soldat finder Dørene til sit Kvarter lukkede og Levnedsmidlerne ødelagte med Vilje eller nedgravede, driver Nøden ham til at sprænge Dørene og opnuse Forraadene. I retfærdig Harmе knuser han saa vel ogsaa et Spejl og lægger i Kakkellovnen med itubrudte Møbler« — sagde den tyske Generalstab aabenhjærtig⁵⁴), og Befalingsmændene siger vel ved slige Lejligheder som den senere Marechal Bugeaud i 1805: »Selv røver og plyndrer jeg ikke, men naar mine Tarme skriger af Sult, finder jeg mig stiltiende i, at Folkene gør det, og nyder min Del af Byttet«⁵⁵).

Indbyggerne maa finde sig i nærgaaende Tilsyn, udlevere deres

Vaaben, selvom Egnen er usikker, og stille Gidsler, hvis Fjenden føler sig utryg⁵⁶). Jærnveje, Telegrafer, Telefoner og lignende uundværlige Ting vedkommer dem kun, forsaavidt som de svarer for, at de ikke ødelægges mod Fjendens Ønske. Landbrug, Handel og Haandværk trykkes, Postgangen afbrydes, og Folk faar hverken Lov til at gaa eller komme, som de lyster⁵⁷). Alt uhumskt og usundt Arbejde paalægges udskrevne Arbejdere, — Fjenden rører ikke en Finger dertil⁵⁸). Der skal stilles Kuske, Vogne og andet, Fjenden har Brug for; der skal trælles paa Veje og Broer, Jærnbaner og Førselslinjer. I Nødsfald jager Fjenden uden videre Indbyggerne fra Hus og Hjem, tvinger Folk til at arbejde for sig og vise Vej eller røbe, hvad de véd om deres egne Foretagender, og slaar dem ihjel med koldt Blod, hvis de ikke vil gøre Gavn⁵⁹). Den løseste Mistanke udsætter Oldinger, Kvinder og Børn for Mishandling⁶⁰). Ansete Mænd slæbes med paa Lokomotiverne, dersom Banerne ikke kan sikres paa anden Maade, og Overfald, Banesprængning o. l. hævnes med Mord og Brand i Omegnen, selvom Indbyggerne er uskyldige, — saa er Krigens Gang⁶¹).

Lands Lov og Ret gælder vel af Navn, og Embedsmændene holdes til deres Gerning, men Fjendens »Krigsretter«, som i mange Sager afløser de almindelige Domstole, hylder en Næveret, hvis Hovedformaal er at skræmme Indbyggerne og værne de ædle Sejrherrer⁶²).

Landet ødelægges vidt og bredt. Hvor Kampen har raset, griner den nøgne Undergrund En i Møde fra Granat- og Minehullerne, Byer og Bygninger er sværtede Grushobe, Skovene svedne Stubbe. Indbyggernes Ejendom er kun sikker, saa længe Fjenden finder for godt. Krigsføringen eller Tilfældigheder gør det groveste Hærværk til god Krigsbrug⁶³). Den engelske Admiral, Lord *Beresford*, sagde saaledes: »Naar en Officer er i Stand til at slaa et fjendtligt Land med Rædsel ved at skamskyde en aaben Søstad, vilde det være højst urigtigt af ham at betænke sig et eneste Øjeblik« — og hvorfor skulde det kun gælde til Søs? — Lige saa lidt betænker den stærkeste sig paa at aarelade Indbyggerne ved Tvangsudskrivninger og lade dem faa Kærligheden at føle paa anden Maade, hvis det kan gøre Modstanderen myg.

At Fjenden i nogle Maader viser sig hensynsfuld og betaler, hvad Hjælp han faar, er en tarvelig Trøst. Tvangen lurer bag Pengene, og Hensynsfuldheden skyldes mere Klogskab end Hjærtelag, fordi den skaffer villig Hjælp og en udhungret, nedbrudt Befolkning er en Fare for Voldsherrerne. Bag efter kan Sejrherreren jo oven i Købet faa sine Udlæg godtgjorte af den overvundne⁶⁴).

»Hvad Indbyggerne maatte lide (under Nordfrankrigs hjærteløse Ødelæggelse i 1918) var Følge af Krigstilstanden, ikke af vor Krigsføring. Den er lydefri«. (*Ludendorff*)⁶⁵). — *Væ victis!*

Havet er frit, Sund og Bælt fra Hav til Hav og sejlbare Floder, som gennemstrømmer eller skiller Stater, ligesaa. Indtil 3 Sømil fra de

yderste Skær eller Strandkanten (Fjæren) ved laveste Ebbe hører Sø og Land dog sammen, saa at man kan forbyde fremmede Skibe at blive der⁶⁶). Fjendtligheder maa ikke øves paa Tredjemands Søgrund⁶⁷). Havne lukkes hverken for Handels- eller Krigsskibe, men Krigsskibe hjælpes kun nødvendigt og afvæbnes, hvis de ikke løber ud indenfor en vis Frist. Om Folkeretten tillader fredelige Handelsskibe at værgе sig, er omtvistet. I Verdenskrigen vovede udenforstaaende sjælden at give Handelsskibe Kanoner.

Folkeretten forbyder krigsførende at trænge ind i fredelige Lande eller flyve over deres Grund og siger udtrykkelig, at det ikke er Fredsbrud at modsætte sig slige Overgreb med Vaabenmagt.

Udenforstaaende Stater maa hverken hjælpe krigsførende Magter eller lægge den ene Modstander, men ikke den anden Hindringer i Vejen, mindst af alt tilstaa fri Gennemmarche eller yde Tilflugt. Synder herimod giver de krigsførende Selvtægt.

Udenforstaaende Staters Indbyggere maa handle saa meget, de vil, med de krigsførende, en Indrømmelse, der først og fremmest skyldes Vanskeligheden ved at hindre Købmændene i at fiske i rørt Vande, naar Krigen driver Prisen paa Vaaben og andre Livsfornødenheder i Vejret, men ogsaa, at Forbud vilde fremkalde endeløs Strid om, hvad man med rette kan kalde Krigskontribande⁶⁸). Det bliver de krigsførendes Sag at hindre Modstanderen i at faa noget fra Udlandet. Paa Søen lykkes det lettest: man ransager Handelsskibe uden Hensyn til Flaget og tager eller sænker dem, hvis Ladningen skulde eller kunde havne hos Fjenden, — det gælder jo ikke alene at hindre Vaabentilførsel, men ogsaa at gøre Modstanderen arbejdsløs og udhungre ham. Spærring (Blokade) skal kun varsles i Tide og være virksom, Tvivlsmaal bringes for Priseret⁶⁹). Tilførsel over Land maa hindres ad Omveje, t. E. ved, at man unddrager den, der gør En imod, uundværlige Varer. At Oplysninger om Fjenden tilgaar de krigsførende over Tredjemands Land, lader sig vanskelig hindre og gør det t. E. rimeligt, at Staten end ikke i Fredstid taaler traadløse Privatstationer.

Hvor Magt gaar for Ret, bliver Forbuddet mod at hjælpe krigsførende den stærkeste et kærkomment Paaskud til at afskære Modstanderen Hjælp uden at nægte sig selv noget. Kan man ikke spærre, kalder man Farvandene vidt og bredt for Krigsomraade og torpederer — Indsigelser svares med et Skuldertræk: udenforstaaende kan jo holde sig borte. Den svageste kan dog trøste sig med, at Fjenden ikke er allestedsnærværende og manges Regering baade blind og døv for, hvad Undersaatterne handler med, naar Handelen er indbringende og der ikke tales højt om Sagen. Tredjemand, som ikke vil have sin Handel og Skibsfart ødelagt, finder sig vel heller ikke i alt. Ligesom Frygt for at drive udenforstaaende over til Modstanderen kan lindre Spærring og holde Vejen til fredelige Lande aaben, tvinger Nøden maaske Stater, der hverken vil eller tør tage Parti og maa sikre sig Indførsel af uundvæ-

lige Varer, til Overenskomster om Vareudførsel til begge Sider, skønt det nedsætter dem i begge Parters Øjne.

Fredelige Landes Undersaatter, som bliver i krigsførende Lande, maa takke sig selv for Følgerne.

Saalænge Oprørere ikke har Udsigt til at styrte Landets hidtidige Styre, kender udenforstaaende Stater dem ikke. Faar de Overtaget, rejser Spørgsmaalet om at godkende dem som Herrer sig. Mellem disse Yderligheder ligger Borgerkrig, i hvilken Modstanderne begge danner virkelige Hære og holder hinanden Stangen. I saa Fald godkendes Oprørerne gjerne som krigsførende: deres Fører er Chefer, deres Kæmper Soldater og Tredjemand skal skifte lige Ret til begge Sider.

III.

»Strategi« og »Taktik« — Angreb og Forsvar (Modangreb) — Hærveje. Ydre og indre Linjer. Een eller flere Kolonner. — Opklaring, Forbindelse og Handlefrihed. Sikring og Tilsløring — Kamp: Plan, Opmarche, træfnings- eller fløjvis Opstilling og Udvikling. Indledende, bindende og afgørende Kamp. Reserver — Samhold og Selvstændighed — Viljen til at sejre — Den lille Krig — Mellem Slagene. Levemaade og Førselstjeneste. Opland, Førselsveje og Førselsomraade.

Paa *Hegels* Tid gennemførte sprænglærde Forfattere en Inddeling af Krigskunst i *Strategi* og *Taktik*, som glimtvis kom frem i det 18. Hundredeaar og endnu er gængs¹). De gjorde »Strategi«, der afledes af *στρατός*, Hær, og Stammen *ἀγ-*, føre, til Brug af Kræfter og Kampmidler i Krig — »Taktik«, der kommer af *ταγ-*, opstille, fylke, til Brug af Kræfter og Kampmidler i Kamp eller med eet Ord: Kampkunst, Kampmaade.

Fra dette Synspunkt bliver det Strategens Sag at stille Troppene til Kamp, hvad enten det kommer dertil eller bliver ved Truslen, og at nytte Sejren, Taktikerens at sejre. Strategi naar med andre Ord til Valpladsen og tager Traaden op efter Kampen, Taktik raader paa Valpladsen²).

I Virkeligheden kan ingen sige, hvor Strategien hører op og Taktikken begynder, eller hvad der falder under det ene, hvad under det andet. Det er samme Ting, men set fra ulige Sider eller, om man vil, i ulige Afstand.

Det følgende tager derfor intet Hensyn til Inddelingen Strategi — Taktik, som hverken har større eller mindre Værd end t. E. Inddeling af Malerkunst i Kunsten at male store Malerier og Kunsten at male smaa³).

Krigens Hovedformer er Angreb og Forsvar. Den, som søger Kamp, er Angriber; den, som oppebier Fjenden eller undviger Kamp, er Forsvarer. Stævner begge mod hinanden, opstaar *Mødekamp*⁴⁾.

Forsvareren kan ligefrem spærre Angriberen Vejen eller tage Stilling ud til Siden (en »Flankestilling«), saa at Angriberen ikke kan gaa forbi uden Fare for at faldes i Ryggen⁵⁾. Tanken om Flankestillinger maa dog opgives, hvis Fjenden kan løbe Ens udvendige α : nærmeste Fløj over Ende eller afværge Udfald.

Hvis Angriberen gaar lige paa, kaldes Angrebet *frontalt*. Føres det fra flere Sider, kaldes det *omfattende*⁶⁾.

Frontalangreb, som lykkes over hele Linjen, kaster Forsvareren lige tilbage og lader ham slippe billigt, hvis han ikke har en Hindring i Ryggen. Gennembrydes Forsvarerens Stilling, er han forsaavidt ugunstigere stillet, som han løber Fare for, at Fjenden afskærer og sprænger de Afdelinger, der endnu holder Stand*). Gennembrud er dog vanskeligt, da Angriberen sjælden kiler sig ind i en Stilling uden at komme i Krydsild og det heller ikke er let at vide, hvor Fjenden er svagest⁷⁾. Det lettes, hvis Hindringer værner de gennembrydendes Fløje og Nabostyrker sysselsætter Fjender, som kunde vende sig derimod (*Mackensens Gennembrud i Vestgalicien Maj 1915*)⁸⁾.

Omfattende Angreb rettes som oftest mod en Fløj eller Fremspring i Fjendens Stilling, sjældnere mod begge Fløje. Snart breder Angriberen sig uvilkaarlig under Kampen og omklamrer Fjenden; snart rykker han frem fra flere Sider eller sysselsætter Fjenden forfra, medens Dele af Angrebsstyrken foretager *omgaaende* Bevægelser udenfor hans Rækkevidde. Da Omgaaen truer Forsvarerens Tilbagetog, finder han det maaske raadeligst at opgive Stillingen uden Kamp eller skønt han har afvist Angreb forfra⁹⁾. Hvor store Styrker mødes og Tilbagetoget afhænger en én Vej eller Bro, tvinges han i hvert Fald til at bruge noget til at holde den aaben og svækkes derved let paa det afgørende Sted. Saafremt han hverken gaar eller nedlægger Vaabnene, ender Omgaaen og Omfatning med frontal Kamp, idet Forsvareren vender en større eller mindre Styrke til den truede Side¹⁰⁾. Han er dog ugunstigere stillet end under Angreb fra én Kant, da han ikke kan røre sig frit og Fjenden, der har en længere Ildlinje α : kan faa flere Vaaben i Virksomhed, bringer ham i Krydsild. Fare i Ryggen bringer desuden mange til at vakle, saa at endog én i Tal underlegen, men snarraadig Angriber kan faa Overtaget ved at true Modstanderens Tilbagetog. Den stærkeste gør derfor klogt i at omfatte eller omringe sin Modstander og lægge Eftertrykket paa den Fløj, der lettest fører ind paa hans Tilbagetogslinie, men Angrebet maa indledes saa langt ude og med saa stort et Mellemrum mellem Styrken, der sysselsætter Fjenden, og Styrken, der skal omfatte, at hver for sig kan gaa lige paa; Styrken, der sysselsætter, maa heller ikke være saa svag, at Fjenden

*) Jfr. S. 78 og 88.

kaster den og falder den anden i Siden. Griber man ikke langt nok ud, tørner Angrebsstyrkernes indvendige Fløje sammen, og binder man ikke tillige, hvad Fjenden har i Baghaanden, omfattes eller standses man sandsynligvis af Fjender ud til Siden. Selv en ringe Styrke, som viser sig her, er farlig, om ikke af anden Grund, saa fordi man aldrig véd, hvad der er bag. Stundum lader omfattende Angreb sig overhovedet kun foretage, naar man i Forvejen er Herre i Luften og gør sig til Herre over alle Bakker, som ser Angrebet, en vigtig Opgave for den udvendige Fløjs Rytteri³¹).

Angreb har sine Fordele og sine Lyder, Forsvaret sine.

Angriberen fører Krigen, hvor han vil.

En Hær, der trænger ind i Fjendeland, lever mer eller mindre paa Fjendens Kost og Tæring og hindrer ham i at udnytte alle Hjælpekilder; eget Land skaanes og styres omtrent som i Fred. Til Gengæld maa den ofre større og større Styrker til at holde Indbyggerne i Ave, sikre sig Tilførsel og hindre fjendtlige Foretagender i sin Ryg. Den kan heller ikke vente saa gode Oplysninger om Fjenden eller saa villig Hjælp som Hære i eget Land, og Kortmangel kan bringe den i største Vaande¹²).

Den, der gaar paa for at slaa Fjenden, har et Maal, en virkelig Opgave, og faar uvilkaarlig Følelsen af, at han kan gøre, hvad han vil. Det sætter Fart i alt. Hans føler sig overlegne, selv om de ikke er det, og Selvtilliden giver dem et Mod, en Udholdenhed og et Sammenhold, som sjælden eller aldrig findes hos Forsvareren¹³). Saalænge det gaar fremad, véd Førerne ogsaa, at Glæden bringer Folk til at dømme mildt og glemme, hvad der ikke gøres.

Angriberen kan vælge Tiden, der huer ham bedst, og møde friskere, fordi han véd, naar det gaar løs; ofte kan han tilmed sætte sine Kærnetropper ind, hvor det gælder, — Forsvareren kan hverken vælge eller vrage, men maa bruge, hvad han har ved Haanden, det vil tit sige udslidte Afdelinger. Angriberen kan overraske Fjenden og vildlede ham ved at true et Sted og kaste sig med knusende Overmagt over et andet, og skal tit kun sejre ét eneste Sted for at vinde Slaget, mens Forsvareren kun undgaar at blive slaaet, hvis han holder hele sin Linie¹⁴).

Overfor Fordelene staar Faren ved, at man maa tage de stedlige Forhold, som de falder ø: i mange Tilfælde gaa løs paa stærke Stillinger — og vove Skindet mere under selve Kampen end Forsvareren.

Paa det første kan Omgaaen maa s k e bøde, paa det andet bøder kraftigt Samvirke mellem alle Angriberne, saa at Forsvareren ikke uhindret kan rette sin Ild paa Hovedangrebet. Desuden skyder Fjenden aldrig saa godt som i Fredstid. Overanstrengelse, Sult og søvnløse Nætter bringer nogle til at skyde vildt; at ligge timevis i tvungne Stillinger gør ikke Skydningen bedre, og Dødsangst faar mange til at ryste paa Haanden eller skyde hen i Vejret. Angreb bliver uhyggeligt nok endda.

Om Fordelene opvejer Faren, maa afvejes for Tilfældet — Tyrket paa Angreb som ene saliggørende er ikke nok. Alle store Førere foretrak at

hjem søge Fjenden og slaa først, selvom de syntes svage, og Udfaldet gav dem som oftest Ret. Sejren hang maaske i et Haar; et Modangreb i rette Øjeblik havde kastet dem i Støvet, men Forsvareren saa ikke den Haand, Sejrens Gudinde rakte ham, eller vovede ikke at gribe den, og — Lykken stod den kække bi¹⁵). Jo dristigere han havde været, des større blev Sejren. Ogsaa i vore Dage er der Vej, hvor der er Vilje. Hverken Ild eller Staal kan standse en Angriber, der vil sejre, koste hvad det vil, og giver Tid. Kun naar man stormer mod Bagladevaaben, som om det var Spyd eller Luntebøsser, er alt Haab ude¹⁶).

Forsvars Fordele ligger snublende nær*):

En Hær, der forsvarer sit Land, kan bruge saa godt som alle Kræfter mod Fjenden, da den har lidet eller intet at frygte fra anden Side. Den faar civil Hjælp til meget, finder villigere Spioner og Vejvisere, hvor den kommer og raader uden videre over Jærnveje og Telegrafer. Et Telegram er saaledes nok til at skaffe Tilførsel, hvor Fjenden maatte sikre Banen i hele dens Længde, før han kunde regne med den.

Forsvareren vælger i visse Maader Kamppladsen, kan støtte sig til Fæstningsværker og styrke sin Stilling, saa at han faar bedre Virkning af sin Ild end under Angreb og sine Steder kan nøjes med Soldater, der slet ikke var i Stand til at angribe¹⁷).

Alt i alt saa store Fordele, at den svageste maa vælge Forsvar, — men ogsaa de eneste Fordele overfor store Skyggesider:

Landet hærges, Hjælpekilderne fra Egne, Fjenden har inde, ud-tørres. Landestyret bringes mer eller mindre af Lave, Indbyggerne paa Hærens Aasted gør stundum Knuder, — hvorfor skal alt just gaa ud over dem? — og Modgang fremkalder let Uroligheder og Omvæltning i hele Landet.

At oppebie Angreb er intet Maal¹⁸). Hvad Fjenden har i Sinde, er vanskeligt at vide, og Uvisheden om, hvor og naar han kommer, trykker baade høje og lave, des stærkere jo større Krigsskuepladsen og Hærene er. Førerne, der véd, at de snarere faar Skylden for Uheld end Tak for, hvad ondt de afværger, maa have usædvanlig Vilje og Spændkraft for at holde Ryggen rank og en lykkelig Haand for at faa Folk til at gøre Gavn. Der gives Førere, som river alle med, saa at de slider i deres Ansigts Sved og kæmper som Mænd; men de kan tælles, og der gives Hære, som aldrig taber Modet; de er dog bedre, naar det gaar fremad. De fleste Førere bliver ængstelige og krymper sig ved at tage Beslutning; deres undergivne tør ikke røre sig, og det ender med, at alle sløvt og taalmodigt oppebier deres Skæbne.

Selvom man styrker Stillingen, er der sjælden Glæde ved Arbejdet, fordi man aldrig ved, om Angrebet føres som ventet. Afdelingerne trættes af Vagt og Døsen i Ventestillinger og savner Lettelser, da Trainet maa fjærnnes for at være i Sikkerhed. Gaar Fjenden omsider hensynsløst paa, tror man ham stærkere, end han virkelig er. Faa kæmper med Lyst, færre iler ukaldet til

*) S. 71 f.

Hjælp: Folk skæver til Sidemændene for at se, om de gør deres Pligt¹⁹); Mistilliden smitter; der kommer Uro i Blodet, da ingen vil blive sidst tilbage — og selv om Førerne hindrer Flugt, er Slaget halvvejs tabt, fordi ingen har Tro paa Sejren.

Værst dog, at den, der udelukkende forsvares sig, sjælden eller aldrig vinder virkelig Sejr, selvom han standser Fjenden og tilføjer ham store Tab! I heldigste Fald opgiver Fjenden Angrebet; ofte kommer han igen, naar han har summet sig paa den første Hilsen, og Udholdenheden faar sin Løn²⁰).

Et Land kan derfor ikke nøjes med at uddanne sin Hær til at kæmpe i faste Stillinger eller bag Fæstningsværker, og Forsvar retfærdiggøres strengt taget kun af Haab om at faa Lejlighed til at slaa igen under bedre Vilkaar. Er Haabet ude, maa man hellere rømme Marken, hvis Kamp kan optages andetsteds. Der er ingen Ære ved at lade sig slaa ihjel til ingen Nytte. — Saaledes har store Førere set Sagen, hvor Tidernes Ugunst tvang dem til Forsvar. De søgte ikke først og fremmest utilgængelige Stillinger, men Stillinger, der truede Fjenden²¹), og de laa paa Spring som Rovdyr for at kaste sig over ham ved den første Blottelse; de veg nødig og aldrig længere, end de var tvungne til, men foretrak dog Tilbagetog for haabløs Kamp²²).

I aaben Mark træder Fordelen ved at kunne slaa igen kun frem, saa længe Fjenden er i Frastand. Saa længe har man endnu frie Hænder og Mulighed for at opveje ved Fart, hyad man savner i Styrke, — et glimrende Vidnesbyrd herom er Erkehertug *Albrechts* Sejr over Italienerne ved *Custoza* den 24. Juni 1866²³). Tvinges man først i Stilling, faar Fjenden Tid til at se sig for, og man har ikke altid Kræfter tilovers, da Stillingen kan være udstrakt og man maa staa fast, før man tænker paa Modangreb²⁴). Allerklarest ses Fordelen ved at have frie Hænder ved Flodforsvar og Strandvagt.

»Intet er farligere end at søge at forsvare et Flodløb haardnakket ved at holde egen Bred besat, thi naar Fjenden gaar overraskende over — og det lykkes ham altid et eller andet Sted — finder han Forsvareren i en vidtstrakt Stilling og hindrer ham i at samle sine Kræfter« — skrev *Napoleon*²⁵). Han vilde derfor forsvare Oderen og Elben mod Fjendens Hundredtusinder, der kom øst fra (1813), ved at samle sin Hovedstyrke østen for Floden og kaste sig i Ryggen paa dem, naar de søgte over ud til Siden. Tanken om, at Fjenden kunde omgaa ham langt i Nord eller Syd, afviste han med: »Man omgaar ikke en Hær paa 400,000 Mand, der støtter sig til en Række Fæstninger og en Flod som Elben og kan gaa over (hvor den vil)«²⁶) — og han havde sikkert haft Held med sig, om det havde været i »Storhærens« Glanstid.

Vanskeligheden ved at hindre Landgang skyldes hovedsagelig, at

Forsvareren maa holde sig paa Landjorden*). Selv om han kender Landgangsstederne ud og ind og véd, om Kampen skal optages i Strandkanten eller inde i Landet, selvom hans Strandvagter er aarvaagne, hans Luftspejdere flyver dristigt ud over Havet og hans Kræfter staar samlede med Telegraf, Telefon, Jærnbanetog og Automobiler ved Haanden, har Angriberen Fordelen. Han kan uden Fare dele sin Styrke, som han finder for godt, og holde Forsvareren borte fra Landgangsstedet ved at true med Landgang andetsteds.

Ogsaa Fæstningskrig viser det uheldige i at lade Fjenden raade: En angreben Fæstning er en tagen Fæstning, dersom den overlades til sin Skæbne og Forsvareren stadig holder sig bag sine Volde i Stedet for at gaa Angriberen paa Livet, hvor Lejlighed bydes. Man skal ikke regne sine Fæstningsværker for Bolværker, man taalmodig lader Fjenden løbe Panden imod. Saa gør de Ens Folk til Krystere, som *Gibbon* sagde om Justinians Fæstninger²⁷). De er ligesom Kanoner langtrækkende Vaaben, der, brugte paa rette Maade, støtter Angreb kraftigt²⁸) og giver Hære, som tager Stilling i Nærheden, Lejlighed til at udnytte Fjendens Blottelser.

At den svageste, hvis Hær i og for sig er god nok, rolig kan indlade sig paa Krig, selv om han maa nøjes med at forsvare sig, ligger i, at den, der vinder Tid, vinder mere. I 1812 gjorde Vinterkulden saaledes Udslaget, da Krigen trak i Langdrag, — i andre Tilfælde skred udenforstaaende Magter ind, — og i atter andre fandt Angriberen Sagen haabløs, eller ogsaa maatte hans Hær sprede sig, efterhaanden som den trængte dybere og dybere ind i Fjendens Land (*Karl X Gustav* i Polen 1656)²⁹). I September 1914 vendte Lykken sig ved Marne bl. a., fordi Tyskerne af Frygt for Russerne hverken gav sig Tid til at trække Vejret og faa tungt Artilleri, Ammunition og Levnedsmidler med eller udfylde Tabene, men endog svækkede Hæren ved at føre Styrker til Østpreussen.

Skønt Forsvareren aldrig maa opgive Tanken om at slaa igen, kan den ærligste Vilje unægtelig strande paa Vanskeligheden ved at gøre det i rette Øjeblik: Krigsskuepladser er vanskelige at overse. Forsvareren véd ofte først bagefter, at Tiden var inde. Han kan ogsaa være ude af Stand til at rokere, før Fjenden kommer til Kræfter, eller Fjenden kan undvige Stødet. — Paa Valpladsen finder Modangrebet Fjenden i fuld Kraft, hvis det kommer for tidlig, og Kampen udkæmpes foran Forsvarsstillingen, der dog byder de bedste Kaar, om den er vel valgt. Kommer det for sent, er det overhovedet umuligt at fravriste Fjenden Sejren, men — overfor Nutidens Vaaben er Modangreb saa vidtløftige at sætte i Gang og saa længe om at gøre sig gældende, at Beslutningen ofte maa tages Timer, ja Dage i Forvejen, og hvormange er vel klarsynede nok hertil eller faste nok til at staa ved deres Forsæt, naar Nøden bliver stor andetsteds? *Joffres* Befaling til Marneslaget, der var et Modangreb i stor Stil, udgik den 4. September 1914, Slaget begyndte først den 6. September. Angrebet var et Mesterstykke. At

*) Se Side 72.

Tyskerne allerede var under Tilbagegang, da det ramte, gør ikke Joffres Ære mindre. *Mackensens* Fremstød fra Linien Gnesen—Thorn i November 1914 imod Storfyrst Nikolajs højre Fløj (»Slaget ved Lodz«) og *Fochs* fra Villers-Cotterêts imod Linien Château-Thierry—Soissons den 18. Juli 1918 tilrette-lagdes Uger i Forvejen.

Tanken om, at et mislykket Modangreb er det samme som et knusende Nederlag, hvor man ellers slap nogenlunde helskindet, lader sig heller ikke altid afvise. Forsvareren véd sjælden eller aldrig, hvor ilde tilredt Angriberen er, eller hvad han har i Baghaanden, og der er himmelvid Forskel paa ikke at kunne komme videre i Øjeblikket og at bukke under for et Modangreb. Jo stærkere Ens Stilling er i sig selv, og jo utilnærmeligere man har gjort den, des værre bliver den at bryde frem fra, og at falde en aarvaagen Angriber i Siden med sine Reserver er saare vanskeligt³⁰). Endelig faar Folk, der Dagen over kun ligger og tænker paa at dække sig, let Livet for kært til at gaa paa, naar Øjeblikket omsider kommer. Derfor maa den Fremgangsmaade, Franskmændene paatænkte i 1870: at lade sig angribe og skride til Modangreb, naar Fjenden havde forblødt sig i Chassepotgevæ-rernes Ild, — vrages af almindelige dødelige, selvom en overlegen Fører kan bruge den. — Kunstige Planer som at vige for at drage Fjenden efter sig og falde over ham, strander paa Fjendens Aarvaagenhed. — Angreb og Forsvar knyttes derimod sammen paa anden Maade, idet den stærkeste sjæl-den er stærk nok til at gaa haardt paa overalt, men maa nøjes med at binde eller sysselsætte Fjenden nogle Steder, medens han kaster sig med fuld Kraft over andre³¹).

I de fleste Krige er Angriberen given paa Forhaand. I Sammenstødene har Førerne ogsaa kun undtagsvis frit Valg. Den Trøst har dog den svageste, at man ikke kæmper for at kæmpe, men for at naa et vist Formaål. Bruger han sine Kræfter paa rette Maade, er det altsaa ikke sagt, at Fjenden faar sin Vilje, hvor stærk han end er.

Hærvejene er ikke enkelte Veje, men Landstrøg, Hæren drager igennem³²).

Dristige Førere gaar stundom udenfor Alfarvej (*Hannibal* over *Alperne* 218 f. Kr.³³), — *Karl Gustav* over *Bælterne* i Jan, og Febr. 1658, — *Napoleon* over *Store St. Bernhard* 15.—20. Maj 1800, — *Skobelev* vesten om *Schipka-pas* i *Balkan* 7.—9. Jan. 1878); Folkevandringerne og Valpladserne paa Ver-denskortet viser dog, at Hærvejene i det hele og store falder sammen med Hovedvejene fra Land til Land, fordi det er lettest at komme frem og faa Føde og Tag over Hovedet, naar man følger den slagne Vej³⁴).

Omraadet maa byde Sikkerhed for, at Hæren ikke uden videre om-gaas³⁵). Sikrest er man, naar det randes af uvejsomme Bjerge og stride Vandløb eller grænser til Hav, man er Herre paa, eller fredlyst Land, Fjenden ikke tør krænke. Skiller uovervindelige Hindringer Hær-

delenes Veje, er man ligesom, hvor Vejene ligger langt fra hinanden, inde paa flere Hærveje.

Storhære giver hver Hær sit Strøg. Det bliver Overlederens Sag at tilvejebringe Samvirke, hvad enten Strøgene ligger jævnsides, løber sammen mod et fælles Maal eller viger ud fra hinanden.

Man taler om ydre og indre Linier, naar en Hær har Modstandere paa flere Kanter. Har Angriberen de ydre Linier, kan han omringe eller omfatte Forsvareren. Har Forsvareren dem, staar hans Kræfter ofte saaledes, at Angriberen kan skyde sig ind imellem dem. Paa Valpladsen har Forsvareren de indre, Angriberen de ydre Linjer under omfattende Angreb, omvendt under Gennembrud³⁶).

Fordelen ved indre Linjer ligger i, at man kan skyde Genvej og vende sig mod den ene Modstander, medens man sysselsætter den anden³⁷). Viger den første ikke ud, bliver han maaske slaet, uden at den anden kan gribe ind, og gaar han overilet tilbage, kan man lade ham følge eller iagttage af svage Kræfter, selv gøre omkring og tvinge den anden til en ulige Kamp³⁸). Modstandere, som har Øje for Faren, modtager dog næppe Slag, men viger ud og klæber, indtil Afstanden tillader dem at hjælpe hinanden*). I saa Fald redder kun virkelig Overlegenhed eller usædvanlig gunstige Stillinger den, der kæmper paa de indre Linjer.

I én Kolonne kan Hæren vende og dreje sig, men Marchen bliver trættende, Trainet har lang Vej frem og tilbage, og Udvikling fremad tager Tid. Flere Kolonner letter Marchen og tillader de bageste Afdelinger at gribe hurtigt ind i Kampe forude, og Fjenden har vanskeligere ved at faa Klarhed, fordi han trues i stor Bredde. Hvor Vejene tillader Kolonnerne at hjælpe hinanden, deles store Styrker derfor helst i flere Kolonner, hvis Styrke afpasses saaledes, at man er stærkest, hvor Faren er størst. Over ét Armékorps sættes nødig paa samme Vej³⁹), og de fleste Korpschefer giver helst hver Division sin. Hver Kolonne faar udtrykkelig sit Afsnit af Omraadet, der skal opklares; Underførerne har hverken Overblik eller Myndighed nok til at ordne Sagen paa egen Haand.

Hvor langt Kolonner uden Fare kan fjærnes fra hinanden, afhænger dels af Ens Viden om Fjenden, dels af, hvor marchedygtige de er i det Øjeblik, der bliver Tale om at hjælpe en Nabo⁴⁰). Det er ikke ligegyldigt, om der er en hel eller halv Mil til Valpladsen, hvis man allerede har en Dagsmarche bag sig. Naar Sammenstød kan ventes, maa der nødig være over en Milsvej mellem Divisioner. Selv mellem Armékorps er større Mellemrum ikke altid raadeligt, da Tilfældigheder somme Tider hindrer, at man faar Nys om, hvad der foregaar ud til Siden⁴¹), og Fjenden kan kile sig ind i store Mellemrum og hindre Kolonnerne i at hjælpe hinanden eller tvinge dem til farlige Marcher med Siden til (Flan-

*) Jfr. S. 65, 62 og 88.

kemarcher), der maaske alligevel ikke bringer dem til at møde ham samlet i gode Stand.

Overfor den brede Fremmarches Fordele staar som Hovedulempe Vanskelighed ved at svinge eller udvikle til Siden*). Man er saa at sige tvungen til at gaa lige frem og udsætter sig for Fare ved at gaa udover en vis Linie uden at se sig for (Tyskerne før Marneslaget).

Den første Forudsætning for at have Lykken med sig i Krig: et klart Maal, er utænkelig uden nogenlunde paalidelig Viden om Fjenden. Falske Oplysninger er værre end ingen, og uden Oplysninger famler man i Blinde. En Napoleon finder maaske det rette, almindelige dødelige gribes af skæbnesvanger Uhygge⁴²***). Oplysningerne skal ikke altid danne Grundlag for Førernes Beslutninger — dertil kommer de maaske for sent — men ofte kun vise, at man er paa gode Veje, selvom der kan være et og andet at rette.

I det Øjeblik Fjendtlighederne aabnes, véd man i Almindelighed hverken mer eller mindre end, at Fjenden skal søges i den og den Retning. Den Viden hjælper i Længden hverken højere eller lavere Førere. De maa vide, hvor Fjenden staar — hvor stærk han er, og hvad han foretager sig, — ja saa at sige følge ham Skridt for Skridt. Kun derved bliver de i Stand til at afgøre, hvor Tyngdepunktet i Øjeblikket ligger, og naar det er Tid til at handle.

Viden giver ogsaa en vis Handlefrihed.

Der er en usynlig Linje uden om enhver Styrke, som nogenlunde stærke fjendtlige Kræfter ikke kan komme indenfor, uden at dens Fører er mer eller mindre tvungen til at rette sig efter Fjenden⁴³). Hvor den ligger, lader sig ikke fastslaa med Tal, da det afhænger af Styrkernes Stand og Størrelse, stedlige Forhold, Førernes Hensigter og mange andre Ting, men kun den Fører har Handlefrihed, der har Øjne og Øren saa langt ude til alle Sider, at han faar Melding om Fjenden og kan give og iværksætte sine Befalinger paa Grundlag af Meldingerne, før Fjenden er indenfor Linjen***). Jo før han véd, hvor Fjenden er, eller naar han kommer, des friere Hænder har han, friest, naar han truer eller binder ham. Det sidste er en af Angriberens Hovedfordele, men ogsaa en dygtig Forsvarer kan sikre sig Handlefrihed⁴⁴). — Man se vidt ud: den største Fare lurar ikke altid, hvor Fjenden er nærmest, og Faren, man undgaar i Dag, er maaske intet imod, hvad Fremtiden bringer⁴⁵).

Da det hovedsagelig gælder om at se eller høre og melde, gør Enkeltmand og Smaaflokke (Patrouiller æ: »Følere«)⁴⁶) ofte Fyldest i Opklaringstjeneste; men for at holde Føling med Fjenden, hvad de gerne skulde, maa de have Rygstød; Smaastykker evner

*) Jfr. S. 86 — Tilbagetogslinier se S. 92.

**) Jfr. S. 76 f.

***) Jfr. S. 49 og B, S. 107.

heller ikke at opklare i den Udstrækning, højere Førere maa kræve, og det kan blive nødvendigt at tiltvinge sig Oplysning. Opklaring sluger derfor flere Kræfter, end man ved første Øjekast skulde tro, og bliver Hovedopgave for Hærenes Luftflaade og Rytteri.

Fuldt saa vigtig som Oplysninger om Fjenden er Forbindelse mellem Førerne paa egen Side, saa at alle har Overblik og handler i Samklang. Naboer og Styrker, der kommer i Nærheden af hinanden, bør altid optage Forbindelse. De højere Førere skal vide, hvor Hærdelene er, og kende deres Stand, havende Ammunition og Levnedsmidler m. m.⁴⁷⁾. Større Hærdele har i dette Øjemed Telegraf-, Telefon- og Signalkommandoer, som knytter dem sammen Dag for Dag, og de faste Telegrafer og Telefoner, der bruges i vid Udstrækning baade her og ved Opklaring, maa ikke ødelægges uden de højere Føreres udtrykkelige Befaling, medmindre det sker i Fjendens Ryg⁴⁸⁾. Svinger Hjælpemidlerne, skal enhver finde Udvej.

Paa Grundlag af Oplysningerne kan Førerne regne med Tid og Rum, have Rede paa, hvad de selv og Fjenden kan gøre, og paa den ene Side vogte sig for overilede Skridt, paa den anden for, at Tiden løber fra dem, saa at det bliver Fjenden, der raader⁴⁹⁾.

Selv den bedste Opklaring og de samvittighedsfuldeste Overvejelser alene giver dog ikke Handlefrihed. Der kommer en Tid, da Fjenden er saa nær, at han maa standses, et Hverv, som snart tilfalder Rytteri, snart blandede Styrker, ja endog Hære eller Fæstninger. Styrker, der er nøje knyttede til Tropperne, de skal sikre Handlefrihed, kaldes Sikringsdele, og deres Tjeneste, Sikringstjenesten, har til Formaal at skaffe Afdelingerne Tid til at rede til Kamp eller slippe udenfor Fjendens Rækkevidde og Rum til at røre sig. Da de er Fjenden nærmest, tilfalder det ogsaa dem at rydde Hærens Vej eller spærre Fjendens og indlede Angreb. Jo længere ude, des mindre er Sikringsdelene, men des hurtigere maa de ogsaa være rede til Kamp.

Undlader man at udskille Sikringsdele, eller svinger Sikringsdelene, snigskydes man paa Landevejene; man kommer ingen Vegne og faar hverken Madro eller Nattero; de vildeste Rygter vinder Tiltro; Fjendens Kanoner vækker En, og hans Rytteri og Fodfolk er over En, før man faar Søvn af Øjnene⁵⁰⁾.

Paa Marche kaldes Sikringsdelene forude under ét Avantgarden, Sikringsdelene bagude Arrièregarden og Sikringsdelene ud til Siden Sidedækninger.

Avantgarden deler sig i: Forpatrouille — Forspids — Fortrop — Fordækning og — Avantgardens Hovedstyrke.

Smaastyrker har kun Forpatrouille og (eller) Forspids, større fremskyder en Fortrop, der atter fremskyder Forspids og Forpatrouille, endnu større fremskyder en Fordækning, der fremskyder Fortrop o. s. v. Efter Omstæn-

dighederne sikrer Leddene sig desuden ved Sidepatrouiller, Sidetroppe og Sidedækning(er).

Bagude have tilsvarende: Bagpatrouille — Bagspids — Bagtrop — Bagdækning og Arrièregårdens Hovedstyrke med eller uden Sidepatrouiller, Sidetroppe o. s. v. og til Siderne: Sidepatrouille — Sidetrop og Sidedækning(ens Hovedstyrke) med Sikringsdele fremad og bagud.

Paa Stedet kaldes Sikringsdelene Forposter.

Yderligere Sikkerhed vindes ved Flyvere, formaalstjenlig Marcheorden og Marchetid og skønsomt Valg af Hvile- og Opholdssteder.

Under Kamp skal Afdelingerne selv have Øjne til alle Sider, saa at de ikke overraskes. Egentlige Sikringsdele bruges kun, hvor Opstillingen som Helhed og den fælles Pligt til at hjælpe andre ikke trygger⁵¹). Fart og Kraft i Angrebet er iøvrigt Angriberens bedste Sikring. Jo glubskere han gaar paa, des sjældnere tør Forsvareren røre sig.

Ved Siden af deres andre Opgaver skal Sikringsdele og frem-skudte Styrker »tilsløre« : hindre Fjendens Spejdere i at se eller i hvert Fald naa hjem med Nyhederne⁵²). De slipper derfor ingensomhelst igennem Ens Linier, være sig paa Marche eller paa Stedet, i eget eller fjendtligt Land, og vaager over Telegraf og Telefoner indenfor Rækkevidde. Flyvere kan man kun værges sig imod ved Flyvere, som bl. a. renser Luften før Angreb, for at Fjenden ikke skal opdage, hvor Kræfterne samles og føres hen. Da Luftkampens Udfald er tvivlsomt og en enkelt Flyver kan bringe afgørende Oplysninger, gør man ofte Nat til Dag for at dølge sine Forehavender. — En vis Vej til at unddrage Fjenden Oplysninger er at holde Bladmænd borte fra Hæren, afbryde Telegrafsamkvem med Udlandet — uskyldige Telegrammer kan have skjult Mening — og sinke Posten⁵³). At udsprede falske Efterretninger, tage Afdelingsmærker og Kendetegn af Uniformerne og bruge fremmede Afdelinger som Sikringsdele, saa at Fjenden ikke opdager, hvad han har for sig, lønner sig ogsaa⁵⁴).

Det er ingenlunde ligegyldigt, naar og hvor man slaas. Snart er Kunsten at kæmpe overalt, snart kun at slaas til ét Sted og snart at trække Tiden ud. Det gælder at spare Kræfter nogle Steder for at samle saa mange des fler paa andre, at binde Fjenden uden at binde sig selv og at tage Tiden i Agt, men først og sidst at vide, hvad man vil. Man kan aldrig samle alt paa ét Sted, men det er lige taabeligt at sprede en Hær, som skal i Slag, saa stærkt, at man intet har i Baghaanden, og at ville standse Fjenden ved at opstille sin Hær paa samme Maade som Styrker, der skal hindre Smugleri eller stænge pestsyge Egne⁵⁵). Den bliver slaaet og sprængt, og Fjendens Spejdere bryder igennem og arbejder i Ro og Mag bag Ens Ryg. — At man maa have Ryggen fri for at bruge sine Kræfter, og at »ej fanger sovende Mand Sejre«, — er lige saa ind-

lysende som, at lydige og villige undergivne letter Føringen.

Naar Modstandere uventet tørner sammen i Mørke og Taage eller i Skove og Byer, hvor man ikke kan se langt, gør blanke Vaaben undertiden Udslaget, uden at der løsnest et Skud. Rytteri, som er tæt paa Fjenden, indlader sig heller ikke paa at skyde, men giver Hestene Tøjlen og lader staa til.

I andre Tilfælde taler Skydevaabnene før Sagen afgøres, og Væ de ulykkelige, som letsindig udsættes for deres langtrækkende, sikre Ild! Samtidig med, at man derfor værner sig omhyggeligt mod Tab, saa længe man er ude af Stand til at give raat for usødet, maa man huske, at Krig er livsfarlig, og at kun den, der vover alt, har Haab om at vinde i Forhold til sine Ofre.

Hvis Udfaldet ikke skal afhænge af Tilfældigheder, maa Kampen ledes af den øverste Fører og Tropperne opmarchere: gaa over i en overskuelig Opstilling af passende Bredde og Dybde, før de udvikles til Kamp*).

Planen lægges undertiden i sidste Øjeblik: naa man har Fjenden og ser, hvad han gør. Større Styrker kommer uvægerlig bagud, hvis Føreren bier saa længe, da de hverken kan skifte Marcheretning eller Stilling i en Haandevending. Han maa i Forvejen klare sig Sagen i store Træk, bide Mærke i de Vanskeligheder, den frembyder, lede Kræfterne i den ønskede Retning og vinde Støttepunkter uden at give alt af Hænde strax, da det er vanskeligt for ikke at sige umuligt at vende større Styrker i en ny Retning, naa de først er i Ilden.

For Forsvareren falder Op marche af sig selv, medmindre Kampen opstaar imod hans Vilje:

Han skønner, hvor det er bedst at optage Kamp, og lader sine Tropper tage Stilling eller siger, ad hvilke Veje de skal naa deres Plads i eller bag Kamplinien. Stillingen faar for Styrker af samme Størrelse højst ulige Udstrækning baade i Bredden og i Dybden, eftersom Forsvareren vil staa og falde i én Stilling, skyder mindre Styrker frem for at tage den første Tørn i »fremskudte Stillinger« eller kun fastholder Støttepunkter for Modangreb. Fordelen ved fremskudte Stillinger er, at man vinder Tid, mulig ogsaa Overblik, men til Gengæld er de fremskudte Afdelinger udsatte for at oprives af Overmagt, uden at Hovedstillingens Forsvarere kan hindre det.

For Angriberen stiller Sagen sig anderledes:

Ved at gaa paa uden at opmarchere hindrer han maaske Fjenden i at udvikle sig, — i saa Fald var Op marche mildest talt Tidsspilde, — men Forudsætningen herfor, at man har Forspring, slaar allerhøjst til under Møde kamp. Overfor en Fjende, som staar i Stilling, eller hvis Udvikling ikke kan hindres, er Hastværk Lastværk. Der vanker braadne Pander til de forreste Afdelinger, de andre maa i Ilden over Hals og Hoved for at afværge Nederlag, og hele Kampen bliver ét Virvar som Augustkam-

*) Krigsplaner omtales S. 63 ff.

pene i 1870 paa tysk Side. Op marche er derfor her nødvendig. Sker den for sent, afbryder Fjenden den; sker den for tidligt æ: for langt tilbage, sinkes Angrebet, da det er vanskeligere at komme frem over Markerne end ad Vejene. Især under store Forhold tvinger Sagernes uklare Stilling maaske endog til gentagne Op marcher⁵⁶).

Ved Op marche tænkes ikke altid paa tætte brede Masser. Den kan foregaa ved, at Afdelingerne breder sig over et større Omraade, men hver for sig bliver i Marchekolonne⁵⁷). Hovedsagen er at faa en passende bred Udgangsstilling for Angrebet, da det er farligt og vanskeligt at brede sig i Fjendens Ild og fjærnere Bevægelser maa værnes mod Fremstød og Fjærnild fra Fjendens Side.

Op marche og Udvikling bringer Afdelingerne (Enhederne) bag eller ved Siden af hinanden.

Hvor hver danner sin Træfning, blandes Afdelingerne og sønderrives Kommandobaandene, naar Reserverne under Kampen skydes ind i første Linje. Ved at opstille og udvikle Afdelingerne (Enhederne) fløjvis æ: saaledes, at hver faar sin Kampstriben og danner flere Træfninger, undgaar man disse Ulemper, men har til Gengæld ingen større Enheder til nye Opgaver. Om træfnings- eller fløjvis Opstilling og Udvikling bør foretrækkes, afhænger altsaa af Omstændighederne.

Ledelse kræver Overblik, — man maa i hvert Fald vide, hvor Fjenden er, og hvor han ikke er, — og da det hovedsagelig vindes gennem Kamp eller i Ly af kæmpende Afdelinger, begynder de fleste Sammenstød med en indledende Kamp, under hvilken Modstanderne føler sig for uden at røbe deres Styrke eller Hensigt. I Førstningen føres den kun af Smaastyrker og i Luften; senere griber fler og fler Afdelinger ind, saa at Kampen bliver almindelig. Det er her som overalt en gylden Regel ikke at sprede sig mere i Bredden eller Dybden og ikke at sætte mere ind end nødvendigt, hvad der skal til, maa dog til.

Fuld Klarhed kan man aldrig vente — endnu Aar efter er Sagernes virkelige Stilling ofte hyllet i uigennemtrængeligt Mørke⁵⁸) — men, efterhaanden skifter Kampen Formaal, idet Angriberen vil binde eller udslide Forsvareren for at lette sit afgørende Angreb. Hverken Fjenden eller de angribende Afdelinger selv maa dog faa Indtryk af, at det ikke allerede nu er ramme Alvør. Kampens Øjemed ytrer sig derfor snarere i en vis Ulyst hos de højere Førere til at sætte stærkere Kræfter ind end i de kæmpendes Ildhu. Foretager Forsvareren Modangreb, bølger Kampen frem og tilbage.

Naar Fjenden omsider synes tilstrækkelig rystet, slaar Afgørelsens Time, idet Angriberen kaster sine Reserver ind i Kampen eller lader dem gaa paa fra en uventet Kant. Ikke sjælden falder Afgørelsen andetsteds end tilsigtet, saa at man først bagefter kan sige, hvor og naar det afgørende Angreb skete⁵⁹).

I gamle Dage inddelte Føreren ligefrem sine Tropper paa en Maade,

der svarede til Kampens Hovedafsnit: indledende, bindende og afgørende Kamp ved at opstille Hæren i »Træfninger«. Fortræfningen indledede Kampen. Saa greb næste Træfning ind og, naar bageste Træfning gik paa, — »*jam ad triarios venit res*« — vidste enhver, hvad det gjaldt.

I vore Dage udskilles Styrkerne, der skal løse de forskellige Opgaver, som oftest efterhaanden, og de, der indleder Kampen, maa tillige sikre de andres Opmarche og Udvikling. Saasnart Sagerne kan overses, udskilles Tropperne, som skal binde Fjenden. Hvad der bliver tilbage, danner Hærførerens Reserve. Jo stærkere den gøres, des større Indflydelse sikrer han sig paa Kampens Gang, og des lettere kan han møde Overraskelser og lægge Eftertryk, hvor han vil. For intet at røbe skjules Reserven omhyggelig. — De lavere Førere deler deres Styrke paa lignende Maade, saafremt de ikke sætter alt ind paa een Gang.

Hverken Kamplinie eller bagre Træfninger gøres nær saa tætte som i gamle Dage; Tabene blev overvældende, og selv spredte giver nutide Vaaben tilstrækkelig tæt Ild. Til Gengæld søger baade Angriber og Forsvarer Styrke i stor Dybde.

Hvilke Fejl man ellers maatte gøre, er uheldig Opstilling af Reserven ofte nok til, at Slaget er tabt paa Forhaand. Den maa holdes uden for Fjendens Ild og dog være ved Haanden, hvor den skal bruges. Lader det sig ikke forudse, stilles den nogenlunde midt bag Kamplinjen med Udvej til alle Sider⁶⁰); Afstanden afhænger af Styrkernes Størrelse. Hvor Hundredtusinder staar overfor hinanden, maa Reserven deles, for at Afstandene ikke skal blive for store, eller ogsaa maa Hærføreren vide, hvor han vil bruge den, (og have Automobiler og Jærnbaner, der kan føre den sikkert til Stedet). I modsat Fald kommer den til at marchere frem og tilbage, saa at den er dødtræt, før den har løsnet et Skud⁶¹). — Hvor længe man skal spare sin Reserve, kan ikke siges, men at holde den tilbage for at sikre Tilbageetoget er galt, naar den kunde fravriste Fjenden Sejren. Den modsatte Yderlighed: at smuldre den ud til Underførere, der jamrer, er om muligt endnu værre.

Under langvarig Kamp drages Styrker ikke sjælden ud af rolige Afsnit for at danne Reserve, hvor det gaar hedest til.

Ikke den enkelte, alles samlede Kræfter gør Udslaget. Samhold er Lydighed og Fasthed, Aarvaagenhed, Omtanke og Tillid. Hvor enhver kun tænker paa sig selv, gør, hvad han vil, og kun adlyder, naar det huer ham, hjælper hverken Mod eller Dygtighed⁶²). Derfor skal den »ældste« have eller tage Kommandoen, de andre adlyde. Hverken fra oven eller fra neden maa Kommandobaand brydes uden Grund: Hvad der hører sammen, skal blive sammen, og enhver, som kommer bort, skal søge tilbage ved første Lejlighed.

Hele Romerrigets Vælde laa bag den romerske Hovedsmands jævne Ord: »Jeg har Stridsmænd under mig, og siger jeg til denne: »Gaa!«, saa gaar han, til en anden: »Kom!«, saa kommer han, og til min Tjener: »Gør det!«, saa gør han det.« Det er dog ikke nok at gaa i Flok og adlyde sin Fører eller den, der tager Befalingen, hvor ingen Fører er, — Førerne kan ikke lede alt, og Gang efter Gang er de borte, faldne eller saarede, naar Nøden er størst. Først hvor enhver er Mand for at handle paa egen Haand, er alt, som det skal. Selvstændighed og Mod til at tage Ansvar bliver aldrig overflødige, hvor fuldkomne Telefoner og Telegrafer end bliver; men Førings store Kunst: at faa Folk til at handle frit i samme Aand, er lige saa vanskelig som at være selvstændig uden at være egenraadig. Undermaalere lærer aldrig de Dele, de vil i al Evighed blande sig i alt fra oven og spørge fra neden, indtil Traaden klippes over⁶³), og Folk, der søger deres eget, er lige saa utaknemmelige at tjene som vanskelige at tumle, hvor glimrende Evner de end har.

Jo højere en Fører er stillet, des videre Selvraade kan han gøre Krav paa — ikke for sin egen Skyld, men fordi hans foresatte er ude af Stand til at overse Enkelthederne og derfor ikke bør binde ham. Gør de det alligevel, møder Befalingerne før eller siden Modstand. Knubbede Ord fremtvinger maaske nok treven Lydighed, men Tilliden er borte⁶⁴).

Under Kamp skal enhver Fører i Nødsfald tvinge sine undergivne til at gøre deres Skyldighed; enhver kampdygtig, der uden udtrykkelig Tilladelse findes bag sin Afdeling, er hjemfalden til Straf som Rømningsmand.

Hvis alle kæmpede som Leonidas og hans *Spartanere* ved *Thermopylæ*, endte større Sammenstød med, at den ene Hær blev paa Pladsen, men — »at kæmpe til sidste Mand« er en Talemaade⁶⁵). Den ene Part faar med rette eller urette den Tro, at det ikke nytter at kæmpe længere; han vil ikke mere og rømmer Marken eller beder som Hellenerne om Vaabenhvile for at sanke sine Døde. At sejre bliver derfor til syvende og sidst at jage Fjenden ud af en Stilling eller holde sin egen.

Det er Viljen, det gælder. Nogle af de største Sejre var hele eller halve Nederlag i det Øjeblik, Fjenden gav tabt (*Marengo*)⁶⁶). I andre Tilfælde laa Modstanderne dødt trætte paa Valpladsen for at ny Kampen ved Daggry; ingen havde sejret, ingen var slaaet, men i Nattens Mulm og Mørke fik Haabløshed Magt med den ene. Han sneg sig bort, og den anden vaagnede glad overrasket som Sejrrherre (*Gravelotte*). I Fremtidens lange, nerveslidende Kampe bliver det endnu tiere den seigeste Vilje, de stærkeste Nerver, der sejrer, — en indtrængende Paamindelse til Enkeltmand om aldrig at give tabt. Lad ham kæmpe uden Haab: det gavner alligevel; en lille Styrke paa en afsides Post kan afgøre et Felttog uden at ane det⁶⁷); Folk, der kæmper vanvittig modigt, hvorsomhelst de møder Fjenden, gør Vidundere, og den, der aldrig glemmer, at Fjenden ogsaa er ilde tilredt, lærer som *Peter den Store* at sejre gennem Nederlag⁶⁸). Den

stærkeste minder det tillige om at slaa haardt til. Mand og Mand imellem er det fejgt at være to imod én. I Krig er det klogt, og Hensynsløshed skræmmer. Skaansel er Svaghed, saa længe der kæmpes, — bagefter kan man være ædelmodig.

Just fordi Tro paa Sejr er en kraftig Spore, ser man i jævnbrydige Modstanderes første Sammenstød en Ildhu paa begge Sider som sjælden eller aldrig siden. De første Uheld lægger tit en Spire til Modløshed, som lammer den slagtes Handlekraft⁶⁹), — derfor skal man i Førstningen mer end nogensinde vogte Dele af Hæren for Nederlag. Ildprøven blotter ubarmhjerterigt Hærens og Folkets Brøst og stadfæster, at Sejrene vindes i Fredstid. Kun sjælden smøger et Folk i Nød Kulturen af sig, saa at Menneskenes Kraft og Mod træder frem i sin oprindelige Fylde⁷⁰). Det er en Vildfarelse, at »krigsvante« Soldater er taprere end Folk, der er første Gang i Ilden. Den store Hob taber snart Fremdriften, uræddes Kamplyst svinder ogsaa mærkeligt, og dem, der én Gang var, hvor det gik hedest til, sidder Ilden ofte Maaneder efter i Nerverne, saa at de er brudte Mænd⁷¹). Det sikreste Værn imod P a n i k, den gaadefulde, blinde Rædsel, som til Tider slaar Folk⁷²), og det kraftigste Middel til at holde alle til Ilden er den, tilsyneladende hjærteløse, Haardhed, Spartanerne viste enhver, som svigtede⁷³). Kun maa den i vore Dage fuldt saavel ramme Jærnbane-mænd, Fabriksarbejdere o. a., der glemmer den fælles Sag og taber Arbejdsmodet, som Soldaterne⁷⁴).

Baade før og efter de afgørende Sammenstød kommer det til K a m p om v o v e r e M a a l som at vinde Tid og fange Fjendens Opmærksomhed, værne Førsler og Inddrivning eller opsnappe Førsler og hindre Inddrivning, overfalde Smaastykker og gøre Fjenden utryg, ødelægge Broer, Jærnveje, Telegrafer og Magasiner, lokke Fjenden i Baghold eller holde ham fast, tiltinge sig Oplysning om hans Styrke og Forehavender eller hindre ham i det samme. Alle disse Foretagender kaldes under ét den lille Krig⁷⁵).

Ogsaa i slige Kampe skal man samtidig med, at man løser sin Særopgave, gøre Fjenden al Skade, man kan, uden at tabe Kampens Hovedformaal af Syne.

Mens den, der bukker under i de store Sammenstød, saa godt som altid har tabt sin Sag, kan man naa sit Maal i mindre, selv om man bliver slaaet. Saaledes blev Preusserne slaaede ved *Langensalza* (²⁷/₆ 1866), men holdt *Hannoveranerne* fast, som de skulde, indtil Vejene sønderpaa var spærrede, saa at Sejrherrerne maatte overgive sig Andendagen efter Slaget.

Undertiden kaster det første Slag den slagte til Jorden, undertiden kommer det til flere Storslag eller langvarig Stillingskrig. Det første var Tilfældet i 1866, fordi Krigen gjaldt Førerstillingen i det tyske Rige, som ikke var Østrigerne en Livssag; det sidste hænder hver Gang Hadet sidder dybt. Et krigersk og sejgt Folk giver end ikke tabt, om Hæren splittes eller opløser sig: Naar den store Krig er endt*), begynder den lille for Alvor, idet Fri-

*) Jvf. S. 76.

skarer og Stimænd kæmper paa egen Haand — en Krigsføring, vilde Folk, der overhovedet ikke kender Hære, strax er henviste til⁷⁶).

Den lille Krig er hadefuldere end almindelig Krig, fordi Indbyggerne er ude af sig selv — hver Dag giver dem mer at hævne — og Fjenden aldrig føler sig tryg. Selv i civiliserede Lande udarter den til Krig paa Kniven, og hvor Vilde kæmper for Livet mod Kulturens Velsignelser, kender Grusomheden ingen Grænser: De Vilde lemlæster deres faldne Fjender og piner Fanger og saarede til Døde; Kulturbærerne »gør Gengæld« — maa gøre Gengæld efter Grundsætningen »Øje for Øje, Tand for Tand«; de jager Fjenderne som vilde Dyr og udrydder dem med »Dumdumkugler« og andre barbariske Midler, hvis de er mere haardføre og sejglivede end almindelige dødelige (*Tyskerne* og *Hereroerne*)⁷⁷).

Mellem Slagene drejer Krigskunst sig om at føre Tropper fra Sted til Sted og bringe eller holde dem vel ved Magt — et endeløst Bryderi med Marcher, Sikring, Ihusning og Tilfredsstillelse af alle et mangelhovedet kraftigt levende Væsens talrige Fornødenheder. Uindviede tror, det er Tapperheden, som gør Udslaget i Krig; en udmærket General paastod med nok saa megen Ret, at Sejren sidder i Soldaternes Ben⁷⁸), og Ordsproget sætter Heltetmodet i Forbindelse med Mad og Drikke. Vist er, at Folk, der har sultet og frosset for længe, ikke er tapre, at Savn og Anstrengelser kræver talløse Ofre, og at de bedste Nerver udslides af uafbrudt Møje og søvnløse Nætter⁷⁹). Derfor maa Førerne have et Øje paa hver Finger og de kampfri, der skal holde Hæren ved Huld, slide trofast, skønt deres Opofrelse sjælden paaskønnes⁸⁰). Gode Føreres Hjærte for deres undergivne fostrer en Tillid, som bærer alt uden Klage. Tarvelige Førere staar snart overfor utilfredse og vrangvillige undergivne, der bliver umedgørligere og umedgørligere, jo skævere det gaar.

En Styrke, som skal bruge sig, maa have sit daglige Brød og Hjælp i Tide. Det er de højere Førere i Almindelighed og den højeste i Særdeleshed, som svarer herfor. De fastsætter den daglige Levemaade og maa vide Raad, om alt ikke gaar, som det skal. Afdelings- og Underafdelingscheferne vaager over, at enhver faar, hvad der tilkommer ham, og at det er godt⁸¹). De undergivne maa tage alt, som det falder: Naar man vil, kan man taale mer end de fleste aner, og om meget Ondt gælder heldigvis: *et hæc meminisse juvabit*. Udover, hvad de skal leve af fra Dag til Dag, bør Afdelingerne til enhver Tid have Jærnkost til Brug i en snæver Vending⁸²), og i Nødsfald svarer enhver selvstændig Fører for, at hans ikke lider Nød. Hver Gang et Kommando kommer til at ty til Jærnkosten uden højere Befaling, skal dets foresatte have Melding, saa at de ikke regner med Føde, som ikke haves.

Det nemmeste, at faa alt paa Stedet, kan kun Enkeltmand og Smaastykker gøre Regning paa; større Styrker kan Kvarterværterne ikke med deres bedste Vilje føde, og selvom hjemsøgte Egne

yder ikke saa lidt, naar man lover Guld og grønne Skove og betaler i klingende Mønt uden at tinge, faar man sjælden Tid til at samle ind og dele ud⁸³).

Haab om Sejr og gode Dage holder nødlidende oppe en Stund⁸⁴), men i Længden kan man lige saa lidt leve af Haabet som af Luften og Hæren maa derfor have tilført, hvad den ikke kan faa paa Stedet. For Storhæres Vedkommende og i fattigt Land bliver det saa at sige alt. Hvor man skal tage det, er et Spørgsmaal, men:

- det er Spild af Kræfter at ty unødigt langt tilbage;
- man tager Jærnveje, Telegrafer og Telefoner i sin Tjeneste saa vidt, de er sikre, bygger nye og bruger Automobiles i vid Udstrækning;
- at lægge i Magasin, hvad man kan have paa Axel, er uklogt og svier især til Hæren, naar den uventet skal tilbage eller ind i en ny Retning;
- det sikreste er at give Afdelingerne faste Køretøjer eller Pakdyr (»Train«) til at hente og bære et Par Dages Levnedsmidler foruden Ammunition m. m. og større Hærdele saa store Trainkommandoer (»Tros«) med yderligere Tilskud, som de kan have uden Ulempe, og
- Førserne maa sikres, da de frister Fjendens Rytteri og Flyvere ikke mindre end Friskarer og fjendske Indbyggere.

Foruden Levnedsmidler trænger Hæren bl. a. til Ammunition og Vaaben, Klæder og Sko, Lægemidler og Forbindsager, Mandskab, Heste og Køretøjer, og samtidig skal den skilles af med syge og saarede, Fanger og ødelagt eller taget Gods, som er til Byrde. Særlig før og efter større Sammenstød og i Stillingskrig svulmer Førserne op, selvom Hæren selv indretter Værksteder, Fabrikker, Sygehuse og Sygehjem. Hvor store Vanskelighederne end synes, skal en Hærfører vogte sig for at lade dem blive afgørende.

I Virkeligheden bidrager hele Hjemlandet til at holde Hæren ved Magt, men en enkelt Landsdel eller større By med nærmeste Omegn egner sig særlig til Samlings- eller Gennemgangssted for, hvad der skal til og fra Hæren⁸⁵), hvis Førere heller ikke kan brevske med mange, og bliver derfor Opland. Dets Form og Størrelse er ligegyldig, naar det kun svarer til sin Hensigt. Alt andet lige, er et bredt Opland med jævnløbende Jærnveje dog bedre end et smalt eller en enkelt By; man har friere Hænder og afskæres vanskeligere derfra. Oplandet maa helst ligge bag Bjerge eller Floder, der lader sig vogte af Smaastykker, og hvis Overgange befæstes, om de ikke er det i Forvejen⁸⁶). Ogsaa vigtige Byer befæstes, for at fjendtlige Strejfkorps ikke skal gøre sig til Herre paa Stedet. Førstestjenestens Leder og højere Myndigheder tilvejebringer (fjærner) og oplægger Sagerne, — af Hensyn til Ildsvaade o. l. nødig alt af én Slags samme Sted.

Hvis Hæren fjærner sig fra Oplandet, maa den holde Forbindelse dermed, indtil den vinder et nyt. Vejene, — det være Landeveje, Jærnveje eller Vandløb — som til enhver Tid knytter den til Oplandet, er dens Førers-

veje, Omraadet, de gaar igennem, Førselsomraadet⁸⁷). Her maa være Magasiner med Forraad for de nærmeste Dage, Bagerier og Slagterier, Sygehuse til syge og saarede, som ikke taaler Langfærd, og Værksteder til Arbejde, som haster. De lægges ved Hovedvejene, flytter efter, naar Hæren gaar frem, i Forvejen, naar den skal tilbage. — Det er ikke givet, at Førselsvejene falder sammen med Hærens oprindelige Fremrykningslinje. Alt andet lige byder korte Veje saa stor Fordel, at Førselslinjerne delvis omlægges, saasnart man kan skyde Genvej. Helt at skifte Færdselslinjer indlader man sig sjældnere paa⁸⁸); det skulde da være, at man blev Herre til Søs og vandt gode Havne, saa at Førslerne kunde gaa Søvejen, der er nemmere end Landvejen (Japanerne, da de naaede Yalu (1904); Grækerne efter Salonikis Fald (1912)).

Kan selve Hæren ikke overkomme at sikre Førselsomraadet i Almindelighed og Førselsvejene i Særdeleshed, maa Landeværn til⁸⁹). Fæstninger, som ligger heldigt, og Byer, der indrettes til Forsvar, danner Kærnen i Førselsliniernes Forsvar, Tilflugtssteder for Førsler, som kommer i Fare, og Støttepunkter i Tilfælde af Tilbagetog. I Boerkrigen byggede Englænderne Blokhuse langs Jærnvejene, trak Pigtraad imellem dem og lod Pansertog vogte Linierne.

Jo daarligere Hæren kan undvære Tilførsel, des vigtigere bliver sikre Førselslinjer. Man kan som *Grant* i 1864 ligefrem tvinges til at sky aabent Land, hvor Angreb er lovende, men Førselslinjerne truede, og vove sig ind i et Vildnis, hvor Fjenden kan gøre haardnakket Modstand, men er ude af Stand til at ramme Ens Førselslinjer⁹⁰).

Hvor ilde en Hær, som afskæres fra sit Opland, er faren, viser *Macks* Skæbne ved *Ulm 1805*, *Bazaines* ved *Metz 1870*. Store Førere har derfor kun dristet sig til at prisgive deres Forbindelser, naar de haabede paa snarlig Sejr eller nyt Opland laa dem aabent⁹¹).

Vanskeligheden ved at udnytte Omlandet og faa Tilførsel langvejs fra, tvang i ældre Tid til at skyde Oplag frem mellem Hær og Opland, saa at der efterhaanden dannedes flere Linjer, Hæren kunde forsynes fra, — en Fremgangsmaade *Gustav Adolf* har Æren for i den nyere Tid⁹²), men som siden overdreves og gjorde Hærene afhængige af Magasiner. *Napoleon* viste atter Vej, idet han vel opdyngede Oplag til sine Hære, men uafhængig deraf levede af Landet i videste Udstrækning. Nu er store Oplag lige bag Hæren mindre nødvendige, da Frastande har mindre at sige, naar Førslerne gaar med Jærnbane⁹³). Kun Krige langt af Led som Englændernes i Sydafrika 1899—1902 og den mandsjurske Krig danner Undtagelser, idet en landsat Hær strax maa sikre sig Havne at falde tilbage paa.

IV.

Krigskunstens Hovedgrundsætning — Skiftende Opfattelse af Hovedopgaven. Overraskelser paa Valpladsen — Opgavens Vanskelighed — Store Hærføreres Færd — Vejen til Sejr — Biforetageren (Strejftog og Kolonikrige) — Krigsskuepladser (Militærgeografi). Indledning — Grænser og Landgangssteder — Floder og Bjerge — Fremkommelighed og Overskuelighed — Folketal og Næringsveje: Byer — Veje. Jærnveje. Sprængninger — Fæstningsværker — Stillinger — Hindrings Indflydelse.

»I Krig er alting lige fremt«, siger Clausewitz, »men netop det ligefremmeste vanskeligst¹⁾).

For selve Føringens Vedkommende bestaar Kunsten i at gøre, hvad Fjenden mindst venter og ønsker²⁾, og finde Udvej, naar gode Raad er dyre. Sejrherren har altid Ret, men der ligger en vis Trøst i *Moltkes* Ord: »I Længden har dog vel som oftest kun dygtige Held med sig«.

Efter Sagnet skulde *Roms* og *Albalongas* Skæbne engang afgøres ved Holmgang mellem trede Brødre paa hver Side, *Horatierne* fra Rom, *Curiatierne* fra *Albalonga*³⁾. I første Paaløb fældede den ene Curiatier sin Modstander uden at faa saa meget som en Skramme, den anden sin mod et ringe Saar; den tredje Curiatier saaredes derimod haardt af den tredje Horatier. Skønt usaaret, tog Horatieren strax Flugten, da han stod ene mod tre Curiatierne efter ham! Den usaarede var snart langt forud for den let saarede, og langt bag ham hinkede igen den haardt saarede. Saa gjorde Horatieren omkring. Før Brødrene kunde hjælpe, faldt den forreste Curiatier for hans Haand; strax efter maatte den anden bide i Græsset, og nu vandt Horatieren en let Sejr over den haardsaarede Stakkel.

Sagnet giver et levende Billede af Krigskunstens Hovedgrundsætning eller, om man vil, eneste Grundsætning, der altid har været, er og bliver:

At møde Fjenden med Overmagt, hvor Hovedafgørelsen falder.

Den, der synder imod denne Grundsætning, bliver uvægerlig slaaet: Hærskarernes Gud holder, som ikke uvittigt sagt, altid med den stærkeste⁴⁾. Sejrer man derimod i Hovedsammenstødet, kan Uheld andetsteds altid genoprettes.

Overmagt er langt fra det samme som Overtal; bedre Uddannelse og bedre Udrustning opvejer lettelig Overlegenhed i Tal, bedre Aand og bedre Føring endnu lettere. Tallene har dog ikke lidt at sige. Det er en iøjnefaldende, næsten haandgribelig Fordel at have flest Soldater — allerede Rygtet derom rider Fjenden som en Mare, — og i Længden gør Overtallet Udslaget, hvis Modstanderne er lige sejge⁵⁾. Overlegen Føring spores paa alle Om-

raader. Hvad den bringer ud af lilsyneladende utilstrækkelige Kræfter, skyldes, at Føreren stadig finder Fjendens svageste Punkt og, dels i Kraft af Sines øjeblikkelige Stand og Styrke, dels ved at udnytte Valpladsens og Vaabnenes Ejendommeligheder, er stærkest, hvor det gaar løs i Øjeblikket, og det er det, det gælder om. Han sørger ogsaa for Føde og Tilførsel, uden at kampføre Afdelinger trykkes eller bruges i vid Udstrækning til at sikre Førsestjenesten.

Den, der har færrest Folk, maner Grundsætningen indtrængende til at holde Kræfterne sammen. Han bliver endnu svagere ved at splitte dem og gaar Glip af Udsigten til at faa Overtaget, hvis Fjenden skulde være uforsigtig*). Selv Fæstninger hjælper ikke, naar Kræfterne splittes, en Sandhed, Napoleon udtalte, da han advarede imod mange Fæstninger⁶). — Kun hvor det er nødvendigt at dele Kræfterne for at naa Maalet, og Maalet er Faren værd, skal man gøre det.

Ogsaa den mandstærkeste bør gaa ud fra, at man aldrig kan være for stærk, hvor Hovedafgørelsen ventes. Han véd ikke, hvor overlegen han er, og jo bedre han holder sine Kræfter sammen, des lettere bliver Sejren og des sjældnere gør Krigens haarde Slid ham en skønne Dag svagest. Gentagne Angreb med svagere Kræfter gør heller ikke samme Virkning som ét stort Krafttag, og Bladet har mer end een Gang vendt sig, fordi den stærkeste glemte, at Hære smelter som Foraarsne, naar man ikke har et Øje paa hver Finger⁷).

Sejr er tit kun et Spørgsmaal om Sammenhold og hvem der kommer først. Man maa altsaa regne med Tid og Afstande paa egen og Fjendens Side, saa at alle, der kan, deltager i Hovedkampen, og alt, hvad gøres kan for at afskære Fjenden Hjælp, ogsaa bliver gjort⁸). At sende bort (detachere) eller lade Sendstyrker blive, hvor de er, naar Afgørelsen stunder til, uden at de holder stærkere fjendtlige Kræfter borte, hævner sig lige saa blodigt som at lukke Øjnene for, at Fjenden kunde faa Hjælp, om man ikke hindrede det. Førere, der er ude paa egen Haand, skal ile efter Kanontordenen, som *Desaix* ved *Marengo*, hvis de ikke tilfældigvis vilde drage Overmagt efter sig til Valpladsen. Var det altid sket, saa Verden anderledes ud, end den gør**).

For at regne rigtigt maa man vide. Det er ikke nok at tro. Kan eller vil man ikke skaffe sig Klarhed, før man handler, bliver der allerhøjst Tale om Sandsynligheder, Kendsgerninger snart kan modsige. Det synes klart som at to og to er fire, og dog blev utallige Førere slaaede, fordi de troede, at Fjenden gjorde det eller det, at en Styrke, som skulde naa et Sted paa Klokkeslet, virkelig naaede det eller, at en Fører, der kunde gaa en vis Vej, ogsaa gjorde det. — At regnesmaaligt nytter ikke;

*) Jvf. S. 39.

**) »Ile efter Kanontordenen« maa ikke uden videre tages bogstavelig: tit skal Naboer kun stævne haardnakket ligeud.

Rolf Kall: Krig.

en Ordonnans, der styrter, en Afdeling, der farer vild og lignende Tilfældigheder faar for stor Indflydelse.

Hvor Menneskeviljer er med i Spillet, er der — ikke mindst, naar Folk har meget at vinde eller tabe og virkelig skal bringe Ofre, Ting, som aldrig lader sig omsætte i Tal⁹). Ogsaa i Krig har Førernes Skøn derfor vidt Spillerum. Deres lyse eller mørke Syn paa Sagen, eller, om man vil, deres Mod, deres Evne til at regne med Tilfældet og nytte Tilfældigheder og — deres Held kan gøre alle Regnestykker til Skamme.

Hvor og naar Afgørelsen skal søges, afhænger ikke udelukkende af Hærens øjeblikkelige Kaar; hele de krigsførendes Stilling og politiske Hensyn taler med.

Krigskunstens Grundsætninger er éns i Højland og Lavland, paa aabne Sletter og i uført Land med faa og smalle Veje eller Dalfører, men jo vanskeligere Landet er, des lettere gøres ubodelige Fejl, fordi man maa tage afgørende Beslutninger tidlig og ikke kan skyde Genvej¹⁰).

Mærkeligt nok har der været Tider, da fremragende Hærførere troede, at Kunsten ved at føre Krig var at undgaa store Sammenstød og gøre Fjenden Livet surt ved at true hans Førselslinjer og tage hans Magasiner eller fravriste ham Fæstninger og Lande (nogle af Trediveaarskrigens Hærførere; *Moritz af Sachsen* og flere af *Frederik den Stores* samtidige, især *Daun*; Napoleons Modstandere lige til 1813). Følgen blev sørgelig lange Krige, i hvilke det gik mærkeligt op og ned¹¹).

Hvor de overhovedet var i Stand til at angribe, har Krigskunstens ypperste derimod altid omskrevet Krigskunstens Hovedgrundsætning til, at man skal søge Fjendens Hovedmagt: hans Hær og slaad den, hvor den findes, og hvad Fjenden end gjorde, fandt de den i en heldig Stund¹²). Vidste de ikke strax, hvor den var, gik de løs paa hans Hovedstad i Haab om seinst at finde den bag dens Volde¹³). Blandt flere Modstandere saa de mest efter den, der var farligst — det vil ofte sige nærmest — i Øjeblikket, uden dog at tabe de andre af Syne¹⁴).

Efter Slaget ved Issos uskadeliggjorde *Alexander den Store* først Persernes Sømmagt, der kunde afskære ham fra Makedonien, og gik saa imod Babylon for at finde Perserhæren. *Hannibal* søgte Romerne i Italien. *Cæsar* fulgte ikke »en Fører uden Hær« til Grækenland, men gik mod *Pompejus'* førerløse Hær i Spanien. Da den var adsplittet, kymrede han sig ikke om Vesten, men søgte *Pompejus* i Grækenland, fulgte ham fra Farsalos (48 f. Kr.) til Ægypten og kuede Østen i den alexandrinske Krig (47) og Krigen med *Farnakes*: »Jeg kom, jeg saa, jeg vandt«¹⁵).

Den Sikkerhed, med hvilken de gik løs paa det rette Maal, er saa meget mærkeligere, som de manglede virkelige Kort og maatte nøjes med Recog-nosceringer og Vejvisere fra Sted til Sted¹⁶).

Napoleons Storhed og Held som Hærfører hvilede fra første Færd paa hans Snille til at søge Fjendens Hovedmagt. Som han selv sagde i *Leoben* 1797, var der mange gode Generaler blandt hans Modstandere, men de saa

altfor mange Ting. Han saa kun ét, Masserne, og søgte at ødelægge dem, da alt andet gik af sig selv, naar det var naaet¹⁷).

Ogsaa *Moltke*, som skrev en mesterlig Afhandling om Strategi, førte Grundsætningen storslaaet ud i Livet¹⁸).

At Krigen stundom afgøres, naar Fjendens Hovedstad falder (Paris 1814), og ikke altid er endt, fordi Fjendens Hovedmagt bliver slaaet eller splittet, rækker ikke Grundsætningen, men minder om at have Magtmidler ved Haanden overfor Fjendens faste Tilflugtssteder og overskære alle hans Livsnerver¹⁹). Heller ikke gør det fra eller til, at man maaske ikke kan ramme Fjenden i Hjertet — man retter Stødet mod hans ømmeste Sted (i Krimkrigen: *Sevastopol*) — eller at store Førere skyldte glimrende Marcher nogle af deres største Triumfer²⁰).

Paa Valpladsen kan en lykkelig Indskydelse, som overrasker Fjenden, gøre Underværker. *Epaminondas'* skæve Fylking løb *Spartas* Kærnetropper over Ende ved *Levtra* (371 f. Kr.); den makedonske Falanx lagde Verden for *Alexander den Stores* Fødder, og *Pyrrhos'* »lukanske Oxer« trampede de romerske Legioner sønder og sammen (280 f. Kr.), *Hussitternes* snilde Opstillinger og Paafund, der gjorde dem til en Rædsel for hele *Tyskland*, og de Midler, *Frederik den Store* skyldte sine største Sejre, har Sidestykker i Verdenskrigens »Bølgeangreb«, Vognstorme og »smidige« Forsvar²¹).

Hærvæsenet og Hæres Værd gror langsomt af Slægters Arbejde; Vaabnene og dermed Kampmaaden skifter heller ikke brat, og Gennemsnitsførere gør, som andre. Derfor ligner en Tids fleste Slag hinanden. Store Førere sejrer ikke sjælden paatværs af alle Vedtægter og vil heller ikke nøjes med at slaa Modstanderen, men søger at tilintetgøre ham som *Hannibal*, da han omringede Romerne ved *Cannæ* (216 f. Kr.). Hvor vanskeligt det er, fremgaar af, at først *Sedan* (1/9 1870) nævnes som Verdenshistoriens andet »*Cannæ*«. *Tannenberg* (Aug. 1914) blev det tredje.

Skønt soleklart, at man skal møde med Overmagt i rette Tid paa rette Sted, er det lettere sagt end gjort, efter *Napoleons* Udsagn endog saa vanskeligt, at man hverken lærer det af Bøger eller ved Øvelse, men maa have det paa Følelsen²²). Det var dog langt fra hans Mening, at man skal lade staa til og handle efter Øjeblikkets Indskydelser. End mindre var han blind for, at Hovedafgørelsen ikke altid maa søges, hvor Fjenden er stærkest, men ofte i gentagne Sammenstød med mindre Styrker.

Hovedvanskelighederne ligger i, at Stillingen sjælden lader sig overse i det Øjeblik, det er nødvendigt at tage Beslutning, — at Førerne aldrig kan raade frit, men maa tage Hensyn til, at Fjenden og Tilfældigheder krydser deres Planer, — og at der arbejdes under Højtryk af Fare og Spænding, fordi alt skrider en ukendt Fremtid ustandselig i Møde.

Naar man følger *Napoleons* Raad og gransker, hvorledes store Hærførere overvandt Vanskelighederne²³), springer det i Øjnene at:

De satte sig et Maa l og tabte det ikke af Syne, selv om de fik andet

at tænke paa — de vovede sig aldrig længere ud end nødvendigt, men sørgede for at have frie Hænder — og, naar Tidens Fylde kom, tog de Beslutning og iværksatte den uden Vaklen²⁴). De spurgte ikke, hvad Fjenden gjorde, for at rette sig angst derefter, men tænkte først og fremmest paa at ramme ham, og saa paa, hvorledes Fjenden kunde hindre det²⁵).

Gjaldt det Angreb, gav de ham ingen Stunder til at vejre Faren, men faldt over ham, hvor han allermindst ventede og ønskede²⁶), og de slog haardt, fordi de slog med samlede Kræfter. Blev det første Sammenstød uafgørende, var de saa meget klogere, naar de kom igen, og det varede sjælden længe. — Til Forsvar samlede de Kræfterne uden at binde dem til en Stilling, der gjorde det umuligt at udnytte Fjendens Fejl, og hvis de vilde undgaa Kamp, brød de op, før Fjenden fik Tag i dem og kunde vinde en let Sejr²⁷).

Et klart, men hemmeligt Maal, rastløs Opklaring, aarvaagen Sikring og et ejendommeligt Skifte mellem Maadehold og Hensynsløshed var deres Kongevej til Sejr²⁸). De regnede med deres Modstanderes svage Sider²⁹), spildte aldrig Tiden og var aldrig raadville, naar det gjaldt at vildlede Fjenden og faa ham til at splitte sine Kræfter. Selv lod de sig aldrig overraske. De overvejede alt og indlod sig ikke paa unyttige Frem- og Tilbagemarcher, som ødelægger Folk, fordi de aldrig faar Ro. I Nødsfald lod de til Gengæld hellere Halvdelen af deres Soldater segne i Landevejsgrøfterne, end de standsede paa Halvvejen. De angreb aldrig Stillinger, de kunde gaa udenom, og udsatte sig ikke for unyttige Tab. Ligesom de kviede sig ved at ofre noget paa Biopgaver, holdt de paa Valpladsen haardhjertet til Raade med Kræfterne, men syntes Udfaldet tvivlsomt, kastede de uden Tøven deres sidste Mand ind i Kampen, fordi »man Dagen efter en fuldkommen Sejr ingen Hindringer har for sig«³⁰).

De forfulgte hensynsløst, men havde Selvovertindelse nok til at standse, naar det blev farligt at nytte Sejren i den Retning³¹).

Hvad de gjorde for at holde Hærene kampdygtige og Vaabnene skarpe, kan man kun ane, skønt det var en Hovedaarsag til deres Held.

Et er, hvad andre gjorde, et andet at raade selv. Historisk Lærdom slaar ikke til, — Stillingen er aldrig fuldkommen den samme, — og selv om der ligger en ikke ringe Styrke i, at Førerne tænker ens, naar de ogsaa er Mænd for at handle, kan der være delte Meninger om Nyttens af skolerette Overvejelser. Jominis Vink, at Hærføreren kun skal klare sig, om han skal gaa tilhøjre, tilvenstre eller ligefrem³²), svarer til det gamle Raad om at strø Salt paa Halen af Fugle, skønt der er noget om det.

Hvad man end mener herom, maa man være klar over Midlerne og Vanskelighederne, man skal kæmpe med og rette sit Maal derefter^{*}).

*) Jfr. Forsvar S. 72 ff og Angreb S. 76 ff.

Egen Styrkes Stand og Stilling er lettest at faa Overblik over, men der kan være Venner at tage Hensyn til for at faa eller yde Hjælp; Fjendens kendes kun i Omrids og kan ændre sig grundig, før man véd det. Hvad han har i Sinde, røber stundum kun spredte, tilsyneladende uvigtige Enkeltheder. Des vigtigere bliver at agte paa Tidens Tegn, klare sig, hvad man véd eller vil vide, og stille Opgaverne saaledes, at man faar Tid til at nytte Svaret!

Landet ses af Kortet, men Skoves og (Lands)byers Ejendommeligheder, Broer, Vadesteder og andre Enkeltheder maa granskes paa Stedet, og Fremkommeligheden skifter med Aarstiden: Vande, som fryser til, kan gøre Stillinger uholdbare, Sne og Ælte spærre Vejene. Ogsaa Overskuelighed og Livskaar skifter: nøgne Marker og bladløse Træer byder andre Kaar end bølgende Korn og løvrige Kroner, — Laderne, som bugner efter Høst, er tomme ved Midsommertid, og regnløse Somre udtørre Vandløb og Brønde viden om.

En dygtig Fører undgaar Sammenstød, hvor Fjenden har iøjnefaldende Fordele, og vælger Tid og Sted, saa at Tropperne er kampdygtige i det Øjeblik, de skal i Ilden³³). Train og Tros, som der ikke haves Brug for, holdes i Frastand for ikke at være til Hinder og spærre Vejene bagud. Jo større Styrke man raader over, des sjældnere kan man dog give Alle gode Kampkaar. Det bliver Underførernes Sag at bøde herpaa³⁴).

Man maa veje Mulighederne paa begge Sider, før man handler. Før eller senere kommer dog Øjeblikket til at tage afgørende Beslutning. Nogle indser det for silde, andre foretrækker halve Forholdsregler. Begge Dele er lige galt: Det gunstige Øjeblik gaar uigenkaldelig tabt og man driver med Strømmen³⁵). Selv det, der synes saa klogt, at opgive noget godt for at gøre noget bedre, er i ni af ti Tilfælde galt. Man maa tage sin Beslutning og staa ved den som en Mand. Nølen og Halvhed fører ikke til Maalet eller kun til en Pyrrhussejr³⁶). En skæbnesvanger Halvhed gjorde Tyskerne sig skyldige i, da de sidst i August 1914 for at redde Østpreussen og Brandenburg brød Brodden af Sejrsløbet imod Paris ved at sende Styrker østpaa.

Skal man raade paa usikkert Grundlag, gaa man ud fra, at Fjenden ikke ligger paa den lade Side, men gør, hvad der er klogest ó: værst for En selv. Intet er farligere end at regne med Dumheder fra hans Side for at vinde en glimrende Sejr, — den, der graver en Grav for andre, falder selv deri³⁷).

Den ligefremmeste Løsning er den bedste. Naar Tærningerne er kastede, er Fart og Fasthed Vejen til at samle overlegne Kræfter paa det afgørende Sted og slaa til, før Fjenden aner Uraad og indhenter det forsmætt³⁸).

Biforetager lønner sig mindst for den stærkeste, og hans bedste Modtræk imod Fjendens er at fremskynde Hovedafgørelsen. En For-

svarer i fast Stilling overfor en Nøler, vinder snarere ved at ofre Kræfter paa slige Foretagender, især hvis Slaget rettes imod Fjendens Førselslinje (*Stonewall Jackson i Shenandoahdalen 1862 og Earlys Tog mod Washington i 1864*)³⁹). Fjenden overser ikke altid Foretagendernes Rækkevidde hurtigt nok og gør maaske Fejl, fordi han overvurderer Faren. Lejlighedsvis linder Forsvareren ogsaa Fjendens Tryk ét Sted ved at angribe overraskende et andet. — Forbunds Svaghed i Krig skyldes ikke mindst, at Forbundsfæller svigter ved Hovedafgørelsen for at vinde Fordele paa egen Haand eller redde Landsdele, hvis Skæbne dog til syvende og sidst afgøres paa Hovedkrigsskuepladsen⁴⁰).

Vide Strejftog (»raids«) kan udføres lige før eller efter Fredsbrud for at sprede Rædsel og Forvirring hos Fjenden eller senere for at afskære ham Tilførsel, sinke hans Fremrykning, ødelægge Oplag og Fabrikker o. l. Hestfolk med Artilleri, Pionerer og Automobiler egner sig bedre dertil end Fodfolk. Det maa leve fra Haand i Mund, da det ikke kan slæbe stort Train med. Skønt tiltalende ved første Øjekast lønner Strejftog sig kun undtagsvis og sjældnest i Fjendeland, hvor Vanskelighederne er størst og man næppe ret langt fra Grænsen støder paa uovervindelig Modstand. De kræver en Fart, som hemmer Opklaring og Sikring; saarede og Fanger sinker Marchen; Mandstugten løsnes og Hestene udases, saa at Rytteriet maaske siden intet orker, hvor det havde gjort større Gavn (*Sordets Tog ind i Belgien i August 1914* svækkede saaledes Franskmændene mer end det skadede Tyskerne). Uden haardføre Folk og en fremragende Fører (*Forrest, Stuart, Sheridan, de Wett, Delarey*) maa man lade Tanken fare. Togtet bør have et virkeligt Maal for Øje; til Nød kan en Biopgave gives, for at det ikke skal synes helt unyttigt, hvis Hovedmaalet glipper⁴¹).

Derimod kan Luftflaaden, hvis den er klar før Fjendens eller bliver Herre i Luften, ramme Fjenden haardt ved at overfalde Samlingssteder, Jærnveje, Fabrikker, Kul- og Jærngruber, og, om man er hjerteløs, folkerige Byer: Dens første Opgave bliver dog at holde Luften ren og opklare og løses ved Samvirke mellem Sværme, Krydsere og Meldings- og Kampstationer paa Jorden.

Sømagter, der selv uangribelige er ud af Stand til at hjem søge Fjenden, vender sig med Fordel imod Udlænde, Modstanderen er afskaaren fra at hjælpe, og faar derved gode Kort paa Haanden ved Fredsslutningen. England har vist Vej i saa Henseende, just ikke altid til sine Forbundsfællers Gavn.

Der findes næppe det Sted, hvor Mennesket har sat sin Fod, uden at der er flydt Blod, og, saalænge Krig er tænkelig, virker et Lands Rigdom og Folkemængde, Indbyggernes Fordeling og Leve-maade, Folkets Arv, Lynne og Nabolag baade paa Udsigt til Krig og paa Krigsføringen.

Folketal og Rigdom er i visse Maader Udtryk for et Riges Magt.

Om Folket er vaagent, krigersk og haardført eller sløvt og vegt, en Enhed eller et løst Knytte af usaattes Stammer, der hilser Fjenden som Befrier, taler tydeligere, og Rigdom, der skyldes udenrigs Handel, kan snart blive bitter Nød. Styresættet har mindre at sige end, om Styret er fast og yndet. En »polsk« Rigsdag, stadige Ministerstorme og Ild, som ulmer under Asken, giver en Kolos Lærfødder: Fare kan samle, men Enigheden varer sjælden, og Magthaverne lægges for Had, saasnart Nøden tvinger dem til at optræde som Diktatorer. Lige vægts hensyn styrker nogle Landes Stilling, Had og Misundelse svækker andres*).

Tid og Rum er saa vigtige ved Krigsforetagender, at Landets Udstrækning, alt andet lige, fremmer Afgørelsen eller udjævner Modstandernes Styrkeforhold, idet Angriberen svækkes under sin Fremrykning, Forsvarerne samles mer og mer. Sorgløse Smaalande kan overvældes, før Hæren kommer paa Krigsfod. Vidtstrakte Riger (Rusland, Norge) har ondt ved at samle den hurtigt nok og falder af sig selv i flere Krigsskuepladser.

Selv hvor Bjerg kun er Bakke, har Floder og Bjerge fra Arilds Tid vist Vej og sat Skel mellem Bygd og Ødemark. De tegner Landet, og dem begynder man med, naar man vil have Overblik. Nogle Riger danner et afrundet Hele, andre er sammenstykkede af højst ulige Lande uden alfare Vidder imellem.

I Militærgeografis Hovedspørgsmaal: Hvor er Kærnen af Landet? — Hvor kan Hæren samles uden Fare og med bedst Udsigt til at møde Angreb eller angribe? og — Hvilke Veje fører til og fra Fjendens Land? — slynger Politik og Historie, Krigskunst og Geografi sig uløselig sammen.

En Krigs Tyngdepunkt ligger i den angrebnes (folke-)rigeste Egne. Det er derfor hverken ligegyldigt, om et Land har Ager, Græsgang, Skov, Fiskevær, Kul, Jærn o. l. nok, eller om Kornlandet, Kul- og Jærnlejer, Petroleumsmarker, Vandfald (»hvide Kul«), Fabriksegne o. s. v. ligger langt fra Grænsen eller ej. Tværtimod bliver det et Livsspørgsmaal at vinde Land hinsides uundværlige udsatte Egne og at udvikle sine Hjælpekilder saaledes, at man hverken er afhængig af Stærkstrøm fra Udlandet eller Indfald straks gør En haabløs fattig. Øde og ugunstige Strøg bliver kun Krigsskueplads, naar de spærrer Vejene til Kærnen af Landet eller den tages.

I Ørken og febersvangre Sumpe afgør Drikkevandsspørgsmaalet ligefrem Marchveje og Hvilesteder⁴²⁾ og, tarvelig udrustede, dør Folk og Fæ som Fluor⁴³⁾.

I Bjergland maa større Styrker og især Artilleri og Train følge Vejene. Der er Stilling bag Stilling, hvor en Flok Bønder kan standse Hæren uden kraftigt Skyts i Dage, ja Uger og Maaneder. Kolonnerne er afskaarne fra hinanden, omend Signalmidler og Telefon letter Forbindelse, deres Forselslinier truede, Tilbagetog vanskeligt⁴⁴⁾. Krogede, stejle Veje — tit kun

*) Faren ved et Lands Beliggenhed er omtalt S. 8—9, Faren for Ufred af Handels- og Udvandringshensyn S. 10—11.

Fodstier, — Ur langs Fjeldet, Skrænter og skarpe skaarede Rygge, stride Elve med skrøbelige Broer, Vildbække, sparsomt Husly, Sne og Kulde, Taage og Sneskred gør Møjen og Faren større; Vej længder kan ikke uden videre maales paa Kortet, men maa regnes efter Slyng og Stigning. — Godvillig og uden særlig Udrustning skal man aldrig indlade sig paa Bjærgkrig, endmindre tage Tyren ved Hornene, hvis en Stilling kan omgaas, eller undlade at høre vejrkyndiges Mening om Udsigterne, hvis Omslag i Vejret lammede Ens Forehavende. Forsvareren deler dog i visse Maader Kaar med Angriberen. Ogsaa hans kæmper hver for sig, hvor der ikke er gunstige Tværdale, og Vejrliget kan gøre Forsvarsvirket frugtesløst, saa at Sejren ogsaa i Højfjældene tilhører den rørigste og dristigste. — Gaar man udenom Bjærgland, maa Udgangene vogtes, hvis Fjenden kan samle sig i Bjærgene.

Ogsaa Sø- og Sumpland, Marsk og Skovland er vanskelige.

Søer, Sumpe og vide Skove letter Forsvar: Vejene er Snævringer, Omlandet fattigt og lidet tilgængeligt. Landsdele, der kan oversvømmes eller hvis Dyrkningsmaade hemmer Overblik og udenvejs Færdsel (Holland og Dele af Posletten), byder ligeledes gode Forsvarsskaar, medmindre Frost gør fælles Sag med Fjenden (Holland i Vinteren 1794—95).

Søer støtter ikke altid Fløjene, — Fjenden kan maaske skyde over dem og om Vinteren bliver mange endog Alfarvej (Finland); de vanskeliggør tilmed Modangreb, hvis man ikke har Fartøjer. Skove skjuler meget, selv for Flyvere (Løvskov dog kun i Sommertiden), og indbyder til Baghold.

Frugtbare Dalfører og lave Højsletter var altid Kriges Hovedskueplads; Hærvejene gik langs — stundum endog ad — de store Floder eller fra Vad til Vad. Kunde Bjerge ikke omgaas, søgte man over deres laveste Aase. Floderne var Ariadnetraade til, hvor Vandskellene lettest overskredes. Endnu den Dag i Dag gaas hellere langs end over Floder og Bjerge, og endnu er brede Lavninger Hærenes slagne Vej. Vad og Broer er saare vigtige, Bjærgpas og Tunneler ligesaa, hvadenten Bjærgene hegner Landet som en Mur (Alperne, Karpatherne, Pyrenæerne), deler det eller fraskiller Udlande (Alperne i sin Tid Lombardiet fra Østrig, Karpatherne Galicien fra Østrig-Ungarn). Pas kan dog hovedsagelig kun bruges paa den Aarstid de er snefri, Tunneler kun, naar man er Herre over begge Udgange og, selvom Vejen er fri, slipper man maaske ikke frem, før man tilkæmper sig Bjærgknuder, fra hvilke Fjenden holder den under Ild.

Sejlbare Floder kan fremme Gods eller syge og saarede, der ikke skal hurtigt af Sted. Vanskelige Steder maa omgaas ad Kanaler, hvis man skyer Omladning. Kanaler, som gennemskærer Vandskel, kan knytte vidtskilte Lande og Havne sammen og sætte Flaaden i Stand til at samle sig hurtigt (Kejser Wilhelms Kanal — Panamakanalen).

Ørken og Urskov, Hav og Bjærgkamme er selvgjorte Grænser. Floder skiller kun tilsyneladende og er vanskelige at forsvare, — har Fjenden fast Fod paa begge Bredder, er Stillingen bag Floden tilmed straks omgaaet

(Rhingrænsen 1870 — Weichelstillingen i 1914), medmindre Bifloder (Bug—Narev) o. l. spærrer Vejen. En Grænse, der kun er Grænsepæle, bliver altid flydende; det var én af Polens Ulykker.

Grænsernes Art og Flugt og Afstand fra Hovedstaden eller Kærnen af Landet siger, hvor den største Fare truer eller Naboer er saarest. Hvor stor Faren eller lovende Udsigterne er, afhænger foruden af Afstandene og Adgangene af, hvem der er eller lettest bliver Herre over Adgangene (Spærreforter, Brohoveder, Fæstninger!) eller gaar Veje, Fjenden har ondt ved at spærre med samlet Magt⁴⁵). — Fremspringende Landsdele, som kan angribes fra flere Sider, maa sikres af Fæstningsværker eller rømmes, hvis Fjenden er i Stand til at overvælde dem, før de kan hjælpes (Polen i 1914 — Afsnittet om Genf i Schweiz). — Aabne Grænser til fredlyst Land er hverken mer eller mindre sikre end Frankrigs til Luxemborg og Belgien i 1914⁴⁶).

Lurer Fare paa Havet, er Strandens Tilgængelighed afgørende: Havnene spærres. Man maa altsaa kende Landgangsstederne. Aaben Strand, hvor der er dybt uden Strøm og Brænding tæt under Land og jævn Sandbund det sidste Stykke, bred Forstrand og gode Veje ind i Landet, er det bedste Landgangssted, en Hær kan ønske sig, saafremt Vind og Vejr eller Tidevande ikke er imod, — kun tungt Skyts, Jernbanegods o. l. udskibes vanskelig paa aaben Strand.

Landgangssteder maa ikke ligge under gode Artilleristillingers virksomme Ild og skal byde de først landsatte Styrker gunstige Stillinger til at dække Udskibningen. Jo bredere Landgangssted, des bedre! Skibene kan ikke ligge lige opad hinanden og maa helst ankre eller støde i én Linie, da det giver størst Landgangshold og kortest Vendinger til og fra Land⁴⁷).

Klinter, Strandsøer, Flak og Revler, som skyder langt ud i Søen, vanskeliggør Landgang. Skærgaarde og SmaalandsHAVE med bugtede Indløb værner vel Stranden, men er sikker Ankergrund, naar Landgangsflaaden klarer Skærene.

Landets Fremkommelighed skifter saa stærkt med Aarstiden, at det under visse Himmelstrøg er umuligt at føre Krig Aaret rundt⁴⁸). I mange Egne gør Væde Ovret og Vejene uhyggelig tunge. Overhovedet er Vand og Dynd marcherende Hæres værste Fjender. I Lavland volder (dovne) Floder med et Utal af Tilløb og vidtgrenede Kanaler og Grøfter (Holland, Pripet- og Beresinasumpene i Rusland) særligt Bryderi; i Bjerge hemmer strid Strøm og stejle Bredder baade Overgang over Elvene og Broslagning. Vandfattige Floder kan svulme voldsomt efter Tøbrud og Regn og sætte Landet vidt og bredt under Vand. Man maa kende alle Hovedovergange og vide, hvor der er lettest at komme over, hvis de skulde være ufarbare og Brotrainet svigter⁴⁹). Kun de færreste Vandløb er ikke til at komme over, naar man ikke skyer vaade Fødder; Moser og Sumpe skal man ligeledes være varsom med at regne for uføre, især i den tørre Aarstid⁵⁰). Overgangen tager kun længere Tid og lader sig ikke uden videre iværksætte i Fjendens Paasyn, og Køretøjer kan ikke altid følge Fodfolket og Rytteriet. Frost kan

slaa Bro, Storm, Stigning og Isgang sprænge Broer og bringe Styrker, der er ovre, i største Fare (*Aspern—Essling* 1809).

Overskueligheden, som især har Indflydelse i Fjendens Nærhed, skifter ogsaa med Aarstiden. I aabent og jævnt og bart Land maa man se videre, end Kanonerne rækker, i gennemskaaret danner Bjerge og Bakker eller Skove, som rander Synskredsen, ofte Stilling bag Stilling indenfor Kanonskudvidde; stundum er Landet saa bølget og gennemskaaet, at sammenhængende Stillinger kun findes, hvor Floder skærer igennem og udvider sig til Søer eller Bakkerne viger tilbage og giver frit Skud.

Hvorgæstmildt et Land er, har mindre at sige: man udruster sig efter Vejrlag og Aarstid, kan tage Føde og Kinin med og ligger i Nødsfald paa den bare Jord; værst er Mangel paa Drikkevand og Brændsel. Tankeløshed hævner sig dog grusomt paa Hære, som sendes til vanskelige Egne uden tilsvarende Udrustning⁵¹).

Folketal og Næringsveje taler om Husly og Frembringelser. Hvad man faar i en Egn, afhænger mere af Viljen end af Tal (Statistik); men just derfor maa man foruden Frembringelsernes Art og Mængde kende Oplagens Svingninger Aaret rundt, Markedspladserne og de bedste Forretningsforbindelser. Byer regnes at tage (have Føde til) 1 Soldat for hver 3—4 Indbyggere, Landet 1 (i nogle Lande 5—10) for hvert Hoved. I Byer kniber det med Staldrum og Foder; omvendt paa Landet, hvor Levnedsmidler ogsaa sjælden findes ophobede. Skyer man at ligge under aaben Himmel og tilføre alt, maa Hære derfor sprede sig videre paa Landet end i Byerne. Fabriksegne og Handelsstæder har gode Forbindelser (til alle Sider) og lover Tilskud af Krigsfornødenheder. — Af Byerne faar kun Fæstningerne, og af dem end ikke alle, og Havne, der støtter Flaaden (Kul, Dokker, Telegrafstationer) og letter Indførsel, fremragende Indflydelse paa Hæres Foretagender. Aabne Byer inde i Landet har, selvom de er Nærings- og Statslivets Brændpunkter, nærmest kun Værd som Vejknuder og Husly. Store Rigdomme og Fabrikker kan dog give Byers Fald eller Forsvar vidtrækkende Følger, omend Landets Skæbne kun undtagsvis er knyttet til en enkelt By eller Landsdel⁵²). — (Lands-)byers og Gaardes Byggesæt har ligesom Skoves Art og Stand ikke ringe Indflydelse under Kamp.

Visse Folk nøjes med Vejene, Vorherre har lagt eller Dyr og Mennesker traadt. De snor sig tit sælsomt og bliver let bundløse. Adelfolk bygger som Romerne jævne, faste og brede Veje, hvor de faar Fodfæste, vil tillige ad korteste Vej fra Sted til Sted og bryder Handel og Hære Vej i alle Retninger.

Landevejene er Hærenes Marchveje, naar de skal være rede til Kamp, og kappes i Automobilerne og Landevejsslæbernes Tid som Førselslinier med Jærnvejene. Vejnettet viser, hvormange Kolonner man kan gaa i, uden at Kolonnerne krydser hinanden. Vejknuder og Snevringer har

særligt Værd. Hovedvejene fanger uvilkaarligt Øjet, men ogsaa Sidevejene og Omlandet kræver Opmærksomhed baade med Hensyn til Hindringer, Stillinger, Skjul, Husly og Føde. Da Vejene slides stærkt i Krig og Færdslen langt fra indskrænkes, fordi Vejrlig og Aarstid svækker dem, sine Steder tværtimod bliver livligere i Regn og Taage, maa man tænke paa at vedligeholde dem. — *V e j e l a n g s S t r a n d e n* gaar større Styrker kun trygt, naar Fjenden ikke er Herre paa Havet eller hans Flaade hindres i at gribe ind.

Hærene naaer fortrinsvis Grænsen ad *H o v e d b a n e r n e*. Kendskab til Jernvejsnettet, Jernvejstjeneste og, Tiden Afdelingerne er om at komme paa Krigsfod, lærer altsaa, hvor hurtigt Styrker kan samles dér, og hvorledes man bedst sikrer sig vigtige Knuder og hemmer Fjenden⁵³). I det hele og store kan Planer vel kun lægges for de første Dage efter Fredsbrud, men da Jærnvejene vedbliver at være Hærenes Tilførselsaarer, giver *H o v e d b a n e r n e* fra Land til Land Krigsforetagendernes Hovedretning⁵⁴). *T v æ r b a n e r n e* tæller kun, naar de ligger sikkert. *E e n s S p o r v i d d e* tillader gennemgaaende Kørsel, uens kræver Sporene om lagte eller Hjulene skruede ind eller ud paa Akslerne, før Togene gaar over Grænsen.

Jo flere gennemløbende Jernveje, et Land har, des raskere gaar Førserne, og jo flere Tværlinier, des lettere flyttes Styrker om. Uden gode *I n d -* og *U d l a d n i n g s s t e d e r* nyttes Jærnveje aldrig fuldt: Heste og Køretøjer kan ikke ind- og udlades hvorsomhelst*). Ogsaa *V a n d -* og *K u l t a g -* *n i n g* og *L o k o m o t i v s k i f t e* maa gaa glat. *T v e s p o r* fremmer Farten, — 48 Tog i Døgnet mod 24 paa Enkelspor —, da tilbagegaaende (tomme) Tog hverken krydser eller sinker fremgaaende (som paa Enkelspor, med mindre tomme Tog herfra føres om ad Sidebaner)⁵⁵). Tvesporede Net afbrydes og overfyldes heller ikke saa let som enkelsporede, ja gør endog spredte Brud ufarlige, fordi de kan omgaa⁵⁶). Enkelsporede Baner bør have Vigespor til Togkrydsning udenfor Stationerne. — *E n s a r t e t D r i f t* og *S i g n a l t j e n e s t e* Landet over gør Jærnbanemændene brugelige overalt, en stor Lettelse for Lederne. *E n s a r t e d e L o k o m o t i v e r* og *V o g n e* og *e n s b y g g e d e J æ r n v e j e* letter Togenes Sammensætning og Kørslen. Hvis Hæren ikke uden videre kan bruge Vognene, maa tidssvarende *H j æ l p e -* *m a t e r i e l* have, saa at de hurtig kan omdannes. Alle Lande har dog baade ældre rullende Materiel ved Siden af nyt og almindelige og smalsporede Jærnveje. Ligeledes har de fleste Hære Emner og Udstyr til smalsporede *F e l t j æ r n b a n e r*, som særlig bygges for at knytte Hæren til Banegaardene, den forsynes fra, og lette Førser til og fra Kamppladsen.

Ved Siden af Hærens Førser skal Jærnvejene stadig holdes aabne for strengt nødvendig almindelig Kørsel Landet over. Man kan herved faa store Vanskeligheder at kæmpe med, især naar Handelsvejene maa omlægges som Følge af Fjendens Indgreb til Lands og til Vands.

*) Jfr. S. 71.

Hvad Jærnveje yder, afhænger i høj Grad af Driften. Dygtige, hensynsløse Slidere gør Vidundere, hvor dovne Mindremænd opgiver Ævret eller gør Ulykker⁵⁷). Man kan ikke uden videre køre Døgnet rundt — nogle Timer bør paaregnes til at bøde Uheld og lign.⁵⁸), — og man maa have Afløsning for alle, fra Lederen til Ledvogteren ude paa Landet, og holde Banerne og Materiellet i Stand, for at Togtallet ikke hurtig skal dale. Hvor der er Fare for at se Fjender, foretrækkes Jærnbane tropper for almindelige Jærnbanemænd. De overtager enten hele Driften (Banens Vedligeholdelse og Udbygning medregnet) eller kun Ledelsen og Togtjenesten. Arbejdstog med Emner og Redskaber bør staa rede til at bøde Skade; selv fremmede Landes Broer og Tunneler er værd at maaltage i Tide.

Afdelingerne over Ind- og Udladning, saa at der kan regnes med faste korte Tider hertil. Køreplanerne bygges paa éns, ikke overmaade hurtig Kørsel, 30—40 km i Timen er al Ære værd, og hvert Tog faar 5—10 Minutters Forspring for det følgende, eller ogsaa standses det følgende, saa at to Tog aldrig er bag hinanden mellem Naboblokposter eller, hvis Bloktjenesten svigter, Nabostationer⁵⁹). Føde til en Dag eller to har Afdelingerne med; paa Langfart maa Hestene vandes, helst uden at udlades, og Madhvil indskydes. Paa Udladestedet skal Styrken baade have Udviklingsrum og sikre Førselslinier. Tog, der skal holde paa samme Spor, føres ikke hinanden nærmere end c. 70 m. Højere Kommandoer har fortrolige Kort med Oplysning om, hvor Heste og Køretøjer kan ud- og indlades paa fri Bane.

I Fjendens Nærhed er Jærnvejene ubrugelige, da Afdelingerne er værge-løse i Togene og Flyvere og Patrouiller kan bryde Skinnerne eller afspore Tog paa anden Maade. Tog, der dog skal frem, sammensættes saaledes, at Miner, Fjenden udlægger, o. l. ikke gør stor Ulykke.

Paa korte Marcher vinder større Styrker lidet eller intet ved at ty til Banerne; Ind- og Udladningen tager for lang Tid, og Togene maa holde Afstand for at undgaa Sammenstød. At røre Fodderne før Kamp er heller ikke saa galt. Først naar Vejene bliver lange, — hvor lange i det mindste, afhænger af Styrken og Banens Stand — gaar alt med »Jærnbane-fart« og samtidig skaanes Afdelingerne for Landevejsmarchers Slid og Svind⁶⁰). I Krig eller Kamp med vidtskilte Modstandere, der ikke trænger samtidig paa, kan Jærnveje fordoble Ens Styrke, naar Folk og Førere let finder sig tilrette i uvante Omgivelser og dygtig Ledelse finder prøvet Lydighed fra øverst til nederst⁶¹). — At Fjendens Jærnveje skal bødes og udnyttes, hører til Krigskunstens ABC. Man gøre aldrig Regning paa Lokomotiver og Jærnbanevogne i Fjendeland, før man har dem! Fjenden ødelægger sandsynligvis, hvad han ikke tager med, og fjerner endog Heste og Vogne fra Landgangssteder. Heller ikke Jærnbane-folk kan tages, men maa kaldes fra Hjemlandet; dem, der er til fals, kan man aldrig stole paa. En fremsynet Angriber har ikke alene alt andet rede, men endog Ledere og Stationsforstandere udsete.

Jo vigtigere Jærnveje er, des stærkere Vagt og skarpere Tilsyn kræver de. I Verdenskrigen stod Hundredtusinder om og langs Skinnerne.

Et veludviklet Jærnvejsnet er en Fare, naar Fjenden falder ind i Landet, idet Banerne kommer ham til Gode. Det kan hindres af Fæstninger og Spærreforter, saa langt deres Skyts rækker, og maa yderligere afværges ved Sprængninger, der ligesom Sprængning af Landevejsbroer o. l. tilredes i Tide, men først foretages i sidste Øjeblik. Man kan ikke lade den første, den bedste Befalingsmand om, hvad og hvorledes der skal ødelægges. Befalingen udgaar fra de højeste, maaske endog den allerhøjeste Fører, som er i Stand til at overse Følgerne. Patrouiller og lavere Førere, der ødelægger hensynsløst paa egen Haand, véd ikke, hvilke Bjørnetjenester de gør.

Man vinder mer ved at bryde en Jærnvej grundigt flere Steder end ved at sprænge én stor Bro eller Tunnel, da Nutidens Ingeniører hurtig bøder Skaden, naar Stedet først naas⁶²). Jo nærmere Grænsen, des mindre Ulempe volder Ødelæggelsen En selv. Stederne vælges saaledes, at Fjenden ikke strax kan gaa udenom ad andre Baner, og man vogter sig for at sprænge, før Ens egne er i Sikkerhed, eller give Fjenden Vink om, at han faar Brug for Arbejdskraft og Værktøj⁶³).

Hvis man hjemsøger Fjenden, svier de fleste Ødelæggelser paa begge Sider af Grænsen til En selv. Det gælder derfor snarere at lægge Haand paa end ødelægge Baner og Broer, og man skal se sig to Gange for, før man tæn- der Minerne.

Baade det ene og det andet Sted finder man Virker fra Fæstninger af milevidt Omfang til Spærreforter og Brohoveder, som lukker en enkelt Vej. I eget Land sikrer de En en vis Handlefrihed og støtter i paakommende Tilfælde Hæren i aaben Mark. I Fjendeland maa man vente at blive hemmet tilsvarende. Man skal altsaa regne med dem, hvis man ikke kan gaa udenom: Spærreforter og stærke Brohoveder kræver kraftigt Skyts i Kolonnerne, der gaar imod dem, maaske ogsaa Emner til Jærnveje udenom, hvis man ikke vil standses længe. Fæstninger, man ikke kan omgaa, maa man have Belejringsgods rede til. Der bliver maaske ikke Brug derfor, men det er bedre at være i Forhaanden end angre, at man ikke var forudseende.

Højninger, Hindringer, Veje og Virker danner tilsammen de Stillinger — i videste Forstand, ikke Forsvarsstillinger alene — Hærene kommer i overfor hinanden, men en Stilling er ikke noget dødt, et Afsnit alene. Det er et Afsnit i Vexelvirkning med en Styrke og et Formaal.

Den, der lægger et Vandløb, et vidt Uføre eller lign. mellem sig og Fjenden, vinder en vis Sikkerhed, men har mindre Frihed: Lige for har han Hindringen, saa at han ikke uden videre kan slaa fra sig eller følge, hvad der foregaar paa den anden Side. Vender han sig tilhøjre for at møde eller fore-

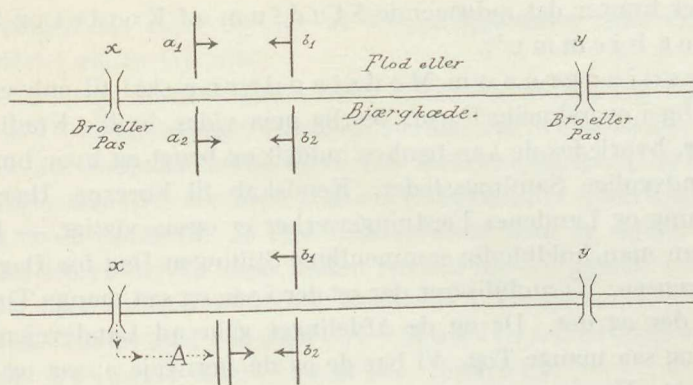
tage Angreb, kan venstre Fløj, vender han sig tilvenstre, kan højre ikke røre sig og sideskydes maaske over Hindringen. Vanskelighederne viser sig i fuldeste Maal, naar Fjenden søger udenom. Om han kan, afhænger dels af Vejene langs Hindringen, dels af, hvem Overgangene ud til Siden falder i Hænderne. — Angriberen er Hindringen en Vanskelighed, som kan koste store Ofre at overvinde, og en Fare, fordi den tvinger eller frister ham til at dele Kræfterne for at komme over; men den værner samtidig, gør indledende Foretagender lettere at skjule og støtter Fløjene, naar man først har Foden paa den anden Side. — Hindringer byder altsaa i og for sig begge Modstandere Fordele, men Broderparten tilfalder den dygtigste. Ham værner og tilslører de; han faar Forspring og Ram paa Modstanderen; den anden er og bliver Hindringerne kun Hindringer.

Floder og Bjerge er selvgjorte Forsvarsstillinger. I rørig Krig faar den, der bliver Herre over et Bjerg eller Bakkedrag, ofte Overtaget. I Stillingskrig holdes oversete Linjer lettere⁶⁴). Man er gunstigst stillet i Bjerge, som falder brat udad, men er tilgængelige bagfra og har Tværdale langs Bjærgkammen (Frankrig i Alperne overfor Italien).

Om et Vandløb eller Bjerge lader sig forsvare, afhænger fuldt saa meget af deres Flugt og Vejene udenom, som af Stillingerne, de byder. En Stilling skraat over Angriberens Vej, staar for Fald, hvis den Angriberen nærmeste Fløj er svag, og selv om den er stærk, ser det mørkt ud, dersom Tilbagetoget gaar tæt bag om den i Stedet for lige tilbage eller i Retning af den anden Fløj. Floder (Bjærgrygge) bag hinanden muliggør seigt Forsvar.

Hindringer bagude hemmer stundum den, der gaar frem, tiere den, der skal tilbage. Jo nærmere Hindringen og Modstanderen, des større Fare svæver den svage i. Tit kan han ikke gaa lige tilbage, hvis han trækker det korteste Straa, men maa vige ud. Er ogsaa det paa Forhaand udelukket, egner Afsnittet sig kun til Kamp, naar han vil sætte alt paa ét Kort⁶⁵). Det er voveligt, om end Haabløshed har gjort Hære uovervindelige.

Saa længe Hærene stævner lige mod hinanden, tjener Hindringer udenfor Fløjene til Støtte. Anderledes, hvis den ene Hær bøjer ud for at omgaa Fjenden i Ly af Hindringen eller styrker længere borte kan skyde Genvej og overraskende optræde i Ens Side eller Ryg. I saa Fald kan Hindringen blive til største Gavn eller Skade, og Overgangene bagude er lige saa mange Udfaldsporte, som maa iagttages eller vogtes. — En Flod eller Bjærgkæde, der gennemskærer Krigsskuepladsen paa langs, saa at begge Hære lige saa godt kan følge den ene som den anden Side og derfor deler sig og følger begge, byder en snarraadig Fører, som sikrer sig Overgange, Lejlighed til at overraske Fjenden med samlede Kræfter. Hvis Modstanderen vejrer Faren, har han tit kun én Udvej: at gaa ilsomt tilbage. Enten det nu er Ilden, der drager, eller Overraskelsen, der lammer, optager han maaske dog en haabløs Kamp med Overmagten⁶⁶). Andre Muligheder, som lettest ses paa en Tegning, viser Hindrings vidt-rækkende Indflydelse.

a_1 og a_2 , b_1 og b_2 danner tilsammen Hærene A og B. Udfaldet af et Sammenstød mellem A og B er tvivlsomt; A er derimod b_1 og b_2 hver for sig overlegen, B ligeledes a_1 og a_2 .

Hvis A samler overfor b_2 , men b_2 viger uden alvorlig Kamp og b_1 foreløbig bliver staaende, kan A forfølge hensynsløst, dersom han kan indhente og slaa b_2 , før den naar y eller b_1 kommer til. I modsat Fald maa A lade b_1 og Strækningen hentil x iagttage, forat b_1 ikke skal falde ham i Ryggen; ligger y langt borte, ender det maaske med, at b_2 holder Forfølgeren Stangen eller endog bliver stærkest.

En tredje Mulighed: A lader en ringe Styrke følge b_2 , gaar rask tilbage over x og slaar b_1 , før b_2 kommer til osv. osv..

V.

Krigsforberedelser. Angrebs- eller Forsvarskrig? Flere Modstandere. Søkrig og Herredømmet paa Havet. Den øverste Ledelse. Krigsplaner. — Hærens Opbud og Samling. — Forsvar: Maal og Muligheder. Forsvarsafsnit (Floder, Bjærgkæder, Sump- og Skovland). — Angreb: Maalet. Krigsplanens Usikkerhed. Sammenstød. Fjendens Fæstninger. Angreb paa Hindringer. — Angreb og Forsvars Fællestræk: Hæres Marchemaade og Ledelse. Dagsmarcher. Rejsemarche og Krigsmarche. Kvarteromraader. Samlingssteder (Alarmpladser), Leveimaade og Førstelstjeneste. — Marchebefalinger. Hæres Bevægelser, Spredning og Samling. I Fjendens Nærhed. Slag. Stillingskrig. — Tilbagetog. Forfølgning.

Da Krig foruden blodige Sammenstød let bliver en Styrkeprøve i Arbejdskraft, Haardførhed og Selvopofrelse paa alle Omraader, segner Landet under Trykket, hvis Modstanden ikke foder paa bred Grund.

Hvad der vedrører hele Folket, tilrettelægger dets borgerlige Tillidsmænd alene eller i Samraad med militære.

Hærens vordende Førere maa samtidig med, at de uddanner Hæren og søger at holde den paa Højde med Tiden, have Rede paa, hvorledes mulige Krige skal føres. Foruden Kendskab til egne og andres Hjælpekilder og

Kampmidler kræver det indgaaende Studium af Kortet og Samfundetude og hjemme¹).

Oplysningerne om Modstanderne skal til enhver Tid foreligge skriftlig i overskuelig Form. Særlig maa vides, hvilke Kræfter Fjenden raader over, hvorledes de kan tænkes inddelt og brugt og hvor hurtig de kan naa de sandsynlige Samlingssteder. Kendskab til Førerne, Hærenes Aand og Udrustning og Landenes Fæstningsværker er ogsaa vigtigt. — Er alt, som det skal, kan man koldblodig sammenligne Stillingen Dag for Dag paa begge Sider af Grænsen: Vi mobiliserer der og der i saa og saa mange Timer (Dage) og samler der og der. De og de Afdelinger gaar ad Landevejen, de andre fylder saa og saa mange Tog. Vi har de og de Jærnveje α : saa og saa mange Tog i Døgnet. Hæren staar rede saa og saa mange Døgn, efter at den udbødes. Fjendens Mobilisering tager saa og saa lang Tid o. s. v.

Hvad man lærer af Kortet, er dels at se vidt og regne med Afstande, dels, at Hindringer og Stillinger ikke er givne, men skabes af Omstændighederne, saa at »afgørende Punkter og Retninger (Linier)« kun bliver afgørende ved et Sammenspil af indre og ydre Aarsager. Den, der tager Lære, sparer først og fremmest Kræfter i Krig, hvor man skal holde Kræfterne sammen og dog stadig maa sprede dem for at opklare og støtte sine Spejdere og Budbringere, værges sig mod Overfald, tilsløre, sikre Overgange, Telefoner og Telegrafer, Jærnveje, Magasiner og Førselslinjer. Han sparer baade ved at bruge færre Kræfter hertil og ved at sende dem ad korteste Vej og afløse eller inddrage dem i rette Øjeblik. Han har tillige Blik for, hvorledes man undgaar Hindringer, hvor langt man kan nøjes med at fjærne Afdelinger for at løse Biopgaver, og naar en Stilling bør opgives, fordi man ikke kan være stærk overalt uden at splitte Kræfterne α : blive svag overalt²).

Levende bliver Billedet først ved Krigsspil og Manøvrer med givne Styrker.

Kort og Haandbøger letter Arbejdet, men — Kort og Bøger ældes, hvis de ikke føres frem, og man skal arbejde lige saa sikkert paa fremmede Kort som paa sine egne.

Overfor hver enkelt Modstander spørger man:

Hvad Styrke kan vi føre i Marken?

Skal Krigen føres over i Fjendens eller Tredjemands Land eller indskrænkes til Forsvar?

— Hvilket Maal eller hvilke Stillinger skal vi vælge?

— Skal vi danne én eller flere Hære og hvor stærke skal de være?

— Hvor og hvorledes skal Hæren (e) samles og faa Tilførsel?

— Er det nødvendigt at sikre sig imod Overfald før Hæren samles?

Skønt Svaret strengt taget først kan gives, naar Krigen staar for Døren,

maa Spørgsmaalene tages op, for at Vanskelighederne ikke skal voxe En over Hovedet i sidste Øjeblik.

En ikke ringe Styrke bindes altid i Landet til Sikring imod Flyvere, Niddingsværk (og Landgang), Grænsespærring, Jærnvejstjeneste, Vejbygning o. l. Ogsaa Opretholdelse af Ro og Orden, Rekrutuddannelse og Fabriksvirksomhed sluger Kræfter, der først frigøres efterhaanden, som Rekrutterne uddannes og civile træde til. Jo mer nøjeregnende man er, og jo villigere alle hjælper, des større Styrke staar under Vaaben imod Fjenden. — Bedst er at føre Krigen over i Fjendens Land, næstbedst i Tredjemands³), og man gør vel i at regne baade med én og flere Modstandere og have Kræfter rede overfor tvivlsomme Naboer.

Om Krigen skal føres angrebs- eller forsvarsvis, afhænger ikke af, hvem der er mandstærkest, medmindre Styrkeforholdet er saaledes, at den ene strax maa opgive enhver Tanke om Angreb. Den, der har færrest Tropper, staar sig tit ved at slaa til, hvis han er klar før Fjenden eller Fjenden raader uheldigt⁴); om ikke andet opnaar han maaske at bringe hans Jærnbaneførsler saa grundig i Ulave, at Følgerne spores længe; men der skal gode Soldater til at angribe med Held, og engang iværksat skal Angrebet gennemføres — selv det mesterligste Tilbagetog svækker Hærens Selvtillid.

Det tilsyneladende Styrkeforhold gør saa meget mindre Udslaget, som den stærkeste maaske maa tage større Hensyn til andre Magter eller er afskaaren fra at optræde med Eftertryk, hvor man angriber⁵). *Cæsars* Held, da han (49 f. Kr.) gik over Rubico med en ringe Styrke, viser da ogsaa, at indre Svaghed kan lamme Fjenden. — Fremmede Magters Holdning maner stundum til Varsomhed; stundum kræver den hurtig Handling. Det er altid sin Sag at stole paa Forbundsfæller; deres Ønsker stemmer aldrig helt med Ens egne, og Tiden spildes let med Raadslagning⁶). Til Gengæld er man ikke uden videre nødt til at regne med flere Modstanderes samlede Magt⁷).

Kun faa er stærke nok til at tage det op for Alvor med flere Modstandere paa én Gang; de fleste maa nøjes med at holde den ene i Skak, indtil de har overvældet den anden.

Hvem Slaget først skal ramme, er givet, hvor man takket være hurtig Mobilisering, korte Veje og andre gunstige Omstændigheder hurtig kan tvinge den ene til afgørende Kamp og den andens Langsomhed eller Krigsskuepladsen tillader at holde ham Stangen med svage Kræfter, uden at Landet kommer i Vaade⁸). Saa enkel er Sagen dog sjælden, bl. a. lader politiske Hensyn sig ikke altid skyde til Side, og Fjenden, som véd, hvad det gælder, kan undvige, hvor man tilbyder Slag, og gaa haardt paa, hvor man vil trække Sagen i Langdrag. Modstanderne kan ogsaa hver for sig være for stærke til, at man tør slaa til uden at føle sig for: at gaa frem og tilbage imellem dem, skønt det rummer Fare for, at man opgiver ét Maal uden at naa sit nye.

Den, der kan, rammer Modstanderen baade til Lands og til Vands.

Mange Krige er afgjorte i Søs lag eller ved Spærring af Modstanderens Havne og Strande⁹⁾, en Fremgangsmaade, der lettedes, da Damp afløste den lunefulde Vind som Drivkraft, og lettes yderligere, hvor traadløs Telegraf knytter Udliggerne og Krydserne til Flaaden i Søen.

Da Menneskene lever paa og af Jorden og Panserskibe, som Sultanen sagde, da den engelske Flaade truede *Dulcigno* (1880), ikke kan klavre op ad Bjerge, er Herredømme paa Havet dog ikke afgørende: Lande, der brødføder sig selv eller faar Tilførsel over Land, lader sig kun tvinge til Lands. De, der læser det modsatte i Historien, overser, at Landgrænsen ogsaa var spærret, eller at den, der var stærkest til Søs, tillige havde størst Evne til at udvide sig eller Livskraft, om man vil, og derfor i Længden maatte sejre som Romerne over Karthagerne, Englænderne over Spanierne og Franskmændene. Men Havet er en Kamp værd:

Som Herre til Søs kan man ødelægge Fjendens Handel, mens Ens egen blomstrer, og udhungre et Folk uden at se Rædslerne. Fjendens Havnestæder, Strande og Udlandeligger aabne, medmindre han binder Kræfter til deres Forsvar. Man kan gribe ind i Kamp paa Landjorden¹⁰⁾, give Krigen en overraskende Vending ved Landgang¹¹⁾ og lægge Modstanderen store Hindringer i Vejen til Lands: *Hannibal* maatte over Pyrenæerne og Alperne, fordi Romerne var Herrer i det tyrrenske Hav efter første puniske Krig; det kostede ham over Halvdelen af hans Hær; *Napoleon* fik aldrig Englænderne ud af Spanien; Sydstaternes Hære gik barbenede, fordi Nordstaternes Flaade spærrede Sydens Havne, og hvad Tyskerne og deres Venner i Verdenskrigen led under Indespærringen, kan overhovedet ikke siges.

Da Herredømmet paa Havet hviler paa Flaaden, bliver Fjendens Flaade den stærkestes Hovedmaal. Selvom den løber ud, er den dog vanskelig at tvinge til Kamp; inde er den, uskadt, en stadig Trusel og at søge den i Havn er et Vovestykke, man nødig indlader sig paa (*Dynekilen — Navarino*). Kampflaadens Skæbne bliver derfor ofte at lure i Ly af Forposter og Miner*). Det slider baade paa Nerver og Skibe, saa at man maa være stærk for at spærre snevert¹²⁾. Krydserflaaden rydder snarest Søen for Fjendens Handelsskibe, Krydsere og Kapere¹³⁾. Jo videre den skal spænde, des mer maa Kræfterne samles og Traadløs hjælpe til at være allestedsnærværende. Da Kysthandelen er ringe i Sammenligning med Verdenshandelen og Skibene følger visse Strøg fra Havn til Havn, rettes Blikket især paa, hvor Sejllederne løber sammen eller krydses. Egne Handelsskibe vares, væbnes og (eller) samles i Flaader, som ledsages af Krigsskibe saa langt der er Fare. Nogle Farvande minestryges stadig, andre fyldes med Miner.

Skiller Sø og saltet Vove fra en Fjende, som næppe gøres myg til Søs, maa Flaaden som Japanesernes i 1904 først bryde Hæren Vej over Havet. Hvor Hæren sendes hen, afhænger fuldt saa meget af Flaaden som af

*) Forsvar mod Landgang, se S. 72.

Kaarene efter Landgangen. Om Havne er isfri eller fryser til, er ogsaa et vigtigt Spørgsmaal. Frygt for, at Landgangsstyrken afskæres, før den kan staa paa egne Ben, bringer den stundum til at søge Fjendens Flaade lige saa ivrigt som hans Hær (*Port Arthur* 1904). — Landgangsstyrker indskibes helst i de Havne, hvor de lettest kan samles og faar kortest Sørejse, og land-sættes lige ved Maalet. Vejrlig, Tidevande eller Hensyn til Fjenden, kan dog gøre gunstige Landgangskaar til Hovedsagen¹⁴). Kampflaaden værner Førserne i Frastand, Krigsskibe, Minestrygere og Flyvere (Luftskibe) ledsager dem. Efter Landgang paa aaben Strand søger man snarest at tage en god Havn, som kan forsvares til alle Sider og har gode Veje ind i Landet.

Den underlegne Flaade, der ikke har Haab om at rydde Havet, skal først og fremmest lukke visse Farvande, hvor Fjenden ikke kan gøre sin Overmagt gældende. Om ikke andet opnaar den maaske her ved at sikre Førser fra Landsdel til Landsdel, hindre Landgang paa farlige Steder og give Hæren Handlefrihed i afgørende Øjeblikke*). At bryde Blokade er ogsaa en lønnende Opgave. — Om man skal ofre Krigsskibe paa at værne sin Handelsflaade, er derimod tvivlsomt. Man maa hellere forbyde Handels-skibene at løbe ud. At jage Fjendens Handelsskibe, faar man næppe varig Glæde af: de bedste Jagtgrunde, som ogsaa byder bedst Lejlighed til at fylde Kul og Levnedsmidler fra tagne Skibe, er farlige, fordi Ens Gerninger røber En. Man skal se efter Fjendens Krigsskibe og Førseflaader, saa at de aldrig er trygge i Ens Farvande. Selvom Ens Panserskibe er ude af Sagaen, kan man ramme ham. Torpedo- og Undervandsbaade er farlige endog for Dread-noughter og giver Fjenden nok at tænke paa, naar de er glubske som Hajer, har Smuthuller med flere Udløb og støttes af langtrækkende Batterier.

Den politiske Stilling i det Øjeblik, Freden ventes brudt eller brydes, Ens egen Styrke og de fjendtlige Stridskræfters Fordeling sammen med Kendskabet til Krigsskuepladsen og hvor hurtigt alt kan staa rede, giver, hvad Maal man kan sætte sig, og derigennem, hvor Hæren eller Hærene skal samles, hvilke Veje de skal følge eller dække, og hvorledes de skal støtte hinanden. Et mer eller mindre heldigt Valg har vidtrækkende Følger; *Moltke* sagde, at »Fejl i Hærenes oprindelige Samling næsten ikke er til at genoprette i Løbet af hele Felt-toget«¹⁵). Smidig Brug af Jærnveje og Automobiler aabner dog nu Mulighed for glidende Opmaarche, og Vanskeligheden ved at skjule udladende Masser for Fjendens Flyvere, indbyder endog dertil (Bulgarerne gjorde allerede saa i 1912 for at vildlede Tyrkerne). Nemmest sker det, naar Togene (Automob.kolonnerne) oprindelig kun faar Befaling til at naa en Banegaard (et Sted) saa langt fra Grænsen, at Uheld ikke strax bringer den i Fare, og først dér faar deres endelige Maal (det planlagte eller et nyvedtaget) at vide af et Nævn, som kender vedkommende Linies og Naboliniernes Køreplaner og Sagerens Stand i Øjeblikket ud og ind og véd, om og i Jafald hvorledes Planen skal fraviges.

*) Jfr. S. 13 og 72.

Flaaden samles saaledes, at den kan møde (truer) Fjendens, sikrer Fart mellem Landsdelene og foreløbig værner Skibsfarten. Krydsere løber ud for at melde fjendtlige Flyvere (Luftskibe) og opbringe fjendtlige Skibe. Eskadrer og Skibe, der ikke skal blive i Udlandet, hjemkaldes.

Storhære deles i Hære, hvis Selvstændighed »det store Hovedkvarter« dog sætter Skranker for, mindre ved udtrykkelige Befalinger end ved Vink om, hvad de skal tilstræbe. Selv vidt skilte Hære maa rette sig efter hinanden, forat Fjenden ikke skal slaa dem hver for sig. Ogsaa mellem Hær og Flaade tilstræbes Samvirke, idet Eftertryk til enhver Tid lægges paa de Foretagender, der fremmer Ens Tarv bedst.

Under Krigen bliver én af den øverste Leders Hovedopgaver at afgøre, hvor Kræfter kan spares (indvindes), og hvor de og nye Hærdele skal sættes ind. Det kommer næppe til at skorte paa gode Raad: Enhver Fører føler sin Sko trykke eller vil være den, der giver Fjenden Naadestødet, og driftige Politikere taler ogsaa med. Maaske har en og anden Raadgiver fundet de vises Sten; de fleste er sneversynede og tænker ikke paa, hvad der vovedes andet Sted, hvis deres Raad fulgtes¹⁶).

Krigsplanen kan ligge skreven, men er ofte kun til i den vordende Førers Hoved¹⁷). Det sidste er sikrest, da hverken Venner eller Fjender faar mer at vide, end han vil, og Udfaldet delvis afhænger af, at Planen hemmeligholdes. Faren for, at det hele svigter, hvis Hærføreren falder fra, er kun tilsyneladende: Grundlaget ligger skrevet, og selv en omhyggelig Plan er mindre værd, end Folk tror, naar andre skal udføre den, idet mangt og meget er Skønssag og det er vanskeligt at handle hurtigt og kraftigt ud fra en Tankegang, man ikke fuldt ud billiger. Hvad enten Krigsplanen er skreven eller ej, skal de ledende og deres Stabe være klare over Maal og Midler, saa at de hurtigt kan tage Beslutning.

Hærens Opbud (Mobilisering), Inddeling og Samling udredes allerede i Fredstid skriftlig udfra ulige Forudsætninger — hvilken der bliver Brug for vil Tiden vise, — og i Tilknytning hertil fastslaas Tjenstgangen og andre Ting, som krævede lange Befalinger, man hverken fik Tid til at skrive eller læse i Mobiliseringsøjeblikket. Endvidere drøftes Tilvejebringelse af Penge, Levnedsmidler og andet, man ikke har paa Oplag, hvilket nogle Lande foretrækker i hvert Fald for udsatte Fæstningers og Hærdeles Vedkommende. Der maa Overslag over, hvad der skal til, hvorledes det faas og bringes hen, hvor det skal, og Oversigter over Landsdelenes Oplag af Fødemidler og Varer til forskellige Aarstider, saa at man aldrig staar med tomme Hænder, fordi man byggede paa gale Forudsætninger. Overslagene og Oversigterne viser, hvor store Laan der skal optages, hvorledes man sikrer sig Pengene, hvilke Udførselsforbud Mobilisering gør nødvendige, og hvad man under truende Forhold først og fremmest skal indføre. Foruden disse Overslag og Oversigter, som de højere Førere delvis ogsaa bruger under Krigen, maa man

have Kort og Oversigter over Landets Evne til at huse Tropper¹⁸), Landgangssteders Godhed og Udstrækning, Vandløbs Dybde og Bredde, Overgange og uføre Strækninger, Jærnvejs-, Telegraf- og Telefonnet o. m. a.

Mobilisering og Hærens Samling maa holdes ude fra hinanden, saa at Afdelingerne først bryder op fra Standkvartererne, naar de har fuld Krigsstyrke og Udrustning og Mobiliseringskørslerne er fra Haanden. I modsat Fald bliver de Tusinder og atter Tusinder af indkaldte, som skal af Sted, Afdelingerne og Godset, der flyttes i alle mulige Retninger, ét Virvar: Myndighederne taber Afdelingerne af Syne, indkaldte, som kommer bagefter, flakker hjemløse om, og eftersendte Sager naar sent eller aldrig frem. Kun udsatte Standkvarterer rømmes snarest. Baade Mobilisering og Samling planlægges med pinlig Omhu; en Dags, ja nogle Timers Forspring for Fjenden kan faa umaadeligt Værd og søges stundum vundet ved, at Mobiliseringen, som ikke kan skjules, indledes hemmeligt paa Varsel om at være rede og Paabud om »Krigstilstand« (Tyskland i 1914).

Samling ad Jærnvej*) kræver fra Hærens Side fastslaaet: Afdelingernes Indladningssteder, hvert enkelt Togs Vej, Toggangen og større Hærdeles Udladningsomraade eller hver Afdelings Udladningssted — fra Jærnbaneledelsens Side: Vogne og Lokomotivers Opstilling planlagt, Togtjenesten og Toggangen sikret, Ind- og Udladningsstederne klargjorte. — Naar Førsler i Krigens Løb ikke udgaar fra Standkvartererne, maa ogsaa Hærdelenes Indladningsomraade befales. — Tilsvarende gælder for Samling ved Hj. af Automobileer, idet Vejene maa være (gøres) i god Stand og holdes fri, Sideveje spærres osv.

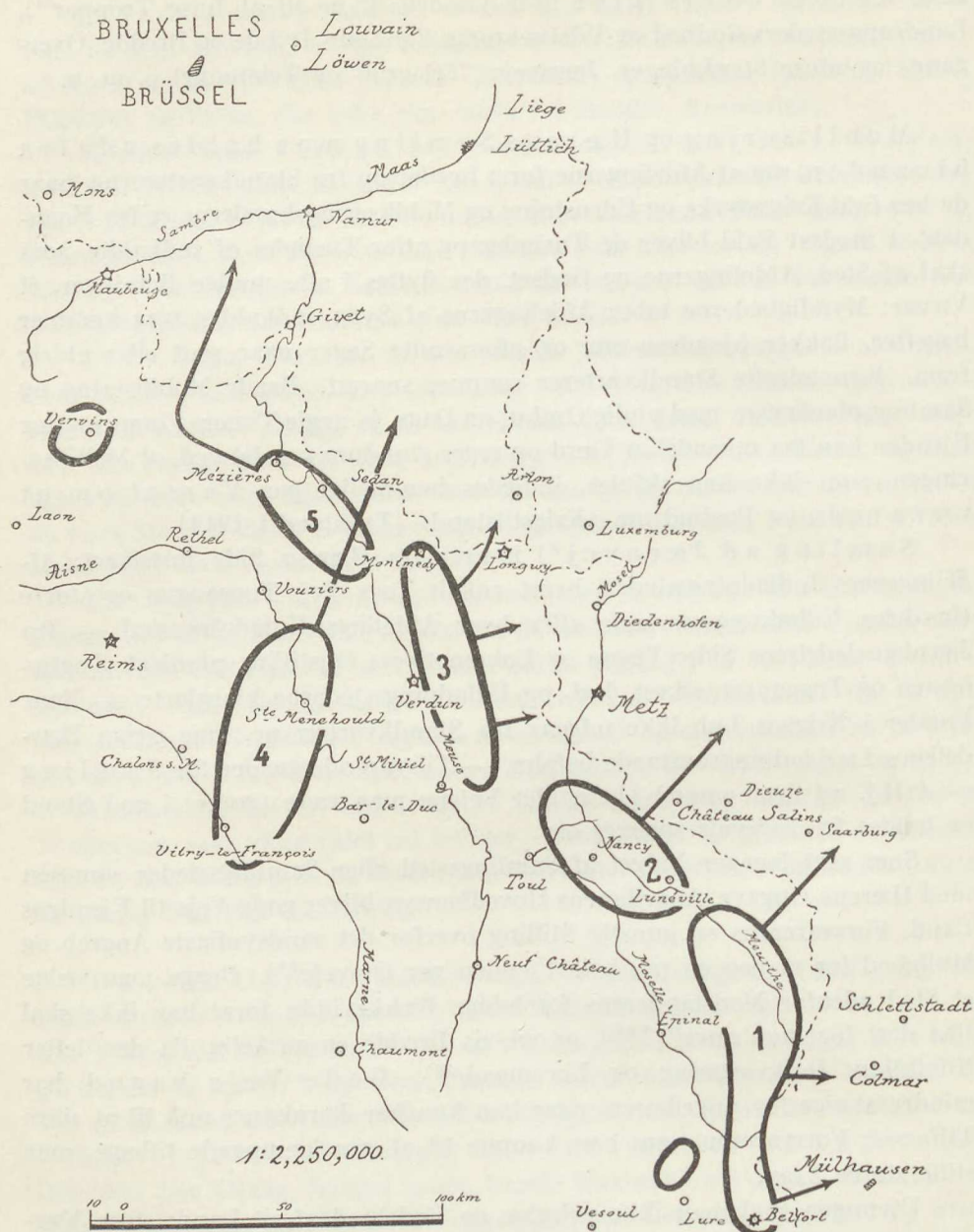
Som sagt hænger Valget af Samlingssted eller Samlingssteder sammen med Hærens Opgave. Angriberens Hovedhensyn bliver gode Veje til Fjendens Land, Forsvarerens en gunstig Stilling overfor det sandsynligste Angreb og Mulighed for at naa en ny, hvis Fjenden gør Omveje**). Begge maa vælge et Sted udenfor Modstanderens foreløbige Rækkevidde, forat han ikke skal staa der, før man aner¹⁹***), og en vis Bredde er ønskelig, da den letter Udvikling, Indkvartering og Levemaade²⁰). Gode Veje bagud har mindre at sige for Angriberen, naar han kun har Jærnbaner nok til at sikre Tilførsel; Forsvareren, som kan komme til at gaa kæmpende tilbage, maa stille større Krav.

Utvungen skal man ikke prisgive en Fodsbred af sit Land: store Værdier gaar tabt, hvis Fjenden fører Krigen over paa ens Grund, og Jærnvejene udnyttes ikke, — de sidste Timers Kørsel er lige saa mange Dagsmarcher. Selv den, der vil angribe, bør tænke paa at spærre Fjenden Veje, han ikke

*) Jfr. S. 59 ff, 71 og 42 (Reserver).

**) Jfr. S. 72 ff.

***) Da Tyskerne kunde oversvømme Polen, før den russiske Hovedhær blev rede, trak Rusland sine vestre Armékorps tilbage derfra efter den mandsjurske Krig 1904—5. I Fremtiden maa man ogsaa vogte sig for Fjendens langtrækkende Artilleri og Luftflaade.

Den franske Hærs Opstilling midt i August 1914. 1 er 1. Hær (Dubail), 2 2. (Castelnau), 3 3. (Ruffey), 4 4. (Langle de Cary), 5 5. (Lanresac). — Styrken ved Vervins var Reserve- eller Territorialdivisioner. — Pilene viser 1.—4. Hærs Angrebsretning og 5. Hærs Flytning før Grænsekampene. — Den engelske Hær (French) tog Stilling ved Mons.

Opmarchen forudsatte, at Slaget kom til at staa mellem Vogeserne eller Rhinen og belgisk Luxemborg, lagde Eftertrykket paa højre Fløj (1. og 2. Hær udgjorde Halvdelen af hele Hæren) og holdt 4. Hær i Reserve bag Midten. Allerede den 2. August befaledes 4. og 5. Hær udladede længere nord paa, saa at 4. Hær kom i 1. Linie nord for Verdun og 5. Hær kunde overskride Meuse i Mézières' Omegn.

selv vil frem ad; ellers kan Modstanderen bryde ind ad dem²¹). Da Luften ogsaa staar Fjenden aaben, sættes Luftflaaden og Luftværnet først og fremmest paa Krigsfod. Kræver Førslernes og Hærens Sikkerhed Samling langt fra Grænsen, skydes slagfærdige Styrker frem i de farlige Retninger²²). Grænsevagter (Strandvagter) opstilles for at holde Øje med Fjenden, afvise Smaastykker og hindre Nyt i at naa ud over Grænsen²³). Afdelingerne, der skal paa Grænsevagt, bør ligesom Kommandoer, der skal ind over Fjendens Grænse, vide det i Forvejen, saa at de strax kan bryde op og kender Opgaverne²⁴), der paa Angriberens Side bl. a. er at sikre sig Broer, Bjærgpasser o. l.²⁵). Selve Samlingsstedet værnes strax imod fjendtlige Smaastykker og Flyvere, som vil ødelægge Broer og Jærnbaner, hindre Stillingsbygning, uro og afstedkomme andre Ulykker. Kan Egnen ikke føde Hæren, maa Forraad i Tide ophobes og Bagerier, Sygehuse og Staldrum m. m. tilvejebringes. Et vel udviklet, sikret Jærnvejsnet og Automobilkolonner gør det dog muligt at leve af Tilførsel fra Dag til Dag, ja endog en Tidlang undvære visse Vognkolonner, som falder til Byrde, saa længe Hæren endnu ikke er i Gang.

Verdj du Vernois viste i sin Tid, at Tyskernes svage Grænsevagter løste deres Opgave glimrende i 1870, *Foch* med samme Ret, at Sikringen var Blændværk. Svage Grænsevagter giver ringe Sikkerhed, hvis Fjenden vil frem, og maa kalde hele Hæren til Vaaben, saasnart større fjendtlige Styrker viser sig; stærke sluger for mange Kræfter og paadrager sig let delvise Nederlag. Sikkerhed bør derfor først og fremmest søges i hurtig Samling.

Hvis Hærens Størrelse eller stærke fjendtlige Stillinger gør Vejen over Fællesgrænsen trang*), bliver Spørgsmaalet om at gaa gennem Tredjemands Land brændende. Da Angriberen næppe spørger om andet end, hvad han vover, hvad han vinder, gør Forsvareren ogsaa bedst i at glemme Folketretten og regne Vennegrænser for usikre, hvor Fjenden har Gavn deraf. *Joffre* tog lidet Hensyn hertil ved Hærens Samling i 1914, og dog havde Tyskerne øjensynlig ondt i Sinde over for Belgien og Luxemborg for at overvælde Frankrig, før Rusland greb kraftig ind. Paa den anden Side vovede Tyskerne sig ikke tillige ind gennem Schweiz og hollandsk Limburg, skønt deres Hær var stor nok til at brede sig saa vidt og Limburg indsnevrede Adgangen til Belgien saa stærkt, at deres højre Fløj vanskelig kunde komme frem.

Hæren naar Stedet ad Banen eller til Fods. Det første er nemmest, men hvor Banernes Sikkerhed hører op, hører Brugen ogsaa op²⁶). Vejene lægges saaledes, at Krydsning undgaas eller ikke volder Ulempe; selv store Jærnvejsknuder omgaas efter Evne for ikke at overfyldes og byde Fjenden (§ Flyvere) lønnende Maal. De nærmeste Hærdele sendes først af Sted; fjærnere indlades til saadanne Klokkeslet, at Togene følger hinanden med jævne Mellem-

*) En Forsvarer, som har Kræfter til at forsvare hele Landegrænsen, bygger maaske strax en sammenhængende Stilling langs den. Da Stillings Styrke delvis ligger i, at Fjenden ikke kender den, kan den ikke have i Fredstid, men allerhøjest knyttes til blivende Værker.

rum saa hurtigt, Hensyn til fri Bane og frit Udladningssted tillader. Trosset kommer gjerne sidst. At sende Tog hurtigere frem, end de kan udlades, er farligt²⁷⁾. Derimod staar man sig ved at unde Korpsene nogle Timers Frist til at ordne sig og frigøre Udladningsstederne. Hvert Korps (hver Division) faar sin Jærnvej, udlades og slutter op, saa at det er kamp- og marchrede. I Ly af de førstkomne skyder man stundum de andres Udladningssteder frem for at vinde Tid²⁸⁾. Haandfast Ledelse gør let at udregne, hvor hurtigt alt staar samlet: saa og saa mange Tvespor, saa og saa mange Enkelspor, saa og saa mange Tog om Dagen ad hvert, — saa og saa mange Korps (Divisioner), saa og saa mange Tog til hvert — ind imellem saa og saa mange Tog med Levnedsmidler og Ammunition! — Storhære faar næppe Rum i én Linie, men samles i flere eller ogsaa møder nogle Korps senere.

Førslerne maa uden Vaklen gennemføres som planlagt, medmindre Fjenden griber ind. Da Afvigelser kan faa uoverskuelige Følger, understaar ingen sig til at gøre anderledes end befalet eller bryde Jærnveje uden de ledende Myndigheders Samtykke. Kun bag Fjendens Ryg er Banesprængning altid tilladt. — Hvis den foreløbige Opstilling ikke er samlet nok, trænges Hæren efterhaanden tættere sammen, før de egentlige Krigsforetagender begynder²⁹⁾. Sideflytning, som krydsede Naboernes Jærnveje (Førselslinier) undgaas ved, at Styrken, der skal flyttes, føres langt tilbage og atter frem i den nye Retning.

Om alt gaar vel, staar Hovedkræfterne til sidst, hvor Hovedstødet tilsigtes eller ventes; mindre Styrker sikrer Fløjene og er rede til at udføre eller møde Biangreb. Tør eller vil man endnu ikke binde sig, danner Kræfter i forreste Linie Avantgarder, men Hovedstyrken bagude maa da have tilstrækkelig mange Veje frie til at udvikle sig.

Forsvareren kan ikke tage Sigte paa at knuse Modstanderen, men maa søge at spare sine Kræfter og vinde Tid, indtil Fjenden skifter Sind og (eller) fremmede lægger sig imellem*). — Man skal dække Kærnen af Landet: Den, der dækker alt, dækker intet³⁰⁾. Krigen indskrænkes herved stundum til Forsvar af en enkelt Fæstning. I andre Tilfælde tager man Stilling ved Grænsen med Fløjene til Hindringer eller støttede af Reserver, eller ogsaa samles Hærens Hovedstyrke saaledes, at den kan vende sig efter Omstændighederne³¹⁾, mens fremskudte Styrker i passende Frastand sikrer Hærføreren Tid til at afgøre, hvor han skal hen, og naar Opbrud skal finde Sted. Den sidste Fremgangsmaade bruges t. E. hvor Fjenden ventes fra Søen eller ad vidt forskellige Veje**). De fremskudte

*) Jfr. S. 34.

**) Landgangssteder er omtalte S. 57, Landgangsforetagender S. 66, Vanskeligheden ved at afværge Landgang S. 33. Marcherne omtales S. 81 ff. — Om Jærnveje, Heste og Vogne se S. 60.

Styrker maa vide, om de skal vige eller kæmpe til sidste Mand. Ligger de sandsynlige Kampstillinger langt borte, maa Banerne holdes fri og Tog rede. Under Sikring mod Landgang gaar man endnu videre, idet Afdelingerne har Tog og (eller) Vognparker holdende ved Alarmpladserne; allerede i dybeste Fred holdes Øje med, hvad der foregaar i Fjendens Havne, og siden lettes den strenge Strandvagt af Oversigter over, hvilke Strande der er truede, hvilke der er fri, hvis Fjendens Flaade er dér og dér til den og den Tid. Flyvere gaar flittig ud over Havet, Havne og Sejlløb spærres, Sømærker inddrages eller ændres, Fyr slukkes og Miner udlægges. Flaaden, som hjælper herved, faar dog næppe Lov til at holde Søen, til Landgangsflaader løber ud, men Skibe, der endnu maatte være ude eller slipper ud, griber ind, hvor de kan. — Hvis stærke Kræfter hurtig kommer til, slipper Fjenden næppe i Land, medmindre hans Krigsskibe tvinger Forsvareren bort fra Stranden.

Fremskudte Styrkers Førere er ofte ilde stedte: Viger de uden Kamp, faar de Utak, og optager de Kamp for at opklare, hvad de har for sig, bliver de ilde tilredt.

Forudsætningen for, at Hæren overhovedet kan rykke i Marken, er, at Landsstyret har et sikkert Tilflugtssted. Indianerhøvdinger og Negerkonger kan føre Krig, medens de flakker fra Sted til Sted; civiliserede Landes Statsmaskineri gaar i Staa, hvis Fjenden bliver Herre i Hjærtet af Landet. Derfor maa i det mindste Hovedstaden eller en anden Hovedby eller Landsdel sikres af Fæstningsværker³²). — Sandsynlige Stillinger i Marken granskes i Fredstid, og Planer til deres Udbygning udarbejdes. Om der bliver Brug for dem, raader Angriberen snarere end man selv for: han har Forhaanden.

Da rent og skært Modværge i Længden er ørkesløst, bør der bag Ønsket om at holde Fjenden Stangen altid lure en brændende Attraa efter at komme ham til Livs, — den fjendtlige Hær bliver altsaa ogsaa Forsvarerens Maal om end paa lang Frist³³), og han bør aldrig nægte Sine Glæden ved heldige Smaaforetagender, som ikke holder Kræfter borte fra Hovedafgørelsen.

Hvor Hæren skal optage alvorlig Kamp eller gaa over til Modangreb, maa afgøres for Tilfældet. Stillingens Udstrækning skal svare til Forsvarsstyrken; man skal have gunstige Kampkaar og være sikret imod at blive omgaaet. Et vigtigt Hensyn bliver frit Tilbagetog, da Hæren nødig maa kastes bort eller afskæres fra sine Førselslinier. Reservens Opstilling kommer til at afhænge heraf, mens Opstillingen iøvrigt bliver saaledes, at svage Afsnit besættes stærkest, afgørende allerstærkest. Ikke sjælden staar man sig ved at vige fra Stilling til Stilling i Stedet for at sætte alt paa ét Kort: man vinder Tid, og Fjenden løber maaske Kræfterne af sig eller giver sig Blottelser. Særlig Fordel byder det Hære, som har store Vidder bag sig; men de maa vide at bryde op i Tide og faa alt med*). Det er

*) Jfr. Tilbagetog S. 92.

ikke nok at sikre sig bagud, jævne Vejene, Hæren skal tilbage ad (Broer!), og sørge for, at Levnedsmidler og Ammunition m. m. findes paa passende Sted. Man maa ogsaa vogte Vejene udenom: skyde Styrker ud til Siden, ødelægge Broer og spærre Passer, Fjenden kunde faa Gavn af. Tænker enhver kun paa sig selv, bliver Fremgangsmaaden skæbnesvanger, og ufarlig er den aldrig; Tilbagetog virker nedbrydende; Rygtet siger stadig, at man er omgaaet, og selv gode Soldater glemmer let at slaa fra sig, hvor lovende det end er³⁴). Dobbelt vanskeligt bringes en medtagen Storkorps til Slag paany, naar Sejrhæren er i Hælene: nogle er ikke rede i rette Øjeblik, andre for medtagne. Den bør derfor strax lægge Rum nok mellem sig og Fjenden til, at det søndrede kan svejstes sammen. Et storslaaet Forbillede er *Joffres* Tilbagetog efter Grænsekampene i Aug. 1914. Uheld og Fare for at blive omfattet af Tyskernes højre Fløjhær (*v. Kluck*) gjorde tilsigtede Modstød haabløse. Først da Franskmandene og Englænderne allerede havde Marne bag sig, fik de Oprejsning, takket være *Galliéni's* Skarpsyn og *Joffres* faste Haand³⁵).

Virksomme Midler til at sinke Fjenden, er at sprænge Broer, Veje, Jærnveje og Telegrafer, bortføre eller tilintetgøre, hvad han kan bruge³⁶), og gøre ham Livet surt ved at tage stedlige Tjeneste- og Tillidsmænd med, saa at der ingen Mellemmænd er mellem ham og Indbyggerne³⁷). Landsmænds Taarer og ukaldedes Udmaling af Følgerne holder dog mangan Fører fra at gøre nok i saa Henseende³⁸). En haardnakket Forsvarer og Barbarer i Fjendeland lader ikke et Hus, ikke et Træ blive staaende³⁹), opriver eller sprænger Jærnvejene og skjuler Miner med grusom Snedighed.

Vigende Forsvar duer ikke, hvis det overlader Fjenden Landsdele, t. E. Kul- og Jærnegne, som ikke kan undværes. Man maa, som *Hindenburg* siger⁴⁰), ikke alene tænke taktisk, men ogsaa økonomisk. — Stundum lønner det sig at lade en Del af Hæren vige sindig, medens Hovedkræfterne samles til afgørende Modstød andet Steds.

Hvorlænge afgørende Slag kan undgaas lader sig ikke sige, — saalænge som det lykkedes *Hannibal* i Italien overfor Romerne (216—203 f. Kr.), synes dog utænkeligt i vore Dage.

En Hær, som er tvungen til at modtage Slag, har stundum bedre Udvej end at oppebie Fjenden, hvor den staar i Øjeblikket. Den kan t. E. skyde sig til Siden, saa at omfattende Angreb tørner imod en Slaglinje i Stedet for at ramme en Fløj. Andre Modtræk er at lade Reserven omfatte Fjenden, naar han griber udenom Hovedstillingen, eller sprænge hans Slaglinje, før man omklamres⁴¹). For at tænke paa sligt maa man dog have mindst lige saa gode Soldater som Fjenden; tarvelige maa hellere bruge Spaden end Benene*). I Stillingskrig kan uventet Tilbagetog til en ny Stilling (som Tyskernes til Sigfredstillingen i Marts 1917) udenfor Angrebsartilleriets Rækkevidde blive Fjenden en haard Skuffelse.

*) Om Skyttegravskrig se S. 90 f.

Floder byder iøjnefaldende Lejlighed til at standse Angriberen, saafremt der overhovedet findes en taalelig Stilling og Vandet ikke fryser til**). Gunstigst bliver Stillingen, hvor egen Bred er højest og byder frit Skud og Fjenden ikke kan nærme sig Overgangene uset. Bugter, Fjenden kan omfatte, og aabne Byer ved Vandløbet, som man ikke kan holde ham ude af, vanskeliggør Forsvar og er sandsynlige Overgangssteder, især hvis der findes Skov eller andet Skjul for Broslagingsarbejde i Nærheden⁴²). Steder, hvor Bifloder udmunder paa Fjendens Bred, er ogsaa mistænkelige. Uoverskueligt Land, der tillader Fjenden at færdes uset langs Bredden, gør stundum Forsvar haabløst, saa at man maa opsøge Fjenden eller gaa⁴³). — Forsvareren kan enten holde sig dennesides Floden og ødelægge alle Overgange eller sikre sig frie Hænder: true Fjenden ved at fastholde visse Overgange og danne Brohoveder paa hans Bred⁴⁴). I begge Tilfælde bjærges eller ødelægges alle Fartøjer og Færger for ikke at falde i Fjendens Haand; Drivminer, Brandere o. l. holdes rede til at hindre Broslagning eller sprænge Fjendens Broer. — Brohovederne er snart Smaaværker, opkastede i sidste Øjeblik, snart Byer, som redes til Forsvar, eller Fæstninger paa begge Flodbredder. Værker, der skal sikre større Styrker Overgang, maa ligge langt nok fra Broerne til at værne dem imod Fjendens Artilleriild.

Faren ved Flodforsvar ligger dels i, at Forsvareren ikke opdager, hvor Angriberen vil over, dels i, at han spreder sig over for lang en Strækning eller ikke favner vidt nok. For at være Faren voxen, maa Forsvareren have Øje med Angriberen, en Opgave, Luftspejdere er kaldede til at løse, holde Kræfterne sammen i passende Bredde og Frastand, saa at Stillingen hverken kan gennembrydes eller omgaas i Hast, og binde saa lidt som muligt til Overgangsstederne, — hvor lidt man kan nøjes med, afhænger hovedsagelig af Vandløbets Bredde og Strøm. Kan Fjenden hurtig naa over, maa stærke Vagter være hos; kræver Broslagning længere Tid, er Udkig nok, saafremt man i Tide kan faa Nys om, hvor Fjenden samler Broemner. Flodbredden deles i Afsnit, som hvert faar sin Besætning. Hvor Vejene er lange, bringer Jærnveje og Automobile Hjælp, naar alvorlig Overgang fastslaas.

Tidligere var det maaske raadeligt at lade Fjenden gaa over og angribe ham, før han fik Fodfæste. Nu maa man, især hvis hans Artilleri og Maskingeværer rækker over Floden, hellere hindre Overgang. At møde Fjenden i Tide, kræver god Forbindelse og gode Veje mellem Vagterne og Styrkerne bagude. Jo nærmere Fjenden er, og jo vanskeligere det er at vide noget om hans Forehavender, des vigtigere bliver denne Forudsætning. Hvad enten Hovedstyrken fordeles afsnitsvis eller holdes sammen, reder Vagterne til haardnakket Forsvar. Kanoner og Maskingeværer bringes i Stilling til at langskyde Floden; Kampflyvere, Patrouillefartøjer, Lyskastere og andre Lysmidler holdes rede, og Artilleristillinger udses udfor sandsynlige Overgangssteder. — Modangreb

**) Jfr. S. 33 og 61 f. — Angreb paa Floder omtales S. 78.

over Floden er haabløst, hvis Fjenden gaar lige paa. Derimod giver Brohoveder Lejlighed til at falde over ham, dersom han vil omgaa Stillingen og undlader at sikre sig.

Om Fjenden skal standses hinsides Bjærgkæder, vide Moser og Skovland eller angribes, naar hans adskilte Kolonner viser sig paa denne Side, afhænger af Omstændighederne⁴⁵). Ved at lægge Hovedforsvaret frem, udsætter man sig for at blive omgaaet, da man ikke kan spærre alle Stier. Ved at tage Stilling bagved, gør man sig Vejen fremad trang; Bjærgene giver ogsaa Fjenden Rygstød⁴⁶). Stundum bliver stedlige Kampkaar afgørende. Forsvaret ordnes paa lignende Maade som ved Floder. Tværdale og Vejknuder bagude bliver Udgangsteder for Modangreb og Tilførsel. I Bjærgpasser er Fjældknuder, der behersker visse Strækninger, ofte vigtigere end selve Vejen. Jo længere Overgangene er, des lettere samles alle Kræfter til den afgørende Kamp.

Har Fjenden først overlegne Kræfter ovre, maa Forsvareren vide, hvad han vil, og møde med samlede Kræfter eller undvige til næste Forsvarslinje. Er det hans Mening at optage Kamp, skønt hans Kræfter staar spredt, er der intet andet for end at samle bagud til Slag.

For Angriberen er hverken Maal eller Hærveje saa ligetil, som synes skulde. Foruden til Fjendens Hære, Fæstninger, Spærreforter og gunstige Forsvarsstillinger, skal han tage Hensyn til udenforstaaende Magter, og selv Tilstanden i Land, man kalder sit, har Indflydelse. Skønt det var tvivlsomt, om Kræfterne slog til, fandt *Buller* det saaledes i 1899 nødvendigt at undsætte *Natal*, *Kimberley* og *Mafeking* samtidig, for at *Kaplan* det ikke skulde rejse sig, og helt Uret havde han ikke⁴⁷).

Man kan enten vælge Fjendens Hær eller Land og Byer, man ønsker at faa i sin Magt, til Maal. Hæren kan flytte sig, men et Sted maa den være, og et Sted skal den søges, — det bliver altsaa paa en Maade Maalet, dersom man vil den til Livs*). Stundum er Sagen indviklet, idet Fjenden staar spredt eller er for langt borte til, at det lader sig forudse, hvor man skal regne med hans Hær, eller Ens egne Kræfter er delte, en Forbundsfølle, uden hvis Hjælp et Angreb synes haabløst, evner foreløbig ikke at gribe ind osv.⁴⁸). I saa Fald gælder det snart at naa en vis Linje, snart at faa Forbindelse med andre Styrker eller forekomme Fjenden et eller andet Sted, hvor man endnu har frie Hænder. — At tage Land og Byer bliver aldrig afgørende, saalænge Fjenden med eller uden Hjælp er i Stand til at tage det tabte tilbage. Faren herfor voxer, hvor man tvinges til at splitte sine Kræfter for at sikre Tilførsel og holde Landet i Ave. Skulde nogenlunde jævnbyrdige Kræfter under slige Omstændigheder bryde samlet frem, er der intet andet for end at samle bagud — ellers oprives Afdelingerne enkeltvis af Overmagt⁴⁹). Tager man for en Gangs Skyld Land uden at søge Fjendens Hær,

*) Jfr. S. 50.

bør man ikke som Rumænerne i 1916 lade Fjendens nære Hovedjærnvej i Fred⁵⁰).

Rækker Fjenden ikke Haanden til Fred, naar hans Hær er knust, maa Sejrherren tage Landet Skridt for Skridt og trykke Folket for at faa sin Vilje: Hovedlandevejene, Jærnvejene og Floderne spærres, Havne, Handelsstæder og Fabriksbyer besættes, og Indbyggerne sættes paa Smalkost eller føres bort.

Paa Papiret kan man planlægge hele Krigen: I Virkeligheden er Hærføreren ude af Stand til at raade langt ud i Fremtiden, da han ikke véd, hvad Fjenden gør, maaske ikke engang, hvor han er. Selv hvor man kun vil tage Byer eller Landsdele, undgaas Usikkerhed sjælden. Ugunstigt Vejrlig, Sygdom og Tilfældigheder, Mennesker ikke er Herre over, kan støde til, og sløje, raadville og vaklevorne eller alt for kamplystne og foretagsomme undergivne kan kuldkaste de skønneste Planer. Hvad der var rigtigt og muligt i det ene Øjeblik, bliver umuligt i næste, uden at Hærføreren kan gribe ind, fordi han først faar det at vide, naar det er for silde⁵¹). — Dermed være ikke sagt, at en Hærfører ikke skal raade ud over Dagen og Vejen. Han skal kun have for Øje, at man allerhøjest kan regne med en vis Sandsynlighed og altid løber Fare. Han maa tillige vogte sig for at sætte sig én eller anden Forestilling om Fjenden fast i Hovedet og bygge derpaa i Stedet for at se sig for og handle efter Omstændighederne⁵²); heller ikke maa han tabe Modet, fordi alt ikke gaar glat, men søge Frelse i Snarraadighed og Fart*).

Moltke kalder Hærføring »et Slyng af Udveje« — ein System der Aus-hilfen — og siger: »Ingen Krigsplan kan nogenlunde sikkert gaa længere end til det første Sammenstød med Fjendens Hovedstyrke. Kun Lægfolk tror, at et Felttogs Gang er den forud vedtagne Gennemførelse af en Plan, der er fastslaaet i alle Enkeltheder og fastholdes til det sidste«⁵³).

Napoleon sagde det samme med færre Ord: »Je n'ai jamais eu un plan d'opération«⁵⁴), — og dog har ingen regnet bedre eller set klarere.

Da nye Opgaver stadig skyder sig ind mellem Hærføreren og hans egentlige Maal, bliver Kunsten at tage Hensyn til det ene uden at tabe det andet af Syne. Staar Fjenden spredt, søger man at slaa hans Styrker hver for sig eller tvinge dem til at angribe for at slaa sig igennem som *Melas* ved *Marengo* (1800); synes han uvillig til at modtage Slag, er den Styrke, som vanskeligst kan vige ud, det taknemmeligste Maal (*Napoleon* i Spanien Nov. 1808). Staar Fjenden samlet, maa han bringes til at splitte sin Styrke, hvis min ikke uden videre er ham voxen. Det gælder at slaa baade haardt og i rigtig Retning⁵⁵). Jo nærmere Maal man vælger, des sikrere Virkning!

Maalet skal søges ad genneste Vej: ikke just den korteste, heller ikke den mageligste Vej, men den, der alt i alt byder Fordel. Fremrykningen bør ikke blot gaa hurtigt, men ogsaa sikkert. Hvis Fjenden lige saa godt

*) Om Hærens Samling se S. 68 f.

kan være i den ene som i den anden Retning eller hans Fortropper viger ud, saa at man ikke strax kloges paa, hvor Hovedstyrken samlees, maa man hellere være sin *Handlefrihed* end gaa videre i *Blinde*⁵⁶). Om muligt standser man i et Afsnit, der tillader haardnakket Forsvar. — Under frivillige eller ufrivillige Stands foretages Forskydninger, som har vist sig ønskelige; Forstærkning og Forraad drages til, Jærnvejene udbygges, Afdelingerne udhviler og *ø v e r s i g*, og Udrustningen bødes. Stands, som skyldes Overanstrengelse eller svigtende Tilførsel, bliver stundum langvarige, selvom Viljen til at slaa Fjenden er god nok⁵⁷). — Vundet Land sættes strax under militært Styre, idet den borgerlige Øvrighed dog saa vidt muligt bliver. En fremsynet Erobrer har kyndige Tjenestemænd rede, hvis Øvrigheden er borte eller svigter.

I de større *S a m m e n s t ø d* skal Fjenden omringes eller trænges bort fra Førselslinje og Venner (Cannæ, Sedan, Tannenberg); allerede Truslen virker, og ved at gaa lige paa kaster man ham kun tilbage til en ny Stilling eller (og) i Armene paa Forstærkninger⁵⁸). Stundum kan man uden videre gaa udenom (Marengo, Jena), stundum maa en Styrke i Stilling eller angribe forfra for at sikre Bevægelsen, — hvor stor eller ringe retter sig efter Fjendens Holdning, stedlige Kampkaar og taktiske Baand. Man maa vogte sig for at fjerne den omgaaende Styrke saa langt fra den efterladte, at den ene ikke kan falde tilbage paa den anden, hvis Fjenden skulde angribe med Overmagt. — Det er farligt at gaa udenom, da den, der omgaar, selv er omgaaet, men — *h v o i n t e t v o v e r, i n t e t v i n d e r*⁵⁹). Den afgørende Retning kan dog være saa farlig eller føre mod saa stærk en Stilling, at en tarvelig Sejr er bedre end at udsætte sig for at blive slaaet ved at stræbe over Evne⁶⁰).

Spørgsmaalet: »*L i g e p a a e l l e r u d e n o m* ?« rejser sig ogsaa overfor Fjendens Fæstninger. I gamle Dage gik Angriberen samvittighedsfuldt i Lag med alle Fæstninger paa Krigsskuepladsen. Nu krymper selv Stormagter sig ved at holde større Styrker borte fra Hovedafgørelsen og ofre, hvad Angreb paa velholdte Fæstninger kræver. Man nøjes med at iagttage eller indeslutte Fæstningerne paa eller i Nærheden af Hærvejene og angriber kun for Alvor, hvis de ikke er til at komme udenom eller Besætningen er en stadig Fare for Ens Førselslinjer⁶¹). Saa længe man har Haab om at finde Fjenden i aaben Mark, overlades Fæstningskrig *h e l s t* til Landeværn; men den kan kræve første Rangs Tropper.

Floder, som ikke kan gennemvades, tvinger man sig nødig over i aaben Kamp. Man søger hellere uvogtede Overgangssteder og vildleder Fjenden ved Skinangreb andet Steds⁶²). Overgangen lettes, naar Ens Artilleri kan feje Fjendens Bredren, men man maa se videre for ikke at løbe Panden imod en Mur, efter at være kommen over eller standses af Uføre, saa at Fjendens Hovedstyrke har Tiden for sig.

Fremkommelighed og Overskuelighed har afgørende Indflydelse paa Valg af Overgangssteder, da man skal overraske Modstanderen. Hvis man

*) Jfr. B S. 79—80 og 82.

ikke vil udsætte sig for et Nederlag, maa Hovedstyrken over ét Sted eller paa Steder, der tillader Kolonnerne at hjælpe hinanden, og Fare for, at Broerne rives bort af Strøm og Isgang, synes udelukket. Hvor og hvorledes Overgangen end skal foregaa, jages Forsvarerens fremskudte Afdelinger og Spejdere først hjem, saa at man uset opklarer, hvad Modstand der kan ventes, og hvilke Vanskeligheder Broslagning m. m. frembyder, og samler Broemner og Fartøjer eller bringer Brotrain frem. Ikke sjælden maa ogsaa Egnens Indbyggere fjærnes. Selve Broslagningen tager sjælden over nogle Timer, ofte langt mindre, men skal man lave Broer, bryde Kolonneveje og udføre Jordarbejde ved Landfæsterne, fordi Bredderne er bløde eller stejle, bliver den samlede Tid lang*). Overgangsstedet maa dækkes i tilstrækkelig Bredde, Overgangene værnes imod Kampflyvere, Strøm (og Isgang), Fartøjer, Flydeminer og hvad andet Fjenden vil ødelægge dem med, og Artilleri maa staa rede til at kvæle Fjendens Ild⁶³).

De Afdelinger, der gaar først over, aabner snarest muligt nye Overgange ved at falde deres Forsvarere i Ryggen⁶⁴). De maa ikke styrte blindt imod Stillingerne, som skal sikre Overgangen; tililende fjendtlige Reserver kunde da naa Brostedet bagom dem. Selvom Overgangen lykkes, har man endnu et Dagværk for sig, saafremt Forsvarerne findes samlede i Stilling. Er man saa heldig at finde dem spredte, gaar det hele af sig selv, hvis man slaar rask til; et dristigt Kapløb mod Overgange og Vejknuder i Fjendens Ryg faar ham maaske endog til at opgive flere Forsvarslinjer.

Noget lignende gælder Kamp om andre udstrakte Hindringer med faa og smalle Overgange*). Lange og trange Veje gør Bjærgkæder vanskeligere at komme over end Floder. Sine Steder hindrer Sne i lange Tider al Færdsel.

En Hær, som rykker frem, har Styrker ude til alle Sider for at opklare og skræmme, sikre og tilsløre. Jo færre Kræfter, der bruges hertil, des bedre, men Sparsommelighed kan overdrives, og man maa vogte sig for at skyde større Styrker saa langt ud, at Fjenden kaster sig over dem og slaar dem, før de kan undvige eller faa Hjælp. Gælder det at overraske en intetanende Fjende, trækker man Følehornene til sig for ikke at røbe Faren⁶⁵).

Længst ude er Opklaringspatrouiller, af hvilke nogle kun skal fastslaa, at Fjenden ikke er der eller der, mens andre ikke helmer, før de har ham. Bag Patrouillerne kommer »Efterretningsrytteriet«, støttet af særlige Kommandoer, og — en Dagsmarche eller to — bag det igen Hærens Hovedstyrke i een eller flere Kolonner (Armékorps eller Divisioner), hver med sin Avantgarde. Luften tilhører Flyverne, som gør uvurderlig Gavn, hvor Rytteriet ikke kan komme frem. — Rytteriet skal søge og melde Fjendens Hovedkolonner uden at lade sig

*) Forsvar af Hindringer omtalt S. 74.

oprive i ulige Kamp og hans Førselslinjer uden at svigte paa Valpladsen. Hver Rytterdivision har sin Vej eller en Brigade paa hver. Hvor Ryttermasser ikke kan tumle sig, nøjes man med svagt Rytteri og blandede Styrker, mens Rytteriets Hovedkræfter samles (sendes ud) paa Fløjene (Tyskerne syndede herimod i 1914, idet de havde 5 Rytterdivisioner forved venstre Fløj, hvor de kom i Klemme, 5 forved højre, hvor der var Brug for fler. Ogsaa Franskmandenes Rytteri var for stærkt øst, for svagt vest paa⁶⁶). De forreste Hærdele holdes i nogenlunde samme Højde, medmindre Omstændighederne taler for at skyde én af Fløjene frem for at omfatte Fjenden eller lade den hænge tilbage, saa at man kan svinge til Siden eller imødegaa Omfatning⁶⁷). Stundum udskilles en fælles Avantgarde for flere Kolonner eller endog en »Hæ r a v a n t g a r d e«, hvis brede Ryg giver Hærføreren Helle og Handlefrihed⁶⁸). Overfor en haandfast og klarsynet Modstander, som har sine Hovedkolonner paa Linje, gavner en Hæravantgarde 3: en større Styrke en Dagsmarche eller to forude, dog næppe, hvis den er veg, og er den dristig, omfattes og oprives den maaske, før den faar Hjælp. — En Hæravantgarde vanskeliggør ogsaa Førselstjenesten. — Rytteriet, der gaar springvis frem, og de yderste Kolonner sikrer imod, at Fjenden griber udenom Fløjene, og alle holder Forbindelse indbyrdes⁶⁹).

Hovedkolonnernes Marchemaal bør i det mindste ligge tilstrækkelig ud fra hinanden til at give Hæren som Helhed Udviklingsrum⁷⁰). Korps i 2. Linje, der ikke er paa Fløjene, marcherer bag Mellemmrummene i forreste, saa at de ikke træder Formændene i Slæbet, men truer Forsøg paa at omfatte dem. — Om det er rigtigt ikke at have alle Korps Side om Side, afhænger dels af Landet, — Hindringer brød maaske snart Linien, — dels af, hvor ønskeligt det er at kunne rokere eller kaste store Styrker gennem Huller i Fjendens Linie.

Hærens motortrukne tunge Artilleri, som kan tilbagelægge 3—4 almindelige Dagsmarcher paa én Dag, følger springvis, ligesaa Flyversværmene, der bedre kan optage deres Dagværk langt bagude end flytte Skurene hver eller hveranden Dag, Kampvogne og Nærkamp-artilleri, som der først er Brug for, naar indledende Kampe har klaret Stillingen og Afgørelsen stunder til.

Bag Hæren og dens større Led følger et Slæb af Train og Tros, som skal sætte den i Stand til at hjælpe sig selv i den nærmeste Fremtid og danne Bindeled mellem den og Oplandet eller Jærnvejene dertil. Efterretningsrytteriets (Rytterdivisionernes) Train og Tros, som er forude, maa aldrig spærre Hovedkolonnernes Vej Paa Flankemarcher er Rytteriet gerne fremad til den truede Side, Train og Tros paa Kolonnernes modsatte Side. Dersom flere Armékorps skal samme Vej, efterlades Train og Tros, for at de kampføre kan komme frem⁷⁰).

I Ly af Sikringsdelene færdes Kvartergørere og de, der skal holde Hæren Landets Fylde og Arbejdskraft til Haande, og arbejder Telegraf-, Jærn-

*) Jfr. S. 85 f.

bane- og lign. Kommandoer paa at jævne Hærens Veje og knytte Hærdelene sammen og til Førselsomraadet (Oplandet)⁷¹).

Saaledes gaar Hæren frem, idet den ser og føler sig for til alle Sider. Der er Liv og Travlhed overalt og levende Forbindelse udefra indad, indefra udad og til Siderne. Saa snart een Opgave er løst, frembyder den næste sig selv. Hvor noget mistænkeligt opdages, kaldes stærkere Kræfter til. De gaar paa, hvis de føler sig stærke, viger fra Stilling til Stilling, hvor Fjenden bryder frem med Overmagt, eller klæber ved ham, saa at han ikke kan røre sig. Aarvaagne Øjne opdager stadig de Steder, der er vigtige af en eller anden Aarsag, og de Overgange og Snævringer, det gælder at sikre sig. Fjenden kommer for sent eller er kastet, før han ser sig for. Lykkes det ham engang imellem at ødelægge noget eller holde sig, er ogsaa det forudset og Udvej aaben eller Midler til at bøde Skaden ved Haanden, — og dog er der intetsteds flere Tropper, end der bør. Kommandoerne voxer og svinder, tilsyneladende af sig selv, i rette Øjeblik; de véd altid, hvor de skal hen, er borte, naar der ikke længere er Brug for dem, og gaar ikke unyttige Omveje. Steder bagude, som skal holdes længe, overdrages Landeværn el. lign., saa at Hæren ikke svækkes uden Grund. Til Optagestillinger og Jærnvejsarbejder bruges helst civile Arbejdere.

Sjælen i det hele er Hærføreren, hos hvem alle Traade løber sammen. Han driver de sløje frem, tæmmer de fremfuse og sørger for, at hver eneste Mand, fra Trainkusken til Generalen, er paa rette Sted, naar Afgørelsens Time slaar. Han nøjes ikke med at se fremad, men følger samtidig med vaagent Øje, hvad der foregaar bagude⁷²), og hans undergivne véd til enhver Tid, hvor de finder ham, — en tarvelig Fører er aldrig til at finde; han har ingen Ro paa sig og glemmer at sige, hvor han flakker om.

Tilbagegang sker tilsvarende. Vejene forude frigøres af et Fortrav.

Især i Storkrig kræver Fremrykning gennem hærgede eller øde Egne et umaadeligt Slid med at bøde Jærnveje og Landeveje eller bryde Vej. Omvendt stiller allerede Tanken om Tilbage og Hæren overfor store og vanskelige Opgaver: alt, hvad man ikke under Fjenden, skal bort, og udstyres Jærnvejsnettet bagude, som maaske hidtil er vanrøgtet, ikke i Tide med Tvespor og Tværbaner, Vigespor, Blokpost eller mindre Mellemrum mellem Blokposter og rummelige Banegaarde med alt, hvad dertil hører, kan Hæren ikke faa Tilførsel nok eller kaste Reserver fra Sted til Sted.

Hære paa samme Krigsskueplads gaar, sete under ét, som Korps indenfor en Hær. Kun Fløjhæren(e) kan sno sig, Hærene i Midten maa ligeud; deres Opgave bliver derfor at binde eller standse Fjenden, indtil Fløjhæren(e) griber ind⁷³). I 1870 vilde *Moltke* saaledes binde Fransk-mændene østenfor Metz med I. og II. Hær, medens III. Hær ad Omveje omfattede deres højre Fløj.

Hvor haardt end Hæren trænger dertil, raader Hærføreren kun und-

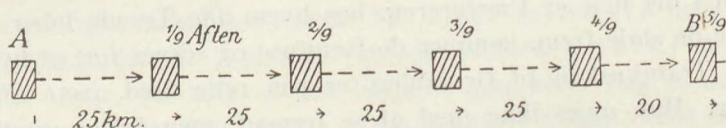
tagsvis for, at den stadig forstærkes hjemmefra; han kan end ikke altid hindre, at Kræfter drages bort til andre Krigsskuepladser⁷⁴).

Langt fra Fjenden lægges Hovedvægten paa at komme rask frem og skaane Kræfterne. Det opnaas lettest, naar hver større Marchekolonne's Afdelinger overnatter lige ved Vejen, men saa langt fra hinanden, at de kan bryde samtidig op, naar de skal videre. Ligger de tættere, kniber det med Husly, og de bageste maa dase den bedste Tid af Dagen bort i Kvartererne, fordi Vejen ikke er fri om Morgen, hvis de forreste bryder op til sædvanlig Tid.

Hvad man vinder ved at gaa i Hus eller Bivuak langs Vejen fremfor at brede sig og overnatte samlet, ses af følgende:

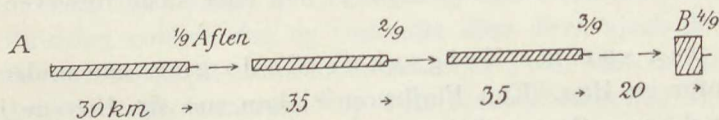
En Styrke, hvis kampføre Del er r. 25 Kilometer lang i Marchekolonne, staar den $\frac{1}{9}$ ved Daggry om A og skal snarest muligt i god Stand naa B, 120 Kilometer fra A. Der er kun én Vej mellem A og B.

Opmarcherer den hver Dag, kan man regne, at Afdelingerne gennemsnitlig har 5 Kilometer til Kvartererne efter den egentlige Dagsmarche, der kan sættes til 25 Kilometer. Næste Morgen skal de altsaa atter gaa 5 Kilometer før den egentlige Dagsmarche. — Marchen tager sig saaledes ud:

o: Styrken staar samlet ved B efter 5 Dages Marche, og Afdelingerne har gennemsnitlig tilbagelagt 35 Kilometer om Dagen undtagen sidste Dag, da de marcherede r. 20. — Tilsyneladende kunde man have vundet ved at lade Afdelingerne skiftes til at føre, hvilket ogsaa var en Lettelse, fordi Vejen er tungest for de bageste og Stødene, Marche i lange Kolonner altid medfører, gaar haardest ud over dem; men Hensyn til Kamprede gør Skifte saa vanskeligt under Krigsmarche, at man i det hele og store maa lade dem, der er forrest, blive forrest.

Hvis Styrken overnatter langs Vejen og først opmarcherer ved B, tager Marchen sig saaledes ud:

Styrken staar altsaa samlet ved B efter 4 Dages Marche, og Afdelingerne har gennemsnitlig tilbagelagt 35 Kilometer om Dagen undtagen sidste Dag, da de marcherede 20—40. Da de kun har marcheret 3×35 Kilometer i Forvejen, medens de i første Tilfælde havde marcheret 4×35 Kilometer, er de dog næppe mindre kampdygtige her, og — der er vundet en Dag. Ved at

slutte lidt op de foregaaende Dage, kunde man tilmed have skaanet Kræfterne sidste Dag.

Hvis de første Afdelinger daglig bryder op Kl. 6 Form. og Marchen gaar flydende (4 Kilometer i Timen), kun afbrudt af en Times Langhvil undervejs, naar de bageste tidligst deres nye Natteleje i sammentrængte Kvarterer henad Aften. I Kvarterer langs Vejen kommer alle derimod til Ro midt paa Dagen. Mens man altsaa i første Fald ikke kan gaa synderlig længere uden at gøre Nat til Dag, har man i sidste endnu Dag for sig, hvis man vil videre. Indkvartering langs Vejen, som gør det lettere at faa Føde paa Stedet, aabner altsaa tillige Mulighed for Marcher af en Længde, Folk, der kun kender den første Fremgangsmaade, slet ikke drømmer om, — det var én af Hemmelighederne ved Napoleons glimrende Marcher.

Fordi man holder sig ved Vejen, skal man ikke give Afkald paa at samle flere Afdelinger, hvor der er godt at være. Der maa kun ikke lægges større Styrker hvert Sted end, at deres Længde i Marchkolonne svarer til Afstanden fra det nærmeste Omraade bagude⁷⁵).

I Fjendens Nærhed er udstrakte Kvarterer lige saa farlige som sorgløs Marche⁷⁶). Efterhaanden som man nærmer sig Fjenden, træder Hensynet til Sikkerhed og Kamprede derfor i Forgrunden for til sidst at blive eneraadende. Marcherne udføres ofte om Natten eller, naar Vejret er Fjendens Flyvere ugunstigt. Der marcheres tæt opsluttet, og efter Marchen maa hele Styrken kunne naa et fælles Samlingssted i Tide — et Armékorps t. E. senest i Løbet af 24 Timer⁷⁷).

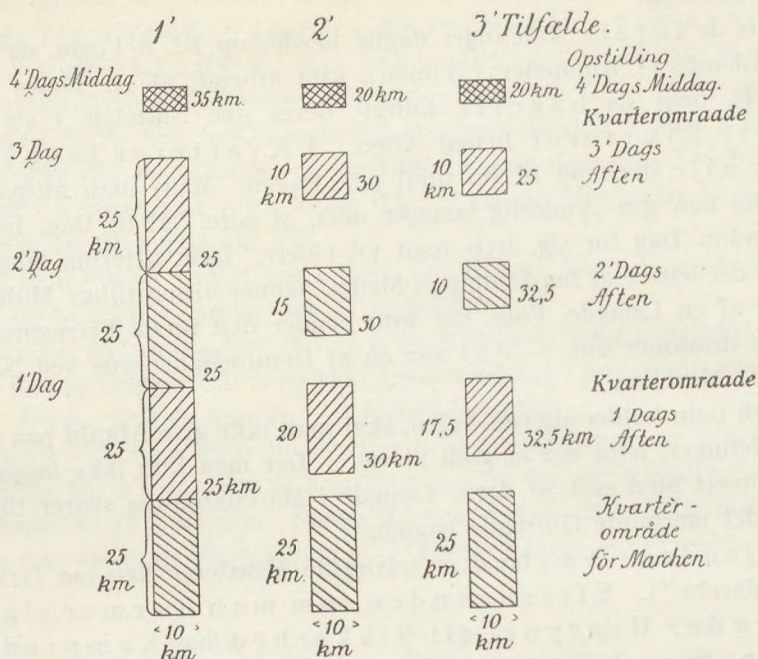
Smaa styrker, som hurtig er rede til Kamp, har i det hele ikke anden Ulempe heraf end, at de maa se sig bedre for og rykke springvis frem for at undgaa uventede Tab, der, selv om de ikke er overvældende, altid svækker Tilliden til Førerne.

Store Styrker, hvis vidtstrakte Kvarter er vanskelige at vogte, og hvis sidste Mand er milevidt fra forreste, maa derimod efterhaanden trænges snævert sammen. Ellers udsættes de for Overfald og for, at de bageste Afdelinger allerede har en Dagsmarche bag sig i det Øjeblik, de skal i Ilden (se Tegn. 1. Tilfælde)⁷⁸).

Marcherne bliver herved ulige lange, men til Gengæld møder Styrken friskere paa Kamppladsen og Flankemarcher i Fjendens Nærhed undgaas, hvis man breder sig samtidig med, at der sluttes op.

Ogsaa store Styrker maa springvis fra Afsnit til Afsnit, naar de kan støde paa jævnbyrdige Modstandere eller har Fjenden i Hælene. Afsnittene dannes oftest af Højdedrag, Vandløb eller andre Hindringer, der skal naas til eller ikke maa overskrides før et vist Klokkeslet. Under Fremrykning standses hele Styrken nødig paa denne Side; en Del skydes frem for at faa fast Fod hinsides Hindringen, saa at man ikke skal tilkæmpe sig Overgang, naar Marchen fortsættes. Ligeledes maa man huske, at Broer kan ødelægges og andre

Et Armékorps' Marche i Løbet af 3—4 Dage.

Den kampføre Styrke tænkes 25 km lang i Marchekolonne. Sidste Dag har dens forreste Led tilbagelagt 15 km og hele Styrken samlet sig i 5 km Dybde. Tallene tilvenstre for Kvarteromraaderne er deres Dybde, Tallene nedenunder deres Bredde i Kilometer. Tallene tilhøjre viser, hvor langt de bageste Afdelinger har marcheret, og bør være smaa, da forreste Mand til Nød, bageste langtfra marcherer lige saa let som almindelige Fodgængere.

Overgange savnes. Paa Tilbagetog maa Arrièregarden gøre omkring og holde Fjenden i Frastand, hvis han kan gribe ind, medens Afdelingerne er stuvede om Overgangssteder. — Dagsmarchernes Længde afhænger ogsaa af Vejr og Veje, ja selv af Hensyn til Føde og Førsler, hvor meget en kraftig og fremsynet Ledelse end modvirker sligt.

Da Rejssemarche er en stor Lettelse, bør Krigsmarche først paabydes, naar der er Udsigt til Sammenstød. Fjendtlige Flyvere har kun den, der er Herre i Luften, Fred for; det hindrer dog ikke, at Marcher (bortset fra nogen Sikring imod Automobiler) udføres som Rejssemarche, hvis andre Fjender er langt borte.

Hver Hovedkolonne faars sit Omraade at leve i og af. Omraaderne maa helst skilles af mindre Vandløb, lave Bjerge, Skove og andre selvgjorte Skel. Finder man for godt at bruge Veje som Skel, siges udtrykkelig, hvem Byer og Gaarde langs dem tilfalder, — ellers bliver Naaboer Uvenner⁷⁹). Hver Kolonne nytter Vejene i sit Bælte paa bedste Maade og lader Train og Tros følge i passende Frastand.

Naar Hæren standser for Natten eller længere Tid,

skal (Kampstilling være udset og) hver eneste Afdeling vide, hvordan skal samle sig. De højere Førere giver dog kun Befaling herom for de større Leds Vedkommende. Tilsyneladende er det i Tilfælde af Overfald klogest at samle fremad imod Fjenden for at standse ham snarest muligt; Hære, som overraskes i deres Kantonement, skal dog samles bagud for at naa Samlingsstedet før Fjenden, og det gælder nok saa meget Smaastykker⁸⁰), men udelukker hverken, at Hærføreren handler dristigt, eller at nogle Hærdele maa slaas til sidste Mand for at redde andre.

Da sammentrængte Styrker ikke kan leve af Landet, men maa have Føde med eller henvises til Magasiner, er Levemaaden og Førsels-tjenestens Grundtræk givne med Kolonneomraaderne. Hvad de kan yde, er dog værd at overveje, for at Rytteriet, som iler forud, og Førselslederne kan faa Befaling til at nytte det. En Hær, maaske endog enkelte Korps, maa helst have en Jærnvej eller sejlbar Flod til Hovedførselslinje, et Ønske, der stundum afgør Valget af Hærvejene og bliver brændende, naar Angreb paa en Fæstning kræver Belejringsgods. — Jo længere Marchkolonnerne er, des omhyggeligere maa de højeste Førere holde Vejene fri en Tid af Døgnet, forat Trainet kan naa frem og tilbage uden at sinke (krydse) Afdelingerne*).

Allerede i den gunstige Aarstid og hvor Fjenden ikke rækker hen, kræver flydende Marche farbar Vej, sikre Broer og hurtig Tilknytning til Stedet, man kom fra eller skal til, og Naboer, — hvor man har Aarstid, Vejrlig og Fjender imod sig, maa Veje, der skal bruges stærkt, vogtes i hele deres Længde, Landeveje, Broer og Jærnveje stadig vedligeholdes.

Før Kamp og naar Hære hurtig skal flyttes, maa visse Veje holdes fri, medmindre Folk faar udtrykkelig Tilladelse til at bruge dem, eller stilles til visse Hærdeles udelukkende Raadighed. Især maa Automobilfærdslen ordnes, da kun nogle Veje bærer alle (Artilleri-)Køretøjer. Andre Samvittighedsspørgsmaal er: Kan alle Kræfter naa frem? — Skal Kolonnerne deles, i Jafald hvorledes? — Hvor skal der bygges Broer, Kolonneveje, Telegrafnet osv.? — Hvorledes sikres Føde, Benzin o. l.; hvor skal det hentes, syge og saarede afgives? — Hvilke Hærdele kan vi drage til i Løbet af saa og saa lang Frist eller falde tilbage paa?

Alle disse Ting stiller Krav til Hærførerens og hans Hjælperes Omtanke og Duelighed⁸¹). De maa regne Dagsmarcherne ud baade forfra og bagfra og følge Afdelingerne i Tankerne fra Dag til Dag for at vide, hvad de byder dem, og gøre det umulige muligt⁸²). At de ogsaa maa være Mænd for at planlægge Jærnbane- og Automobilførsler, siger sig selv**).

Saa fremtder ikke er Fare for alvorligt Sammenstød, formes Marche befalingen som en Oversigt over Dagsmarcherne, —

*) Om Trainets (Trossets) Forbindelse med Forsyningstogene, se »Førselstjeneste«.

**) Jfr. S. 69: Samling ad Jærnvej, og S. 67: glidende Opmarche.

et Vejlag⁸³) — da det baade letter Forberedelserne og selve Marchen og giver Førselstjenestens Leder en Rettesnor. Vejlaget siger dog kun, hvor Korps- eller Divisionskommandoerne skal overnatte, og hvor langt Avantgarderne eller selve Korpsenes (Divisionernes) Hovedstyrke skal naa Dag for Dag⁸⁴), og paalægger Førerne at melde Afvigelser, hvis det ikke er Skik og Brug⁸⁵). Kun hvor en Underførers mindre heldige Beslutninger kunde faa onde Følger, griber Hærføreren ind i Enkeltheder og befaler, naar Afdelingerne skal bryde op, hvilke Veje de skal følge eller holde fri, hvornaar visse Steder skal naas, hvor tætderskalsluttet op, og hvor Train og Trosskal hen osv.

Vejlaget gives kun til de højere Førere; Afdelingerne faar bare at vide, at de skal af Sted; Folk bliver tvære, hvis de kommer til at marchere længere, end der var sagt, og Fjenden kunde opsnappe Befalingerne.

Naar Marchebefalingen er fra Haanden, sætter de undergivnes Lydighed og gode Vilje Kronen paa Værket⁸⁶).

Trainets og Trossets højeste Førere faar daglig at vide, hvilke vaabenføre Afdelinger der bruger Hovedvejene i den nærmeste Fremtid, saa at de kan lade deres Kolonner glide passende ind.

Hvor Hære er højst et Par Dagsmarcher fra hinanden, maa Føreren have fastere Tag i det hele og befale fra Dag til Dag. Er Afstanden kun en Dagsmarche, saa at det maa komme til Kamp, hvis begge rykker frem, bør han gaa endnu videre og raade med Kamp for Øje: korte og brede Kolonnerne for at tage haandfast paa Fjenden, — regne med hvad Vanskeligheder eller Fordele Egnen byder de enkelte Vaaben, og — sidst ikke mindst sikre sig Overgange og Bakker eller Udsigtspunkter, der behersker Vejene⁸⁷). — »At raade med Kamp for Øje« er ikke det samme som at lægge Slagplaner; men Nutidens Vaaben gør det nødvendigt at gribe vidt ud, hvis man ikke vil standses og lide Tab til ingen Verdens Nytte og komme bagefter ved Udvikling til Kamp. Smaastyrker behøver ikke at udvikle sig i Forvejen — de kan overhovedet ikke spænde vidt, — større Styrker kan gøre det uden Fare, naar der er et fælles Maal forude og Sammenhold mellem Førerne⁸⁸).

Indtegnes Kolonnerne Dag for Dag paa Kortet, ser man, at Hære foretager Frem- og Tilbagemarcher, Svingning, Vendinger og Afbrydning, Indsvingning, (Bagom-)opmarche o. s. v. : de samme Bevægelser som Smaastyrker, og udfører dem paa lignende Maade; det hele er kun paa Grund af Hæres Størrelse mindre overskueligt og tager længere Tid; og Train og Tros maa hverken komme yderst mod Fjenden eller for langt bagud. Selv hvor Hærdele under Kamp trænger frem i første Linje, gaar det, som naar en Skyttesværm forstærkes: enten slutter de kæmpende sammen og gør Plads, eller ogsaa blander de nykomne sig uden videre med dem.

Saa længe Marchen gaar i samme Retning, frembyder Ledelsen heller

ikke særlig Vanskelighed, og Kolonnemellemrummene kan indskrænkes eller udvides ved, at man trækker til Siden, helst saaledes, at den eller de Kolonner, der skal nærme eller fjerne sig, efter Tværvejene deler sig i flere, som bryder samtidig ud og atter vender ind bag hinanden, naar de naar den nye Marchevej. Paa tilsvarende Maade kan hele Hæren skyde sig til Siden for at omgaa Hindringer eller naa en ny Fremrykningslinje.

Hvor tunge Storchære er, mærkes derimod, naar de skal svinge brat som Tyskerne sidst i August 1870 eller gøre Vending og udvikle sig til Siden. Ved Svingning har de ydre Kolonner saa lang Vej, at man ikke kan nøjes med at sagtné Farten paa den indvendige Fløj, men maa lade den gøre omkring og gaa tilbage, skønt Train og Tilførsler er i Vejen. Vending bringer Kolonnerne ind bag hinanden i mindre end Kolonnedybdes Afstand, saa at nogle Veje overfyldes, idet Kolonnerne, der nu er bagest, ikke kan komme frem for de forreste, mens andre ligger øde, medmindre Marcherne planlægges med stor Omhu. Nogle Kolonner tørner tillige paa Naboernes Train og Tros, der hverken kan komme frem eller tilbage. I begge Tilfælde kommer Kolonnernes hidtidige og nye Førselslinjer til at krydse hinanden, hvis man vil spare Train og Tilførsel Omveje, og Styrkerne, der er fremme for at opklare, faar ikke alene lang Vej, men skal sine Steder afløse hinanden, uden at Opklaringen maa svigte i nogen Retning.

Overfor en snarraadig Modstander er Faren herved iøjnefaldende, og det første Uheld bliver en rullende Lavine. Selv i bedste Fald faar man strenge Marcher og Savn at kæmpe med, og Hærføreren kommer til at gribe stærkt ind paa alle Omraader. Hære, som kan komme i en saadan Stilling, bør derfor have Kolonnerne i ulige Højde, saa at de har Vejen fri, naar de svinger eller gør Vending⁸⁹).

Sammenlignede med Smaastykker er Hære ogsaa langsomme: De skal have Tid for at komme i Gang eller til Ro, selv dygtige Førere hindrer ikke altid, at Afdelinger kommer i Vejen for hverandre, og Fremrykningen kan ikke uden videre fortsættes, naar Vejene bagude er slette og Jærnvejene ødelagte. Gennemsnitlig 25 Kilometer om Dagen er Dagsmarcher, Hære kan være stolte af, skønt det er en smal Sag for en Afdeling at tilbagelægge samme Vejlængde⁹⁰). Hensynet til det daglige Brød er en Kilde til mange Sorger⁹¹). Da sammentrængte Masser er vanskelige at føde, spreder man Kræfterne saa længe som muligt. Kampens Dag maa finde alle Kræfter samlede — man spreder sig for at leve og samler sig for at slaas.

Hvad Tid det tager at samle Hæren, afhænger dels af dens Størrelse og Vejnettet, dels af Tropperne selv og Meldings- og Befalingstjenestens Hjælpemidler. Store Hære og smaatgaaende Afdelinger maa, især naar Vejnettet er uheldigt og der ikke kan være Tale om at bruge Jærnveje eller Automobiler, have langt Varsel, mens Smaastykker, der er lette til Bens og har god Vej, kan samles rask. Er Hesten det rappeste Bud, kræves

længere Varsel, end hvor Meldinger og Befalinger løber lynsnart gennem Telegraf- og Telefontraade eller springer mellem Gnisttelegrafens Master.

Samling sker dels som Sammenslutning til smallere Front, dels som Opslutning, idet de forreste Afdelinger (Hærdele) standser eller sagtner Farten og breder sig, medens de bageste vedblivende rykker frem og Train og Tros efterlades eller skydes til Side⁹²). Hærdelene, som der sluttet sammen til, holder igen, til de andre kommer paa Højde med dem. Overfor en skrap Modstander tvinges man maaske til at befale udsatte Korps at gaa tilbage, — gode Soldater viger ikke paa egen Haand, — saa at Fjenden enten ikke naaer dem eller drages med og giver de andre Tid til at vinde med. Er Vejnettet ugunstigt, kræver Sammenslutning ofte milelange Marcher tværs gennem Landet (Train og Tros følger dog gerne Vejene). Samtidig ordnes Luftforsvaret; tungt Artilleri, Nærkampmidler, Ammunition m. m. drages nærmere, og Jærnbane- og Automobiltjenesten ordnes med yderligere Krav for Øje: man véd aldrig, hvor længe Kampen varer. — Samle og samle erto Ting: Smaastykker er ikke samlede, før de staar paa saa snævert et Rum, at alle Dele kan sættes ind paa een Gang — meget smaa Stykker endog ikke, før alle Vaaben kan rettes paa et og samme Maal. En Hær er ikke splittet, naar Afdelingerne kan hjælpe hinanden, før de, der kommer først i Ilden, er oprevne, men det udelukker ikke, at der er langt fra Grande til nærmeste Grande. Vil man regne, maa Kortet frem: Højre Fløj staar dér, venstre dér, Spidserne har naaet den Linje, Halerne den; Hæren over-spænder altsaa saa og saa mange km og har saa og saa mange km.s Dybde. Det er saa og saa mange Dagsmarcher, hvis (Vejene er fri og) vi samler til Midten, saa mange til én af Fløjene og saa og saa mange for at slutte op*); »men« — tilføjer man maaske, — »den Jærnvej dér og vore Automobilkolonner kan....«. — Hvor vidt en Hær kan spænde i Kamp, er de lærde uenige om, og Krigshistorien giver ringe Vejledning til tørre Tal; den lærer kun, at Hovedsagen er en fast Vilje til at se jre og en heldig Fordeling af Kræfterne.

Hæren kan enten samles før det afgørende Sammenstød eller saaledes, at Hærdelene først rækker hinanden Haanden paa Valpladsen.

I første Tilfælde har man fastest Styr paa det hele, bedst Lejlighed til at handle efter Omstændighederne og størst Sikkerhed for at faa alle Kræfter i Ilden i rette Tid. — Hvis Angriberen føler sig overlegen nok og Fjenden er træg, kan Samlingsstedet vælges bag Fjenden eller Hæren svinge udenom i sidste Øjeblik. Hærene gør altsaa omkring før Slaget og, da Angriberen nu staar paa Fjendens Tilbagetogslinje, bytter de maaske Rolle, idet Forsvareren søger at slaa sig igennem. Slagets Udfald bliver et Spørgsmaal om at være eller ikke være (*Ulm 1805; Gravelotte—St. Privat 1870*).

*) Man lede Korpsene frem i passende Vidde. Jo videre man favner uden at blotte sig eller tabe indbyrdes Føling, des kraftigere trues Fjenden. Vigtigt er ogsaa at ordne Tilførsel, Telefon- og Telegrafnet osv.

Som oftest maa man dog samle for ved Fjenden for at have Ryggen fri. Tilbagetog ligger ham da aabent, medmindre man i sidste Øjeblik skyder Tropper ud til Siden og omfatter ham⁹³).

Hære, der sætter en halv Snes Mand eller mer paa hver løbende Meter i hele Krigsskuepladsens Bredde, er ikke samlede, — Kræfterne er jo jævnt fordelte, — og kan dog ikke samles, fordi der intet Steds er Plads til mer end der er, og Ingen véd, hvor der bliver Brug for Reserver. Kunsten ved at føre slige levende Mure er at hindre dem i at slaa Revner, som bringer dem til at falde fra hinanden. Det glippede for den tyske Overkommando i August—Sept. 1914.

Dersom Hæren samles fremad i Sammenstødet, kan Angrebet foretages omfattende og Fjendens Tilbagetog trues fra første Færd, men det hele kan blive et Slag i Luften⁹⁴) og en snarraadig Modstander lader sig ikke klemme mellem Skjolde. Er han for svag til at sejre, smutter han bort; tror han sig stærk nok, nytter han de indre Linjer, før de fjendtlige Styrker kan hjælpe hinanden, og kaster sig med Overmagt over en af dem.

Napoleon samlede som oftest før Sammenstødet, fordi Datidens Hjælpemidler, som Slaget ved Bautzen og Frem- og Tilbagemarcherne i September 1813 viser, lagde adskilte Hæres Ledelse uovervindelige Hindringer i Vejen⁹⁵). Stod Fjenderne spredt, skød han sig derpaa ind imellem dem og splittede dem som Avner for Vinden (April 1796 i Italien, 1814 i Champagne og 1815 før *Waterloo*); stod de samlede, slog han til i den afgørende Retning (1806 — *Wagram*)⁹⁶). At han ogsaa var Mester for at samle efter Kanontordenen, røber Castiglione (5. Aug. 1796) og Montmirail (11. Febr. 1814)⁹⁷). Paa de allieredes Side er Slaget ved *Leipzig* i Oktober 1813 et storslaaet Efterdømme paa sidstnævnte Fremgangsmaade, som ogsaa *Moltke*, om end maaske mere i Kraft af et Tilfælde end af en Tanke, fulgte i 1866 og 70, idet han lod de preussiske (tyske) Hære rykke frem fra flere Sider og omklamre Fjenden ved *Königgrätz* og *Sedan*⁹⁸). I den russisk-japanesiske Krig omfattede Japanerne Russerne ved at skyde Hærdele ud til Siden under Sammenstødet ved *Liaujang*; imod Mukden rykkede de frem fra flere Sider. I 1914 greb Tyskerne udenom Franskmændenes venstre Fløj og Grænsefæstninger ved at skyde højre Fløj ind gennem Belgien. Om det var lykkedes dem at rede den franske Hær det »*Cannæ*«, Planens Fader, *Schlieffen*, havde tiltænkt den, synes dog tvivlsomt: de bandt ikke Franskmændene imellem Metz og Vogeserne, og en bred Kamplinie giver den ikke omfattede Fløj Tid til at undslippe (Russerne 1915 ved Brest-Litovsk). Ved *Tannenberg* (26.—30. Aug. 1914) og i »Slaget i Masuren« (7.—21. Febr. 1915) angreb de fra alle Sider og tilintetgjorde Russerne. — Man kan roligt gaa ud fra, at *Napoleon* altid valgte den bedste Fremgangsmaade⁹⁹), men Nutidens Vaaben og Storbæere gør unægtelig de indre Linjer farlige samtidig med, at Telegraf, Telefon og Flyvere, Jærnveje og Automobileer letter Fremrykning fra flere Sider og overraskende Forskydninger i sidste Øjeblik¹⁰⁰). Skønt Føringen paa de indre Linier ogsaa er lettet og Brug

af Miner (Landtorpedoer) maaske afværger Omklamring, indtil man faar Luft til modsat Side, synes Fremrykning fra flere Sider derfor naturligt i vore Dage, især for Hundredtusinder, hvis Førsler let kommer i Ulave, naar alt trænges sammen. I alt Fald maa den, der vælger de indre Linjer, have Nerver af Staal for ikke at vakle, naar Fjenden omklamrer ham.

Samtidig med at Hærene samles, skal Ammunition og andre Kampmidler frem. Det tager Tid og kræver gode Veje. Hvis Vejene ikke er i Stand, maa Afgørelsen udskydes til bedre Tider¹⁰¹).

Det vilde være urigtigt at tro, at Sejren i vore Dage kun bliver et Spørgsmaal om, hvem der kan favne videst. Den, der altid søger udenom, ser stundum Fjenden slippe helskindet, hvor Sejren laa snublende nær, hvis han gik lige paa¹⁰²), og Slaglinien faar svage Steder, naar man breder sig. De ses ikke som i gamle Dage; Fremtidens Napoleon maa ane dem og i rette Øjeblik, — ogsaa det er en Følelsessag — bryde igennem og op rulle Fjenden. Krydsild og Rygangreb, naar de vender sig til én af Siderne, bliver vel de Skær, Angriberne snarest strander paa; men én Fordel har de: brede Linier glider Føreren af Hænde, saa snart det begynder at gaa galt¹⁰³). Jo pludseligere og bredere Gennembrud, des voldsommere Virkning!

Undviger Fjenden i sidste Øjeblik, maa Kolonnerne atter snarest ud fra hinanden, fordi Sammenstuvning er et Onde og Masserne ingen Vegne kommer. De lavere Førere og Folkene forstaar sjælden disse Bevægelser; det er ogsaa ligemeget, naar de kun bruger Benene og er, hvor de skal, den Dag Slaget staar¹⁰⁴).

Hvor Millionhære stimer mod hinanden, bliver der ikke Tale om at gaa paa fra flere Sider. Kampen brænder løs i milelange Linjer, en tung og sejt Jættekamp, der, saafremt hans Linie ikke gennembrydes, tvinger Modstanderen Fod for Fod tilbage, indtil hans Mod og Kræfter ebber ud og de slagne Masser kommer i Drift. Hvor ilde tilredte de nu end synes, skal Sejrherrén vogte sig for at storme hensynsløst efter: ogsaa hans Hær har Kampen bragt i Uorden, saa at nogle Strækninger er overfyldte, andre trænger til Hjælp, men ødelagte Baner, oprodede Veje og Naboer, der skal videre, vanskeliggør Sideforskydning og gør hurtig Fremførsel af Skyts, Ammunition og Levnedsmidler haabløs. Den slagne er tilmed kun bunden i første Øjeblik og genvinder Handlefrihed og Kræfter ved at gaa rask tilbage, — hans Veje er ikke ødelagte, hvis Fjendens Flyvere er holdt borte; faar han saa tillige større Styrker skjult udenfor Linien, Sejrherrén stævner imod, kan Lykken vende sig (*Marneslaget* i Sept. 1914).

Hvor det lykkes de vigende at bide sig fast og, maaske under Kapløb med Fjenden (*»Løbet til Havet«* i Sept. 1914), faa Fløjene urokkelig støttede, stivner Kampen i Stillingskrig.

I Fjendens Nærhed er man bunden; kun Reserver giver Handlefrihed. Aarvaagenheden skærpes, da Blottelser er farlige, selvom Hære hverken kan kaste sig over Fjenden eller bryde større Styrkers Modstand i en Haande-

vending. Uden Vidende og Vilje maa ingen komme paa Omraader, som ligger under Fjendens Øjne og Ild, eller byde Fjenden Fordele, han kan afskæres fra, og ingen Fører maa letsindig indlade sig i Kamp med Overmagt.

Afdelingerne, som er Fjenden nærmest, styrker deres Stilling, hvis de ikke skal angribe og ikke maa vige, og har uden at foregribe noget, med korteste Varsel alle Kræfter rede til at fastholde Fjenden, hvis han vil bort.

Mer end nogensinde er indviklede Foretagender en Uting; de strander paa den første Vanskelighed, og der kommer Vanskeligheder. Flankemarcher kan ikke altid undgaas, men Fjendens Opmærksomhed maa bortledes og Marchen gaa hurtigt¹⁰⁵), stundum tillige Stillinger ud til Siden fastholdes, indtil Kolonnerne er i Sikkerhed.

Hærenden for Slagvidde kan komme i afgørende Kamp, hvad Øjeblik det skal være. Et Skud ved Forposterne, som kalder andre til, et Angreb, en kamplysten Underfører finder for godt at foretage, stundum endog imod sine foresattes Vilje, er nok til at løse Kræfterne¹⁰⁶). Hvor harmeligt sligt end er, maa Hærføreren vogte sig for at gaa haardt i Rette med Ophavsmændene, fordi ubændig Kamplyst er Udslag af et Mod og Sindelag, der til syvende og sidst bærer Sejren hjem. Selv Sejre, der krydser Ens Planer, bør modtages med Tak¹⁰⁷).

Kun de største Førere kommer til at lede alt til det sidste; Kampafstande og Vaabenvirkning lægger for store Hindringer i Vejen og aabner Tilfældigheder for vidt Spillerum, — allerede det at vende noget uforudset til det gode, er stort¹⁰⁸). Med Vidende og Vilje at lade alt gaa, som det bedst kan, er dog uværdigt (den tyske Overkommando gjorde saaledes fra den 5. Sept. 1914 indtil den 8. Sept. for sent gav Hærene korte Vink¹⁰⁹).

Hvad enten Slaget opstaar med eller mod Ens Vilje, lægger Udfaldet det Grundlag, man bagefter maa bygge paa.

I Stillingskrig gør Stillingernes Styrke og Dybde tilfældige Angreb haabløse. Modstanderne kender mere til hinanden end i aaben Mark; det letter Ledelsen, men tillader ogsaa Fjenden at ramme En med større Sikkerhed.

Daglige Kampe og Smaaangreb aarelader kun begge Parter; de kan rette en uheldig Bugt i Ens Stilling; binde og trætte Modstanderen, men Afgørelse bringer de ikke¹¹⁰). Den kræver et overraskende Krafttag i en Bredde, som udelukker ødelæggende Krydsild. Stedet derfor? Man vil omfatte Fjenden og have gode Veje og Jærnveje at føre Skyts og Ammunition m. m. frem ad, og man vil arbejde skjult, — Skovland er altsaa gunstigt. Afsnittet, man trænger ind i, maa nødvendig være sumpet, og efter at være brudt igennem skal Hæren finde gode Veje og Støtte for Fløjene. At ramme et svagt Afsnit er ogsaa ønskeligt, vigtigere dog at fastslaa, hvor langt Fodfolket skal i første Omgang¹¹¹): standser det ikke, hvor Artilleriet endnu evner at knuse tililende Fjender, følger et brat Tilbageslag det sejrige Stormløb. Angreb langs Bred-

derne af en større Flod synes lovende, bl. a. fordi Tilførsel kan skibes frem, naar Vejene ødelægges under Kampen.

A n g r i b e r e n udregner omhyggelig, hvad der skal til, før han vover sig frem: saa og saa meget Skyts, saa og saa mange Skud, saa og saa mange Divisioner osv. Forberedelserne tager ofte Maaneder. Til Gengæld kan Angrebsmaaden, Kommandoforbindelsernes Opretholdelse og Udvidelse under Kampen, Artilleriets Stillingsskifte, Ammunitionsførsel o. l. over den op-rodede Valplads og Reservernes Brug fastslaas nøje og sandsynlige Modtræk imod Overraskelser og Uheld indøves til Fuldkommenhed. — Ofte lettes Hovedangrebet ved foregaaende eller samtidige Angreb andetsteds.

Uvejret bryder løs paa Klokkeslet (>Kl. X<). Hver Afdeling, hver Mand véd, hvor de skal være, og hvad de skal gøre, og Gud naade den, der svigter. Gennembrydes Fjendens Stilling har Førerne frie Hænder: man er atter i aaben Mark.

Forsvareren søger at komme til Kræfter og udvinde Reserver. Hvor ondt synes i Gærde, foretages tilsvarende Arbejder: Stillingen kan aldrig blive for stærk. Maaske gøres ogsaa andre Modtræk*). Afsnitsbesætningerne skal tage det første Stød. Hovedreserven kaldes først til, naar man ser, det er Alvor, men dens Indgreb, der kræver Marcher (Førsler) tværs over de vanlige Veje til og fra Kamplinien, som dog skal holdes aabne, forberedes, hvilket ofte koster utroligt Slid¹¹²).

Gennembrydes et Afsnit, maa Naboerne tilbage eller Reserverne lukke Hullet i Slaglinien. Brydes Angrebets Braad forinden, kan Ild fra alle Sider gøre Bulerne, Angriberen slog Ens Stilling, til Kæmpegrave for hans sammenstuede Masser.

Tilbagetog er ingenlunde det samme som, at alt er tabt. Fjenden kan blotte sig, saa at man faar Oprejsning, hvis man gør omkring i rette Øjeblik¹¹³), og ikke sjælden gaar man jo kun, fordi man kaldes andet Steds hen eller afskares ved at blive. En Fører, som hverken har Haab om Sejr eller skal staa og falde i sin Stilling, tænker — u d e n a t t æ n k e h ø j t — i Tide paa at slippe bort, lægger i Stilhed alt tilrette og sniger sig bort, før Fjenden kan hindre det, og saasnart en Kamp afgjort tager en uheldig Vending, maa den slagne tilbage, om han vil redde sig, mens Tid er. Train og Tros maa have Forspring for ikke at spærre Vejene. Da de vigende bl. a. skal have Føde og Ammunition, maa tillige nye Oplag samles eller Levnedsmidler m. m. overføres fra de hidtidige Førselslinjer, hvis Tilbagetoget gaar i en ny Retning.

Den slagne Vej til det Sted, hvor den haaber at finde Hjælp og Hvile, er en Hærs givne Tilbagetogslinje, men det nytter ikke at tænke udelukkende paa Dagen i Dag og lukke Øjnene for Fremtiden. At kaste sig ind i den første, den bedste Fæstning er saaledes Galgenfrist¹¹⁴), og vier ofte Hæren til en haabløs Dødskamp. Man maa langt nok bort til at faa Fred en Stund, men ikke længere end, at Hæren ikke opløses undervejs. V e j e n,

*) Jfr. S. 74.

man slaar ind paa, afhænger nok saa ofte af Fjenden som af En selv, idet man maa undgaa at kastes ud i Uføre eller trænges op imod Hindringer, hvor man hverken kan komme frem eller tilbage. Da Sejrherrn næppe nøjes med at følge lige efter, men sandsynligvis griber udenom, maa Veje og Overgange ud til Siderne spærres (ødelægges) og vogtes af Styrker, der kan hindre Broslagning og Overfart. Rytteri, som sendes forud i dette Øjemed, afløses snarest muligt af Fodfolk for at sikre endnu videre. Flere jævnløbende Veje er for saa vidt heldige, som Fjenden har ondt ved at omgaa En, naar Naboer kun ikke svigter hinanden; bred Tilbagemarche letter desuden Marchen og Forsyningstjenesten og giver Trainet Forspring uden at tvinge Arrièregarden til oprivende Kampe for at redde det. Tilbagetog i flere Retninger er ogsaa en Udvej, idet Styrkerne, som viger ud, truer Fjenden i Siden, hvis han gaar dristigt frem i én Retning¹¹⁵). Faren for, at det splitter Hæren, undgaas ved, at visse Styrker til sidst unddrager sig ad Banen og støder til ad Omveje. I værste Fald bliver Tilbagetog et »sauve qui peut«. Skulde Hærens Levninger hverken finde sammen igen eller naa Fristeder, hvor de kan danne Kærnene i nye Hære, falder Krigsføretagerne fra hinanden.

Selv omringet har en Fører ikke Ret til at overgive sig med kampdygtige Folk, og den Soldat, der kaster sine Vaaben, er dødsens, hvor Loven holdes i Ære¹¹⁶). — De, der falder for deres Land, er lykkelige. Det er haardt at blive Krøbling, men endnu haardere at falde i Fangenskab eller vejes og findes for let, naar der holdes Dom over hjemvendte Fanger.

En Sejrr bliver kun fuldkommen, naar den forfølges. Det mindste, man kan gøre, er at holde Øje med, hvor Fjenden gaar hen, — allerede det sparer Sorger i Fremtiden. Bedre dog at følge ham i Hælene og allerbedst at skyde Genvej i den afgørende Retning uden Hensyn til, hvor Fjenden strax flygter hen. Det lykkes maaske derved at naa ind paa Tilbagetogslinjen og spærre ham Vejen. Bjerge, Floder og andre Hindringer tvinger dog ofte Sejrherrn ind paa samme Vej som de vigende. Hvis Fjenden kun bryder op for at undvige eller ile Venner til Hjælp, skal han indhentes og fastholdes. Her fejrer Underførernes Sammenhold og Snarraadighed glimrende Triumfer. Lykkes det ikke at standse ham, maa han i hvert Fald ikke som *Blücher* komme ene til Waterloo.

En sejrrig Hær, som er ude af Stand til at overspænde et større Omraade, end den alt har inde, maa slippe Taget, for at Lykken ikke skal vende sig. Ligeledes maa den vogte sig for at følge saa hidsigt i flere Retninger, at Fjenden falder over én af sine Plageaander med Overmagt.

VI.

Reglementer og Forskrifter — Højere Føring — Føreregenskaber
— Førernes Værd — Enhed i Føringen — Krigsherren —
Hærføreres Magtfylde — Stabe og Krigsraad.

Skønt al Krigskunsts Visdom bliver at handle efter Omstændighederne, kan der gives bindende Forskrifter paa nogle Omraader. Man kan saaledes fastslaa, hvorledes Styrker af en vis Størrelse skal opstilles, røre sig og gaa fra en Opstilling til en anden, ligeledes, hvorledes Enkeltmand skal bruge sine Vaaben og en given Styrke under visse Forudsætninger gaa frem for at bruge sig til Gavn og undgaa unyttige Tab. Forskrifterne herom danner Kærnen i Hærenes Excerreglementer og Bøger om Tjeneste i Marken.

Uden Forskrifter i saa Henseende faar man hverken Enhed eller Fasthed i større Styrkers Føring, men Forskrifterne maa være ligefremme og indskrænkes til det allernødtørftigste, ellers gør de mere Skade end Gavn¹⁾ — og man skal læse sin Reglementer med Omtanke; de gaar bag Erfaringen, og den, der hildes i Fordomme, bliver før til Skamme end den, der handler stik imod Alverdens Reglementer, naar Tiden er løben fra dem.

For dem, der ikke har Ansvar, og bagkloge Dommere, er Føringen ingen Sag, men i Virkeligheden er det en Kunst, som kræver klart Hoved og fast Hjerte — saa vanskelig en Kunst, at »den bedste Mand ofte strandede paa Omstændighederne« (Moltke) og Sejrrherren kun sejrer, fordi han gør færrest Fejl²⁾. Jo større Styrker, des større Vanskeligheder! En Divisionsgeneral maa se videre end en Regimentschef, og en Hærfører maa være endnu mere fremsynet. Er han ikke sin Opgave voxen, gør Masserne kun Nederlaget større.

Det, der gør højere Føring uendelig vanskelig, er Ansvar, for manges Ve og Vel under Uvished og Spænding. Førerne arbejder med glidende Forudsætninger: Oplysningerne, de bygger paa, svarer sjælden eller aldrig til Øjeblikket og bliver endnu ældre, før Befalingerne kommer til Udførelse, — de famler i Mørke og skal dog — tilmed ikke sjælden øjeblikkeligt — handle sikkert og maalklart. Deres Fejltagelser hævnner sig ubarmhøjertigt, og undergivne sanker gloende Kul paa deres Hoved. Derimod lykkes selv det rigtigt tænkte og rigtigt villede ingenlunde altid; Uheld og Misforstaaelser, vildledende eller udeblivende Oplysninger, Sløjhed og Vrangvilje, — kort sagt hele det lede Sammentræf af Tilfældigheder, man kalder Gnidning — virker med³⁾.

Hvor Uvished piner, ses maaske bedst af, at selve Napoleon sagde, at man vanskelig gør sig en Forestilling om det Overmaal af aandelig Kraft, der skal til for at vove et af de Slag, som sætter Skel i Historien. Talende Vidnesbyrd er ogsaa, at Mænd som Ney og Benedék, de tapreste tapre, naar de

saa Fjenden, var angst og raadville; naar de skulde raade paa Kortet eller efter Meldinger⁴).

Ingen spørger, om en Fører selv har valgt sin Opgave, end mindre, om hans Kræfter fristes over Evne. Han skal gøre sit Bedste, selv om han er bunden paa Hænder og Fødder og faar Skyld for andres Synder. Han skal tænke klart og raade snart, hvor træt han end er. Han skal huske alt, — Smaating, han glemmer, viser sig siden store. Han maa hverken lade sig blænde af gode eller skræmme af onde Tidender og skal vare sin Sindsro i den største Fare og sin største Kvide. Synes han modløs, smitter det øjeblikkelig. Viser han sig svag, faar han nye Fjender i sine undergivne. Raad kan han vanskelig søge, allermindst hos dem, og han skal være en lukket Bog, skønt Dømmesyge lurer paa alle Kanter. Baade opad og nedad finder han Folk, der samvittighedsfuldt fralægger sig Ansvar, og Utak er Verdens Løn: Samtid og Eftertid spørger sjældnere om Vanskelighederne, han kæmpede med, end om han havde Held med sig⁵).

Hvilke Egenskaber det er, der skaber den store Fører, er vanskeligt at sige, fordi han ligesom Digtere og Kunstnere ofte handler efter gaadefulde Indskydelser⁶). Visse Træk synes dog fælles:

Fremsyn, Snarraadighed og Mod til at stille store Krav til sig selv og andre — en sælsom Magt over undergivne og en mærkelig Evne til at gaa op i en Sag og gøre Hjærtet haardt, naar der skulde fares hensynsløst frem⁷) — ukuelig Virkelyst og Udholdenhed — en Hukommelse, der fastholdt alt, en Indbildningskraft, der gjorde dem seende, hvor andre var blinde, et lynsnart Blik, naar det gjaldt, og — Selvtillid og Menneskekundskab⁸).

Menneskekundskab, som hjælper til at bøje undergivne, jævne skurende Kanter og værdsætte Fjender, kan man vinde med Tiden; de andre Egenskaber er Gaver fra oven. Selv fast Kommandoføring lærer kun faa uden medfødte Evner.

Selvtilliden her er Tale om, er hverken Selvglæde eller Gnubbers Lyst til at bore sig frem, hvor de kan høste Ære og Fordel; heller ikke en Følelse, der bunder i overlegen Viden, men en indre Kraft, som gør egen Vilje til Lov og det tungeste Ansvar let, fordi den hæver sin Mand over Frygt og Fare, saa at han gaar sikkert, hvor Grunden viger under andre, og endnu tror paa Sejren, naar andre lader Haabet fare⁹). Den kan udarte til stædigt Overmod som hos Frederik den Store ved Hochkirch¹⁰), men giver ogsaa Fasthed til at svare altfor kloge undergivne som Kitchener: »Deres Indvendinger mod at gøre, hvad De har Befaling til, er de bedste, jeg nogensinde har hørt, men — gør det nu alligevel¹¹». — Skønt man kan have denne Selvtillid uden at være en legemlig Kæmpe, er et Jærnhelbred et umaadeligt Gode. Man kan være paa Færde tidlig og silde, modstaar bedre ydre Paavirkning, har et lysere Syn paa alt og — er omgængeligere. Skrantninger kommer let ud af Ligevægt, og en Hovedaarsag til, at

de fleste bliver mindre dristige med Aarene, er netop, at deres legemlige Kræfter svigter¹²). Vil de saa tilmed gøre alt selv, er Maalet fuldt.

De fleste store Hærførere var vistnok ogsaa gode Hoveder. Forstanden kommer dog næppe i første Række, da det ikke saa meget gælder at udtænke det allerklogeste som at raade fornuftigt og gennemføre sin Plan med Fasthed¹³); men Dømmekraft og Overblik maa i hvert Fald til: Vovehalse kan gøre Fyldest i lavere Stillinger; de, der skal føre Hære, maa baade kunne v e j e og v o v e. Kan de kun det første, ser de uovervindelige Vanskeligheder, hvor dristige slipper lykkeligt frem; kan de kun vove, bliver Hæren en Klods om Benet, der tæmmer deres Mod¹⁴).

Hvis man med Koldblodighed mener kold Urokkelighed, har mange af Krigskunstens Stormænd været lidet koldblodige, men alle Førere af Guds Naade har tænkt og set klart i Fare.

Hvor elskelige de var, er det næppe værd at tale om, — store Førere bliver med Tiden eller til Tider Tyranner, — og dog varmer en Cæsars Smil Legionernes Hjærte*).

De færreste lærer Krigskunst i Krig, før de bliver Førere. Man maa læse, tænke og bruge sine Øjne i Fredstid. Man kan læse for meget, og Bøger gør hverken raadville snarraadige eller vaklevorne faste, heller ikke en lille Hjerne til et glimrende Hoved, men er Springet fra Viden til Kunnen langt; Springet fra Uvidenhed er dog længere, og Krigserfaring alene hjælper ikke en uvidende mer end Prins Eugens Muldyr, der var og blev Muldyr, skønt de havde gjort tyve Felttog med¹⁵).

Hverken glimrende Examiner eller udmærket Stabstjeneste borger for fremragende Førergaver, og nogle Føreremner faar aldrig Luft under Vingerne. Deri ligger Hovedvanskeligheden ved at finde den rette Mand.

Det skyldes ikke Tilfældet, at store Hærføreres Sejrsløb først standsede, naar de fik nogenlunde jævnbyrdige Modstandere (*Hannibal — Scipio; Robert Lee — Grant*). En Førsterangs Fører er Tusinder og atter Tusinder af Soldater værd¹⁶):

Romerne indrømmede med rene Ord, at: »een Mand, *Hannibal*, opvejede alt«¹⁷), og Rædslen lyste af deres uudslukkelige Had. *Frederik den Store* sejrede gentagne Gange over dobbelt saa stærke Modstandere (*Rossbach og Leuthen 1757*). Hvor *Napoleon* viste sig, blev Fjendens kækkeste Førere angste og raadville, selvom de var stærkest¹⁸). I Febr. 1862 havde Nordstaterne 195,000 Mand at sende imod *Richmond*. *Lee* havde kun 73,000 og bjærgede dog Sejren; *Stonewall Jackson* alene slog over 80,000 Mand med godt 15,000 i *Shenandoah*-felttoget. Da *Grant* i Foraaret 64 førte 130,000 Mand imod *Richmond*, stod *Lee* i Vejen med 60,000. Efter 7 Ugers Marcher og Kampe stod *Lee* endnu stadig mellem *Grant* og *Richmond*, — *Grant* havde tabt over 60,000, *Lee* kun 25,000. — Hemmeligheden ligger ikke alene i, at store Førere udnytter Fjendens Fejl, men de vækker tillige en

*) Jfr. S. 45.

levende Følelse af, at hver eneste Mand baade kan og skal bidrage til Sejren, og indgyder deres undergivne en Tillid, der gør dem uovervindelige. Hvor ringere viger for Ansvar et eller vrangvillige undergivne, sender de Tusinder og atter Tusinder i Døden, uden at nogen knyer. De véd, de bliver adlydte, deres undergivne, at de ikke ofres til ingen Nytte. Deres Evner voxer med Faren, og det umulige bliver muligt, netop fordi Fjenden tror det umuligt¹⁹).

Der kommer kun Fart og Fasthed i Føringen, naar een Vilje raader²⁰). Derfor svarede *Bonaparte*: »Een tarvelig Overgeneraler bedre end to gode«, da Direktørerne vilde dele Befalingen i Italien mellem ham og *Kellermann*²¹); derfor lod han *Moreau* raade, da de i 1800 var uenige om, hvorledes *Moreau* skulde gaa frem i Tyskland, og derfor godkendte England omsider i 1918: »General *Foch* fører Krigen, som han vil, uden at andre har noget at sige; hvad han byder, adlyder Hærførerne uden Inven-dinger«²²). — Lykkeligt det Land, hvis Hersker som *Alexander den Store*, *Gustav Adolf*, *Frederik den Store* og *Napoleon*, selv er Mand for at føre Hæren! Kan han end ikke gøre, hvad han lyster, har han dog friere Hænder end en General, fordi han har Magten, og de, der sætter sig op imod ham, let kommer udenfor Loven. Han har tillige kraftigere Midler til at tvinge alle til at blive ved deres Læst og gøre Gavn og lønne dem efter Fortjeneste og er fri for de Skuffelser og Ydmygelser, en General maa døje, naar han bliver uenig med Landsherren eller hans Raadgivere²³). Endelig værner hans Stilling ham imod, at Telegraf og Telefon gør ham til et viljeløst Redskab i ansvarsløse Hænder — en uhyggelig Fare for almindelige dødelige.

Nødvendigt er det ikke, at Landsherren er særlig sagkyndig, naar han kun véd at vælge en dygtig Raadgiver (*Kong Wilhelm — Moltke*) og er fast og stornok til at følge ham. Et saadant Samvirke gør ingenlunde altid Landsherren til Fører af Navn, hvis han selv vil føre Hæren. Det er ham, ikke Raadgiveren, Folk bøjer sig for, og han har Magt til at tvinge dem; men alle maa vide, hvem der har Befalingen, og den, der byder, skal tage Ansvar et baade for ondt og godt²⁴).

Ogsaa politisk set er Fasthed og Evne til at vælge sine Raadgivere tilstrækkelig (*Kong Wilhelm — Bismarck*).

Med en Herre, som baade savner Evner og Fasthed, saa at han lytter til alle og ingen tror, eller en selvsikker Undermaaler er Landet ilde faret, selv om det staar endnu værre til hos Fjenden²⁵). Tager han selv Befalingen, slagtes Tusinder til ingen Nytte paa Valpladserne eller snigmyrdes af Sygdom, Slid og Nød — »*Quidquid delirant reges plectuntur Achivi*«. Overlader han andre Æren, bliver Overkommandoen en Uriaspost, og den ulykkelige General maa være glad, om han slipper med at blive guillotineret som de uheldige franske Revolutionsgeneraler og ikke tillige vanæres for Tid og Evighed.

Nogle Grundlove udtaler klart, at Hæren skal lyde een Vilje, idet de gør Landsherren til »Krigsherre« og giver ham uindskrænket Befal-

ling over Hæren, som han styrer gennem ligestillede Raadgivere og Tillidsmænd: Chefen for Militærkabinettet, Krigsministeren (Marineministeren) og General (Admiral-) stabschefen. Krigsministeren er Mellemmand mellem Krigsherren og Rigsdagen, og Krigsherren kan efter eget Tykke selv føre Hæren eller overlade det til en General²⁶). Noget lignende gjaldt hos Herrefolk, der som *Spartanerne* og Kalifatets *Arabere* strengt taget levede paa evig Krigsfod blandt Bønder og Bymænd, og, takket være Statens militære Tilsnit, udfoldede de en overraskende Kraft, indtil Vellevned og Havesyge slog dem²⁷).

Andre Grundlove, t. E. *Frankrigs*, kender ingen »Krigsherre«, men stiller Statsoverhovedet til Hæren som til ethvert andet Led i Staten, saa at Krigsministeren bliver Hærens virkelige Overhoved — en Ordning, der røber en vis Mistillid til Statsstyreren.

Herhjemme gav Grundlovens § 23 Kongen højeste Myndighed over Land- og Sømagten, men Paragraffen slettedes i 1866 — efter *Holcks* Mening fordi den var selvfølgelig, efter *Matzens* snarere, fordi den kunde volde farlige Misforstaaelser²⁸). *Matzen* hævdede i Overensstemmelse hermed, at Kongen ikke kan udstede andre militære Befalinger end dem, det tilkommer ham at udstede som Regeringens Fører, — at Befalingerne ligesom alle andre kongelige Befalinger kun gælder, hvis de medunderskrives af en Minister, og — at Kongen ikke kan føre Hæren i Krig, fordi det var ham umuligt at faa sine Befalinger medunderskrevne af Krigsministeren og lovstridigt at overlade Hæren til en ansvarsløs Mand²⁹).

I Samklang med *Matzens* Tolkning afskaffede Hærloven af 6. Juli 1867 § 11 »Faneeden«, saa at vore Soldater ikke sværger Kongen Troskab som i mange andre Lande. Da Eden var tvungen, tabtes maaske ikke synderligt herved. I hvert Fald kunde den ikke afløses af en Ed til »Kongen og Grundloven«; Ed kræver et personligt Forhold.

Ikke alle Krigsherrer har en lykkelig Haand, men heller ikke alle andre vælger Hjælpere efter Dygtighed alene i Stedet for at se paa, om de er medgørlige, renlivede Republikanere, Fritænkere osv. Det bliver derfor snarere Styrerne og Folkets Syn paa Krigens Nødvendighed end Grundloven, der gør Udslaget³⁰). At have en Krigsherre er alligevel heldigt, fordi Krigsministeren er afhængig af et politisk Parti, mens Krigsherren staar over Partierne, og Krig snarere gyder Olie paa Ilden end standser Partikampene, — Jøderne sloges endog indenfor Murene, medens Titus laa for Jerusalem³¹).

I Frankrig har man søgt at bøde paa Ulemperne ved at gøre den vordende Overgeneral, der er Krigsministerens undergivne, til Sjælen i Hæren og værne ham mod politiske Storme, saa at han ikke skifter med Ministerierne³²). Endvidere faar en Hærfører i Krigstid krigsministeriel Myndighed for sin Hærs Vedkommende, men selv om de kommanderende Generaler kan hævde deres Stilling, bliver den aldrig saa sikker som *Hohenzollernes* af Guds Naade var i Preussen, eller *Mikadoens*, hvis ophøjede Egenskaber Japannerne tilskrev alle deres Sejre³³).

Hærførerens Magtffylde maa fastslaas, saa at ingen er i Tvivl, han selv allermindst. Bedst om han som de romerske Hærførere har uindskrænket Magt og er Herre over Liv og Død, kun bunden af gammel Sæd³⁴)! Loven maa i hvert Fald sikre ham Lydighed af alle Førere — til Lands og til Vands, i aaben Mark og i Fæstninger eller Byer — indenfor hans Omraade.

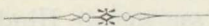
En Fører maa have Hjælpere, og jo højere han staar, des flere trænger han til. De nærmeste danner hans Stab, de andre er faglige Hjælpere, der, hvis de har Rang dertil, hver leder og tilser sin Tjenestegren*). Hæres og større Hærleds Stab er baade stor og broget³⁵) — ofte saa stor, at det er af det onde: I Virkeligheden trækker nogle faa, der kan arbejde, Læsset; de andre skubbes med eller mod deres Vilje til Side og bliver tit lige saa mange Hindringer for godt og hurtigt Arbejde: »de ærgerrige spinder Rænker, de trættekære fremkalder Gnidning, og de forfængelige er aldrig tilfredse«³⁶). Mens Stabene tidligere først dannedes i Krigstid, haves Stamme til større Stabe nu allerede i Fredstid i »Generalstabene«, som er et vigtigt Led i Nutidens Hære³⁷). Hvis den gør sin Pligt i Fredstid, har Overgeneralen i samme Øjeblik, han tager Kommandoen, bl. a.: Oversigt over Hæren med Oplysning om alle dens Hjælpemidler, Afdelingernes Opholdssteder, Alarmpladser (Telefonnumre), Ammunition og Levnedsmidler, — Oversigt over Førsels- og Hjælpetjenesten med Oplysning om Myndgihederne, Magasiner, Parker, Depoter og Lazaretter (Tjenstgangen kender han), — Jærnbane-, Telegraf- og Telefonoversigter med Oplysning om Materiellets Fordeling, saavidt den er værd at kende, og forberedte eller befalede (udførte) Ødelæggelser — Oversigt over, hvem han skal give Befaling — Kort med alskens militære Oplysninger — Oversigter over Levnedsmidler og andre Livsfornødenheder i Landsdelene med Oplysning om, hvad Hæren foreløbig har sikret sig, og Oversigt over foreliggende Viden om Fjenden.

I større Stabe deles Arbejdet fast for at gaa efter en Snor baade ude og inde; de, der skal arbejde sammen, maa passe sammen, og særlig skal Stabschefen, Førerens højre Haand, være en Mand efter hans Hoved, en Mand med Overblik og Evne til at tage Ansvar, en Slider, som kender de smaa Tings Magt og véd, at kun den, der er tro i Smaating, naar det hele og store. I mindre Stabe løber alle Traade sammen hos Stabschefen, i større var det Tidsspilde, men til Gengæld har han t. E. Haands- og Halsret over Kampmidlernes Vedligeholdelse, Forbindelse, Førsler og Tjenstgang³⁸).

Om Hærføreren selv udkaster sine Planer (*Napoleon, Foch*) eller som *Joffre* lader sin Stab tænke for sig og nøjes med at godkende Forslag, han synes om, er ligegyldigt, naar Planen kun gennemføres med Kraft og Sejghed og Staben aldrig gaar uden om Generalen, endsige imod hans Vilje. I begge

*) At lade Undermænd tilse og befale over Overmænd giver daarlig Tone.

Tilfælde sætter Staben Befalingerne i Form, bringer dem til rette vedkommendes Kundskab og frier Føreren for at blande sig i Enkeltheder, han ikke skøtter om. Hverken Staben eller andre skal sige ham, hvad han skal gøre; end mindre tage Ansvar for, hvad der bliver gjort³⁹). Det er Føreren's Sag, og baade Æren og Skammen er hans. Naar raadvilde Førere alligevel sammenkalder Krigsraad og lader Flertallet raade, er det et talende Vidnesbyrd om, at Gud ikke altid giver dem Forstand, som han giver Embede, men en Fører, der ikke véd, hvad han skal gribe til, eller paa eget Ansvar tør gøre, hvad han vil, burde aldrig være Fører. Han gør kun Ulykker⁴⁰).

Stridskræfter og Kampmidler.

Unge og gamle, Kvinder og Børn kæmpede med, naar Fjender brød ind i Urmenneskenes Huler eller Hjem: Faren var alle paa Livet, og fælles Nød giver fælles Pligt. Hvor lidet udviklede Smaasamfund slaas for Frihed og Liv, er det ogsaa en Selvfølge, at alle, der vil høre til Samfundet, gaar med¹⁾, men naar Samfundet vokser og Krigskunsten stiger, saa at Mandsmod og et Par stærke Arme ikke er nok, bliver det anderledes. Alle trues ikke lige stærkt, og de, der maa slide for Føden, kan hverken øve sig i Vaabenbrug eller uden videre gaa fra Hus og Hjem, fordi der er Fare paa Færde. Kendes fri og ufri foruden rig og fattig, tør eller vil de frie maaske heller ikke give Trællene Vaaben i Hænde: de kunde vende dem mod deres Herrer. Da tilmed ikke alle, som kunde gøre Krigstjeneste, vil og de trevne er vanskelige at tvinge, kommer Hærtjenesten til at paahvile et Mindretal, men — Vaaben giver Magt, og de, der vover Liv og Lemmer, vil ligesaa lidt dele den med andre som unde alle og enhver Del i Krigsbyttet, o: Hærtjenesten bliver paa éngang en Pligt og en Ret²⁾.

I Hellas, (indtil Marius' Tid) i Rom og hos de fleste europæiske Folk skulde alle fribaarne, der kunde leve som Frimænd og svare enhver sit og ikke udtrykkeligt fritoges, men kunde, gøre Krigstjeneste. De mødte med Vaaben efter deres Kaar og tjente en Tid paa egen Kost og Tæring³⁾. Fattigfolk og Trælle toges kun med i Nødsfald. Da Borgerne eller »Bønderne« o: boende, som de hed i Norden, udgjorde Mindretallet af de vaabenføre Mænd, var det lige saa lidt almindelig Værnepligt, som Oldtidens og den gryende Middelalders Frihed og Lighed var Frihed og Lighed⁴⁾.

Ved Siden af Frimandsopbudet kendes Lejetropper og staaende hvervede eller frivillige Hære fra Arilds Tid⁵⁾.

Krigstjenesten (Ledingen), der, hvad Øjeblik det skulde være, kunde kalde Manden fra hans daglige Gerning, blev i Længden en Byrde, mange søgte at skubbe af sig eller afløse med Penge, en Stræben, Krigsherren ofte støttede, fordi hvervede Styrker, som kunde øves og køres i stramme Tøjler, gav ham skarpere Vaaben i Hænde end Almueopbud og Adelsmænds brogede Følge. Sine Steder gjorde ogsaa Almuens Fattigdom eller Krigsherrens Svaghed Ledingspligten til en saga blott⁶⁾.

Allerede romerske Kejsere gav Stillingstilladelse for at lette Værnepligten⁷⁾. Lensvæsen⁸⁾ og lægdsvis Udskrivning, som

senere blev gængs, idet visse Gaarde eller Tønder Hartkorn lagdes sammen for at stille én Mand, havde tildels lignende Formaalt⁹). Mange Steder kom Værnepligten saa godt som udelukkende til at paahvile Landalmuen, idet Byboerne enten aldrig havde haft Værnepligt eller kun skulde forsvare Byen¹⁰).

Gik Udskrivning eller Opbud af Landets Børn end aldrig helt i Glemme, — dertil var hvervede Hære for dyre, — var det dog noget nyt, da Velfærdsudvalget i 1793 kaldte hele det franske Folk til Vaaben. Værnepligten vakte imidlertid saa megen Uvilje, at Frankrig atter opgav den¹¹), men siden Preussen virkeliggjorde Tanken i 1814, har de fleste Lande indført almindelig Værnepligt. Kun til Tjeneste i fjerne Udlande bruges endnu i vid Udstrækning frivillige. Hvor de værnepligtige kun uddannes nødtøftigt, kan hvervede Afdelinger eller hvervede Stammer i de værnepligtige Afdelinger bøde noget paa Skrøbelighederne.

Jo større Hærene blev eller kunde gøres, des vanskeligere blev de ogsaa at uddanne, bringe paa Krigsfod, føre og holde ved Magt, og svigtende Fremsyn eller Omtanke i saa Henseende bærer, som tallose Krige viser, Spire til Nederlag i sig. Allerede Oldtidens Hære bragtes derfor i mer eller mindre faste Rammer.

Hærenes »Rammer« dannes af Officerer og Underofficerer, som skal uddanne og føre, Auditorer og Intendanten, Læger og Dyr læger, Haandværkere og andre faglige Hjælpere¹²). Skellet mellem Officerer og Underofficerer, skyldes, at det ikke lønner sig at kræve samme Forudsætninger af alle Befalingsmænd eller give dem samme Uddannelse¹³).

Rammerne maa være stærke nok til, at nogles Utjenstdygtighed ikke fremkalder haabløse Huller ved Mobilisering.

Hvervede Hære kan naa en Dygtighed og, hvor Mandskabet udsøges, gennemtrænges af en Aand, der hæver dem højt over værnepligtige, som udskrives paa et Lavmaal af legemlig Kraft og Helse; men Krigsstyrken bliver forholdsvis ringe, Tabene udfyldes vanskelig, fordi Ungdommen ikke vaabenøves, og den lange, ensformige Tjeneste virker let nedbrydende, naar de hvervede har udlært¹⁴).

Almindelig Værnepligt gør Hæren stor, deler Byrderne saa retfærdigt, det overhovedet lader sig gøre¹⁵), og aabner Mulighed for at føje Landets bedste Ungdom som værnepligtige Befalingsmænd til Hærens faste Rammer.

Strængt taget skulde alle, der kunde, med i Krig: Ingen er for god til at vove Liv og Lemmer, ingen saa ringe, at han ikke kan gøre Gavn, naar han vil. Det gjaldt bare om at finde enhvers rette Plads og tage lempeligt paa de skrøbelige i Fredstid, — i Krig er der ingen Grund til at være øm over Skrællinger; deres Liv er ikke mere værd end de stærkes. De, der ikke duede til andet, kunde svare »Værneskat«¹⁶), de, der ikke vilde gøre Gavn, maatte rømme Landet, og kun de, der redelig gjorde deres Pligt, nød fuld Borgerret. Saa vidt gaar man dog sjælden.

Der drages Aldersgrænser for Værnepligten, da Ungdommen først bli-

ver vaabenfør i 18—20aarsalderen, mange er vove omkring 40, og kun faa over 60 endnu kan bruges. Folk, der sandsynligvis gik i Stykker og i Krigstid kun fyldte Landevejsgrøfterne og Sygehusene, udskilles, hvilket desværre maa ske efter ydre Kendemærker, skønt Krøblinger kan være Helte og Adoniser Harer. Af Godhed eller Svaghed fritages nogle, Tjenesten vilde ramme haardt, af Sparsommelighed andre, som man ikke har Raad til at uddanne eller ikke Befalingsmænd til¹⁷). Værneskat kendes heller ikke overalt. Derimod faar fattige værnepligtiges Familie Understøttelse i Tjenestetiden.

Den aarlige Tilgang bliver herved op imod 10 af 1000 Indbyggere. Jo højere den tvinges i Vejret, des stærkere Svind giver Sygdom, Dødsfald, Udvandring o. s. v. Hvor Kravene er rimelige, svinder 20 Aargange ind til det halve, saa at Krigsstyrken bliver rundt $\frac{1}{10}$ af Landets Indbyggere. — Man maa føre Tilsyn med de hjemsendte for at vide, hvem man raader over, og hvor de bor.

I Krigstid skal man hellere se tidligere vragede en Gang til, — mange trives mærkelig godt, — end vrage flere. Folk, der er vragede, eller har udtjent, kan gøre Gavn som frivillige — udenfor Rækkerne især Ingeniører, Polyteknikere og Fabriksarbejdere, Flyvere, Vognstyrere, Læger, Dyr læger og Pharmaceuter, Haandværkere, Købmænd og Kontorfolk. I Sygeplejen er Kvinder Dug paa slagne Enge. Skønt »bedre sent end aldrig« ogsaa gælder frivillige, faar deres gode Vilje kun sin rette Løn, naar de melder sig i Fredstid¹⁸), og frivillige, der kun vil adlyde, naar det huer dem, gør mere Skade end Gavn¹⁹). Hvor Værnekraften udnyttes fuldt, bliver der kun Tale om frivillige Korps som Forskoler til Hæren.

Selv om man ser bort fra Tal, er det ikke ligegyldigt, hvor Loven og Livet drager Grænsen mellem, hvem der skal med, og hvem der ikke skal med i Krig. Det er Udtryk for Folkets Fædrelandskærlighed, som aver Egenkærlighed og raaber sit opmuntrende og truende: »Ingen svigter!« ud over Landet, eller Veghed, som lader Skamløsheden gro og sniger et tvivlende »Hvad kan det nytte?« ind i Sindene²⁰). Det løfter at kende én stærk Vilje i alt og alle, det nedslaaer at vide: »Hos Fjenden er alle med — vi var lunkne, og mange sidder hjemme.«

Naar Riget staar paa Spil, afhænger Udfaldet af Folket: Enhver, der ikke kæmper eller arbejder, enhver, der ødsler eller lader noget gaa til Spilde, tærer paa Landets Marv og hjælper Fjenden. Vil man sejre, maa de, der ikke selv lægger Baand paa sig og finder Pladsen, hvor de kan gøre Gavn, altsaa tvinges uden Hensyn til Stilling, Alder og Køn.

Paa et Aar kan Flertallet lære, hvad de skal, og et Par korte Genindkaldeiser er nok til at friske Lærdommen. Kun Rytteri og Befalingsmænd maa have længere Uddannelse. Landets Sikkerhed, der kræver vaabenøvede under Fanerne Aaret rundt, og Hensyn til Arbejde, som tager nys indkaldte fra Øvelse, hvis gammelt Mandskab savnes, gør dog over et Aars Tjeneste ønskelig. Ringe Uddannelse sparer vel Penge, men opvejes hverken af Heltmod eller god Vilje og koster Strømme af Blod i Krig²¹). God

Uddannelse muliggør derimod at overraske Fjenden ved strax at føre gamle Aargange i Marken (Tyskernes Reservekorps i 1914), — hvis man har brugelige Rammer. — Hvor Øvelsestiden er under et Aar, bør de værnepligtige indkaldes holdvis, saa at Tiderne griber ind over hinanden.

Varer Tjenesten under Fanerne længe nok til, at Afdelingerne altid har uddannet Mandskab til Tjeneste, er Hæren staaende. Kortere Tjenestetid gør den til en mer eller mindre øvet Folkevæbning.

Folkevæbning er den billigste Maade at bringe alle i Vaaben paa og svarer sig maaske i Lande, hvis Indbyggere er fødte Soldater eller har en Forbundsfælle i Landets Ejendommelighed (Schweiz, Montenegro). Selv dér skaber kort Uddannelse dog hverken Lydighed eller Sammenhold til at føre et Angreb ind og staa fast i Modgang, og de højere Førere faar for ringe Øvelse, fordi de saa godt som aldrig ser uddannede Afdelinger. — Mænd, der véd, at Folkevæbning og uøvede frivillige svigter eller maa give dyre Lærepenge i Krig, har ringe Tillid til dem; til Gengæld sværmer andre, der ikke selv skal føre, men maaske endog bliver hjemme i Krigstid, vildt for dem²²).

Hærordningen skal svare til Landets Tarv, — allerede det er en Kilde til Ulighed: Hvad der passer et Sted, passer ikke overalt, — og Overgang paa Krigsfod skal gaa glat. I Virkeligheden lempes Hærordningen efter mange, militært set ikke altid heldige, Krav. De fleste Hærlove deler de tjenstpligtige i Linien, som rykker i Marken, og Landeværnet eller Reserven, som bruges i Fæstninger og bag Felthæren. I yderste Nød kaldes Revl og Krat til Vaaben som Landstorm. Skarpt overholdes Skellene dog ikke; Hovedsagen er, at Afdelingerne faar fuld Krigsstyrke og de Folk, som bedst kan taale det, rykker ud²³). Man nøjes ikke med at gøre Afdelingerne fuldtallige, men danner straks Stammer (Depoter) til at fylde Hullerne, som opstaar endog, før det kommer til Slag. At forstærke Hæren med nye Afdelinger, som man tidligere foretrak fremfor at holde de oprindelige ved Magt, er utilraadeligt, fordi man sjælden har prøvede Folk nok til de nye Afdelinger, mens unge snart tager Lære af krigsvante Omgivelser²⁴). Naar alle tjenstdygtige øves, faar Afdelingerne dog saa stort et Overskud, at man maa danne nye Hærdele, tage afgaaede faste Befalingsmænd med og uddanne alle egnede værnepligtige til Befalingsmænd. Om de nye Led straks kan gaa med, afhænger af, hvor godt alle i sin Tid uddannes, og Folkets Helsen. At ældre Aargange er Familiefædre, vejer militært set lidet, selvom noget taler for at skaane dem.

Hvis man lægger Hovedvægten paa at faa Afdelingerne hurtigt paa Krigsfod, maa de have Tilgang fra Standkvarterets nærmeste Omegn, hvilket ogsaa skaber en gavnlige Samfølelse (Korpsaand); men — særlige Vaaben kræver større Udskrivningsomraader; man maa have gode Øvelsespladser; de vigtigste eller mest udsatte Landsdele skal sikres, Luftflaaden være nær ved Grænserne og Afdelingernes Standkvarterer ligge saaledes, at Hæren let kan samles. I de fleste Hære faar derfor kun visse Afdelinger udelukkende Tilgang fra Omegnen, mens andre ogsaa indkalder langvejs fra. Ond

Samvittighed leder undertiden til at fjerne de udskrevne fra Hjemmet og sprede dem (Rusland overfor Polakkerne efter Opstanden 1831).

Militærheste skal være haardføre, nøjsomme, stærke og letgaaende; andre bukker under: man kan hverken skaane dem nok eller skaffe dem Foderet, de trænger til²⁵). Rytteriet maa have mange Stamheste for at gøre Gavn straks, hver ridende Officer mindst én god Hest, hver kørende Afdeling en Stamme gode Ride- og Trækheste. — Paa Krigsfod faar Hæren Brug for langt flere Heste, Køretøjer og Flyvemaskiner, end Staten har Raad til at have i Fredstid. Den nemmeste og billigste Udvej til de manglende er at udskrive dem²⁶), fremme Hærens Ønsker ved Tilsyn, Præmier til Opdrættere og Fabrikker e. l. og have Særudrustning, (ensartede) Reservedele, Gummi og Drivmidler (ogsaa Nødmidler i St. for Benzin) liggende. Tilfældig Indførsel i sidste Øjeblik er en slet Udvej.

En Bys Borgere er, som Spartanerne sagde, bedre Værn end tykke Mure, og de færreste Fæstningsværker modstaar tungt Skyts. De er dog stærkere end hastig byggede Værker, ligger rede ved Fredsbrud og bliver en stærk Støtte, naar man ikke bygger for mange eller lægger dem af sides, saa at Fjenden lader dem ligge: de giver Dækning, letter Vaabnenes Brug og lægger Fjenden Hindringer i Vejen, som det kan koste Tusinder af Menneskeliv og Millioner af Kroner at overvinde. Stundum holder de Fjenden borte, fordi han hverken har Magt eller Tid til at bryde deres Modstand eller ikke tør binde sit tunge Artilleri.

»Kinesiske« Mure og Fæstningsrækker som dem, Vauban — imod sin Vilje — byggede langs Frankrigs Nordgrænse, duer ikke: de sluger for mange Penge og Tropper og granskes i Fredstid af Fjenden²⁷).

Ved Grænsen nøjes større Lande med »Spærrefort«²⁸, Brohoveder og enkelte stærke Fæstninger eller »faste Lejre«, der skal dække Hærens Samling, lette dens Foretagender og tvinge Fjenden ind paa visse Veje. Inde i Landet befæstes gerne Hovedstaden og enkelte andre vigtige Byer eller Jærnvejsknuder, ved Havet gode (isfri) Havne, hvor Flaaden har sit Leje, og som letter dens Virksomhed i Krig, og rige Søstæder, Fjenden kunde skamskyde eller brandskatte. Endelig lukkes vigtige Sejlløb og Landgangssteder med Spærrefort. — Smaalande nøjes med at sikre Hovedstaden eller Kærnen af Landet (Holland) og spærre Hovedvejene dertil, Landgangssteder og Landstrøg, fremmede Hære kunde bruge som Alfarvej (Maaslinien i Belgien; Værkerne ved St. Maurice og St. Gotthard i Schweiz, som lukker imod Italien, spærrer Franskmændene Rhones øvre Dal og frigør Hæren til Rhinens og Jurabjærgenes Forsvar).

Til Luftflaaden bygges (overdækkede) Havne rundt i Landet. Hovedhavne faar Værksteder til at bygge Luftfartøjer, mindre maa i alfald kunne bøde og udstyre Fartøjer. Nødhavne lægges, hvor Flyvere sandsynligvis jævnlig skal lande paa vanskelig Grund.

Det er for dyrt at have Fæstninger kamprede i Fredstid, men sikrede

mod Bombardement og Overfald skal de altid være, og Fæstningsbyer, der hurtig kan afskæres fra Omverdenen, maa tillige have Levnedsmidler til lang Tid. Grænseforter, Sø- og Strandværker maa være rede til Skud med korteste Varsel, Krudtværker, Vaabenfabrikker og Ammunitionsoplag udstyres med overdækkede Rum og Forsvarsmidler imod Flyvere. I gamle Dage ældedes Fæstninger langsomt. Nuomstunder maa de jævnlig ombygges, om man skal have Tillid til dem. Jo strengere Bygningsmaaden hemmeligholdes, des vanskeligere faar Fjenden Bugt med dem.

Gode Veje og et godt Jærnvejsnet med ensartet, militært set godt Materiel, rigeligt Hjælpemateriel og gode Banegaarde er mindst lige saa meget værd som Fæstningsværker²⁸).

Automobilerne, der letter Førselstjeneste umaadeligt og kan kaste store Styrker fra Sted til Sted med Jærnbanefart, men hurtig ødelægges af ujævne Veje og kører fast paa bløde, gør Tilsyn med Vejenes Stand nødvendigt i Fredstid. I Krigstid maa Vejkommandoer med Damptrømler have rede.

Hvad Hæren skal bruge, faas ved Lov, idet Byrderne paa-lignes efter Ret og Billighed. Krigsnød bryder alle Love²⁹), og de Goder, der kæmpes for, eller de Onder, der skal afværges, retfærdiggør endog, at man ser en Fjende i enhver, som ikke villigt gør Gavn, naar han er nærmest dertil. Det er lige taabeligt af Hensyn til Lov og Ret at gøre noget, der skader Hæren, eller undlade noget, der gavner den, og at lade en Rigsdag, hvis Ansvar er en Talemaade, og hvis Sagkundskab kan være tvivlsom, gribe ind i Krigsføringen. Loven maa dog aldrig brydes uden Nødvendighed, og bagefter bør Staten holde Enkeltmand skadesløs for, hvad Uret han har lidt, ligesom den sørger for faldnes efterladte, Krøblinger o. a.

Der maa gøres Rede og Rigtighed for, hvad Hæren bruger, men — Regnskaberne kan være i den skønneste Orden og Landets sande Tarv tilsidesat. Befalingsmænd og Regnskabsførere maa aldrig blive Trælle af Blæk og Tal. Smaalighed og fedtet Redelighed fostrer Mænd, som med koldt Blod lader andre sulte og fryse for at slippe for Paatale, naar Regnskaberne gaas efter³⁰).

Udrustningen bør have i Fredstid. Den skal være god og ensartet. Eet Gevær, én Pistol, én Mitrailløse og én Kanonlaas er Ønske-maalet. Vaabnene maa være ufarlige for Brugerens, enkle og stærke og have passende Virkning. Blinkende Metal og skrigende Farver er farlige; Jord- og Agerhønefarver, som byder store Fordele, især i Smaakampe, maa foretrækkes. Da Uniformen dog ogsaa skelner Ven fra Fjende og man tit maa se sine egne for at undgaa Vaadeskud, kan Kravet om »Usynlighed« overdrives; det er vigtigere at nytte Skjul og Dækning paa rette Maade. Befalingsmændene bør først kunne skelnes fra menige paa nært Hold. Udrustningen maa være let nok til Sommer-, varm nok til Vinterbrug. En Hjælm, der kan staa for Skud og Hug, og en Gasmaske bør Hvermand have, somme Tider ogsaa gastætte Klæder. Skjold og Brynje,

der vilde spare mange Liv, lader sig, saa længe lettere og stærkere Emner ikke haves, allerhøjest bruge i Stillingskrig. Nutidens rastløse Fremskridt kan ingen følge, saa at han altid har de nyeste og bedste Vaaben. Man maa trøste sig med, at det er nok saa vigtigt at bruge dem, man har, godt³¹), og bør vare sig for at afløse dem, før langt bedre haves og kendes til Gavns³²).

Dobbelt Enkeltmandsudrustning (Uniform, Undertøj og Fodtøj) til hele Hæren gør det muligt at værne Folk imod Utøj og Sygdom ved at inddrage, rense og bøde Tøjet³³). Skyts og Køretøjer, Sele- og Sadelstøj, Skansereds kabler, Sandsække og Pigtraad, Sengetæpper — baade til syge (saarede) og kæmpende, — Læge-, Forbindings- og Desinfektionsmidler (ogsaa Serum) faar man vanskelig for meget af, — fuld Udrustning til Afdelingerne er langt fra nok, — og Ammunition sluger Krig i saa svimlende Mængder, at Fabrikkerne Landet over maa i fuld Gang længe, før første Skud falder. Hovedvanskelighederne ved hurtig at faa dem til at tilvirke Krigsmateriel: store Krav til Nøjagtighed og Styrke uden, at Priserne bliver for høje — overvindes kun, naar man udser Fabrikkerne i Fredstid, siger, hvad hver enkelt skal lave, og sørger for, at de ved Fredsbrud faar manglende Maskiner og Værktøj, Raaemner, Brændsel og Fagarbejdere.

Uddannelse.

Ave og Ast
gør frels og fast.

Uddannelsen skal have Krig for Øje. At ofre sig for andre, være aarvaagen og taalmodig og bruge sine Kræfter uden at slide dem for stærkt, — det er det, Tjenesten skal lære Folk¹), og Lærdommen skal sidde fast! Aarene maa ikke blæse den bort, Dødsangst ikke bryde Vanens Magt. Førerne skal tillige lære at byde og Afdelingerne svejses sammen, saa at de hver for sig og alle tilsammen er et stærkt og smidigt Hele.

Det Arbejde kan Befalingsmændene ikke overkomme alene. Hjemmene maa være med og sende nøjsomme, haardføre Sønner, der er vant til at lyde og vil værgе Landet. Skolen maa være med og støtte Hjemmene, saa at »Kærlighed gror af den hjemlige Jord« og Lydighed ikke regnes for Trællesind²), og Ungdommen maa værnes for at møde ren og rank under Fanerne: Luften, den kommer til at leve i, bringer den selv med.

Det er ikke Fjendens Kugler, der stiller Folk paa de haardeste Prøver. Sult og Kulde, lange Marcher og søvnløse Nætter i Regn og Slud er værre, — og dog skal Hvermand gøre sin Pligt, selvom intet Øje ser ham. »Vi er Venner og staar Last og Brast«, maa være alles Tanke.

Uden Samhold (Disciplin) er en Hær kun væbnede Bander, Modgang splitter som Avner for Vinden, hvor vaabenfærdige de end er, — og Krig bringer Modgang. Befalingsmændenes første Opgave bliver derfor at lære deres undergivne at lyde, hvis de ikke har lært det hjemme.

Jo større Frihed de har til at ramme, hvem der lader det skorte paa Flid og god Vilje, des bedre! Deres Lynne maa borge for, at de ikke gaar for vidt, og deres Færd maa være andre et Foreløb: Hvor gode Raad finder døve Øren, Trusler og Straf vækker Trods, kan Foreløbet endnu virke, — det angriber ikke.

Lydighed er ikke at adlyde blindt. Den, der kun adlyder og altid oppebier Befaling, er ikke lydig nok, — en Soldat skal ogsaa tænke og handle paa egen Haand. Mandstugten's Baand skal hverken snære eller kue, — ogsaa i Hæren er Mands Vilje Mands Himmerig, — men kun stive svage af, tæmme uovne og samle Kræfterne til store Formaal. En fast, almenkendt Tjenstgang fremmer baade Lydighed og Mandstugt. Ulydighed og Brud paa Mandstugten rummer Fare for hele Hæren i Krig: én Mand, som svigter, kan bringe mange i Ulykke og spilde alles Møje. Derfor er det Uret at skaane dem, der ikke vil være med eller stadig glemmer deres Pligt, — Skaansel tages tilmed for Svaghed eller er Svaghed, som fører til, at gode græder, onde ler. Selvom strenge Love forebygger mer end milde, behøver Straffeloven dog kun at være drakonisk i Krigstid og Undtagstilfælde, og Straffene, der ikendes, skal give den foresatte bedre Tag i hans undergivne uden at svække Tilliden til ham; ellers gør de Skade. Uddannelsesmidler, som træder i Stedet for egentlig Straf, maa bruges med Maade, forat de undergivne ikke skal ægges til grovere Brud paa Mandstugten, men, i alfald ved nøjere Eftertanke, kan sige sig selv, at Afgørelsen baade var nødvendig for Tjenesten og billig imod Synderen. De bør følge Brøden i Hælene og rettes imod den enkelte, saa at ingen har Grund til at gøre fælles Sag med ham, hvis han viser Vrangvilje.

I gamle Dage, da man gik Fjenden paa Livet i sluttede Masser og Prygl var Lærlingers daglige Brød, skabtes Mandstugt hovedsagelig ved stram Eksercits, og man bankede Lærdommen fast paa Soldaternes Rygstykker, selv om man ogsaa talte dem til Hjærte og vakte deres Omtanke og Snarraadighed. Endnu er stram Eksercits en Kongvej til Sejr, — de, der regner den for en taabelig Fortidslevning, tager mægtig fejl²). Den værner uvilkaarlig til Lydighed og tvinger Folk til at holde Øjne og Øren aabne og bruge Kræfterne. I Nutidens Kampe overlades enhver dog saa meget til sig selv, at alle hans Evner først kommer til deres Ret, naar det, der skal gøres paa Kommando, indskrænkes til det mindst mulige. Under dygtige Førere (Lærere) bliver Eksercits hverken aandløs eller dræbende, Frihed aldrig tøjlesløs, men vækker og vedligeholder hver paa sin Vis alles gode Vilje. Derfor skal man hverken se skævt til Eksercits eller kvæle Friheden, men — give Hæren dygtige Befalingsmænd.

Hvad er stort, og hvad er smaat?
Røgt Du kun din Gerning godt!

Jo kortere Uddannelsen varer og jo mer Maskiner og Stillesiddende slapper Folkets Muskler, des ihærdigere maa der tages fat. Det gælder at faa

alle med, ikke at drive de bedste frem, og man bør slide mer paa de trevne end paa de villige. — At dele Arbejdet paa rette Maade er saare vigtigt. Hvad een kan overkomme, skal mange ikke gaa over. De højere Befalingsmænd har først og fremmest at sørge for gode Arbejdskaar, tidssvarende Reglementer, Lærebøger og Hjælpemidler og vaage over, at god gammel Lærdom ikke gaar i Glemme; de lavere tager først og fremmest Tiden i Agt: spildte Minutter bliver til Timer og Dage Aaret rundt. — Man skal gaa ud fra, at Folk har god Vilje, saa længe det modsatte ikke er soleklart, og hellere være venlig og vise Tillid end evig og altid skælde og hænge over Folk. Naar man vil tvinge sig selv, gør man, hvad man nødigst vil; naar man skal tvinge andre, begynder man med, hvad de har mindst Ulyst til. Haarde Sind er — bløde og kan bøjes, naar man vælger sin Tid og tager dem, hvor de mindst venter. Jo høfligere man er, des medgørligere bliver Ens Undergivne. Hvor man intet har at paatale, er meget at rose. Den, der aldrig roser, er lige saa uheldig som den, der dadler i Flæng og saarer.

Taalmod og Retfærdighed er en Lærers første Dyder, at kunne sine Ting hans første Pligt. Ilsind og Uretfærdighed virker lige saa nedbrydende som Uduelighed, og den, for hvem al Oplærings Visdom er at holde Folk nede, kommer uhjælpelig til kort.

Den Dag, han hjemsendes, skulde Hvermand helst sige: »Jeg fejlede intet, da jeg kom ind, men er raskere nu.« Lærerne skal gaa sindigt frem og gentage flittigt, men enhver Ting kan gentages for tit. Det er ikke nok at sige, at noget er galt; man sige eller vise ogsaa, hvorledes det skal være. Uden strenge Øvelser udvikles hverken Kræfter eller Udholdenhed fuldt. Selv de gaar dog som en Leg, naar Føreren vækker sine undergivnes Lyst og giver dem Tillid til deres Kræfter. Urimelig Haardhed skyder over Maalet; man hærder ikke ved at overanstrenges.

Aarvaagenhed i det daglige Liv og indre Tjeneste lærer Folk de smaa Tings Magt, vænner dem af med at opsætte og forebygger meget ondt: et Sting i Dag giver ikke en reven Søm i Morgen og en laset Frakke eller sprængt Sele i Overmorgen; en Trykning, som tages i Tide, bliver aldrig et aabent Saar, og Hjul, der smøres, løber ikke varme. Hvor store Krav man stiller, har mindre at sige, end at Kravene opfyldes, og det afhænger mest af, hvorledes de stilles. Yderligheder skal man dog vogte sig for⁴). Folk, som giver Bestemmelser om Alverdens Ting, bliver en Svøbe for deres undergivne og faar aldrig Orden i Sagerne: der er altid ét af de hundrede Paabud der glemmes, og de samvittighedsfulde glemmer at tænke for at huske, hvad der staar skrevet.

En foresat skal sørge for sine undergivne og støtte dem uden at holde med dem, naar de har Uret. Hverken høje eller lave Befalingsmænd maa svække andres Myndighed. Selv uretfærdige Straffe bør kun tilbagekaldes af en højere foresat, naar de, der har ikendt dem, ikke kan eller ikke vil.

De, der leder og tilser Uddannelsen, huske, at Afdelinger og Vaaben uddannes, som de synes (inspiceres), og at gold Udenadslære og gavnløse

Øvelser aldrig udryddes med Pen og Blæk. Den, der stiller store Krav, faar meget, naar han stiller større til sig selv og er Mand for at vise Vej. Den, der er glad ved lidt, dysser i Søvn.

Hvad Glæde enhver faar af Tjenesten, afhænger mindre af, hvad Ære han vinder, end af den Kærlighed, han har til sin Gerning, og det Arbejde, han lægger i den.

Lydighed og Mandstugt fremmes, naar Soldaterne vænnes til at vise deres Overmænd Agtelse til enhver Tid og ved enhver Lejlighed. Fuldt saa vigtigt er, at enhver fra den højeste til den laveste selv gør sig dygtig til sin Gerning, og at de foresatte har Hjærte for deres undergivne og vinder dem uden at jage efter Yndest. Hæres værste Fjende, Egenkærlighed, er endnu farligere hos Befalingsmænd end i de meniges Rækker, og hverken Magtbud eller fagre Ord sikrer Befalingsmændene undergivnes indre Agtelse; den gør af sig selv, idet den suger daglig Næring af deres Retfærdighed og Dygtighed, den Fasthed, de byder med, og det Hjærtelag, man aner bag deres Færd.

I Krig staar og falder alt med Befalingsmændene. Hvad de vil, vil Folkene; vakler de, svigter Folkene. — »Vælg gentlemen til Officerer«, raadede George Washington sine Landsmænd. Man kunde ogsaa sige: »Vælg Mænd!«, og man skal vælge alle Befalingsmænd: at en Mand er for ung, er den eneste Fejl, der rettes sikkert med Aarene.

Flid uden Evner gør maaske Fyldest i lave Stillinger, aldrig i høje. Gode Hoveder uden Flid og Fasthed er farlige. Alt andet lige er god Byrd et ikke ringe Fortrin.

Rom blev ikke bygget paa een Dag. Heller ikke Befalingsmænd bliver dygtige straks, og man maa ikke kræve graa Haars Visdom af unge Mennesker; der skal Tid og Flid til. Siden gælder det at holde sig aandelig og legemlig kvik. Jo højere man stiger, des mer maa man selv huske herpaa, fordi færre og færre kan gaa i Rette med En.

Penge i Overflod er en Fare, men der maa bydes Befalingsmændene Kaar, som tillader dem at leve sømmeligt uden at blive afhængige af andre. Næringssorger kuer en Mand i Væksten og ælder ham før Tiden; de frister ogsaa til at tilsidesætte Tjenesten og skræmmer dygtige Folk uden Penge bort.

Det er nemmest at forfremme Befalingsmændene i Aldersfølge og lade Vorherre sørge for Resten, men det hævner sig i Krig, hvis de dygtige ikke kommer frem, og allerede i Fredstid fører deres Tryghed, som kan naa frem, og deres Haabløshed, som staar for Fald, til Sløvhed.

At vælge og vrage hensynsløst har andre Farer: Der er dygtige Folk, som i Virkeligheden ikke duer til noget. Man kan ikke se ind i Folk, og hvem véd overhovedet, hvad der bor i en Mand, før han er prøvet i Krig? Een lader sit Lys skinne, en anden sætter det under en Skæppe. Een har Held til at dække over sine Mangler og pynter sig med laante Fjer, en anden skjuler intet og tager ikke Ære fra andre. De, som skal dømme, ser fra oven

og er tit bundne af Domme ud fra andre Forudsætninger. De er desuden Mennesker og undgaar selv med den ærligste Vilje ikke altid, at deres Følelser hilder deres Syn paa andres Fortrin og Lyder. Fremragende Folk med Kanter strander derfor let paa et af de mange Skær, man skal udenom for at komme frem, mens et glat Ansigt og vindende Væsen hjælper Middelmaadigheder, som aldrig har anden Mening end deres foresatte og aldrig viser Vej, men lader sig slæbe med, til Magt og Ære. Allerede Tanken herom gør utryg, og, at vi alle ser Skæven i Næstens Øje, men glemmer Bjælken i vort eget, gør ikke Sagen bedre. Med rette eller urette virker gennemført Valgforfremmelse derfor nedbrydende.

Skønsomt Skifte mellem Valg og Aldersforfremmelse, der giver fremragende Evner og Iver Haab uden at tage Modet fra dem, hvis særlige Adkomst er lang og tilfredsstillende Tjeneste, bliver den gyldne Middelvej. Jo højere Lavmaal og jo færre Fejlgreb, des bedre! Dommen over enhver maa taale Dagens Lys, men da der gror Had af nedsettende Domme, er det farligt at sige hele Sandheden, hvis man vil have den paa Papiret. Kun Ting, han kan rette, bør enhver have at vide for at slette Skjolderne, mens Tid er.

Vaabenarter.

Menneskene har kæmpet fra Arilds Tid — med Hænder og Tænder eller Kæppe, Sten og Knogler, før de lærte at bryne Øxer, skæfte Spyd og hvæsse Sværd; siden med alle de Mordvaaben, Skabningens Ypperste kunde udtænke. En snild Mand stillede en Dag sine Stalbrødre eller Mænd i Rad og lærte dem at gøre højre og venstre om paa én Gang, føre samme Fod frem paa Kommando og holde Fodslag, — han blev en stor Høvding. Efterlignere drev Kunsten videre, indtil en Flok blev én Mand og én Vilje, og Verden saa det første Fodfolk¹). Da man fandt paa at kæmpe til Hest, og — maaske Tusindaar senere — slæbe Kasteskyts og andre Hjælpe midler med, lagdes Grunden til de særlige Vaaben: Rytteriet, Artilleriet og Ingeniørerne.

Selvom enhver bøder sin egen og sine Hestes Udrustning og sørger for sig selv, saa længe han kan, holder det ikke Hæren paa Fode. Foruden kampføre har Hærene derfor kampfri — t. E. Læger og Dyrlæger, Haandværkere og Arbejdssoldater, Kuske og Hestepassere — og forholdsvis fler, jo større de er. Den Gavn, de gør, falder mindre i Øjnene, men deres Tjeneste er lige saa vigtig som de kampføres og kan stille lige saa store Krav til Mod og Selvopofrelse.

Til Kamp tæller kun Kampstyrken, der opgives kort og godt som »Geværer« (Fodfolk og Ingeniører), »Sabler« (Rytteri), »Stykker Skyts« (Artilleri og Maskingeværer) og »Fartøjer« (Flyvere). Ved Forsyning, Indkvartering o. l. tæller alle med. Styrkelisterne skelner derfor mellem Kampstyrke og Forplejningsstyrke.

Hvad enten der kæmpes til Fods eller Hest, er der Grænser for, hvor mange een Mand kan føre (raabe op) og have Tilsyn med. Saa stor, men heller ikke større, bør Underafdelingen, hvis Chef, Kaptajnen, svarer for Enkeltmands Velvære, Udrustning og Uddannelse, være. Af de højere Led, de saakaldte Afdelinger, er Regimentet fra gammel Tid Hovedled i Rettergang og indre Tjeneste.

Den Styrke, Vaabenhederne nu har, og deres Inddeling hviler paa et Skøn, saafremt den ikke skyldes historiske Grunde, Pengehensyn og Tilfældigheder, og er derfor ikke ens overalt. Hovedsagen er, at enhver ved, hvem han skal lyde, og hvem han byder over, og at Enhederne hverken er saa smaa, at deres Mangfoldighed hemmer Føringen, eller saa store, at een Mand er ude af Stand til at lede dem.

At skelne mellem »taktiske Enheder«, »Kampenheder«, »Slagenheder« o. l., som nogle gør, er ørkesløst. »Enheder« skifter efter Omstændighederne: højere Førere regner med store, lavere med smaa Enheder.

Styrkeforholdet mellem Fodfolk, Rytteri og Artilleri svinger stærkt efter Landes og Folkeslags Ejendommeligheder. I Krigens Løb ændres det

tilmed, da Fodfolket bærer Dagens Byrde og Hede og Rytteri er vanskeligt at faa nyt, men Skytset bliver, hvis Fjenden da ikke tager det²).

Verdenskrigen føjede to nye Vaaben: Flyvere og Kampvogne og et Utal af nye Kampmidler til de gamle og indskærpede, at Sejren vindes ikke alene paa Øvelsespladserne, men ogsaa i Værksteder, Fabrikker og kemiske Laboratorier. Profeterne spaaer snart ét, snart et andet af de ældre Vaaben en krank Skæbne og ser Fremtidskrigen i Maskinernes Tegn, men — ogsaa et nyt Vaaben har sine Svagheder, kun Sammenspil af alle Vaaben dækker Svaghederne og til syvende og sidst har Mennesket altid gjort Udslaget.

Fodfolket er Hærens Hovedvaaben, fordi det fører det afgørende Angreb i større Kampe mellem alle Vaaben og Slaget først er uigenkaldelig tabt, naar det rømmer Marken. Det kan desuden kæmpe paa enhver Tid af Døgnet, i alskens Vejr og overalt, hvor en Mand kan komme frem og bruge sine Vaaben. Det er nemmest og billigst at uddanne, hjælper sig bedre paa egen Haand end andre Vaaben og tager fremragende Del i Hærens Sikring under Hvile og paa Marche.

Skønt visse Afdelinger endnu kaldes Grenaderer, Jægere o. s. v., haves kun alm. Fodfolk og Maskingeværkompagnier. Det er væbnet med Gevær, Bajonet, der sættes paa til Nærkamp, og Spade eller Hakke, Traadsaks o. lign. Redskaber. Foruden sine Vaaben og 100—200 Patroner bærer enhver (Officerer og ældre Underofficerer undtagne) Levnedsmidler til een eller flere Dage og Kappe, Tornyster e. l. med Undertøj og Fodtøj til at skifte med m. m., Kogekedel, Feltflaske, Gasmaske o. s. v., i nogle Hære tillige Teltflage(r)³). Selv om Byrden indskrænkes til det nødvendigtste, faar hver Mand let 25—30 kg at bære. Det kan derfor blive nødvendigt at køre Tornystrene paa Marche og lægge dem før Kamp⁴). — Udvalgte Skytter har Rekylgevær eller bruger Maskingevær⁵). Rekylgeværet, som har Støtteben e. l., bæres uden Vanskelighed af Enkeltmand (Patronerne maa Ledsagere bære). Maskingeværet har Underlag, som giver sikrere Støtte og tillader Bremsning og god Afkøling, men gør det saa tungt, at det ikke uden videre kan følge med. Til hvert Gevær regnes 2500—5000 Patroner. Nogle Maskin- eller (og) Rekylgeværer har Sigtemidler m. m. til Skydning imod Flyvere.

Fodfolket inddeles i Brigader, Regimenter, Batailloner og Kompagnier. I Almindelighed har Brigaden to Regimenter, Regimentet tre Batailloner, Bataillonen fire Kompagnier, hvert paa 200—250 Mand (Svind og Tab gør snart svagere for svage)⁶). Brigadechefen er General, Regimentschefer Oberster, Bataillonschefer Oberstløjtnanter, Kompagnichefer Kaptajner. Bataillons- og højere Chefer har Stab. — Kompagnierne inddeles i et Kommando og tre, fire Delinger⁷), der atter deles i Grupper, hvis Kærne er et Rekylgevær. Delingsførererne er Løjtnanter eller Under-

²) »Rekylgevær« er = Rekylgevær og 1 et Maskingevær (Mitralleuse). »Maskingevær« er = tungt Maskingevær (Mitr.).

officerer, Gruppeførerne Underofficerer eller Underkorporaler. Maskingeværerne er samlede i Kompagnier og Delinger ved Regiment eller Bataillon.

Hvert Kompagni bør have et let K ø r e t ø j eller H a a n d h e s t e med A m m u n i t i o n (Patroner, Haand- og Geværgranater til dækkede Nærmaal, Haandbomber, der ikke slynger Splinter saa langt tilbage, at de er farlige for den, der kaster, til udækkede Nærmaal), en K o g e v o g n og en B a a r e til saarede, T e l e f o n e r og S i g n a l l a n t e r n e r, nogle S a v e, L i n e r og S ø m til Nødbrobygning, L y s p a t r o n e r til Nattekamp. Til Regimentet knyttes. M i n e k a s t e r e og R e g i m e n t s s t y k k e r *).

Marchere, skyde, kæmpe Mand mod Mand og grave er i faa Ord, hvad Fodmænd skal kunne.

Paa god Bund og i godt Vejr gaar Fodfolk 1 km paa 12 eller, naar Smaahvil medregnes, gennemsnitlig 15 Minutter. Løb er dobbelt saa jordvindende, men over en Kilometer i Træk løber kun de færreste uden at tabe Vejret.

Nutide Geværer har 6,5—10 mm L ø b v i d d e **). 6,5 mm er vel lidt, da Skarpene ikke altid gør de ramte ukampdygtige. Paa nært Hold gaar Skarpene, som har stor Begyndelsehastighed, glat gennem flere Mand. Almindelige Træer, halvtens Mure og almindelige Staalplader paa 1 cm's Tykkelse gaar de ligeledes glat igennem; helstens Mur gennembrydes, naar flere Skud træffer nogenlunde samme Sted. S t a m p e d e Jordværn trænger Skarpene indtil $\frac{3}{4}$ m ind i. P a n s e r s k a r p, som især bruges imod Flyvere og Kampvogne, slaar endnu haardere. Naar Skudvidden vokser, svinder Gennemslagskraften, men Skarpene kan endnu gøre en Mand ukampdygtig i 3—4 km's Frastand.

I 800-metersbanen hæver Skarpene sig ikke mer end Mandshøjde over Sigtelinjen; paa kortere Afstande smyer de endnu tættere til den. Selv om Viséret ikke svarer helt til Maalets Afstand, kan man derfor vente Virkning, saafremt Maalet ikke er meget lille. Baner, hvis Toppunkt ikke ligger højere end Maalets Overkant, naar man sigter paa Foden, kaldes r a s e r e n d e. Den Ulempe har den flade Bane, at selv smaa Højninger og Ujævnheder giver Fjenden Ly. Større Skudvidder krummer Banen, saa at kun Visér, som svarer til Afstanden, lover Virkning. — Da man sjælden kan se Skarpene slaa ned i stor Frastand og altsaa er ude af Stand til at i n d s k y d e sig, ø: finde det rigtige Visér og den rigtige Sideretning ved Hjælp af Nedslagene, egner alm. Geværer sig strengt taget kun til Fjærnskydning, naar Maalets Afstand kendes^o). Det er derfor vigtigt, at Førerne kan s k ø n n e A f s t a n d e eller har A f s t a n d s m a a l e r e. Rekyl- og Maskingeværnedslag ses lettere.

En flink Skytte kan skyde en halv Snes, Rekylgev. godt 150, Mask.gev. g. 250 velrettede Skud i Minuttet. Hvor langt E n k e l t m a n d skal skyde, afhænger af hans Dygtighed, — paa Afstande, hvor han ikke har Haab om at ramme, bør han aldrig skyde.

*) Se S. 32 f.

**) Mod Flyvere og Kampvogne bruges ogsaa Vaaben med større Løbvidde.

Maskin- og Rekylgeværers Ildkraft udnytttes ved korte Hurtigskydninger. Langvarig Skydekamp har man kun Raad til, hvis Skytten er koldblodig nok til at huske, at Geværet kan skyde langsomt, og selv da gør man bedre i at tie, for at Fjenden ikke skal finde Geværet i Utide. Maalets Afstand maa leses som oftest. Er Maalingen usikker og Indskydning umulig eller Virkning med ét Visér tvivlsom, spredes Ilden nogle Hundrede Meter i Dybden. Overfor brede Maal spredes ogsaa til Siden, — paa indtil 600 m »fejer« man med »Byger« paa en (halv) Snes Skud (»Fejeild«); paa alle Afstande kan Skytten skifte Retningspunkt efter 5—20 Skud (»Punktild«)⁶⁴).

Paa nært Hold har Geværerne en djævelsk Virkning — indenfor 1000 m virker de kraftigt paa alle Maal, paa 2500 er de farlige, naar Nedslag eller Virkning kan ses, og ved skjult Skydning kan de endog ramme føleligt paa 3500 m. Paa langt Hold maa Viséret svare nøje til Maalets Frastand — 50 m Fejl udelukker Virkning, — Retningspunktet til Sidevindens Styrke. Skydning over Venner er farlig paa flad Mark, hvis Banen ikke gaar mindst 2 m over dem; fra høje Steder og paa højtliggende Maal skyder koldblodige Skytter uden Fare.

Enkeltmand rammer aldrig samme Punkt med flere Skud, selv om han skyder udmærket og Skydningen foregaar under gunstige Kaar og samme Omstændigheder fra Skud til Skud: Skarpenes Baner danner et »Skudneg«, og Træfferne spreder sig over en Flade, der paa en lodret Skive er omtrent rund og paa en vandret har nogenlunde samme Bredde som paa den lodrette, men er meget længere. Jo sikrere Geværet skyder, og jo kortere Afstand man skyder paa, des mindre bliver Træffefladen.

Ved samlet Skydning spreder Skuddene sig endnu mer, fordi Geværerne ikke skyder ens, Skytterne altid hindrer hinanden noget og heller ikke alle faar en bekvem Stilling eller et skarpt Retningspunkt. Nogenlunde rolig og velrettet Skydning med eet Visér lægger Nedslagene i et Bælte af godt samme Bredde som Maalet og 200—100 m Dybde (dybest paa de korteste Afstande), dersom Sigtelinien er jævnløbende med Jordsmonnet. Hælder Marken i Skudretningen, hvor Skuddene slaar ned, bliver Bæltet dybere; hæver den sig, bliver det mindre dybt¹⁰). Paa umaalt Afstand over 800 m bruger man 2 Visérer med 100 m Mellemrum for at faa nogen Virkning, hvis Afstanden skønnes uheldigt. Visér ændres aldrig, medens Fjenden er i Gang eller blotter sig. Mod Rytteri bruges altid laveste Visér.

Før Verdenskrigen var samlet Skydning Tidens Løsen. Skudvidder indtil 800 m kaldtes korte, Skudvidder over 1200 m store Afstande. Enkelte Skarpskytter sattes ud paa nære Smaamaal, og de faa Maskin- og Rekylgeværer, man raadede over, hørte hjemme, hvor Rummet var snevert eller (og) Skuddene skulde falde tæt.

Salve, der stammer fra Ildvaabnenes Barndom, brugtes ved Ildoverfald paa store og gunstige Maal. Hovedskudmaaden var »Skytteild«, under hvilken Skytterne skyder i det Øjeblik, de selv vil, mens Førerne om

muligt leder Ilden ved at opgive Maal, Visér og Retningspunkt*) og befale eller tilkendegive, naar Ilden skal aabnes, sagtnes eller være hurtigere og standses. Skuddene skulde rettes skarpt paa Maalets Fod (i Nærkamp ogsaa paa a. Retningspkt.) og burde strengt taget aldrig falde hurtigere end, at hvert tog sin Mand. I Nærkamp maatte man dog hellere give Modstanderen en Snes Kugler i Livet end ingen, og under Fjernkamp gjorde ringe Træfnings-sandsynlighed det uklogt at spare paa Skuddene, hvis man overhovedet vilde skyde.

Nu føres Ildkampen først og fremmest af Maskin- og Rekylgeværerne, da Fare for store Tab som oftest tvinger Fodfolket til at sprede sig saa stærkt, at samlet Skydning bliver umulig. Eet Maskin- eller Rekylgevær paa r. 50 m Frontbredde siges at kunne bryde Angreb eller kue Forsvarerne, naar det holdes levende. Enkelte Skarpskytter hjælper mod vanskelige Maal paa indtil 1000 m; de andre Skytter griber først ind, naar Modstanderen er højst 300 m borte eller de ligger udekkede i virksom Geværild.

Maskingeværerne bruges særlig paa store Afstande og imod skjulte Maal. Stillinger ud til Siden eller med Skud henover Venner foretrækkes. Ofte skydes gennem Kampliniens Huller. Under Angreb gaar Geværerne sjælden nærmere end 400 m, før Fjendens Stilling er tagen; de har derved bedre Overblik og Skud langt ind i Stillingen.

Rekylgeværerne kæmper i forreste Linie, krydser helst Ilden forom dens nærmeste Dele og kan endog skyde, medens Skytten gaar eller løber. Under Angreb hjælper de Skytterne frem og bliver enten tilsidst liggende 200—100 m fra Fjenden for at holde ham nede, medens de andre stormer, eller stormer skydende. Under Forsvar — ogsaa imod Modangreb paa tagne Stillinger — holder de ud til det sidste.

Baade Maskin- og Rekylgeværer tager helst Maalene paa langs eller paa skraa og sniges i Stilling for at overraske Fjenden. Stillingen bør aldrig være iøjnefaldende, og Geværerne maa hellere værnes mod Artilleriild end have langt Skud. Gode Stillinger findes ofte paa Grøftekanter, i Granathuller og Krat, bag Mure og Bygninger**). Lette Geværer kan endog bruges i Træer. Skjult Ind- og Udrykning og Ly i Nærheden til de Dele af Kommandoet, som ikke skal være ved Ildlinien, er ønskeligt. Kan Dækning ikke faas, spreder Kommandoet (Gruppen) sig. Stillingen, »Reden«, sløres og styrkes paa bedste Maade. Naar der ikke skydes, vogter Skytterne og deres Hjælpere sig for at røbe den og udsætte sig for Fare. Maskingeværernes Heste og Køretøjer holdes saa nær, Fjendens Ild tillader; Patronerne bæres ofte det sidste Stykke.

Hvis Forsvareren ikke kan spække sin Stilling med Rekylgevæ-

*) Højderetningspunkt opgives kun, naar der ikke skal rettes paa Maalets Fod og Skytterne ikke er øvede nok til at vælge Retningspunkt. Derimod kan Sidevind og Maalets Sidefart gøre det nødvendigt at opgive Sideretningspunkt eller udpege en enkelt Del af et større Maal.

**) Man kan staa bag Huse og skyde tvers igennem Vinduer og Døre eller langs Muren.

rer, fjæler han dem, hvor de kan langskyde døde Vinkler eller det nærmeste Forland, Snevringer og Overgange. Ofte udses flere Stader, og Geværerne holdes tilbage, til man ser, hvor de skal hen. I Kamplinien, hvor de nødig maa staa Side om Side, saa at de overvældes paa éngang, fører de Ildkampen, indtil Fjenden er 2—300 m borte. Saa faar de ofte Særopgaver: andre Skytter skyder paa Modstanderen ligefor, — at vende deres Ild til Siden for at hjælpe Naboer eller standse opdukkende Styrker og Maskingeværer, er lettere sagt end gjort, — d e m bør Geværerne tage sig af. I Taage og Mørke skydes med afgrænset Højde- og (eller) Sideretning, saa at Skuddene spredes jævnt i et vist Bælte.

Under A n g r e b holdes t u n g e Geværer, da Fjenden har et godt Øje til dem, helst uden for Gruppelinierne og gør ialfald ikke alle Spring med; deres første Stilling bør kunne bruges længe, — altsaa hellere lidt senere til Skud i en god Stilling end tidlig i een, der straks skal skiftes!

Skydning under Fremrykning bruges i Nærkamp for at holde Fjenden nede, medens man stormer. Skydning mod skjulte M a a l foretages, naar man har Tid til at regne (man skal baade have passende Visér og Hjælperetningspunkt eller -linie) og Maalet, som maa være stort, blotter sig eller ligger stille.

I Mørke skydes som oftest paa nært Hold, og da Folk er tilbøjelige til at skyde for højt, vænnes de til at skyde saaledes, at de har Indtryk af, at Skuddene gaar i Jorden kort forude¹⁴). Om muligt fastslaaes Højderetningen ved Dagens Lys.

Allerede da man stod op og skød, fløj de fleste Kugler over Hovedet paa Fjenden, — derfor sagde C r o m w e l l: »Stol paa Vorherre og sigt paa Skotvingerne«¹⁵), ved Fontenoy (1745) raabte en Franskmand: »Skyd først, d'Hr. Englændere!« (han vilde paa med Bajonetten, før Englænderne fik ladt igen), o r M o r i t z af S a c h s e n paastod, at en Mand kostede ligesaa meget Bly at skyde som han vejede. Nu skydes fortrinsvis liggende, og liggende Skytter er endnu tilbøjeligere til at skyde for højt, idet de trykker sig og stikker Bøssepipen i Vejret¹⁶). Dødsangst og Træthed gør ogsaa Skydningen vild, saa at Skud gaar i Jorden lige ved Munden eller slynges ud saa langt, Geværet rækker¹⁷). Der er Helte uden Frygt og Lyde og tapre Mænd, som kan tvinge sig og glemmer Faren, langt fler er ude af sig selv, og Feberen brænder dem i Blodet længe, før de kommer i Ilden; Uslingerne sniger sig bort eller falder sammen og kan hverken røre Haand eller Fod¹⁸), de andre lader og trækker af uden at sigte. Hvad Under da, at man tit maa ofre 1000 Skud for at fælde én Fjende.

Kun god Uddannelse og Førere med Hjærtet paa rette Sted tæmmer Vildskaben. I l d l e d e l s e n paahviler Kompagniefeerne, Delings- og især Gruppeførerne. Ilden bør rettes mod det farligste, o: i Almindelighed det nærmeste Maal (Maskingevær), aabnes overraskende og standses af og til, for at Skytterne ikke skal blive vilde eller skyde op, og for at Maskintil- (Rek.)gev. kan afkøles. Hyppigt Maalskifte undgaas. Det er vigtigt at s p r e d e I l d e n over Maalet, men Fejl i saa Henseende retter sig lettere

selv end galt Maal, Visér og Retningspunkt. Om muligt iagttages Virkningen ved Hjælp af Nedslag, Fjendens Adfærd, Tab o. l. — I Forsvarsstillinger lægger Kompagni- eller Bataillonschefer en Ildplan for at faa sammenhængende virksom Ild over Forlandet.

Haandgranater og -bomber bruges i Nærkamp, — de kan slynges en 50 X, Geværgranater, der sættes over Geværmundingen, har lignende Virkning, men kan slynges r. 200 m.

Patronvognene følger Regimentet samlede under én Fører, men Batalionerne (Kperne) faar eller tager deres med, naar de udskilles. Lige før Kamp uddeles saa mange Patroner og Haandgranater m. m., Folkene kan have. Tomme Vogne sendes til Ammunitionskolonnen efter mer og nærmer sig atter Kamplinien. — Førerne lader saaredes og dodes Patroner opsamle. Paa Valpladsen hjælper hver Afdeling sig selv, men Patronvognes Førere maa aldrig nægte Venner i Nød Hjælp.

Fodfolkets Grundopstilling er Linie paa 2 Rækker med en Haandsbred fra Albue til Albue og et (godt) Skridt mellem Rækkerne*). Enkeltmand eller lige brede Linier bag hverandre danner en Kolonne. Af Kolonner mærkes: Rodekolonne, som er 2 Mand bred og dannes ved, at en Linie gør højre eller venstre om, Marchekolonne, som er noget bredere, og Feltkolonne, hvor Delingerne er Side om Side i Marchekolonne med nogle X Mellemrum. Feltkolonner, der hører til samme Afdeling, gaar Side om Side (»Feltkolonnelinie«) eller bag hinanden (»Bataillonskolonne« og »enkelt Bataillonskolonne«), idet Mellemrum og Afstand rettes efter Omstændighederne¹⁹). — Linie og Kolonne kaldes sluttede Opstillinger i Modsætning til spredt Orden, hvor Folkene er i løs Flok eller paa een Række (Skyttelinie) for at bruge deres Vaaben frit og byde Fjenden et daarligt Maal. Mellemrummene mellem Skytter skifter fra en Haandsbred til over en halv Snes Skridt²⁰), Grupper Side om Side har (i Førstningen) større indbyrdes Mellemrum, Grupper bag hinanden t. E. 100 X Afstand. En Mellemting mellem sluttet og spredt Orden er alle Mand paa Rad med ét eller flere Skridts Afstand (»Gaasegang«, Indianergang« eller »Enkeltkolonne«), der er let at føre og tillader en djærv Sidstemand at hindre nogen i at trykke sig.

Overgang fra sluttet til spredt Orden indledes gerne med, at de større Led udfolder sig, saa at Kompagnierne (Delingerne, Grupperne) faar Rum til at udvikle sig i Bredde og Dybde.

Kompagnier kan tit føres ved Kommando, Batalioner sjælden, Regimenter og Brigader aldrig. Hvor Kommando svigter, træder mundtlige eller skrevne Befalinger, Vink og Tegn i Stedet. I spredt Orden gaar Kommandoen, om det skal være, fra Mand til Mand. — Førerne har deres Plads, hvor de bedst kan overse og lede Kampen. Gruppe- og Delingsførerne er gerne forved, naar det gaar fremad. De højere Førere holder sig som oftest ved Reserven, til alt er sat ind. Til sidst kæmper alle ofte Side

*) Større Styrker end et Kompagni opstilles kun undtagsvis paa Linie.

om Side med de menige. Enhver Fører bør have Forbindelse med sin nærmestforesatte, sideordnede Fodfolksførere indbyrdes. En Fodfolksfører og hans Artillerifører bør have Ståde i Nærheden af hinanden.

Da Kolonner og sluttede Linier skydes sønder og sammen, hvis de udsættes for kraftig Ild, kæmper Fodfolket i spredte Grupper eller i Skyttelinie, men sluttede Opstillinger og Rad bruges overalt, hvor Fjendens Ild tillader, fordi de er lettere at føre; lange Gruppe- og Skyttelinier kan kun gaa lige frem eller lige tilbage²¹).

Skyttelinie bruges hovedsagelig i Skove og under Kamp i Mørke eller Taage eller naar en Forsvarer ikke har Tid til at granske Forlandet og styrke sin Stilling og uoverskueligt Land, høj Sæd e. l. vanskeliggør Grupperes Samvirke. Man hindrer bl. a. herved nemmest, at Fjender trænger igennem og Venner skyder paa hinanden eller forvilder sig ud til Fjenden. Desuden foretager Smaastykker, der dukker uventet op, ofte Modstød i Skyttesværme eller tæt Skyttelinie, fordi Folk er modigst og har stærkest Fremdrift, naar de er tæt sammen, og Grupper eller større Styrker, der skal over aabent ildhærgt Land opløses stundum i Bølger: tynde Skyttelinier r. 200 m bag hinanden og lader hver Mand søge frem ad korteste Vej. Hvis Bølgerne ikke er sammenhængende, gaar Grupperne skaksprede bag hinandens Mellemrum.

Baade sluttede og spredte Styrker sikrer sig ved Patrouiller og Poster, der i det mindste maa ud til Steder, fra hvilke man kan overraskes af Nærlid. Mod fjærnere Fare maa bl. a. Rytteri og Artilleri staa Vagt, — kun ved Fredsmanøvrer lukker man ustraffet Øjnene.

Saalænge Fjendens Stilling eller Hensigt ikke er klar, skal man vogte sig for at udvikle mange Grupper eller Skytter.

En angribende Gruppe- eller Skyttelinie bør mindst være lige saa bred som Forsvarernes Ildlinie og følges af andre eller sluttede Styrker, som kan forstærke den og sikre Fløjene. Linien skal hverken være sammenhængende eller lige tæt overalt. Det er tværtimod en Fordel, at Dele bagude kan krydse Ilden forom de andre og Linien maa intetsteds overfyldes, da det sjælden giver kraftigere Virkning, men altid større Tab. Steder, der skal angribes med Eftertryk, angribes derfor hellere i flere Træfninger end i tættere Linier.

Linier forstærkes enten ved at forlænges eller ved, at Grupper eller Skytter trænger ind i Mellemrummene. I sidste Fald danner Førerne nye Grupper, som de bedst kan. Sammenblanding af Grupper undgaas dog helst. I voldsom Ild fører det kun til unyttige Tab at forstærke en Styrke, som ikke kan komme videre; nye Afdelinger maa frem paa Fløjene.

Udvikling i en ny Retning foregaar som oftest ved, at tilbageholdte Kræfter sættes ind. Om den hidtidige Kamplinie skal inddrages eller ej, afhænger af Omstændighederne.

Skytter, som der ikke længere er Brug for, samles snarest muligt. Under Tilbagegang kan de dog først inddrages, naar Fjenden ikke trænger paa²³).

Forsvareren lægger sine Grupper (Skytter) saaledes, at de har Oversigt og frit Skud, dels ligefrem, dels til Siderne, men selv er vanskelige at se, forat de ikke skal blive ilde tilredte før Nærkampen. Rigelig Ammunition holdes rede, Reserver skjules i Nærheden og Vand og Levnedsmidler hidføres. Paa Bakker ligger Ildlinien enten nede paa Ydersiden eller noget bag Bakkekammen; mod klar Himmel maa den aldrig tegne sig. Kort Udsyn maa Maskinvaabens Ildkraft bøde paa. Ofte haves flere Ildlinier over eller bag hinanden, den bageste saa langt bagude, at Artilleriild ikke ødelægger den og forreste samtidig. Ikke alene de forreste Led, men saa mange af de andre som muligt bør kunne modtage Fjenden med aaben eller skjult Ild paa store og mellemstore Frastande.

Større Styrker indretter Forpoststilling og Kampstilling (Hovedstilling) og fremskyder maaske yderligere særlige Styrker. Den første kan danne, den sidste danner flere Linier (200—300 m) bag hinanden; begge deles i Afsnit, hvert med sin Besætning. — Mindre Styrker har Forposter, men gaar ofte frem og optager Kampen i deres Kampstilling.

Forpoststillingen skal ligge saa langt, t. E. 800—1000 m forude, at Minekastere ikke kan række Hovedstillingen; i saa Fald kan Artilleriild, som gælder Forpoststillingen, heller ikke samtidig ødelægge Hovedstillingen. Forposterne maa vide, om de skal forsvare hver Fodsbred eller gaa (kæmpende) tilbage, naar Hovedstyrken er varet. Uden udtrykkelig Befaling til at vige, holder de, hvad de har.

Kampstillingen skal holdes til sidste Mand, ellers glider det hele, da Stillingerne bagude ikke er synderlig stærkere og Folk enten slet ikke eller ikke klart inser, hvorfor de netop skal holdes. Hvis man ikke er Herre i Luften, vælges Kampstillingen saaledes, at den sikrer Artilleriet Jordstader til at lede Ilden fra. Naar det Krav er opfyldt eller Artilleriet raader over Flyvere, ses udelukkende paa Fodfolkets eget Tarv, idet Artilleristillingerne ogsaa er værnede. Stillingen bliver et mer eller mindre dybt Bælte, hvis Yderrand (Ildlinie) slynger sig bag eller forom Bakkerygge, forom eller tværs gennem Landsbyer og Skove og om muligt værnes mod Kampvogne af Uføre (Moser, Skrænter, dybe Kløfter o. l.).

Dybde maa Stillingen have for at lette Modangreb og svække Virkningen af Fjendens skridende Spærreild. Har man hverken synderlige Kræfter til Modangreb eller stærkt Artilleri overfor sig, mindskes Dybden. Stillingens Bredde maa svare til Forsvarsstyrken. Til kraftigt Forsvar kræver forreste Linie mindst 1 Mand for hver 10 ×. Jo knappere Tid man har til at granske og styrke Stillingen, des stærkere maa forreste Linie gøres: man skal staa fast. Jo bedre man kan rede til Kamp, des smidigere bliver Forsvaret: første Træfning gøres tyndere, hele Opstillingen dybere, idet man trøster sig til, at Fjenden kastes ved Modangreb. Inde i Skove tvinger Hensynet til, at man aldrig véd, hvor Fjender, hvor Venner er, hvis Linien brydes, til at lægge Hovedforsvaret i forreste Linie (1 Mand paa hver 2 ×), og man kan gøre det, fordi

Træerne og Fare for Vaadeskud hemmer Fjendens Artilleriild og samlede Modstød er umulige.

Sammenhængende bliver Linierne kun undtagsvis; Hovedsagen er kraftigt Samvirke. De forreste Grupper maa dog ligge nogenlunde paa Højde med hinanden*). Bagved skakspredes Reder og Støttepunkter (»Øer«) for at bryde Angrebet og bringe Fjenden i Krydsild.

Et Kompagni kan overspænde 300—600 m i Bredden, 400—500 i Dybden,

En Batl. kan overspænde 600—1200 m i Bredden, højst 2 km i Dybden,

Et Reg. kan overspænde 1200 m i Bredden.

Kompagnier danner én Træfning (flere Linier**), — besætter altsaa t. E. enten Forpost- eller Kampstillingen. Kompagniomraadet regnes bag ud til næste Kompagnis forreste Linie, da Maskingev., Minekastere og a. Særvaaben, som sættes ind i Kompagniafsnittet, bør underlægges Kpchefen og ikke godt kan staa i Kpets forreste Linie (stundum stilles de endog paa Naboers Omraade). Kpet udskiller kun rørig Reserve, naar det forsvarer en Skov eller en Landsby eller kæmper alene.

Batler danner flere Træfninger — har altsaa t. E. nogle Kper i Forpost-, andre i Kampstillingen, stundum alle bag hinanden, — eller sætter alt i én. Lægges Kperne Side om Side, udskiller hvert sin Reserve; lægges de alle bag hinanden, hvilket t. E. Bakker bag hinanden indbyder til, udvikles de gerne helt (over hele Batlens Afsnit): Kpcheferne har (i voldsom Ild og om Natten) bedst Overblik, naar Kpet er i én Linie, og Telefonforbindelsen mellem Batl. og Kp.er sluger mindre Traad og færre Folk, naar Kp.erne er bag hinanden, end naar de er Side om Side.

Reg. er kan udvikle flere Batler Side om Side, men maa hellere udvikle dem bag hinanden, saa at hver danner sin Træfning ø: overspænder Regimentets 1200 m.

Større samlede Reserver (Batler, Reg. er) maa ligge kilometervidt bag Hovedstillingen for overhovedet at kunne røre sig i aabent Land ved Dagens Lys. Kper og mindre Styrker kan kun foretage Smaastød. Selv om Reserver indretter sig Kampstillinger, holdes de maaske siden i Ventestilling i Stedet for at besætte dem. Sandsynlige Modangreb indøves, hvis Fjenden ikke kan se det.

Naboled holder uafbrudt Forbindelse (Batler (Reg.) har Meldeofficer hos hinanden) og sikrer sig, at Naboledet (-kpet) endnu er i Stilling, ikke at det har en Mand eller to ved Skellet. Særlig vigtig er Forbindelse mellem forreste Træfnings Batler og Artilleriet, som faar Skitse over, hvilke Afsnit i Forlandet Fodfolket ønsker tage under Artilleriild. I Stillingskrig bliver der ogsaa Tale om Artilleriild inde i Stillingen ø: imod Afsnit, Fjenden er trængt ind i; slige Opgaver forudsætter, at Artilleriet op-

*) Jfr. S. 19, 6. Stykke.

**) »Træfning« og »Linie« kan bruges i Flæng. Ikke sjælden bruges »Træfning« dog om samværende Linier under Et. Et større Leds første, anden osv. Træfning kan hver for sig omfatte mindre Led i flere Træfninger.

stilles dybere end uden videre raadeligt i aaben Mark og tilfalder dér først og fremmest Minekastere og Reg.stykker.

Stillingens Fløje og Fremspring vogtes med særlig Omhu, større Styrkers Skel ligeledes. Støttes Fløjene til Sø eller Mose, huskes, at Fjendens Vaaben maaske rækker over den. Forsvareren søger Klarhed over Fjendens sandsynlige Fremrykning og Skydestillinger, planlægger Ilden*) maalet til iøjnefaldende Punkter eller Linier i Forlandet, udlægger Afstandsmærker og styrker sin Stilling, om Tid haves²⁶), ved at rydde til frit Skud, lave Hindringer, Reder og Øer og Skytte- og Færdselsgrave med Tværvolde, Opholdsrum og Kommandostationer²⁷). Dybe Grave med ringe Lysning giver bedst Dækning, men skrider ogsaa lettest sammen over Forsvarerne i Granatild. Færdselsgange og Kampstillinger knyttes ikke sammen. Saalænge man ikke har underjordiske Gange, naas Kampstillingerne altsaa kun om Natten og over Jorden; Stier maa dog ikke trædes, da de røber Fjendens Flyvere Kampstillingerne.

Maskingeværreder lægges til Spærreild dels langs, dels paa tværs af Kamplinien, det sidste forat Fjenden ikke skal oprulle den. Disse Mask.gev. deltager ikke i Fjærnkamp, men lurar, indtil Fjenden er nær. Andre Mask.gev. skal fra Stillinger bag Kamplinien hilse Fjenden i lang Frastand. Baade Mask.- og Rek.geværer, der ikke skyder lige udefter, maa sikres udad, da Nødværge ellers frister Skytten til at glemme Hovedskudretningen. Rek.gev., som skyder ligefrem, værnes tilsvarende af Gruppens Bajonet- og Granatmænd**). Reder, Vaadeskud kunde ramme bagfra, maa have Rygværn.

Patrouiller (enkelte Grupper) skyder frem for at holde Spejdere borte, melde større Styrker og bringe dem i Uorden ved Ildoverfald. Ud-kig holdes fra Træer og Bygninger. Selve Forsvarsstyrken skjules og kaldes først til Ildlinien, naar Fjenden nærmer sig Frastande, der skal skydes paa.

Da Forsvarerne gennemgaaende kender Frastanden bedre end Angriberen og har mer Ammunition ved Haanden, gør de bedst i at standse ham, før han naar ind paa korte Frastande, hvor de flade Kuglebaner bøder paa uheldigt Visérvalg. Ilden aabnes tit paa over 1200 m og stiger i Voldsomhed eftersom Angriberen nærmer sig; den rettes især mod de Dele af Fjendens forreste Linie, som vinder raskest frem, Maskingeværer og Klumper. Artilleriild gør Forsvarerne bedst i at dukke sig for, saalænge Fjendens Fodfolk endnu ikke er paa Nærskud, — med lidt Øvelse kan man høre, naar Skuddene kommer. Reder o. l., Fjenden synes indskudt imod, kan — paa Delingsførerens eller højere Befaling — rømmes, idet Forsvarerne søger et nyt Smuthul fremad. Ingen viger uden Befaling: selv omgaaede Smaaflokke, som holder ud, kan siden hjælpe til at kaste Fjenden.

*) Kompagniehefterne indenfor deres Omraade. Bataillonschefen svarer for Samvirke mellem Kompagnierne indbyrdes og med Maskingeværer, Minekastere o. l., Bataillonen holder til sin Haand.

**) Minekastere og Regimentsstykker se S. 32 f.

I Nærkamp er Tilbagegang ved højlys Dag den visse Undergang. Derimod gør et rask Bajonetangreb i sidste Øjeblik stundum Underværker, og Styrker, som skal tilbage, maa hellere sætte alt ind paa et Modangreb, grave sig ned, hvor det standses, og gaa tilbage ved Mørkets Frembrud. Modangrebet, der efter Evne støttes med Artilleri- og Minekasterild, føres af Reserveerne, men selve Kamplinien maa med, hvor medtagen den end er, — heldigvis livner Angrebet de sjunkne Livsaander. Er der endnu Sammenhold, viger Afdelingerne skiftevis, idet de, der er Fjenden nærmest, værner de andre, til de kommer i Stilling, og siden værnes af deres Ild.

Bryder Fjenden igennem, maa han hindres i at brede sig til Siderne og Minekasterne m. m. gøre ham Helvede hedt i det vundne.

Saasnart Fjenden er kastet eller, under uafbrudt Kamp, om Natten, ordnes Kp.erne (Batl.erne) og Hjelpevaabnene atter i Bredden og Dybden og optager Forbindelse til alle Sider; Ammunition, Vand og Levnedsmidler hidføres, saarede fjærnes og Stillingen udbedres.

Overfor Rytteri maa Fodfolk ikke tabe Hovedet, men koldblodigt spare Krudtet, til Fjenden er saa nær, at intet Skud fejler (højst 500 m). I gamle Dage dannedes Karré. Nu bliver Fodfolket i den Opstilling, det har, saafremt den tillader Skydning og Patroner haves²⁸). I Nødsfald kaster man sig fladt paa Jorden og lader Rytterne jage hen over sig, — det er ikke saa farligt, som det ser ud til. Da Rytteriet maaske kun skal standse Fodfolket en Stund, maa Afdelinger, der ikke selv trues, slet ikke ænse det; ellers naaede Fjenden jo sin Hensigt. Heller ikke Flyvere skal Skytterne ænse. Lavtgaaende tager alle Mask.- og Rek.-geværer, der ikke er optagne af Nærkamp, sig af — Enkeltmandsild nytter ikke, — højtgaende er Artillerimaal.

Fodfold, der overfaldes af Maskinild, gør bedst i at trykke sig eller ile frem til nærmeste Skjul. Siden søger Føreren at finde Geværerne, driver Grupper eller en tynd Skyttelinie imod dem forfra, Smaastykker udenom og paakalder Hjelpevaabnernes og Artilleriets Hjælp.

Kampvogne standses af Regimentsstykkerne, hurtigskydende Geværer med Panserskarp og Minekasterne. Selv uden deres Hjælp eller Miner og kunstige Hindringer er det muligt at standse Vogne ved at skyde ind gennem Skydeskaarene eller nedmeje Skytterne, som følger dem.

Mens enhver kan sige sig selv, hvorledes Forsvareren skal bære sig ad, er gode Raad dyre for Angriberen, der udækket skal en dækket Modstander til Livs; man kan ikke skyde Fjenden ud af en Stilling, han vil værgе til sidste Mand. Saalænge det kun drejer sig om at tilbagelægge et Hundrede eller to Meter i voldsom Ild og man ikke har kunstige Hindringer for sig, er Vanskelighederne ikke altid overvældende²⁹), men Sagen synes haabløs overfor en nogenlunde jævnbyrdig Modstander, hvis Forland kilometervidt ikke byder andet Ly end Plovfurer og Smaagrøfter, — og den Slags Stillinger ynder Forsvareren.

Allerede efter Krigen 1870 sagde de tyske Generaler Bronsart v. Schellendorf og Schlichting med rene Ord, at Fremrykning er umulig under slige Kaar. Bronsart brugte Vendingen: »At gaa paa over

aaben Slette i Utide bliver en første Klasses Begravelse³⁰). Schlichting sagde »Helt aabne Sletter kan hverken Skyttelinier eller Støttetroppe, af hvad Form og Størrelse tænkes kan, overskride i Fjendens Fodfolksild. For at komme frem maa man kue Fjendens Ild eller gøre den virkningsløs, og det naas udelukkende ad Genveje, og ved de højere Føreres Snille, aldrig ved Formationer eller Bevægelser (»springvis Fremrykning«)³¹).«

Saa trøstesløst kan Reglementer ikke tale uden at tage Modet fra Folk, og det hænder jo, at et Angreb skal føres, hvor haabløst det end synes. Før Verdenskrigen sagde de derfor kun, hvorledes man i Almindelighed skulde gaa frem, og bød de højere Førere lette Angrebet ved at søge dækkede Fremrykningslinier, true Fjenden fra flere Kanter, tage Artilleri til Hjælp eller lade Afdelingerne snige sig frem om Natten og grave sig ned i Nærheden af Fjendens Stilling, dersom Angrebet ikke kunde gennemføres i Mørke. Deres Grundtanke var, at Folk ikke kunde tvinges frem imod Fjendens Ild paa en een Gang for alle vedtagen Maade; Førerne maatte have frie Hænder. En Bataillonschef maatte ikke paabyde Kompagniechefne, en Regimentschef ikke Bataillonscheferne osv. at bruge den og den Fremgangsmaade og de og de Formationer, — han meddelte dem Batalionens (Regimentets) Opgave, gav hver Underfører sit Hverv i Overensstemmelse dermed og lod dem følge deres eget Hoved. Selvom der skulde holde sammen til en Retningsafdeling, kom Udviklingen og Fremrykningen til at afhænge af Underførernes Skøn, og Angrebsstyrken holdtes hovedsagelig sammen af sit fælles Maal forude³²).

Faren for, at Angrebet endte i haabløst Virvar, hvis Underførerne ikke gjorde, som de højere Førere ønskede, bragte bl. a. Scherff og Hoenig til at gøre Indsigelse imod Underførernes Selvråde, som de regnede for en Uting, et Onde, man ikke uden videre skulde finde sig i, og kræve Enhed og Samtidighed i Angrebet sikret ved haandfast Føring³⁴).

Scherff, der fremsatte Kravene skarpest, paaviste ud fra Tyskernes Kampe i August 1870, at det hverken hjælper at lade større Styrker snige sig tæt paa Fjenden gennem Svej og Lavninger, hvis Udgang kan holdes under voldsom Ild, eller straks at udvikle alt i een Linie, — og vilde have fastslaaet:

Den Fører, som skal lede et Angreb ligefrem, skal selv fastsætte Træfningernes (Linierne) Tal og Styrke, Skyttelinierne Bredde og Træfningernes (Linierne) indbyrdes Afstand, idet han gaar ud fra, at Angrebsstyrken fra første Færd maa have samme Bredde som Forsvareren, og at første Linie maa have friske Kræfter tilført for ikke at gaa i Staa, før den naar Hovedskydestillingen nogle 100 m fra Forsvarerens Ildlinie. Skulde Bredde- og Dybdehensyn komme i Strid, maa Dybdehensynet vige, da det er farligst at blive omfattet.

Saa snart Angrebsstyrken er udviklet, stævner Skyttelinien mod Hovedskydestillingen, fulgt af de andre, efterhaanden som de faar Afstand. Fra nu af skal Linierne (Træfningerne) holde Retning

— ellers udarter Angrebet til en Række usammenhængende, unyttige Fremstød — og gælder kun een Lov for høje og lave. Den lyder: Lige ud, til Du styrter! — og udelukker Selvraade i Reglementets Aand.

Hverken den samlede Styrke eller Dele maa vige ud fra den lige Vej til Maalet for at søge Dækning eller blive saalænge i Dækning, at Træfningerne brydes og Angrebet gaar i Staa. Naar uafbrudt Fremrykning bliver umulig, gaar Kompagnierne skiftevis frem i større eller mindre Spring. Hvis Skyttelinien lider store Tab eller gaar i Staa, hjælper næste Linie den af egen Drift og river den videre.

Scherff paastod ikke, at hans »Normalangreb«, der udelukkende gjaldt det afgørende Angreb, blev mindre blodigt, men kun, at det gjorde Sejren sandsynligere. Han indrømmede, at det kunde strande i Virvar, lige saa vel som reglementarisk Frihed kunde føre til Sejr, men hævdede i samme Aandedræt, at det langtfra gør »Normalangreb« undværligt, — tværtimod! jo større Fare for Opløsning, des fastere Færd! — og at Kravet om at ofre sig hensynsløst bliver mere tvingende og deres Skam, som sakker agter ud, mere brændende, naar Reglementet taler klart og bydende, end naar det giver gode Raad.

Den mandsjurske Krig gjorde Bronsarts og Schlichtings Spaadomme til Skamme³⁵), og den haandfaste Maade, man efterhaanden saa sig tvungen til at angribe paa i Verdenskrigen, vidnede om, at Scherff og hans Meningsfæller ikke havde Uret. Kun maa Opstillingerne være løsere, end de tænkte sig, »ligeud« maa ikke tages bogstaveligt : aabne Strøg bør skys eller bruges mindre end dækkede, og Kravet om Sideretning maa frafalde i Nærkamp: enhver skal gaa videre eller væge sig, hvor han er, hvad enten Naboerne standses eller trænges tilbage.

De, der uden videre overfører Stillingskrigens Lærdomme paa Kamp i Marken, hvor Fjendens Stilling er lidet kendt eller helt ukendt, afviser al Tale om Sideretning. Andre tror, at Gruppekamp udsætter større Styrker for uhyggelige Overraskelser, hvis Fjenden ikke er, hvor man venter, og ikke altid giver Angrebet tilstrækkelig Fasthed og Fart.

Man hylde den ene eller den anden Opfattelse; større Angreb lige frem gaar i Hovedsagen saaledes:

I klart Dagslys og aabent Land standses Fodfolkskolonnerne, selvom Fjenden hverken ses eller høres, en Milsvej fra hans sandsynlige Artilleristillinger. Allerede længere ude kan de gøre vel i at omgaa Korsveje og andre Steder, Fjenden sandsynligvis tiltænker Ild- overfald, overskride Bakkerygge rask i stor Bredde og ikke lade alle Afdelinger bryde ud af Skjul paa samme Sted. Styrken opmarcherer dog ikke altid, men udfolder sig i flere Kolonner, skyder Smaastykker frem og til Siderne for at sikre sig (ogsaa imod Flyvere) og optager Forbindelse med Omværende, især Artilleriet, som skal støtte Angrebet. Samtidig granskes Fjendens Stilling og Forland ivrigt.

Saa snart man er klar over sit foreløbige Maal, har forsvarelig Forbindelse med Artilleriet (siden opnaas det næppe) og Midler til at overvinde foreliggende Hindringer, — at gaa frem uden er skæbnesvangert, — og har givet hvert større Led sin Angrebsstribe og faaet Arbejder, Fremrykningen kræver³⁷⁾, fra Haanden*), udvikles Angrebsstyrken foreløbig og rykker, stadig sikret, springvis fra Skjul til Skjul, hvert større Led indenfor sin Stribe, til den paatænkte Udgangstilling for Angrebet. Kompagnierne trækkes gerne ud fra hinanden for at udnytte Skjul og Dækning. De skal hverken holde Mellemrum eller Afstande nøje, men kun skjult og rask frem, uden at Bataillonerne falder fra hinanden eller kommer ind i en gal Retning; ogsaa gassede Strøg bør undgaaes. Kompagnierne gaar, som Chefen skønner bedst. Over ildhærgede Strøg sniger de sig i Smaasværme, tynde Kæder eller Gaa-segang, idet Kompagnichefen fra, hvor Kompagniet ligger i Øjeblikket, viser, hvor det skal samles næste Gang, og t. E. lader Gruppeførere krybe frem til Stedet. Naar de giver Tegn, sendes andre efter, indtil Kompagniet atter ligger samlet. Tilsvarende trækker Kompagniet, naar Tid er, Delingerne, Delingerne atter Grupperne ud fra hinanden, idet Mellemrum og Afstande maa være saaledes, at samme Granatkardæskneg ikke slaar 2 Led paa én Gang. Leddenes Sammenhæng vares ved korte Stands, hvor de finder Skjul og nødvendige Befalinger til næste Spring gives. (Kompagnier faar sjældnere en Angrebsstribe end et Maal at gaa efter og maa selv vælge et passende Maal, naar Maal kun opgives Retningskompagniet o: det, de andre skal rette sig efter). Det tager Tid at »sive« frem, men giver man ikke Tid, maa man bøde med Blod og standses sandsynligvis paa Halvvejen. I virksom fjendtlig Ild maa ridende Førere staa af Hesten og gaa.

Værner Bakker, Skov, Mørke o. l. imod Artilleriild og Flyveres Øjne, gaar man straks nærmere, ofte efter Kompas, for at give Fjenden kortere Frist fra det Øjeblik, han vejrer Faren. I Taage huske man, at Taagen pludselig kan lette!

Allerede ved første Udvikling lægges Eftertryk paa Fjendens svage Steder, idet flest Kræfter sættes ind, hvor der er mest Haab om at bryde igennem**). Yderligere Eftertryk lægges ved, at Artilleriilden samles imod Stederne. For at lette Overblik og Samvirke og korte senere Befalinger befaler man om muligt t. E. tillige:

— Hvilke Led der særlig skal have Artillerihjælp (som oftest = raade over det og det Artilleri i Stilling dér og dér, Stade dér og dér, Hovedlinie imod, Forbindelsesbefalingsmand med Telefon dér og dér),

— naar, hvor og hvorledes Artilleriild lægges; hvor hurtigt Spærreilden skrider frem o. l.,

— Flyverhjælp med Oplysning om Flyvernes Kendemærker og (Signal)forbindelse,

*) Da Kampen kan trække ud, se man ogsaa til at have Vand og Levnedsmidler!

**) Jfr. S. 19, 6. St.

— hvorledes Maskingeværkommandoerne, Minekasterne og Regimentsstykkerne fordeles, og

— Ammunitionstjenesten (jfr. S. 18. — Reg.- (Batts-)cheferne fastsætter, hvor Patronkarrerne (Folkene, der slæber Ammunitionen, hvis Fremkørsel er umulig) siden skal danne Udleveringssteder (Oplag). Kompagnierne faar Vink herom strax eller under Kampen og udtager Folk til at hente, — uden udtrykkelig Befaling forlader ingen Kampen. Ammunition sikres særlig Maskingeværkompagnierne, idet b a a d e Batl.- (Reg.-)cheferne og Maskingeværkompagniets Fører tager sig heraf).

Naar en Afdeling*) omsider er langt nok eller senest lige før den kan komme i sigtet Geværild, — venter man til Fjenden ses, sprænger Ilden den³⁹), — lader Føreren standse skjult, kalder sine Underførere til sig og giver endelig Befaling⁴⁰):

— Oplysning om Fjenden og Venner (Naboer),

— egen Opgave eller Vilje (hvor Eftertryk — hvor langt Angrebet skal føres ind i Fjendens Stilling),

— de enkelte Leds Hverv (Maal — Kampstriben — Stands for at retlede Udviklingen, give Artilleriet og Hjælpevaabnene Tid o. l.),

— hvilket Led, der skal holdes sammen til**), eller hvilken Linie Midten eller en Fløj skal følge; Artilleri- og Flyverhjælp; Kampvognes, Maskingeværers, Minekasteres og Regimentsstykkers Fordeling,

— Opklaring og Sikring, Forbindelse (ogsaa med Flyvere) og Signaltjeneste,

— særlige Hjælpemidler, (Hoved-)forbindingssted***), Ammunitions-tjeneste,

— naar Angrebet skal begynde, og

— hvor han selv er.

Den gaar videre til Kompagnicheferne, der bl. a. faar at vide (helst paavist):

Maalet, de skal løs paa (Bataillonens Stribe og Plads indenfor Angrebsstyrken; hvad Træfning (Linie) Kompagniet skal i; Retningskompagni, Mellemrum og Afstande; Artillerihjælp; hvilke Maskingeværere, Minekasteres og Regimentsstykker de raader over; Hensyn at tage til Hindringer; Standsningslinier og — Bataillonschefens Plads⁴¹).

Maalet kan være fjendtlige Tropper, men bliver snarest en Bakke, et Træ eller Hus i Retning af Fjenden, hvis Stilling maaske endnu kun kendes løselig, skønt Kuglerne svirrer En om Ørerne, eller kun en Kompasretning.

En Deling overspænder 100—150 m i Bredden.

Et Kompagni overspænder 300—400 m i Bredden, højst 1 km i Dybden.

*) Nedenfor gaas ud fra: et Regiment.

**) Indenfor Delinger (Kompagnier, Batailloner) kalder vi det Retningsgruppe (-deling, -kompagni).

***)) Lægerne, Musikkorpset og Baareholdene m. fl. samles under Afdelingslægen, der inddeler dem til Tjeneste, tager sig af Lægevognene og sørger for, at de, som skal følge Afdelingerne i Ilden, faar Forbindsager med.

En Bataillon overspænder 400—1200 m i Bredden, højst 3 km i Dybden. Et Regiment overspænder 1200 m i Bredden.

(Over 50 m mellem 2 Rekylgeværer gør Samvirke (Krydsild forom Grupperne) vanskeligt; synderlig mindre end 50 m overfylder. Over 400 m Bredde umuliggør Kompagniets Ledelse, under 300 m overfylder eller bringer for faa Rekylgeværer forrest. For stor Dybde bringer Dele af Kompagniet ud af Kompagnichefens Haand). (Se Tegningen S. 29).

Bataillonerne sætter 1—3 Kompagnier i første Træfning, 3—1 i Reserve (anden eller anden og tredie Træfning osv.). Regimenter og Divisioner (Brigader) udvikler sig i 2—3 Træfninger, sjældnere i 1. Reserverne følger enten lige bag eller »overfløjende«, o: bag ud til Siden for at sikre Fløjene⁴²).

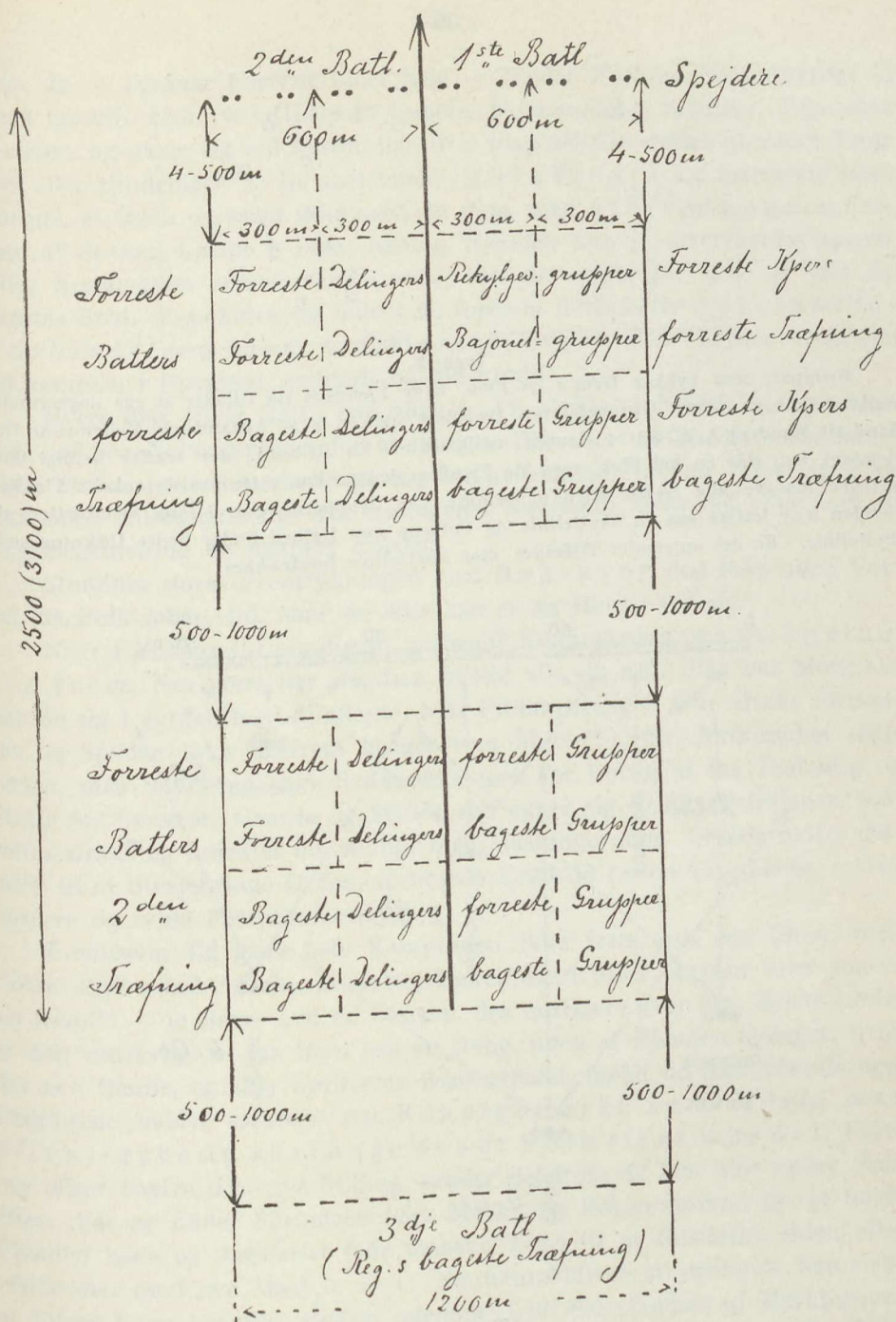
Hvis alle Batler (Reg.er) sættes Side om Side, bliver Reserven ikke en samlet Batl. (Reg.), hvilket heller ikke er formaalstjenligt, hvor den hverken har Rum eller Udsigt til at optræde samlet. En vigtig Opgave for (Dele af) Reserven er at vogte Hullerne, som ofte opstaar i de forreste Afdelingers Skel.

Kompagnicheferne gransker nu deres Omraade, mærker sig, hvor Kompagniet kan faa Stilling eller Dækning, Kompasretningen osv., og befaler: Kpets Maal — Delingernes Plads indenfor Kpet — Retningsdeling, Mellemrum og Afstande — Linien, der foreløbig skal naas — Maskingeværer, Minekastere o. l. — Fægtningspatrouiller (skal helst 400—500 m forud eller til nærmeste Højlinie, hvis den er nærmere), særlige Hjælpemidler og Forbindelse m. m.. — Efter at der er sørget for, at hver Mand har, hvad han skal, og kender Kompagniets Opgave og Kp.-chefens Plads, Maskingeværer, Minekastere og Reg.stykker kan hjælpe (følge med) og Forbindelse haves med Artilleriet eller Spærreilden, man skal følge, skrider frem, bryder Kompagnierne, som skal i første Træfning, op, idet deres forreste Delinger fremsender Grupper (Skytter). De Smaakolonner, Grupperne danner, (Skytterne) skal holde nogenlunde Retning, saalænge de endnu ikke er i stærk Ild, og lade være at klumpe sammen; Retningsdelingen (-gruppen) gaar mod sit opgivne Maal, de andre vælger Maal, som gør Marcheretningen jævnløbende med Retn.delingens (-gruppens). Førerne fastholder Angrebsretningen, hvilket især kræver Aarvaagenhed, naar Bakker eller Hegn ligger skraat eller man har skudt skraat; de sørger tillige for, at ingen trykker sig eller kniber ud, og for, at Hjælpevaabnene vinder med og griber ind, — det er for sent at tænke herpaa i det Øjeblik man ønsker Ild.

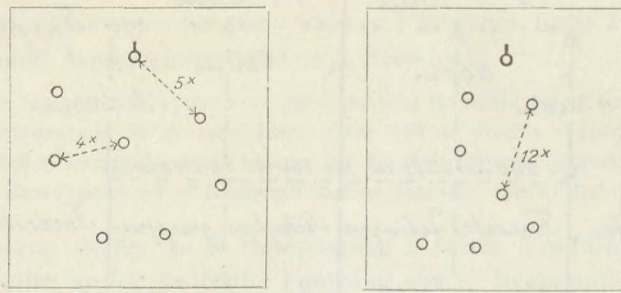
Hjælpevaabnene følger springvis. Deres Fører ledsager vedkommende Chef, indtil de skal bruges, vælger og sikrer da Stillingen og leder deres Ild, hvis de ikke maa skyde paa egen Haand.

De andre Kompagniers (Batailloners) Førere fortsætter Rekognosceringen og holder Øje med Kampen, indtil forreste Træfning har passende Forspring. Siden følger de sluttet eller spredt, som de finder bedst,

*) Delingsførere og Kompagnichefer udtager t. E. 3—4 Meldemænd, Bataillonschefen har 4 og faar 2 fra hvert Kompagni, ofte tillige en Befalingsmand fra Artilleriet.

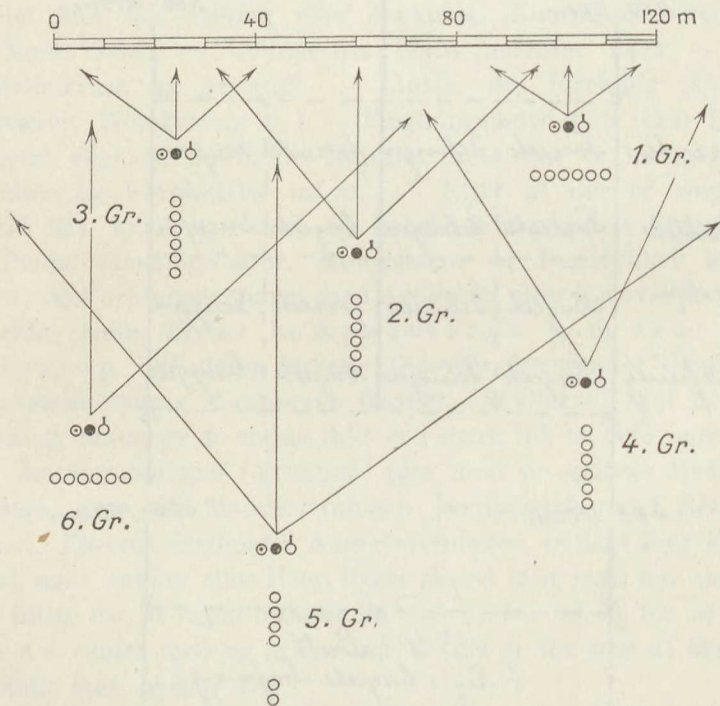

Tegn. 1.
Tegningen viser et udviklet Regiment med 2 Batl'er i forreste, 1 i bageste Træfning og endnu saa langt fra Fjenden, at Spejderne har fuld Afstand. Midstregen er Linier (Skellet), de forreste Batl'er holder sammen til. De stiplede vandrette Linier kan være Skyttelinier, men forestiller lige saa vel Gruppeliniers forreste (bageste) Rand eller vedkommende Leds glidende Grænseskel. Tegningen forudsætter, at hverken Egnen eller Fjenden har hindret Leddene i at holde sig paa Højde med hinanden, hvilket er ønskeligt, forat de forreste ikke skal faa Krydsild, og en ligefrem Følge af, at hver Træfnings (Linies) Dele bryder samtidig ud fra Angrebets Udgangsstilling (Reg.s sidste Skjul).

Tegn. 2.

Grupper, som rykker frem i løs Flok, hvor Fjendens Ild tillader at gaa nogenlunde samlet. Folkene følger Gruppeføreren tvangløst med r. 5 $\times$ Afstand og Mellemrum fra Mand til Mand og t. E. 50 $\times$ Gruppe-mellemrum. En Gr.kard., der træffer heldigt (for Fjenden), kan slaa en hel Flok, men da Fjenden sjælden kan rette paa de enkelte Flokke, springer maaske alle Skarp uden at ramme. At Grupperne gaar i Flok forudsætter, at Fjenden her lettere saa en Skyttelinie og Folkene som Helhed finder bedre Dækning end Skyttelinie. Er det omvendte Tilfældet, maa Skyttelinie foretrækkes.

Tegn. 3.

Grupper, som ligger i Skyttekamp over 300 m fra Fjenden. Kun Rekylgeværskytten, hans Hjelper og Gruppeføreren byder Fjenden Maal; de andre trykker sig i Dækning, sine Steder bag hinanden, sine Steder Side om Side. Pilene viser, hvorledes Rekylgeværerne krydser Ilden. Tegningen forudsætter, at man er Fjenden for nær til at tænke paa Sideretning. — Hvis Grupperne rykkede frem som vist, maatte Fjenden være længere borte og Skytterne, hver indenfor sin Gruppe, have større Afstand og Mellemrum end paa Tegningen. Skyttelinie tillod, om det skulde være, alle Skytter at skyde. Sete fra Siden viste Enkeltkolonnerne sig som Linier og maatte vogte sig for Maskinild fra Siden.

idet de — ligesom Førerne i det hele — holder Forbindelse indbyrdes og med forreste Linie ved Hjælp af Løbere, Mellemmænd, Signaler, Tegn eller Telefon, og sikrer sig ved Patrouiller, hvis Fløjene ikke støttes til andre Tropper eller Hindringer⁴⁴). De skal holde sig saa langt bag nærmeste Linie forude, at Ilden derimod ikke svier til dem, men aldrig længere fra, end at de kan hjælpe i Tide. Steder, Fjenden kan se, overskrides spredt, eller Kompagnier styrter samlet over, idet de sørger for ikke at vise sig samme Sted. Reg.chefen og (eller) de forreste Batlschefer opretholder Forbindelsen med Artilleriet; svigter den, bryder Angrebet let sammen i Fjendens Artilleri- og Maskinild.

Hvert Reg. (hver Batl.) bør blive i sin Stribe. I Nødsfald søger Dele dog ind paa Naboomraadet for at undgaa Tab eller omfatte Modstandere i egen Stribe, men maa da vogte sig for at hemme Naboen. Dele af Kper kan uden videre gøre lige saa undtagen i Nærkamp, hvor det vilde føre til Sammenstuvning og haabløs Uorden.

Stundum sløres Fremrykningen med Røgskyer, dog ikke uden Varsel, da Folk løber vild, naar de ikke kan se en Haand for sig.

Naar Fjendens Ild umuliggør uafbrudt Fremrykning, gaas springvis frem. Saa saare der standses, kaster alle sig ned. Paa bar Mark slider de sig i Jorden med Spaderne, hvis Fremrykningen ikke straks fortsættes og Spaden ikke ligefrem bruges som Skjold⁴⁶). Er Jordbunden sten- haard, maa Skytterne have Sandsække med for hurtig at faa Dækning og Støtte for Geværet. Gaarde og Steder, der egner sig til Skydestillinger, indrettes straks og besættes om muligt med Maskingeværer. Stands nyttes desuden til at tilvejebringe Orden, forberede Krydsild forom Grupperne, rekognoscere og fylde Patrontaskerne⁴⁷).

I voldsom Ild gaar hele Kamplinien ikke frem paa een Gang; men større eller mindre Dele, ja endog Enkeltmand løber, kryber eller maver sig frem⁴⁸) — jo større Led ad Gangen, des hurtigere gaar det. Brede Linier er dog vanskelige at faa frem paa én Gang, uden at Fjenden opdager, hvad der er i Gærde, og sker Springene ikke uventet, mejes de fremløbende ned. Grupperne holder sammen om Rekylgeværet, som aldrig maa blive liggende, saalænge der er Folk til at tage det; Føreren udser bagfra dets nye Stilling, sender det frem og faar sine andre Folk efter. Før og under Springene fejer Mask.- og Rek.geværerne for at holde Fjenden nede og Artilleriet faar maaske Tegn til at forstærke Ilden eller vende den mod nye Maal o. s. v.. Nærkamp bliver et skiftende Samvirke af Ild og Fremstød eller Griben udenom: Led, der standses af Maskingevæ- rer e. l., de ikke kan faa Ram paa, maa søge Hjælp af Minekastere eller Reg.- stykker (Artilleriet er for fjærnt til at ødelægge Smaamaal hurtigt) eller bie, indtil heldigere Naboe skaffer dem Luft, og hjælper til Gengæld dem med kraftig Ild.

Da Angriberen hverken kender Frastandene nøje eller har Udsigt til at faa fler Patroner, hvis han skyder op, staar han sig ved at spare sit Krudt til Nærkamp og ikke løsne et Skud, før det er umuligt at komme videre

uden at gøre Fjenden mindre sikker paa Haanden eller faa ham til at dukke sig, og selv da overlades Ildkampen Maskin- og siden tillige Rekylgeværerne, hvis de andre Skytter kan finde Dækning. Hvor Ilden end aabnes, maa Kamplinien ikke klæbe ved Stedet, men se at komme videre: enhver unødvendig eller unødvendig lang Standsning er det samme som unyttige Tab.

Reserverne fylder efterhaanden Hullerne i Kamplinien og forlænger den, t. E. hvis Fjenden ligger skraatover Angrebsretningen, eller griber udenom Reder og Øer, forreste Linie er løben fast overfor. De »renser« tillige, hvad den lod ligge og hjælper ikke sjælden ved at skyde hen over den, gennem Gruppernes Mellemrum eller udenom Fløjene. I Nødsfald afløser Reservekper (-batler) udslidte Kper (Batler) — i k k e mindre Led, — idet de gaar frem over dem, der da samles og bringes paa Fode for at tjene som Reserve. Afløsning kan kun foregaa i en Linie, som byder nogen Dækning.

Føringen bliver vanskeligere og vanskeligere, da Førerne hverken kan gaa forved eller staa op og overse Folkene, og Larmen overdøver deres Stemme; mange bliver ogsaa ukampdygtige. Enhver maa dog se at holde sine sammen og tage Befalingen over de nærmeste Folk, hvis Leddene blandes⁴⁹). Gruppeførerne er Skær i Brændingen, Delings- og Kompagniførerne fastslaar og fastholder Angrebsretningen. Tilsidst glipper al Ledelse sandsynligvis, og Skytterne klumper sine Steder sammen til S k y t t e s v æ r m e, medens der andetsteds er lyst imellem dem. Kampen trækker i Langdrag; det tager Timer, maaske Dage at naa Maalet. Hovedsagen er, at Fremdriften ikke tabes, og at hver enkelt Skytte sigter skarpt og handler koldblodigt paa egen Haand, naar Føringen svigter. Mislykkes et Fremstød, oppebier man et bedre Øjeblik, hvor man er eller i nærmeste Dækning. G o d e S o l d a t e r v i g e r a l d r i g u d e n B e f a l i n g ⁵⁰). Falder Mørket paa, lader Førerne hvile skiftevis, medens Mask.- og Rekylgeværer ligger rede til øjeblikkelig Krydsild for om de hvilende og Lytteposter og Patrouiller følger Fjendens Færd

Hyggeligt bliver det ikke at ligge time- eller dagevis med Døden over Hovedet — maaske tilmed i brændende Sol eller knagende Frost og uden at faa vaadt eller tørt — og lure paa, at Fjenden falder sammen; men frem kan man ikke komme, og de, der gaar tilbage, er dødsens; de fejgeste Krystere bliver Skarpskytter i samme Øjeblik, Angriberne vender Ryg. Den eneste Trøst er, at Fjenden ogsaa bliver tung i Hovedet og øm i Lemmerne, og Faren og Tabene vækker et indædt Raseri og en brændende Attraa efter at komme ham til Livs.

Naar Skytterne omsider er inde paa 2—300 m, maa enhver, der kan røre en Haand, til Ildlinien og overvælde Fjenden med Hurtigild. Hindringer, som endnu skiller Modstanderne, ryddes, og Artilleriet faar Vink eller Befaling til at lægge Ilden frem for ikke at ramme Venner. Saa lyner Bajonetterne langs Linien! Medens Maskingeværer fra Stillinger bagude standser fjendtlige Flyvere, som griber ind*), og hjælper Rekylgeværerne og Gra-

*) Egne Flyvere kan ikke uden Fare slaa ned efter dem, og Artilleriet kan heller ikke standse dem uden at ramme Venner.

natmændene med at kvæle alt, hvad der endnu giver Livstegn fra sig paa Jorden, styrter Skytterne her og dér — sammenhængende Linier kunde et endnu kampdygtigt fjendtligt Maskingevær meje ned i et Nu — frem for at afgøre Kampen Mand mod Mand; bagude røres Trommer og skingrer Hornene; alle, der kan, iler til for at være med, og i næste Øjeblik skyller Bølgen ind over Forsvarsstillingen. — Hvem gav Tegnet? Var det Førerne bagude, som saa, det var Tid, og rev Skyttelinien frem med deres sidste Reserver, eller gik Skytterne paa af sig selv, da Fjendens Ild blev vild eller døde hen og Mand efter Mand sneg sig fra Ildlinien? Ingen ved det. Først Sagnet melder, hvorledes det gik til, og nævner Heltenes Navne.

Der herskede i sin Tid Tvivl, om det kommer til Bajonetkamp eller ej, men den russisk-japanesiske Krig bortvejrede Tvivlen. Selv om Modstanderne har Patroner nok, gør Bajonetten Udslaget; i Nærkamp er den endnu, som Suvarov sagde, en hel Karl, Kuglen en Taabe; kun Haandgranater og Knive kan maale sig med den. Haandmænget varer kun Minutter. Saa stor er Rædslen for at faa en Fod koldt Staal i Livet.

Lykkes Indbruddet kun enkelte Steder, hjælper de, der naaede Maalet, og deres Reserver andre ved at falde deres Modstandere i Side og Ryg. Ligesaa, naar man ikke kan storme, men langsomt maa filte sig ind i Fjendens Stilling.

Flyer Modstanderen i sidste Øjeblik, følges han i Hælene for at værne Forfølgerne mod Ild. Ellers er det uklogt at forfølge over Hals og Hoved, selv om man havde Kræfter dertil, men de sønderskudte Flokke af alle mulige Kompagnier imellem hinanden, der rydder Fjendens Ildlinie, har ikke engang Vejr til at juble over Sejren. Øre af Skud og Skrig, dødtrætte, kun Skygger af sig selv — saaledes ser Sejrherrerne ud i første Øjeblik⁵⁰), og Fjenden véd det. Maaske har han Reserver ved Haanden, maaske er de kun Minutter borte, for at fravriste os det vundne. Saa hellere holde, hvad vi har! Er det endnu lyst, maa vi dog frem til Stillingens modsatte Udkant eller i alt Fald til frit Skud. Der bider vi os fast og faar Maskin- og Rek.geværer i Stilling for at meje de slagne og tililende Styrker ned*). Befalingsmændene ordner Skytterne saa godt, de kan, danner nye Grupper, leddeler Styrken i Dybden — Fjendens Artilleri overdænger snart det tagne Afsnit — og faar Forbindelse bagud og til Siderne (det er ikke tilstrækkeligt at forvisse sig om, at Naboen har en Mand ved Skellet). Fanger afvæbnes, Stillingen styrkes, og Patrouiller skydes frem i de farlige Retninger. Saa et Vink til eget Artilleri om Spærreild og et Nødraab tilbage efter Ammunition og Hjælp til at forfølge Sejren!

Til Angreb fra flere Sider bør Styrkerne udvikles saaledes, at hver for sig kan gaa lige paa uden at tørne mod Naboen's Fløj. Gabet imellem dem lukkes ved en Reserve i Nærheden, helst tillige med Artilleri. Kun i Nødsfald foretages Omfatning saaledes, at nye Styrker svinger ind bagom de kæmpende, indtil man griber udenom Fjendens Stilling.

*) De skal altsaa have godt Skud imod sandsynlige Udgangstillinger for fjendtlige Modangreb og paa Maskingeværer, som endnu er i Virksomhed eller kommer op.

Byer og Skove bliver Brændpunkter i Fodfolkskampen. Forsvareren klamrer sig til dem for at faa Skjul og Dækning, og Angriberen drages uvilkaarligt af Ilden og tager Tyren ved Hornene, skønt han gjorde bedre i at gaa uden om og afskære Besætningen eller kvæle den med Giftgas*), da Kamp i By og Skov opløser Afdelingerne, saa at de ikke kommer videre.

I Byer er det klogest at gaa frem inde i Husene, idet man slaar Vægge og Skillerum ned, — ude hagler Kuglerne fra alle Sider. Nødes man til at angribe en Bygning udefra, søger man — ligesom ved Angreb paa Byer — imod Hjørner og Smalsider, hvor der ofte findes døde Vinkler. Hvis man ikke kan faa Bugt med Fjenden paa anden Maade, brænder man ham inde. Jo før man naar Byens modsatte Udkant, des bedre. De Bydele, som falder i Ens Hænder, ransages straks for skjulte Fjender, og Maskingeværer opstilles til at tage imod Side- og Rygangreb.

Større Skove er farlige at trænge ind i, ligesom Brynet er taget, — der kan ligge Baghold og ruge Giftgas. Man trække Vejret og se sig for! Styrken, der skal ind i Skoven, bør allerede udenfor gaa over i den Formation, den skal frem i. Lader det sig ikke gøre, iværksættes Fremrykningen først, naar alle Afdelingerne er retvendte og har Forbindelse. I uvejsomme Skove er det saa godt som umuligt at hjælpe sig uden Kompas; i andre tjener Veje og Udkanter til Vejledning⁵¹). — Artilleriet kan sjælden hjælpe; derimod gør Minekastere og Regimentsstykker tit udmærket Gavn.

Da sluttede Linier brydes og løber vild, sker Fremrykningen i Skytte-linie eller Side om Side i Smaakolonner, med samlede Styrker bag Fløjene og Patrouiller forude og til Siderne bl. a. ad alle Veje fremad og (i mindre Skove) langs Brynet. Blandt flere Fremrykningslinier, foretrækkes Bakke-aase for Dalstrøg, fordi man under Kamp bliver ilde stedt i Lavningerne.

En af Kolonnerne er Retningsafdeling. Der gaas langsomt frem med Bajonet paa og under stadig Føling med Naboerne. Ikke et Kny maa høres og ikke et Skud falde uden udtrykkelig Befaling⁵²). For at fastholde Marcheretningen og give alle Tid til at vinde med, standser man ved Tvær-veje og Lysninger. Lysninger og Tværdale vover man sig ikke over, før Patrouillerne har naaet den modsatte Rand eller Bakkeryg.

Støder man paa Fjender, tæller man dem ikke: En kort Hurtigskydning, et Hurra og paa med Bajonetten! De slagne maa ikke forfølges hidsigt; Forfølgerne falder let i Baghold.

I Skove, man kun vil igennem for at komme skjult frem, undgaas brede Veje og Lysninger, Fjendens Flyvere kan overse; Afdelingerne kan opløses i Skyttelinier eller Smaaflokke, men samles atter i Udkanten.

Gaar Angriberen udenom Skove eller Byer, maa han vogte sig for Side-ild fra Fremspring og Udkanter.

I den lille Krig hører natlige Overfald saa at sige til Dagens Orden. Ogsaa større Styrker tager ofte Natten til Hjælp for at undgaa Ild.

*) Jfr. S. 64 f.

Snart sniger de sig kun ind og sætter sig fast i virksom Geværskudvidde og angriber først ved Daggrø. Snart gaar de paa om Natten. Overfor en aarvaagen og kvik Modstander er begge Dele farligt, især i Maaneskin, da Artilleriet har ondt ved at hjælpe og at handle efter Omstændighederne er udelukket*). Medvind røber let Foretagendet, men værner mod Gasskyer.

Især Angriberen bør holde sin Styrke sammen; Ledelsen er vanskelig nok endda. Jo tykkere Mørke, des tættere Opstilling! Forsvareren maa ogsaa samle sine Kræfter mer end om Dagen, men staar sig ved at bruge Maskinvaaben flittigt i Stedet for at tætte Kampstillingen stærkt. Angriberen bruger helst blanke Vaaben og Haandgranater. Skydning i lang Frastand maa han i hvert Fald ikke indlade sig paa. Angreb fra flere Sider undgaas; man kommer let til at skyde paa Venner; derimod kan Skinangreb vildlede og sløve Fjenden. Forsvareren bør slaa sin Lid til blanke Vaaben, Haandgranater og Nærskydning uden at glemme, at man kan skyde længere, hvis Retningen er fastlagt ved Hjælp af Underlag e. lign. og man er vis paa, at det er Fjender, man har for sig. — For at skelne Ven fra Fjende bruger man t. E. lyse Armbind, Hornsignaler og Kendingsord (Løsen), Fjenden har ondt ved at udtale⁵³). Lyskastere og Raketter gør Gavn, naar de bruges saaledes, at de hverken oplyser Ens egne Linier eller viser Fjenden Vej.

(Om Kamp i tæt Taage gælder lignende, men Faren for, at Taagen letter, gør Sammentrængning farlig og kræver, at Fodfolket er rede til at sprede sig strax Himlen klarer op).

Uden Lytteposter og Patrouiller og Poster ved Veje og Gærder, Fjenden kan tage til Ledelinier, er Forsvareren blind som en Muldvarp. Ogsaa Bavner af Tjæretønder, Kvas og Halm, som tændes, naar større fjendtlige Styrker nærmer sig, gør ham seende; men de skal ligge for ved Ildlinien, bagved gør de mere Skade end Gavn⁵⁴). Om muligt skiftes Stilling efter Mørkets Frembrud, saa at Angriberen ikke faar Glæde af, hvad Kendskab han vandt om Dagen. Efter haard Kamp kan Afdelingerne dog ikke flyttes uden Fare for, at de knækker sammen. Udfald af stedkendte Smaastykker, som gaar glubsk paa, standser mangt et Angreb og gør Gravning udenfor Stillingen uhyggelig. Om muligt endnu virksommere er Maskinild fra skiftende Opstillinger (ikke de egentlige Kampstillinger). Selvom Angriberen løber Forposterne over Ende og bryder ind et Sted, er alt ingenlunde tabt: han famler i Blinde, naar han skal videre, og et Modangreb har mer end een Gang slaaet en sejrende Fjende med vanvittig Rædsel.

Angriberen gransker Fjendens Stilling ved Dagens Lys for at opdage Hindringer og finde Ledelinier og Maal, som kan ses i Mørke⁵⁵). Oplysningerne prøves og fuldstændiggøres lige før Angrebet, da Fjenden kan skifte Stilling og gøre andre Modtræk i sidste Øjeblik. Angriberen maa helst sikre sig en

*) Jfr. Side 67.

skjult og bred Udgangsstilling for Angrebet. Større Styrker kan i hvert Fald ikke udvikle sig og gaa paa fra Marchkolonne. Udgangsstillingen bør ligge nær ved Maalet.

Angrebsbefalingen gaar mer i Enkeltheder end almindelige Angrebsbefalinger og udgives i god Tid, men skal holdes yderst hemmelig⁵⁶). Vejvisere faar derfor ogsaa først i sidste Øjeblik at vide, hvad det drejer sig om.

Befalingen kan bl. a. sige:

- Naar og hvor Styrken skal samles,
- hvad Tid og hvorledes den skal fra Samlingsstedet (Urene stilles ens!),
- hvad Vej den skal, Marchens Længde og Kompasretning,
- hvorledes man skal holde Forbindelse,
- Adfærd overfor Modangreb, Ildoverfald og Lys,
- Stedet, det egentlige Angreb skal gaa ud fra; naar det skal naas, og hvorledes der opmarcheres,
- de enkelte Leds Angrebsmaal tilligemed Oplysning om Forlandet,
- Opstilling (Formation) under selve Angrebet,
- Reservers, Naboers og Artilleriets Færd; Lysmidlers o. lign.'s Brug,
- Tegn paa, at Fjendens Stilling er tagen*), og hvad der saa skal gøres,
- hvad Ammunition, Levnedsmidler og Redskaber enhver skal have med, Kendemærker osv. (Udrustningen maa ikke rasle),
- Kendetegn og Løsen,
- hvor Føreren er paa Samlingsstedet, undervejs og i Udgangsstillingen.

Underførerne faar, helst om Dagen, den paatænkte Udgangsstilling og Angrebets Maal og Retning paavist. Fremrykningslinierne og Stillinger, der skal besættes, men ikke er nemme at finde, mærkes tydeligt, — alt uden at Fjenden vares. Afdelingerne, der skal udføre Angrebet, maa hvile og have noget at leve af, — trætte og nødlidende Folk duer ikke til Nattekamp; de ser Syner⁵⁷).

Naar Mørket falder paa, ordner Angriberne sig tyst og stille paa Samlingsstedet (-stederne) og rykker til Udgangsstillingen, vejledte af stedkendte Befalingsmænd med Blændlygter og Kompas, eller Vejvisere, hvis Førerne ikke selv har taget Landkending. Stundum maa Stjernerne vise Vej. Sideveje, man skal forbi, spærres med Poster eller Bomme (Træer). Patrouiller sniger sig saa langt, de kan uden at opdages, og lægger sig ned for at sikre Fremrykningen, der ogsaa sikres til Siderne og bagud. Andre Patrouiller og Pionerer rydder Hindringer, Angrebsstyrken ikke selv kan overkomme.

I a a b e n t L a n d rykker Afdelingerne t. E. frem i Skyttelinie, Mand ved Mand, med sluttede Smaastykker 50, større sluttede Styrker et Par Hundrede Meter bag; i g e n n e m s k a a r e t sker Fremrykningen bedst i Feltkolonner, der hver maa have sit tydelige Maal⁵⁸). Der maa hverken mæles et Ord eller løsnest et Skud. For at ingen skal falde i Fristelse, lades

*) Dette Tegn er t. E. af største Vigtighed for Artilleriet, som skal støtte Angrebet.

Geværerne ikke før Fremrykningen, men Magasinet fyldes og afspærres, og Bajonetten sættes paa⁵⁹). Hvis Fjenden bruger Lys eller man støder paa Hindringer, som skal af Vejen, lægger alle sig ned og bliver liggende uden at røre sig, til der gives Befaling. Tilraab og Skud fra fjendtlige Poster og Patrouiller svares ikke; Fjenden falder nok i Ro, — han har som oftest intet opdaget. Indlader man sig i Skydekamp, er Angrebet strandet⁶⁰).

Udfaldet afhænger af Fart og Snarraadighed. Ingen maa blive tilbage eller bøje af fra Maalet; Afdelinger, der løber vild, maa ikke flakke om i Mørke, end mindre gaa tilbage, men kaster sig over Fjenden, hvor de finder ham⁶¹). Om nogetsteds skal man holde, hvad man vinder, ved Natteangreb. Kommer Kampen til at bølge frem og tilbage, ender den i haabløst Virvar. Naar man har taget Stillingen, man skulde, er det derfor sikrest at ordne sig og bruge Resten af Natten til at udbedre den, faa Ammunition, Vand og Levnedsmidler, fjærne de saarede og sove, saa at alle er kvikke ved Dag gry. Da Fjendens Flyvere sandsynligvis angriber, saasnart det lysner, gør man vel i at rede til at tage imod dem.

Cyklistkommandoer, som kan fare langt uden at sætte Kræfterne til, er værdifulde, hvad enten det gælder om at løse Særopgaver eller give Rytteriet Rygstød og lette Sikring, Opklaring og Meldingstjeneste*). De udrustes og kæmper som Fodfolk, men marcherer uden Vanskelighed 3—4 Gange raskere paa taalelig Vej. Cyklerne bør have samme Udveksling, Oppakningen maa lettes eller køres. Større end et Kompagni maa Kommandoerne nødig være. Allerede Kompagniet er ikke sjælden tungt, og Kolonnen bliver lang, da Bagmændene maa holde sig mindst 1 Cyklelængde fra Formandens Baghjul. — Kompagniet følges af et Værkstedsautomobil, som bytter eller bøder brudte Cykler paa Stedet. Efter en længere Dagsmarche maa alle Cykler straks efterses; kun en ringe Styrke kan derfor bruges til Sikringstjeneste.

Før Kamp lægger Skytterne Cyklerne — i Nødsfald lige bag sig; ellers paa et dækket eller skjult Sted, som værner dem mod Overlast og kan vogtes af faa Mand. Enhver maa hurtig kunne finde sin, naar man skal videre. Faldnes og saarede Cykler kan vanskeligt føres med, Fanger endnu vanskeligere. Føreren maa raade med dem for Tilfældet, saa at de ikke falder i Fjendens Hænder.

Cyklistkommandoer er bundne til Vejene, naar de skal rask frem. De sikrer sig fremad med Forpatrouille og Forspids, bagud med Bagpatrouille og Bagspids⁶²); Sidepatrouiller bruges kun, hvor passende Sideveje findes.

Sideangreb rammer Cyklistkommandoers ømmeste Sted og standser dem stadig, hvis de ikke véd at værgе sig. Somme Tider kan de køre fra Fjenden; som oftest maa de af og have Geværerne frem. I saa Fald er et rask Modstød af For- eller (og) Bagspidsen mod Angriberens Fløj(e), me-

*) Om Cyklepatrouiller se S. 117.

dens Hovedstyrken tager Stilling langs Vejen, og For- og Bagpatrouillen bliver paa Vejen og holder Udkig til Siderne, det bedste.

Fodfolkets *Minekaster**) kan kun deltage i Nærkamp. I Forsvar maa de holdes 100—200 m bag forreste Linie for ikke at slaas ned lige strax. De skjules i Nærheden og slæbes først i Skudstilling, naar de skal skyde. Ammunitionen lægges noget borte for ikke at gøre Ulykker, hvis den rammes. I Angreb deles de mellem de forreste *Kompagnier*, kører saa langt Fjendens Ild tillader og slæbes videre af Mandskabet til Skjul eller lidet iøjnefaldende (Rand-)Stillinger, fra hvilke de hjælper Skyttelinien ved Bueskud imod Reder og andre Maal, Fare for Venner og Skudspredningen hindrer Artilleriet i at tage under Ild (Minekasterne spreder mindre i Længden end alm. Skyts i lang Frastand). — *Regimentsstykkers* Øjemed er at feje opdukkende Maskingeværer og Kampvogne af Marken med faa velrettede Skud og gøre det saaledes, at Skytterne øjeblikkelig udnytter Hjælpen*). Under Angreb maa Stykkerne, der bruges enkeltvis, — Batteriet er kun styrende Enhed, — og underlægges (de) forreste Bataillonschef(er) (forreste *Kompagniløb* for hurtigt fra dem) være klar til Skud, før Leddet, de skal hjælpe, gør Spring fremad. Stillinger, som tillader Sigte paa Maalet, maa ofte foretrækkes for skjulte. Saasnart de har løst en Opgave, skjuler de sig, forat Fjendens Artilleri ikke skal ødelægge dem. Baade Minekaster og Regimentsstykkers Ildleder bør have Telefon, saa at han, om det skal være, kan lede Ilden fra Skyttelinien. I stærkt oprodet Land maa man have Broemner for at faa Reg.stykkerne rask frem.

De andre Vaabens Hovedopgave er at hjælpe Fodfolket til Sejr. Tager Kampen en uheldig Vending, søger de at redde det.

Rytteriet kæmper til Hest eller Fods, eftersom det ene eller det andet fører til Maalet, og kan komme rask frem, men er til Hest, især i Mørke, ilde faret i Bløde, Bjerge og gennemskaaret Land.

Dets Fart gør det kaldet til at opsøge Fjenden, holde Øje og Føling med ham og bringe Melding. Samtidig kan det holde ham i Aande, medens de andre Vaaben endnu er langt borte og tilsløre Ens Foretagender¹). I Sikringstjenesten yder det Fodfolket, som ene er tungt i Vendingen, værdifuld Hjælp²).

Til Hest griber det sjælden ind i større Kampe: Fare for Ildoverfald tvinger det langt ud (paa Fløjene)— selv usynligt Artilleri er farligt, — og Fare for Flyverangreb tvinger større Led til at sprede sig; aarvaagent veluddannet Fodfolk og Artilleri er tabu, underlegent Rytteri viger ud, og Hindringer (Traadhegn) gør tit Fjendens Blottelser vanskelige at nytte. Kommer Øjeblikket endelig, er det et Spørgsmaal, om det, der vindes, er Indsatsen værd, — ét eneste Indhug kan svie til Rytteriet under hele Krigen. Selvom Svaret bliver »Ja«, bliver Kampen et Sammenspil mellem Afdelinger til Hest og

*) Skudvidder se S. 138. Hjelpevaabnene kan hverken have mange Skud med eller let faa fler.

Skytter^{2a}). Store Rytterstyrker løser derfor de fleste Opgaver med Karabinen i Haand, hvad enten de af egen Drift omfatter Fjenden eller hinders Omfatning eller som en rigtig Reserve maa lukke Huller i Slaglinien, Fodfolk aldrig kunde naa. Mindre faar lettere Lejlighed til Indhug. Til Gengæld bliver dristigt Rytteri en Rædsel for alt, hvad der færdes paa Fjendens Førselslinier, og naar Fjenden følges i Hælene efter Slag eller Forfølgere skal standses, har Rytteriet rig Lejlighed til at udmærke sig³).

Alt i alt er Opklaring Rytteriets vanskeligste Opgave. Under Indhug styrkes Rytteren mægtigt af Tilliden til sine Kammerater; Larmen døver og Hestenes voldsomme Spring river ham med i Hvirvlen; Spejdere og Melde-ryttere flakker derimod om alene eller faa i Følge, langt fra Venner, med Fjender lurende paa alle Kanter. Ingen ser det Heltemod, de lægger for Dagen, og de har saa god Tid til at føle Uhyggen, at det tit løber selv de kæreste koldt ned ad Ryggen; Tjenesten skal gøres endda.

Tidligere havde man let og tungt Rytteri: Husarer, Jægere til Hest — Kyrasserer, Ulaner. En Mellemting var Dragonerne. Navnene har holdt sig, skønt der nu kun er een Slags. Det har lette Heste og Sabel eller Lanse og Sabel foruden Karabin eller Pistol⁴). Sablen fæstes til Sadlen, Skydevaabnet har Manden paa, saa at han ikke er vaabenløs, hvis han skilles fra Hesten. Desuden medfører Rytteriet Maskin- eller Rekylgeværer (ogsaa til Skydning imod Flyvere), Haand- og Geværgranater, Lys- og Signalpatroner, Spader og Redskaber og Sprængemner til at ødelægge Jernveje, Broer o. l. med. Telefon, Telegraf og Bro- eller Færgemidler er ogsaa uundværlige⁵). — Rytteren har hele sin Udrustning tilligemed een eller flere Dages Levnedsmidler paa Hesten*). Det bliver let en 50—60 kg foruden hans egen Vægt⁶).

Sablen bruges baade til Hug og Stød. Skønt et Hug tit kun giver en Flænge, hvor et Stød gav en tom Sadel, hugges mest i Rytterkamp.

Om Sabel eller Lanse er bedst er tvivlsomt. Montecuculi kaldte Lansen Ryttervaabnens Dronning⁷), Seydlitz paastod, at det er lige meget, hvad Rytteren har i Haanden, selv om det kun er en Pisk: man rider Fjenden ned. Sabel er det eneste, der duer i Haandmænge med Ryttere; ogsaa i Opklaringstjeneste og, naar der skal kæmpes til Fods, er Lansen til Hinder, men naar det gaar i fuld Fart mod Fjenden, har den sit store Øjeblik. Kun Mænd med faste Hjerter holder Stand for Lansespidserne⁸). — Skydning maa Rytteriet uddannes grundig i, hvor vanskeligt det end er at tjene to Herrer.

Karabiner har samme Løbvidde som Geværer og skyder omtrent lige saa godt. Ilden ledes paa lignende Maade som Geværid. Da Skytterne kan trykke sig ved at gaa Bajonetmænd paa Livet, har Karabinerne ogsaa

*) Udrustningen er omtrent som Fodfolkets; Gasmaske maa ogsaa have til Hestene. Gode, veltilpassede Reservesko i Mængde og duelige Smede er yderst vigtigt, da Fodskader er Rytteriets værste Svøbe.

Bajonet. Pistoler skal kun bruges i Nærkamp. Rækker de 1—2 km, — ældre rakte sjælden 100 m, — maa de bruges varsomt, hvis man vil undgaa Vaadeskud.

Rytteriet inddeles i Brigader, Regimenter og Eskadroner. Brigaden har 2—3 Regimenter, Regimentet 3—5 Eskadroner, hver paa 100—150 Heste⁹). Hver Eskadron eller Regiment har et Maskin- eller Rekylgeværkommando og én eller flere Telegrafpatrouiller, der skal klare sig uden særlig Sikring¹⁰), nogle Landes Rytterregimenter tillige Vogne med Brobaade eller (og) Emner til Spange. Brigadechefen er General, Regimentschefer Oberster eller Oberstløjtnanter, Eskadronschefer Ritmestre. Eskadronerne deles i 4 Delinger, førte af Løjtnanter eller Underofficerer. — Omtvistet er, om Eskadronerne skal dannes af Ryttere, af hvilke nogle særlig er Patrouilleryttere, Rekylgeværskytter, Pionerer, Telefon- og Signalmænd o. s. v., eller sammensættes af saa og saa mange Rekylgeværfirere, Pioner-, Telefon- og Signalpatrouiller o. s. v.

Med Kamp til Fods for Øje danner Eskadronerne 1—2 Delinger, Reg. 2 Kper (førte af Ritmestre), Brigaden 1 Bataillon (ført af en Reg.chef) + 1 Maskingeværkp.. De andre Chefer fører Hestekommandoet.

Efter Kamp tages Ryttere, der har mistet deres Heste, med til Vogns (paa Cykel), hvis Afdelingerne ikke vil undvære dem.

Ligesom Fodfolk optræder Rytteri enten sluttet i Linie paa to Rækker og Kolonne eller spredt: i »Sværmlinie« med nogle Skridt mellem Rytterne, saa at de kan bruge deres Vaaben frit, til Fods i Grupper eller Skyttelinie. En Mellemting er Delingsflokkene, som giver Rytterne mere Rum og skaaner Hestene. Af Kolonner mærkes: Toerkolonne, som er 2 Heste bred og saa godt som altid bruges paa Marche, Firerkolonne og Delingskolonne. Eskadroner, der hører sammen, opstilles Side om Side i (Delings)kolonne med skiftende Melletrum eller bag hinanden. — Paa Stedet holder Rytteriet for at skaane Hestene og undgaa Ildoverfald og Flyvere afsiddet, opløst i større eller mindre Led efter, hvad Skjul der findes. Imod Nærangreb sikres det af Patrouiller og Poster til alle Sider; de udsendes i paakommende Tilfælde uden videre af Fløjeskadronerne (-delingerne). En Slurk Vand og en Smule Foder i rette Øjeblik holder Hestene friske Dagen lang! Naar Fjenden viger, nærmer Leddene sig Valpladsen og samles, saafremt Omstændighederne tillader.

Kun gennem faste og jævne Gangarter: Skridt t. E. 100, Trav 225, Galop 350, fri Galop 500 m i Minuttet, kan Rytteri holde Retning og Afstand uden at ødelægge Hestene. Sideretning holdes til Delingerenes Midte, Fremadretning, der er endnu vigtigere, efter Førerne. Stifindere (»Terrainblænkere«) opklarer Omlandet, saa at sluttede Styrker ikke uventet støder paa Hulveje, Pigtraad, brede Grøfter og andre lumske Hindringer¹¹). De udsendes uden videre af Eskadronscheferne og deltager i Indhug.

B.

Foranstaaende S. 1—32 h er Omtryk af S. 1—32 i det tidligere udgivne Hefte B og bedes ved Indbinding indsat heri.

Endvidere bedes følgende rettet eller indskudt i B:

S. 38, Text, L. 4 f. n. slet Ordene: »mellem 35° og 55° og«.

S. 39, Text, L. 15 f. n. Indskyd: (Vo=r. 500 m) efter »Ladning«.

L. 11 f. n. Læs: »Hoveddyder.

S. 40, L. 12 f. n. Læs: velrettede.

S. 41, L. 14 f. o. Læs: en Mand eller to.

S. 44, L. 7 f. o. Læs: Artilleriet.

S. 47, efter L. 3 f. o. Indskyd: Forsvareren skelner sjældnere mellem Fodfolks- og Modbatterier end mellem Fjern- og Nærkampbatterier.

S. 49, Text, L. 3 f. n. Læs: 5—600 Meters.

S. 52, L. 10 f. o. Tilføj: uden at ramme eller hemme Venner — efter »paalangs«.

S. 54, L. 3 f. n. Ret: Bud til Løbere.

S. 55, L. 2 f. o. Læs: Indledningskampen.

S. 58, L. 18 f. o. Slet Kammaet efter »(Vognlinien)«.

S. 60, L. 9 f. o. Ret: 100 m til 1 km.

S. 61, L. 4 f. o. Læs: Kommandoer.

S. 73, L. 21 f. n. Indskyd: faste efter »have«.

L. 19 f. n. Indskyd; Fare for voldsom Stigning endnu mindre, efter »ikke,«.

S. 76, L. 11 f. o. Læs: Meldingsposer.

S. 111, L. 6 f. o. Læs: 50 km.

S. 112, L. 5 f. n. Understreg »Fjenden«.

S. 122, L. 17 f. o. Indskyd: og Trosset — efter »Læs)«.

S. 128, L. 20 f. n. Læs: det øves.

S. 129, L. 4 f. n. Tilføj: I Nødsfald standser man, til de er borte.

S. 130, L. 15 f. n. Læs: Dagen i Stedet f. »Stillingen«.

S. 132, L. 20 f. n. Læs: spændig.

S. 138, udfor »15 cm »16« skal Løblængden være 43, ikke 45.

1871-1872. The first year of the new century. The first year of the new century. The first year of the new century.

1873-1874. The second year of the new century. The second year of the new century. The second year of the new century.

1875-1876. The third year of the new century. The third year of the new century. The third year of the new century.

1877-1878. The fourth year of the new century. The fourth year of the new century. The fourth year of the new century.

1879-1880. The fifth year of the new century. The fifth year of the new century. The fifth year of the new century.

1881-1882. The sixth year of the new century. The sixth year of the new century. The sixth year of the new century.

1883-1884. The seventh year of the new century. The seventh year of the new century. The seventh year of the new century.

1885-1886. The eighth year of the new century. The eighth year of the new century. The eighth year of the new century.

1887-1888. The ninth year of the new century. The ninth year of the new century. The ninth year of the new century.

1889-1890. The tenth year of the new century. The tenth year of the new century. The tenth year of the new century.

1891-1892. The eleventh year of the new century. The eleventh year of the new century. The eleventh year of the new century.

1893-1894. The twelfth year of the new century. The twelfth year of the new century. The twelfth year of the new century.

1895-1896. The thirteenth year of the new century. The thirteenth year of the new century. The thirteenth year of the new century.

1897-1898. The fourteenth year of the new century. The fourteenth year of the new century. The fourteenth year of the new century.

1899-1900. The fifteenth year of the new century. The fifteenth year of the new century. The fifteenth year of the new century.

Eskadronerne føres ved Kommando, Vink eller Signal og bør holde sammen; Regimenter og større Styrker maa for at nytte Skjul og Dækning oftest ledes ved overbragte Befalinger eller mundtlig Befaling til de samlede Førere. Jo længere Eskadronerne tvinges ud fra hinanden, des klarere maa alle have for Øje, at de tilsidst skal angribe sammen¹²⁾. Rekylgeværerne følger deres Eskadron eller samles under en Officer og faar da særlig Befaling. Udebliver Befaling før Kamp, bringer han dem til Skud paa egen Haand og skyder paa det, der er Rytteriet farligst i Øjeblikket.

En Rytterfører maa være Mand for at handle, — Afstandene er for store til, at han kan vente eller hente Befaling, hvis Telefonen svigter. Han lader Patrouiller holde Øje med Fjender og Venner, hvor han ikke selv kan overkomme alt. Naar det er Tid til at handle, kaldes sendte Styrker og overflødige Patrouiller hjem*). Er Fjenden nær, gives Angrebsbefalingen paa Stedet, og det skulde ikke være nødvendigt at udsende nye Patrouiller. Skal han derimod søges langt borte, kan Føreren foreløbig kun sige, hvorledes Sagen staar, og hvad han har i Sinde, sørge for Opklaring og Sikring og sætte Hovedstyrken paa ret Vej. Saa maa han i Forvejen for at vende og dreje den efter Omstændighederne¹³⁾.

Rytteriet til Hest kender kun Paaløb med blanke Vaaben¹⁴⁾. Selv til Forsvar maa det fremad i fuld Fart. Skydning til Hest duer ikke: Karabinen er uhaandterlig, og Pistolen gør Hestenes uventede, voldsomme Kast, livsfarlig baade for En selv og Ens Omgivelser**); man har heller ikke Tid til at lade igen i Haandmængde.

Rytteriet sniger sig saa nær paa Fjenden som muligt, skyer ikke at føre Hestene et Stykke ved Haanden for at komme uset frem og angriber saaledes, at det hemmer Venners Ild mindst muligt og Fjenden vanskelig kan hjælpe de angrebne. Undertiden rykkes fra Afsnit til Afsnit, før Føreren kaster Tærningerne. Undertiden maa en Avantgarde lokke Fjenden i ønsket Retning eller besætte Støttesteder, som skjuler Udviklingen og giver frit Skud; den faar Maskingeværer og Hjælp af Artilleri, — har Avantgardeføreren meget andet at tage Vare, faar han ikke Befalingen over det sidste¹⁵⁾. Fra sidste Skjul jages lige mod Fodfolk og Artilleri, saa at de ikke faar Tid til at skyde. Udviklingen sikres kun undtagsvis til anden Side: Farten er Sikring nok¹⁶⁾. Overfor Rytteriet, der kan vige ud eller vinde afgørende Fordele i sidste Øjeblik, maa man sno sig.

Da lange Rytterlinier vanskeligt kan vige udenom Hindringer eller svinge ind i en ny Retning, foregaar Fremrykningen, der sker i Trav eller Galop, bedst i en eller flere Kolonner med Stifindere og Smaapatrouiller ude. Traadhegn o. l. bør aabnes i Forvejen. Først naar An-

*) Patrouiller, der bliver ude, maa kun deltage i Indhug, hvis deres Opgave er fra Haanden.

**) Hermed er ikke sagt, at Enkelryttere eller Patrouiller ikke kan bruge Pistol eller maaske endog Karabin til Hest.

grebsretningen er fastslaaet, opmarcheres paa Linie eller Sværmlinie. Er der ikke Tid eller Plads, løber man paa i Kolonne¹⁷); det er vanskeligt, — en Hest, der styrter, bliver let en Dynge, — men Udvej haves ikke; de bageste søger ud til Siden, saasnart de kan. — Sideangreb maa for at lykkes ramme alle Fjendens Linier (Styrker); ellers falder de bageste En i Ryggen.

Paaløbet udføres alt hvad Remmer og Tøj kan holde og helst samtidig fra flere Sider. Overfor Rytteri, der er rede, faar Hestene først frie Tøjler en 50 m fra Fjenden, for at være i Aande ved Sammenstødet¹⁸); Førerne, som rider for, holder da tilbage i Linien.

Rytteri til Hest angribes helst med sluttet Linie — »Bøjle om Bøjle«¹⁹). Uheldigvis er Fart og Sammenhold modstridende Krav. Jo større Fart, des mindre Sammenhold! Hvad fortjener nu Fortrinnet?

Fart gør det lettere at overraske Fjenden og ildner baade Folk og Heste, men — naar tønnede to Rytterlinier nogensinde sammen i fuld Fart? Heste som Ryttere skyr uvilkaarlig Sammenstød, der vilde knuse baade Sejrherrerne og de besejrede. Enten gør den mindst modige omkring i sidste Øjeblik, saa at Modstanderen kun skal forfølge, — eller ogsaa sagt-nes Farten efter stiltiende Overenskomst, saa at det kommer til Haandmænge i kort Gangart eller endog paa Stedet²⁰).

Baade her og under Paaløbet byder Sammenhold store Fordele. Trænges Mand til Mand, faar enhver kun at gøre med Modstanderen lige for, de fejge hindres i at bryde ud, og Haabløshed og Dødsangst giver mange af dem Bersærkegang, saa at de bliver Helte. En fremstormende Mur af Ryttere giver desuden Fjenden en uhyggelig Følelse af, at den vil sejre eller dø. Altsaa først Sammenhold, saa Fart! Det var sikkert Tanken herom, som fik Lasalle, en Rytterfører af Guds Naade, til at udbryde: »De Karle er Dødsens!« da han saa Østrigerne jage vildt mod de tætsluttede, travende franske Ryttermasser²¹), — men Farten bør sættes saa stærkt op, Sammenholdet paa nogen Maade tillader.

Jævnt som et Stuegulv skulde Stedet, hvor man støder sammen med Fjenden, gerne være; Ly mod Fjærnild, frit Opløb og Alburum under Kampen Mand mod Mand vil man ogsaa have, — bliver det kun fromme Ønsker, og der skal slaas til, bider man Tænderne sammen: Fjenden har endda fundet sin Mand.

Man skal sikre sig Sejren i første Paaløb og se sin eneste Redning i at ride alt, hvad der kommer i Vejen, ned²²). Selvom Førerne paa Fløjene i paakommende Tilfælde, som de skal, svinger ud og imødegaa Sideangreb²³), kan en uventet Manøvre af Fjenden blive skæbnesvanger for een Træfning, og Sejren fastholdes vanskelig, hvis alt sættes paa eet Kort; selv Smaastyrker, som uventet falder Forfølgeren i Side eller Ryg, kan i et Nu vende Sejrr til Nederlag, — 10 Mand i Siden paa Fjenden er stundum mere værd end 100 forfra²⁴). Større Rytterstyrker deles derfor — bortset fra Sikringsdelene — i Træfninger, som kan gribe ind højst Minutter efter hinanden. Naar de udvikler sig, lader

Træfningerne maaske enkelte Eskadroner blive bagved for at lukke Huller og standse Fjender, som bryder igennem.

Om Brigaderne (Regimenterne) hver skal danne sin Træfning eller bruges fløjvis, er en Skønssag. Det første giver fastest Kommando, det sidste størst Handlefrihed. Heller ikke Træfningernes Færd kan fastslaas. Førerne maa have frie Hænder, men — dersom anden og tredje Træfning følger lige bag første og kaster sig blindt ind i Haandmænget, rives de med, hvis første kastes. De bør holde sig ud til Siden, saa at de kan vende sig, hvorhen de vil, kaste Skytter ind i Gaarde og Hegn og tage imod Fjendens Reserver²⁵).

Haandmænget bliver ét Virvar af Ryttere og Mænd til Fods, styrtede eller herreløse Heste, men er afgjort i et Øjeblik. Alt andet lige sejrer den hensynsløseste. Før Sejrherreren gælder det saa om at samle nogle Afdelinger, medens de andre følger Fjenden, saa længe der er Vejr i Hestene. De slagne maa ud af Trængslen og samle sig; tænker enhver kun paa at redde sig, er alt tabt. Hvis anden og tredje Træfning er fri, optager de Kampen med Forfølgerne. Første iler til igen, saa snart den har samlet sig.

En Fjende, der gør omkring før Sammenstødet, lader Rytterføreren en mindre Styrke følge skarpt; Hovedstyrken samler han i sin Haand for at udnytte Sejren og undgaa Ildoverfald (Baghold). — Skulde en Hindring, ingen skøtter om at tage i Fjendens Paasyn, skille Modstanderne i sidste Øjeblik, faar den Overtaget, som først har Karabinen fremme og bringer Fjenden i Uorden.

Fodfolk og Artilleri angribes ogsaa bedst i flere Træfninger, saafremt første kan gøres bred nok, naar Kræfter holdes tilbage. Een Træfning rider maaske Fjenden ned, men Hestene tager Magten fra Rytterne og jager videre, medens de overredne staar op af Døde og skyder dem i Ryggen²⁶). Fodfolk angribes ofte i Sværmlinie eller paa een Linie. Om Skyttelinier bør angribes forfra eller fra Siden, er tvivlsomt²⁷), men den, der spilder Tiden med Overvejelser, har næppe Held med sig. Marchekolonner maa hellere angribes lige for- eller bagfra end fra Siden. Artilleri kan vente Paaløb forfra paa Sværmlinie med sluttede Styrker bag og samtidig fra andre Sider af sluttede Afdelinger, der tillige tager sig af Skytsdækningen og Forstillingerne. Taget Skyts føres bort eller ødelægges. Angreb til Hest paa Maskingeværeri Stilling er haabløst; det skulde da være, det kom som et Lyn fra en klar Himmel og Landet var yderst gunstigt.

Til Fods kæmper Rytteriet snart ene, snart sammen med andre Vaaben, t. E. for at tilsløre, holde Broer, Landsbyer eller større Afsnit, standse en Modstander, som det er haabløst at maale Kræfter med til Hest²⁸), eller komme Fjender til Livs, som er umulige at omgaa eller naa til Hest. Ogsaa udsat Artilleri, der i Kampens Hede glemmer at holde Udkig, og Marchekolonner er godt Bytte for Ildoverfald, naar Vejen ellers er spærret. Cyklister, Rytteriet ikke uden videre kan ride ned, gøres lettest

uskadelige, naar det viger ud og lader nogle Mand bruge Karabinen (skyd de forreste, saa standses de andre!), medens Hovedstyrken bliver til Hest for at overfalde de afsiddede Cyklister eller Cyklerne.

Rytteri, som sidder af til Skyttekamp og ikke kan binde eller indespærre Hestene, lader hver fjerde eller, hvis Hestene skal kunne flyttes rask, hver anden Mand holde og forsvare dem²⁹). De skjules i Nærheden — det kan blive langt borte, — og maa stundum sikres af en Styrke til Hest eller Fods, imod Flyvere af Maskingeværer. Ved Snevringers Forsvar holdes de bag Snevringen. Skytterne optræder paa lignende Maade som Fodfolk, tager altsaa ogsaa Spaden til Hjælp; men Kampen bliver mere skiftende og breder sig videre, naar de hurtigt kan komme til Hest og genoptage Kampen andetsteds eller omgaa Fjenden. Maskingeværer med rigelig Ammunition bøder paa Karabinernes Faatal. Forbindingssteder oprettes som ved Fodfolket. En Reserve til Hest kan udnytte Fordele, man vinder under Kampen, t. E. bryde igennem Huller i Fjendens Stilling, eller standse Fjender, der vil omgaa³⁰).

Mange paastaar, at Rytteriets Dage er talte, og vil have »Ryttere« ø: ridende Fodfolk, som er nemmere og billigere at uddanne, i Stedet.

Skønt ridende Fodfolk nærmest bruger Hesten til at komme fra Sted til Sted og hovedsagelig dyrker Kamp til Fods, ligger Modsætningen mellem Rytteri og Ryttere mindre i Enkeltmands Vaabenfærdighed og Øvelse i at tumle sin Hest end i Afdelingernes Smidighed og Evne til at lyde Førernes Vink selv nær ved Fjenden og i Fart³¹), men det er de Egenskaber, der bærer Sejren hjem i Rytterkamp, og selv dygtige Ryttere kommer ynkeligt til kort overfor Rytteri, som kan ride et Paaløb rask og sluttet³²). Selv om ridende Fodfolk gør Fyldest, saa længe begge Parter kun har det, stiller Sagen sig anderledes, hvis en af Parterne raader over Rytteri:

Baade ved Opklaring og Tilsøring (Sikring) støder Rytterne paa Fjenden. Fodfolk og Artilleri kan de nu angribe, om de vil, eller nøjes med at se paa; overfor Rytteri har de kun Valg imellem at angribe eller rømme Marken ø: Rytteriet bliver eneraadende, og Modstanderen famler i Blinde. Cyklister kan aldrig hamle op med Ryttere; de er værgeløse i første Øjeblik og ikke mere værd end Fodgængere, naar de tvinges bort fra Vejene, og det sker saa snart de faar rigtig Føling med Fjenden. Paa daarlig Vej og i stærk Modvind er de ogsaa ilde farne, hvis de overhovedet kan komme frem. Noget lignende gælder Automobiles, om de end altid er skudklare og takket være Panser kan køre midt ind iblandt Fjender. Flyvere, som er langt hurtigere, ser videre end Ryttere og ofte slipper frem, hvor Forposter, Marcheretninger og Hindringer standser Rytteriet, er for afhængige af Mørke og Taage til at afløse det. Jo bedre man lærer at skjule sig for Luftens Øjne, des magrere bliver ogsaa Flyvermeldingerne, og des-

uden har en Flyvermelding om, at Fjenden ikke er der og der, ofte ringere Værd end en tilsvarende Ryttermelding.

Giver allerede Opklarings- og Sikringstjenesten saaledes Rytteriet Ret til at være, er det dobbelt farligt at lade haant om det, fordi Fodfolk og Artilleri, der ikke taber Hovedet, intet har at frygte: Nutidens Ild kan brænde Sans og Samling ud af Hjernen paa Folk, og overraskes saadanne Stakler af Rytteri, er det ude med dem; ogsaa for Afdelinger, der er optagne af andre Modstandere, er Rytteriet endnu frygteligt, og selv et »Dødsridt« kan gavne ved at standse Fjenden en Stund, drage Opmærksomheden bort fra andre Afdelinger eller bringe Artilleri til Tavshed i afgørende Øjeblikke³³). Sidst ikke mindst er Rytteriet, hvor sjælden det end faar Lejlighed til at hugge ind, en levende Trusel, som paavirker Modstanderens Nerver. Selv Stillingskrig har Brug for Rytteri, baade for Fløjene finder Støtte, og endnu mer, naar Fjendens Linier gennembrydes.

Hvad Rytteriet udretter, afhænger først og fremmest af Føringen. Intet Vaabens Held og Hæder er saa afhængig af de højeste Føreres Blik og Snarraadighed som Rytteriets. Mænd som Zieten og Seydlitz, Murat og Lasalle, Stuart, Sheridan og Schmidt gør Underværker med Rytteri, der under andre Førere ser ørkesløst til eller skydes hjælpeløst sønder og sammen. De spørger ikke, om Fjenden har Lanse eller Sabel, eller om hvor hurtigt han skyder, men bruger deres Øjne og sætter Rytteriet i Gang paa rette Sted i rette Øjeblik — det eneste Øjeblik, der overhovedet kunde være Tale om. Blodshestene sørger for Farten, og der staar Rædsel af deres Eskadroner.

Artilleriet kan naa Fjenden paa Afstande, i hvilke Fodfolk og Rytteri er magtesløse, og slaar haardt, men er for tungt til at optræde ene. Det maa derfor kæmpe sammen med andre Vaaben, og, saafremt det ikke ligefrem sikres af omværende Afdelinger og de Poster og Patrouiller, det selv stiller, have en Skytsdækning til at vaage over sin Sikkerhed. Skytsdækning — t. E. et halvt Kompagni eller en halv Eskadron for hvert Batteri — er uundværlig om Natten, paa Tilbagetog og, hvor Artilleriet følger Rytteri. Den handler efter Aftale med Artillericheferne, staar ikke under dem.

I Mørke og Taage kan Artilleri kun løse enkle Opgaver. Skove og tilbygget eller uoverskueligt Land hemmer det ligeledes.

Hvor langt Artilleri kan og skal skyde, afhænger mindre af Skytsets Rækkeevne end af Kampforholdene og dem, der skal se Skuddene for at lede Ilden. Ved at skyde i Utide giver man Fjenden velkomne Vink, og selv i gode Kikkerter og klart Vejr kan man ikke altid skelne Ven fra Fjende i 2 km's Frastand eller se Skuddene synderlig længe, og at skyde i Blinde er maaske ikke raadeligt. Kan man ikke bødere, herpaa ved at sende Iagttagere frem eller til Vejrs, maa Skytset altsaa tie, selv om det kunde række.

Artilleriet skal gøre Fyldest overfor alle Slags Maal og omfatter derfor mange Kalibre, for at Ammunitionsforsyningen ikke skal blive vanskelig, dog nødvendig fler end, at ethvert har mærkelig kraftigere Virkning end det nærmest mindre.

Overfor nogle Maal ønskes flade Baner, overfor andre foretrækkes krumme eller meget krumme. Da Banens Form er knyttet til Ladningsforholdet og det igen til Skytsets Løblængde, maa man have (lange) Kanoner, som giver Skarpene stor Fart og flad Bane, Haubitser med forholdsvis kort Løb, som giver ringere Fart og krummere Bane, og Morterer med endnu kortere Løb, som giver ringe Fart, men meget krum Bane¹). Desuden haves »Maskinskyts«, α : Mitrailleuser, Rekylgeværer og hurtigskydende Smaakanoner, og Minekastere.

Hvis et Stykke kun har een Ladning, er man tvungen til at skifte Stilling, naar Skudvidden eller Nedslagsvinklen ikke passer*); man spilder ogsaa Krudt, idet Ladningen ofte er større end strengt nødvendigt, en ringe Ulempe, naar det drejer sig om Skud i Ny og Næ, men en Taabelighed af Rang, naar det drejer sig om Tusender af Skud. Ikke faa Stykker har derfor flere Ladninger, af hvilke den største giver lille Nedslagsvinkel, stor Skudvidde og Skudsikkerhed, de mellemste større Nedslagsvinkel, men mindre Skudvidde og Skudsikkerhed, og den mindste stor Nedslagsvinkel, mindst Skudvidde og i Alm. ogsaa mindst Skudsikkerhed. For at faa samme Skudvidde (hvis det overhovedet lader sig gøre) med alle Ladningerne, maa man bruge forskellig Rejsning, hvilket medfører højst forskellige Nedslagsvinkler, — og for at faa samme Nedslagsvinkel maa man stille Skytset i vidt forskellig Frastand fra Maalet. Banerne er altsaa bøjelige, saa at man kan faa fat i nye Maal ved at skifte Ladning.

Nogle Ladninger kan bruges paa alle Afstande indtil den største Skudvidde, de tillader; andre spænder kun over snevre Omraader, men griber da noget ind over hinanden, saa at man ikke er udsat for, at een Ladning giver for lille og den nærmest større for stor Skudvidde overfor et givet Maal eller omvendt.

Morterer og Haubitser kan med samme Ladning give samme Skudvidde, men forskellig Nedslagsvinkel, naar man bruger en Rejsning under 45° eller en tilsvarende over 45° . Den lave Rejsningsrække, der ligger omkring 30° , giver gerne mindst Afvigelser, og Skudvidden voxer med Rejsningen; den høje, der ligger omkring 60° , giver de virksomste Træffere mod vandrette Maal, og Skudvidden aftager, naar Rejsningen voxer. Rejsninger mellem 35° og 55° og over 65° undgaas, fordi Skarpene ikke lystre Rettelserne sikkert²).

I den nyeste Tid bruger man ogsaa Skarp af ulige Vægt for at gøre Skyts, der er kraftigt i stor Frastand, endnu kraftigere paa nærmere Hold.

*) For lille Nedslagsvinkel gør Maalet skudfrit, fordi Skarpene standses af Dækningen eller bringer Venner i Fare.

75 m m K a r d æ s k e r rækker indtil 500 m — nogle Kugler falder ikke langt fra Munden, — og spreder 1/20 af Skudvidden til hver Side. Virkningen, der dels skyldes Træffere i fuld Flugt, dels Opspring, er lunefuld, snart glimrende, snart tarvelig³). Strengt taget skulde den blive størst, naar Negets Kærnelinie traf Maalet, men Erfaring viser, at det er tilstrækkeligt at rette Skytsets Kærnelinie imod Maalet eller skyde lige henover Jorden.

Skytset maa være rørigt og langtrækkende nok. Rørighed og kraftig Virkning (stor Skudvidde) er modstridende Krav. I Fred fristes man til at overdrive det første; i Krig føler man sig allerede trykket ved Tanken om, at Fjenden har kraftigere Skyts, og faar sjælden sit eget kraftigt nok: Møjen med at slæbe det i Batteri er glemt, saasnart det er klart til Skud. — Tidligere skelnedes mellem Felttskyts, Fæstnings- og Belejringsskyts, Kystskyts og Skibsskyts. Skellet var dog ikke skarpere end, at mange Kalibre brugtes baade til det ene og det andet. Udstrakt Brug i Marken af stærke Værn, Motortræk, »Kaalorme« og Jernbaneaffutager gør Skellet endnu mere flydende, saa at man kommer Sandheden nærmest ved kun at skelne mellem let og tungt Skyts. — Feltartilleri har overvejende let, Fodartilleri tungt Skyts, Fæstningsartilleri og Kystartilleri har mange lette Stykker, men deres Styrke ligger i de tunge. — Skytset samles i Batterier paa 4 eller færre Stykker, der opstilles med større eller mindre Mellemrum; 1 Stykke med Ammunitionsvogn eller 2 Stykker danner en Deling.

Til let Skyts (Felttskyts), som skal kunne følge Fodfolk og Rytteri i Marken, maa man nøjes med et Kaliber omkring 75 m/m og tilsvarende Haubitser. Det virker kraftigt paa levende Maal og Skyts og kan bryde almindelige Bygninger og Jordværn. I Nærkamp har Fodfolket Brug for endnu lettere Skyts, »Regimentsstykker«, som kan slæbes frem over oprodet Jord. Af Hensyn til Ammunitionsforsyningen vælges helst Feltkanonens Kaliber, men mindre Ladning, da det højst skal skyde 1—2 km og Banen maa være krum, forat Ilden kan fortsættes, indtil Fodfolket er Fjenden paa Livet.

Vigerørskanon, hvis Underlag er ankret, skyder med Lethed 10—12, andre højst 3—4 velrettene Skud i Minuttet. Største Skudvidde er r. 10 km; paa 4—5 virker Ilden endnu ødelæggende paa udækkede Maal, som ikke straks unddrager sig. Ammunitionen medføres dels i Kanonforstillingerne, dels i Ammunitionsvogne, af hvilke Batteriet, der nødig maa have under 300 Skud til hver Kanon og ofte bortskyder mange fler paa én Dag, har 2—3 til hver Kanon. Vognene har lignende Vægt som Skytset. De, der ikke indgaar i Skytsdelingerne, følger »Kampbatteriet« som »Vognlinie« eller samles i Ammunitionskolonner. Større Hærdele har desuden særlige Ammunitionskolonner, saa at de i alt raader over en 1000 Skud til hvert Stykke.

Mod Luftskibe og Flyvere haves (7,5—10,5 cms) Luftmaalsskyts, som kan skyde under høj Rejsning og har stor Sideretningsfrihed. I Man-

gel af Særskyts bruges almindeligt Skyts, hvis Svans nedgraves e. l. Mod lavtgaende Flyvere bruges Maskingeværer. Let Skyts maa helst være paa (pansret) Automobil for at komme rask af Sted. Panserautobiler med let Skyts eller Maskingeværer gør sig ogsaa ved Rekognoscering, i aaben Kamp og Stillingskamp. Luftskydning kræver stor Øvelse, da Maalet er i stærk Fart og Banen skifter stærkt med Skudretningen. Sigtemidlerne bør af sig selv bringe Skudvidden til at svare til Maalets Højde; Skarp, som trækker en Røgstribe efter sig, saa at man kan følge dem med Øjnene, letter Indskydning, vidtspændende Udkigs- og Meldingstjeneste gør det muligt at hilse Fjenden øjeblikkelig, hvorsomhelst han viser sig. — Tunge Minekastere indførtes for at rydde Hindringer paa nær Hold, hvilket kræver Skyts, som er let at bringe frem og har stor Sprængvirkning og Skudsikkerhed. De gjorde sig saa uundværlige i Løbegravskrig, at man tillige indførte lette Minekastere, som en Mand kan bære. Foruden til Kastning bruges lette som Fladbaneskyts imod Kampvogne, Skjolde og Maskingeværer.

En særlig Slags Feltskyts er Bjergskyts, der bæres af Heste eller Muldyr eller i Nødsfald af Mandskabet.

Feltartilleri inddeles i Brigader, Regimenter, Afdelinger og Batterier med tilhørende Ammunitionschefer Oberster, og Vognlinier. Brigadechefen er General, Regimentschefer Oberster, Afdelingschefer Oberstløjtnanter, Batterichefer Kaptajner, Halvbatteriførere Løjtnanter eller ældre Underofficerer, Delingsførere Underofficerer (undertiden dog Løjtnanter). Mandskabet bør baade have Sabel og Karabin.

Vort Feltartilleri er »kørende«, d. Mandskabet sidder paa Køretøjerne. I Udlandet haves ogsaa »ridende« Artilleri, hvis Mandskab er til Hest.

Feltartilleri kører i Kolonne eller paa Linie og skal vende og dreje sig nogenlunde ligesaa let som andre Vaaben. Skyts mellemrum, der tillader Vending højre og venstre om, kaldes »hele« og er ved 6-spændige Køretøjer r. 24 Skridt. Paa Kamppladsen køres mest i Trav. I tungt eller støvet Jordsmon bruges Skridt. I Mørke gør man ligeledes vel i at skridte, i hvert Fald udenfor Vejene. Galop bruges ved hurtig Indrykning eller paa Strækninger, der ligger under Ild.

Gangarterne kan ikke uden at skade Hestene være fuldt saa frie som Rytteriets. 100 m i Minuttet er passende Skridt, 200 m god Artilleritrav. I Nødsfald køres hensynsløst. Slaar Spændenes Kræfter ikke til, tages Halvtøve til Hjælp, før man kører fast.

Under Frem- og Tilbagerykning marcheres i Kolonne eller paa Linie, under Flankemarche i Kolonne, om fornødent paa øget Afstand. Undertiden maa Køretøjerne køre hver for sig, idet Førerne faar opgivet, hvor Batteriet skal samles, og maa klare sig paa egen Haand, en Fremgangsmaade, der dog kun er raadelig, naar Samlingsstedet (Stillingen) ikke er til at tage Fejl af.

I Afdeling kører Batterierne bag eller ved Siden af hverandre. I første Tilfælde er forreste Batteri Retningsbatteri, i sidste udpeger

Afdelingschefen Retningsbatteriet. Batterier, som kører Side om Side i Kolonne, bør have saa store Mellemrum, at de kan opmarchere paa Linie.

Batterier føres ved Kommando eller Vink, større Led ved Hjælp af mundtlige eller skriftlige Befalinger, der overbringes Batterierne og Ammunitionskolonnerne af Befalingsmænd eller Melderyttere. Undtagsvis bruges Signaler.

Bagudværende Led, som ikke faar Befaling, retter sig efter nærmeste forude.

Køretøjer, der lider Tab af Mandskab eller Heste, saa at de gaar i Staa, føres snarest muligt efter.

Tungt Skyts omfatter dels Kanoner, dels Kasteskyts. Fodartilleriet har især 9—15 cm Kanoner, der fortrinsvis bruges mod udekkeede levende Maal og paa lang Afstand, 12—15 cm Haubitser, som egner sig til Artillerikamp og ødelægger alle Maal i Marken, og tunge Morterer til at sønderskyde stærke Panser- og Betonbygninger.

Selv de tungeste Stykker maa nødig veje mer end, at de kan køre paa fast Mark, uden Vanskelighed lader sig ind- og udvogne paa Jærnveje og skyder fra bar Mark eller Underlag (Maatter og Briske), som lægges hurtigt. Skyts og Underlag kan dog køres hver for sig og samles i Stillingen.

Nogle Landes Fodartilleri trækkes af Heste, andres af Stude. Motortræk indføres sandsynligvis i alle Lande, der selv frembringer Benzin e. l. Særlig tungt Skyts har Jernbaneaffutage og er først skudklart, naar Vognen er støttet og Tilbageløbet hemmet. Da det kun kan skyde i Skinneretningen, lægger man Vigespor, hvis der skal skydes i flere Retninger. Skytset kan hurtig skifte Stilling, men Skinnenettet røber Flyvere det. Motortræk, som ikke har slige Ulemper, synes Fremtidens Løsning.

Ammunitionen føres i særlige Ammunitionsvogne eller bringes i Batteri af almindelige Vogne, Automobiler, Sporvogne eller Mandskab. Hvert Stykke Skyts bør have 1—2000 Skud, Mitraileuser 5—10,000, yderligere Tilvirkning og Tilførsel forudses.

Fod- og Fæstningsartilleri inddeles i Regimenter, Batailloner og Kompagnier. Mandskabet er væbnet med Gevær og Bajonet. — Fodartilleri, der følger Hæren i Marken, undtaget har Afdelingerne ikke Skyts fast tildelt som Feltartilleriet, men mander saa og saa mange Batterier eller Batterigrupper, Kommando-, Maale-, Observations- og Lysstationer, Udkig og Parker, som tilsammen danner Fronter eller Afsnit. Til Førsel af Batteriemner, Redskaber og Ammunition faar de Vognparker, Feltjærnveje og Automobilkolonner e. l.

Vil man undgaa store unyttede Reserver, maa hver Afdeling udrustes fuldt baade med tungt og let Skyts, saa at den kan optræde som tungt eller let Artilleri, eftersom der er Brug for det ene eller det andet.

En Fæstnings Udrustning mod Landsiden deles i:

Sikkerhedsskyts, der skal hilse Fjenden i lang Frastand, og værne Værkerne mod Nærangreb, og

Skytsreserven, som tager Kampen op med Belejringsartilleriet og hjælper Sikkerhedsskytset, hvis det ikke magter sin Opgave.

I Sikkerhedsskytset indgaar fortrinsvis kraftigt langtrækkende Skyts (t. E. 12—15 cm Kanoner), lette hurtigskydende Kanoner og Mitrail-leuser. Skyts, der kun tænkes brugt i Nærkamp, stilles helst i Pansertaarne (»Forsvindingstaarne«) eller Kasematter, fra hvilke det kan langskyde Bælterne, det skal beherske. Fjærnkampskyts bringes som oftest i Batteri udenfor de blivende Værker.

Skytsreserven dannes fortrinsvis af kraftigt Kasteskyts.

Foruden Sigtekikkert og Libelle har tidssvarende Skyts Vatterpase. l. og Sideretningsmidler, der sammen med Hældnings- og Vinkelmaalere muliggør skarp Retning, hvad enten Maalet ses eller ej. Afstandsmaalere er uundværlige ved Luftmaalsskyts (ogsaa Flyvehøjden maa maales), ønskelige i andre Batterier, fordi Frastandsskøn er usikkert. Rekognoscenter og Skydeledere maa have Kort og stregdelte Kikkerte, ikke sjælden ogsaa Periskop. Forbindelse kræver Telefon, Signallanterner, -flag og -flager.

(Pansrede) Stiger letter Observation. Lyskastere og Lyspatroner (-kugler) kan være uundværlige i Mørke. Overfor nogle Maal, som hverken ses fra Jorden, Stiger e. l., hjælper Ballon og Flyvere, naar man maaler og regner med Ballonens Svigninger og Flyverne fotograferer, altsaa maa Artilleriet have Balloner og Flyvere, — overfor andre ikke. Glimt og Knald røber dog endnu Batterierne, naar flere Iagttagere paa kortlagte Steder maaler Retningen, Glimtene ses i, og opskriver Klokkeslettene eller Lydfangere melder, naar Knaldene høres gennem Luften eller Jorden*); altsaa maa Artilleriet have vel udstyrede Vinkel- og Lydmaalere.

Vejrmaalingsredskaber giver Vink om Rettelser for Tilfældet til Skydetabellerne, saa at man kan nøjes med Prøveskud i Stedet for lang Indskydning (»Dagørket« — »Skydevinden«).

Til Nærforsvar imod Flyvere udstyres Batterierne med Rekylgeværer. — Midler imod Giftgaser uundværlige i Stillingskrig; visse Befalingsmænd maa være fuldt gaskyndige.

Mekanikere, Smede, Hjulmænd, Sadelmagere og andre Haandværkere bøder Skader paa Stedet. Særlige faste eller flyvende Værksteder bøder Grundskader, skifter udslidte Kærnerør o. l.

Tillæg 1 viser, hvad der var et godt Skytssystem ved Verdenskrigens Ophør.

*) Man kan ligeledes ved at maale til egne Batteriers Nedslag og Luftspringere fastslaa, om Skuddene falder, hvor de skal.

Felt-, Fod- og Fæstningsartilleris Kampmaade stemmer — bortset fra Skyts, der overhovedet ikke flyttes — overens saa vidt, ulige Rørighed og Hjælpemidler tillader. Nedenstaaende Grundsætninger, der nærmest gælder Feltartilleriet, kan derfor overføres paa Fod- og Fæstningsartilleriet med visse Ændringer, som omtales under »Fæstningskrig«. Kystartilleriet omtales for sig.

Artilleriet skyder aabent eller skjult*).

Ved aaben Skydning kan man, i alt Fald naar man staar paa Lavetten, se Maalet fra Skytset og give Sideretning uden videre. Ilden kan ledes fra Batteriet**), og alle følger Kampens Gang, saa at man kan støtte Fodfolket (Rytteriet), naar Kampen bølgler frem og tilbage, faa Tag i rørige Maal og afpasse Skudhastigheden efter Omstændighederne. Paa den anden Side ses Batteriet mer eller mindre, og i Artilleriild er det ilde stedt, selv om det aldrig bløtter sig mer end nødvendigt.

Ved skjult Skydning ses Maalet ikke fra Skytset, — Sideretning maa altsaa gives paa særlig Maade, Ilden ledes fra et særligt Stade***), og visse Bælter af Forlandet afspærres, for at Venner ikke af Vanvare skal komme i Vaade eller hæmme Ilden. — Til Gengæld kan Fjenden enten ikke se Skytset eller kun faa Øje paa det fra Luften, Træer og andre høje Stader, saa at han sjælden kan lægge Ilden tæt over Batterierne, men maa sprede over et større Omraade, hvor han tror, de har Stilling. Man er saaledes kun udsat for tilfældige Tab, skyder tryggere og kan lettere faa Tilførsel eller skifte Stilling. Retning og Ildledelse er kun vanskeligere overfor flygtige Maal, men Batterierne sættes ud af Virksomhed, hvis Forbindelsen med Lederen svigter; de har ondt ved at deltage i Nærkamp, da det nærmeste Forland ligger i død Vinkel, og vejrer maaske et Sammenbrud af Fodfolkets Kamplinie for sent til at undslippe. Knyttet til en ringe Styrke kan Artilleri i skjulte Stillinger ogsaa blive vanskeligt at sikre.

Da Skuddene kan røbe Skytset og det ikke kan skyde under lavere Rejsning, end at Skarpene lige stryger hen over Skjulet, maa skjulte Stillinger vælges saaledes, at Skjulet har tilstrækkelig Overhøjde til at dølge Glimt og Mundingsskyer†) og Skud-

*) »Aaben« og »skjult«, der baade bruges om Skydning og Stillinger, gælder i Virkeligheden Stillingen. Klare Navne fik man ved at skelne mellem aabne (sete) og skjulte Stillinger — hildet og uhildet Skydning. Hildet er Skydning imod Maal, der ikke ses fra Skytset. Fra aabne Stillinger kan man baade skyde uhildet og hildet, fra skjulte kun hildet. — Halvskjulte kunde man kalde Stillinger, hvor Skytset ikke ses, men røbes af Glimt og Støv- eller Røgskyer, naar det skyder. Skydning fra halvskjulte Stillinger er aaben Skydning; Fjenden (Maalet) ses dog kun fra Skyts, hvis Skjul har ringe Overhøjde.

**) Hvis Maalet er skjult, maa den ledes fra et Stade udenfor eller over Batteriet.

***) Helst ikke fjernere, end at Batterichefen baade kan se Skuddene og kommandere Batteriet, — i modsat Fald maa han enten overlade en anden lagttagelsen eller Batteriet.

†) 75 mm's Glimt og Mundingsskyer ses henholdsvis i 4 og 8 m's Højde over Mundingerne. Mundingsskyerne er kun farlige om Dagen og modvirkes, naar man vander under Mundingerne e. l.

dene kan lande nær nok hinsides Skjulet, til at Fjenden ikke straks underløber Ilden og fjendtligt Artilleri har frit Skud paa Batteriet, uden at det kan slaa igen. De i sidste Henseende farlige Steder ligger lavere end Batteriet, hvis Modstanderne har éns Skyts, og sjælden over 3 km borte, da Rejsningen til større Skudvidde kun undtagsvis volder Vanskelighed. Under lige Kaar stiller man sig ikke altid lige langt bag Skjulet, da det lettede Fjendens Indskydning. Man vogter sig ogsaa for at ses bagom det.

Skal Artilleriet skyde skjult eller aabent?

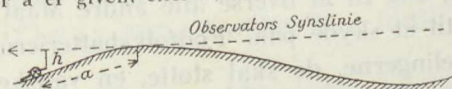
Selv om vide Sletter, Bjergland og Pladsmangel aldrig gav Valg imellem at skyde aabent eller tie, kunde man lige saa godt spørge, om en Dør skal staa aaben eller lukket. De, der kun vil skyde skjult, kan dog ikke affejes med, at Artilleriet skal bære sin Del af Tabene, — Maalet er at slaa Fjenden, ikke at sætte Livet til, — og selv det største Heltmod redder ikke Batterier i slette, aabne Stillinger, — dertil skyder Nutidens Artilleri for godt. Svaret kan kun gives for Tilfældet. Vejer man for og imod, viser det sig Gang paa Gang, at en skjult Stilling sætter Artilleriet ud af Spillet eller bogstavelig hænger det i en Traad, mens det i aaben tager en lang Tørn, før det lider nævneværdig Skade, naar Vejrlig, Sol og Kampkaar er gunstige eller Stillingen ikke vidt synlig. Derfor skyder Artilleriet skjult eller aabent, eftersom det ene eller det andet er bedst.

Grundlaget for Skydning er ligestillede Kanoner med én

Skjulets Overhøjde, h , er ikke vanskelig at fastslaa, saa længe Fjenden bliver ved Jorden eller jordfaste Genstande: Kaldes Kammens Afstand fra Kanonen a og Vinklen mellem Linierne fra det farlige Sted (Fjendens Synsline) til Skjulets Kam og fra Kammen til Munden v , har man:

$$\frac{h}{a} = \frac{v}{1000}$$

og finder heraf h , naar a er given, eller a , naar h skal have en vis Størrelse.

Overfor fjendtlige Balloner og Flyvere bliver »Overhøjde« nærmest en Talemaade. Mindste Skudafstand udregnes saaledes:

Man maaler den vandrette Afstand, a , til Skjulets Kam, læser Elevationen, e , der svarer til $a + 100$ i Skydetabellen (de 100 m lægges til for at give Banen passende Fritliggende over Kammen), maaler Dækningens Højdevinkel, v , med Hældningsmaaler eller udregner den efter Kortet og læser korteste Skudafstand α : Afstanden, som svarer til Elevation $e + v$, i Skydetabellen. Staar Maalet højere (lavere) end Batteriet, mindskes (øges) Skudafstanden noget.

Vil man kunne skyde paa Maal i Afstanden A hinsides et Skjul, skal man fra Standpladsen se Skjulets Kam under Vinklen:

$$\frac{A \text{ i Hundreder}}{4} \cdot 10.$$

$$\text{Efterdømme: } A = 2400 \quad v = \frac{24}{4} \cdot 10 = 60/1000.$$

Staar man nærmere, saa at Kammen ses under en Vinkel paa over 60/1000, fanger Skjulet Skuddene eller ogsaa skyder man Maalet over Hovedet.

Kanon (»Grundkanonen«) mod et kendt fjærnt »Hovedpunkt« i Hovedskudretningen. Saa kan Batteriet vendes og drejes, som man vil. Linien Grundkanon-Hovedpunkt kaldes Hovedlinien. Retningspunkter og -tal til Grundstillingen kaldes Maalfæster og Grundtal.

Artilleriets Rækkevidde og Virkning gør det kaldet til at gribe tidligt ind, og da Virkningen vokser, naar Ilden samles, bør Batterierne stilles saaledes, at fælles Ledelse lettes. Hermed være dog hverken sagt, at de skal staa Side om Side, eller at det aldrig lønner sig at bringe enkelte Batterier eller Kanoner i Stilling for at lokke Fjenden til at give Livstegn fra sig, skyde Spejdere og Iagttagere ned, rydde Hindringer eller ødelægge skjulte Maskingeværer — under Forsvar tillige for at ilde døde Vinkler og langskyde Hindringer forved Fodfolkslinierne.

Artilleriet gør sig bedst gældende, naar det holdes udenfor virksom Geværild, og ødelægges, hvis det viser usvækket, ledigt fjendtligt Artilleri sine Skjolde, men det tillader det hverken at sky voldsom Fodfolksild i afgørende Øjeblikke eller tøve, naar dristig Opkørsel giver Lejlighed til at ramme Fjenden haardt, Maalene ikke lader sig følge ved skjult Skydning eller Fjendens Ild skal drages hen paa Artilleriet.

Har man Tid, skal man vælge gode Stillinger, som Batterierne ikke skal skifte for at faa bedre Virkning. Et Hovedvilkaar herfor, at Ildlinien faar rigtig Retning, er des vigtigere jo længere Artillerilinen er. Batterierne skal have god Forbindelse med Fodfolket og frit Skud uden at hemme det.

Naar Angriberen har meget Artilleri, kan nogle Batterier som »Fodfolksbatterier« udelukkende følge (tjene) visse Fodfolksafdelinger, medens de andre tager sig af Fjendens Artilleri og Stilling i Almindelighed (»Modbatterier«). Egenkærlige og trøge Førere frister en saadan Deling dog til at overse alle andre Maal end dem, de faar udtrykkelig Befaling til at skyde paa. Fodfolksbatterierne skal have stadig Forbindelse med Afdelingerne, de skal støtte, en vanskelig Sag, da Batterierne staar bag Bakker og Skjul, Fodfolket ynder Lavningerne og Artilleripatrouiller taber Overblikket, naar de gaar ned til Fodfolket, hvis Førere hverken altid er eller kan være særlig meddelssomme og tilbøjelige til at se bagud. Desuden er der ikke Forbindelse med Artilleriet, fordi en Patrouille naar frem: der skal Melding tilbage, og det tager Tid, selv i Telefon*).

Paa snævert Rum stilles Artilleriet i flere Linier — en Opstilling, der, selv om man har Plads nok, ogsaa kan tilraades, naar Kanoner og Kasteskyts eller langtrækkende Kanoner skal bruges samtidig mod visse Afsnit af Fjendens Stilling eller Omraade.

Overfor uventet Angreb og under Mødekamp i

*) Et Fodfolksbatteri skyder paa de Maal, Fodfolket ønsker, altsaa efter Omstændighederne ogsaa paa Artilleri. — I Stillingskrig er Inddeling i »Fodfolksbatterier« og »Modbatterier« selvfølgelig.

uoverskueligt Land og Taage skal Artilleriet ikke spille Tid paa at finde gode Stillinger, men tage til Takke med, hvad det kan faa, og søge bedre, saa snart Omstændighederne tillader.

En god Artilleristilling giver frit Skud og Oversigt over Kampplads og Maal fra Batteriet selv eller dets Nærhed, er skjult eller dog lidet iøjnefaldende og opfylder mer eller mindre følgende Krav:

— nem og skjult A d g a n g (til tungt Skyts er det ønskeligt at kunne føre Sporvej),

— hele eller endnu større Skytsmelletrum, passende Batterimelletrum,

— faste, jævne og tørre Standpladser med Jordsmon udenom, som hverken er støvet eller haardt og stenet, men fanger Splinter og Kugler; Hovedskudretning vinkelret paa Ildlinien og gode Maalfæster.

— Skjul eller Dækning til Forstillinger og Ammunitionskolonner paa let tilgængelige Steder i passende Frastand.

Jo tarveligere Skjul, des større Skytsmelleum! Hensyn til Batteriemelleum og Kommandoføring drager dog Grænser for Størrelsen. Batterier paa Højde med hinanden bør have større Melleum end Skytset i Batterierne; Batterier bagude bør mindst staa lige saa langt til Siden som bagude, med mindre de kan skyde de andre over Hovedet. Overfor Flyvere staaar man bedre bag Gærder, i et udvisket Markskel eller under Træer og Buske end paa ensfarvet aaben Mark, saafremt Skytset ikke kan sløres godt (Net o. l.); snorlige Opstilling paa lige store Melleum eller lige ved kortlagte Genstande er ogsaa farlig. Da Flyvere vanskelig skelner Ting i Skygge, bør Hensyn tages til Solens Stand. Stillinger, der skal bruges længe, maa være lette at afvande; ellers bliver Standpladserne hverken sunde eller holdbare.

Afsnit, hvor Giftgas særlig trækker hen (ned) og bliver hængende, undgaas.

Er man Herre i Luften eller Mand for at holde den ren, findes gode Artilleristillinger lettest i Ly af vidtstrakte Bakker, som skraaner jævnt udad. Skal Skytset staa paa selve Bakkeskraaningen, maa den nødig være stejl, da det gør Skytset vanskeligt at ankre og hindrer Skydning mod nære Maal; Skrænt er god, naar man vender Siden til.

Har Fjendens Flyvere Overtaget, er kullede Bakker farlige.

Fordele ved Bakkestillinger er, at de byder god Udsigt og Skytset kan føres op til aaben Skydning, hvad man dog maa være varsom med overfor kampdygtigt Artilleri, som har indskudt sig imod Kammen. Jo nærmere man staar den skjulende Kam, des sikrere Forbindelse har Ildlederen, men Overhøjden bliver mindre : Stillingen maaske aaben, og Fjenden faar Tag i Skytset, naar han lægger fejende Springild indover Kammen. Alt andet

lige findes de bedste Stillinger en 500—600 m fra jævne Skraaningers Kam. Faren for at ses eller skyde nære Maal over Hovedet gør det kun undtagsvis raadeligt at staa under 300 m borte; derimod kan Batterierne staa langt fjernere, naar de kan sikres og løse Opgaverne i stor Frastand.

Skove og levende Hegn danner udmærket Baggrund for Skyts. At staa i Skovbryn er farligt: Fjenden retter Ilden derimod og kan maale Afstanden nøje. Et stærkt Gærde mindsker dog Faren, og Skytset ses vanskeligt fra Luften. Skov og Krat byder Batterier, som skal skyde under høje Rejsninger, gode Stillinger, men Træerne kan hemme Indrykningen og Ildens Aabning; til Gengæld bringer de fjendtlige Skarp til at springe i Utide. Under Kamp i Skov og Skoves Nabolag har enkelte Kanoner eller Batterier ikke sjælden glimrende Virkning i Glimer.

Bag Hegn og Skove findes ofte brugelige Stillinger — ligeledes bag Landsbyer og Gaarde, men Stillingen her maa rømmes, hvis Bygningerne skydes i Brand og Vinden har en ugunstig Retning. En Ulempe er, at Batterier bag Skove og Landsbyer let afskæres fra at deltage i Kampen om det nærmeste Forland. Inde i Landsbyer og Bygninger tages kun Stilling i Nødsfald.

Hvis Skydningen ikke kan ledes fra Batteriet og man ikke har Flyvere, gælder det at finde Stæde til den, der skal lede Ilden, og knytte ham sikkert til Batteriet. Det er heldigst at have 2 Telefonlinier eller baade synlig og hørlig Forbindelse. Telefon-, Flag- og Mellemmænd skjules, Telefontraade værnes mod at brydes af Vanvare, og Signaler vises paa passende Baggrund. Svigter alt andet, maa Fodfolket give Løbere. God Observation er saa vigtig, at Stillingen i Nødsfald rettes efter Stædet, ikke omvendt.

Et godt Stæde giver Overblik over Maal og Kampplads, er hverken iøjnefaldende udefra*) eller udsat, saa at Iagttageren kan være dagevis paa Post i haardt Vejr, og ligger aldrig fjernere, end at han kan holde Forbindelse med Batteriet og er sikret, ogsaa imod fjendtlige Patrouiller. Afstanden kan blive flere km, naar man har Traad nok.

Det er bedst at blive ved Jorden, t. E. bag tykke Gærder eller Hegn, men giver selv Periskop ikke Udsigt nok, maa man op i Træer og Bygninger e. l. Enlige Træer og Bygninger undgaas dog helst. Man maa tage Hensyn til, at Udsigten ikke sløres af Røg fra brændende Bygninger, og maskere Stædet paa bedste Maade. Lyskastere maa ikke staa lige i Nærheden af Iagttageren.

Flere Batterier ledes ofte fra ét Stæde. Omvendt kan uoverskueligt Forland tvinge et Batteri til at have flere Stæder. Batterier, der er udsatte for Nærangreb (Kampvogne), maa saaledes uafhængig af andre Opgaver have et Stæde lige i Nærheden. Mange Befal-

*) Maalet er ingenlunde altid farligst!

lingsmænd bør aldrig samles paa et Sted, saa at et ulykkeligt Skud volder ubodelige Tab.

Godt skjulte Maal ses kun fra Luften. Stadig Iagttagelse er ikke nødvendig; man kan nøjes med at fastslaa nogenlunde snævre Grænser for deres Stilling og fra Tid til anden forvise sig om, at de endnu er der.

Afdelingschefer's Stade bør ligge noget fra Batterierne og give Overblik over Kamppladsen (Afdelingens Maalomraade) uden at være iøjnefaldende. Højere Chefer indretter sig gerne paa Steder, der letter Samkvem med Troppførerne, Flyvere (Balloner) og Ammunitionskolonner. Skjult Adgang er ønskelig.

Forsvar kræver vidt Ildfang; det nærmeste Forland kan overlades Fodfolk, Maskingeværer og Minekastere. Det lønner sig dog at skjule enkelte Batterier eller Kanoner, hvor de kan skyde tæt forom Fodfolkslinierne, som Skudmærker e. l. da maa værne mod at faa Splinter og Kugler ind til sig*). Saadanne Batterier (Kanoner) deltager for ikke at røbe sig saa godt som aldrig i Fjernkamp. — Haves intet Luftmaalsskyts, maa nogle Kanoner ofres paa Luftmaal.

Om Artilleriet skal tænke først paa Fjendens Fodfolk eller Artilleri, afhænger bl. a. af dets Styrke og Forlandet. Da god Skydning fra gode Stillinger kan opveje underlegent Skytstal og en sejrrig Tvekamp kvæle Angreb i Fødslen, tillader kun haabløs Underlegenhed det at sky en Styrke. Angreb med Angrebsartilleriet, som Flyverhjælp endog gør det muligt at tilprøve med Angrebsartilleriet, som Flyverhjælp endog gør det muligt at tilføje Tab under Indrykningen. — Batterier, der skal standse Kampvogne, maa skyde aabent. Ogsaa Batterier, der skal følge Fjendens Fodfolk, maa stundum skyde aabent eller op til aaben Skydning, naar det nærmer sig, — mange skal dog ikke til at afvise selv et større Fodfolksangreb, hvis de ikke røber sig i Utide**).

Batterierne skal især have Skud i det eller de farligste Angrebsretninger og maa Nat og Dag kunne skyde øjeblikkelig paa særlig tildelte Maal (Afsnit). Skønsomt valgte Stader og sikker Forbindelse med Skytset er derfor yderst vigtigt. I Stillingskrig tillader kun Jordstader at samle Ilden hurtigt imod afgørende Maal og tilintetgøre indbrudt Fodfolk. Skiftetillinger er ønskelige, dels af Hensyn til nye Opgaver, dels for at unddrage Batteriet Ild; Ammunition bør oplægges og Telefon gøres klar paa Forhaand.

Krydsild tilstræbes, Nær- og Fjernkampgrupper, lette og tunge Batterier maa kunne støtte hinanden. Afsnit, Fjendens Artilleri kan omfatte eller sideskyde, undgaas. Stillingerne bør ligge saa langt bag Fodfolkets Ildlinie, at Artilleriet kan skyde hen over den. 600 Meters Afstand sikrer Fodfolket imod Mundingsspringere og Ilden, Fjenden retter imod Artilleriet, og udsætter hverken det for at staa ene i Kampen eller Artilleriet for at

*) 75 m/m GKs Skudlinie bør gaa mindst 60, Brisantgranaters mindst 50 m forom forreste Fodfolkslinie.

**) »Op til aaben Skydning« er ikke »op paa Bakken, de staar bag«; Stilling til aaben Skydning maa ofte søges alle andre Steder.

lide haardt under Ild, der gælder Fodfolket. Afstanden bliver dog ofte større, især naar den yderste af flere Bakker bag hinanden ikke skønnes brugelig eller ulige Kalibre gør Opstilling i flere Linier heldig. Batterier langt bagude er usaarlige, men ogsaa kun i Stand til at lægge Spærreild over Fodfolksliniens nærmeste Forland.

Staderne bør ligge noget bag forreste Fodfolkslinie. Da brudte Telefontraade vanskelig bødes i stærk Ild, er skjulte Signallinier fra Stader og Fodfolksstillinger ønskelige. Rummelige, skjulte Ballon- og Flyverheller udses bag (ikke lige ved) Stillingerne eller ud til Siden, for at Ballonerne og Flyverne hverken skal hemme Ilden eller røbe Skytset, naar de gaar til Vejrs eller lander.

Dersom det er mindre heldigt at tage Stilling straks, bør der være — ogsaa for Flyvere — skjulte Ventestillinger med nem Adgang til Ildlinierne.

Opstilling paa én Linie udsætter alle Batterier for at ødelægges paa én Gang mens Opstilling i flere eller at holde noget i Ventestilling*) muliggør sejt Forsvar, hvis forreste Linie løbes over Ende; men Opgaverne bør fordeles saaledes, at ethvert Batteri kan glide ind i Sammenspillet uden at lamme Modangreb.

Artilleri, som skal sikre et Omraade, maa staa saaledes, at Fjenden ikke kan skyde derpaa samtidig med, at han tager Kampen op med Artilleriet. Luftmaalsskyts spredes dels langs Omraadets Rand, dels paa selve Omraadet; det maa have Udsigt til alle Sider og raade over Lyskastere. Stillinger, som tillader det at deltage i Nærforsvar mod Fjender paa Jorden, er særlig gunstige. Automobilskyts maa have Vejen fri og kende Vejene, saa at det kan følge fjendtlige Flyvere.

Ved Landgang og andet Steds, hvor Krigsskibe kan hjælpe Fjenden, bør Artilleriet have frit Skud over Stranden, men unddrages Skibsilden.

Artilleri, der skal dække Tilbagetog, gaar i Optagestilling saaledes, at de vigende ikke hemmer Ilden. Stillingen maa helst ligge bag en Hindring og tillade skjult Tilbagetog; Skov bagved er altsaa heldig. Da man skyer Artillerikamp og vil standse Fjendens Fodfolk og Rytteri, er der mindre Grund til at samle Batterierne end til at skjule sig for Forfølgerens Artilleri og søge Skud paa de andre Vaaben; selv enkelte Kanoner i Kaponierestilling kan tilføje dem store Tab. Ustraffet bør Artilleri dog aldrig skyde aabent paa vort Fodfolk. Skulde det blive nødvendigt at gaa fra Stilling til Stilling, maa der være langt imellem dem og Tilbagegangen ske rask, saa at Fjendens Batterier ikke faar Skud paa Artilleriet, selvom de jager op i den rømmede Stilling.

Angrebsartilleri skal helst ind paa virksomste Skudvidde fra, hvad det skal have i Tale: det afgør Sagen hurtigt og giver Fjenden ringere Udsigt til at undslippe. Stillingen kommer dog, hvis Fjenden har Artilleri, til at af-

*) Begge Dele forudsætter stærkt Artilleri!

de og de Stillinger bedst Kaar (Batterierne maa ikke hemme hinanden, éns Batterier bør af Hensyn til Ammunitionstilførsel være Naboer, tungt Skyts fortrinsvis staa nær banet Vej eller Skinnevej). Batterierne i det Afsnit underlægges den Fører, saafremt de ikke allerede er hans, osv..

Ulige vanskeligere bliver at raade med faa Batterier. Reservebatterier er der ikke Tale om; alt maa med fra første Færd, og Opgaverne maa vejes, saa at det nødvendige gaar forud og ønskeligt viger for ønskeligere.

Hverken Angrebs- eller Forsvarsbatterier bør skydelige ud, naar de kan tage Naboafsnit paalangs. Da Naboer næppe hjælper hinanden, hvis den, der skal hjælpe, som Tilfældet oftest er, selv trues, maa de højere Chefer skride ind for at udnytte Artilleriet i Stilling paa bedste Maade o: til alles, ikke til et Afsnits egen Gavn. — Smaastyrkers Artilleri kan af Sikkerhedshensyn ikke altid vælge Stilling (og Stade) som Storstyrkers.

I Natstillinger spredes og udstykkes Artilleriet oftere med Fordel, og Angrebsartilleri kan gaa nærmere, saafremt der er en brugelig Stilling, det ikke kunde naa om Dagen; det maa kun vogte sig for, at Vinden bærer Bud til Fjenden, — Artilleri kører ikke lydløst. Stillingerne bliver gerne noget bag Fodfolkets Modstandslinie, det vil for Angriberens Vedkommende sige Linien, der skal holdes, selv om Angrebet mislykkes, — undtagsvis i selve Modstandslinien. Alt andet lige foretrækker Forsvarsartilleri lav Opstilling, som hverken tegner sig paa lys Baggrund eller er udsat for nærgaaende Lyskasteres Straaler. Angrebsartilleri bør snarere staa højt, saa at mange kan spejde i Mørket. Er det umuligt, maa Iagttagere til Vejrs i eller ved Batteriet eller (og) langt frem. — Aaben Skydning er maaske uundgaaelig, da Telefon, Signaler og fremsendte Iagttagere virker langsomt og usikkert.

Rytteris Artilleri (ridende Artilleri) gør som andet, naar Rytteriet skal holde et Afsnit eller sikre en Fløj. Under Opklaring maa det ofte skyde aabent og værner sig da imod Artilleriild ved at skifte Stilling, saasnart Opgaven er løst (Forstillingerne bliver bag Skytset). Battericheferne kan ikke vente Befaling, men maa handle paa egen Haand. Stilling søges helst ud til Siden, i hvert Fald ikke i Vejen for Rytteriet. Afdelingen holdes ikke altid sammen; selv Batterier deles for at overraske Fjenden fra flere Sider. Ilden rettes først imod Fjendens forreste Træfning, siden mod Reserver og fjærnere Maal. Tilførselsvanskelighederne opfordrer til at iagttage hvert Skud og spare paa Ammunitionen.

Man skal nytte forefundne Skjul, rydde til frit Skud, danne Stader, Mandskabs- og Skytsværn, Masker o. l. og om muligt vildlede Fjenden med Skinværn og Skinmaal. Høje Brystværn og Udgravninger, som kaster skarp Skygge, dannes kun, hvor Slagskyggerne kan udviskes ved Sløring. Skarpe Hjørner og Kanter

undgaas. Mod Flyvere dækkes Skyts og Standpladser nemmest med Markens Grøde, Grene o. lign., hvis det ikke kan stilles mellem Træer og Buske eller graves ned. Hjulspor og Fodstier til Standpladserne udviskes eller forlænges udover, da de kunde røbe dem. I Stillingskrig tækkes Vejene til Batterierne, saa at Færdsel og Støvskyer intet røber. Arbejdet ledes saaledes, at Værkerne efterhaanden kan modstaa kraftig Ild. Da man altid kan gøre et Brystværn tykkere og dyngede mere Jord paa stærke Hulrum, men svage Hulrum vanskelig lader sig styrke, medens de bruges, gælder: Stærke Hulrum straks, hvis man overhovedet kan bygge Hulrum og vælge og vrage Emnerne! — Rammerne, som kan have rede i Forvejen, maa samles og afstives forsvarligt for ikke at vrides fra hinanden af den første, den bedste Træffer: Tækkede Rum, der skrider sammen, er værre end aabne. Skal Stillingen bruges længe, maa Værnene afvandes omhyggeligt. I fjendtlig Ild tilvejebringes og udbedres Værn bedst ved Hjælp af Sandsække. Arbejdsstederne bør sløres, før Arbejdet optages; ellers har Fjenden det paa sine Plader, naar det maskeres. Skinværnene bygges senest samtidig med de virkelige og lægges saa langt fra, at Fjenden ikke kan sønderskyde begge paa én Gang. Hvis Indrykningens Spor ikke kan slettes, føres ogsaa Spor til Skinværnene.

Rydning i større Frastand fra Ildlinien lader Troppeføberen Fodfolk og Ingeniører sørge for, men Artilleriførerne henleder snarest muligt Opmærksomheden paa Arbejdet, de ønsker udførte, og maa herved huske, at Træer og Bygninger kan give Fjenden Indblik.

Arbejdet i og lige ved Stillingen ledes af Artilleriets egne Befalingsmænd og udføres af Afdelingerne (Batterierne) selv. Hvis Fjenden kan vise sig under Arbejdet, holdes Udkig, og enkelte Kanoner staar rede til at skyde Flyvere ned. Befalingsmænd, som leder Arbejde, kan ikke samtidig holde Udkig.

Det mindste, Artilleriet kan gøre, er at grave ud til dem, der skal iagttage Ilden*), Mandskabet — ogsaa Telefon- og Signalmænd — og Ammunitionen. Gravene tækkes helst med Staalblik eller Tømmer. Haves Tid, dannes tillige Skytsværn og Skjul til Forstillinger, Vogne og Heste. Som oftest nøjes man med ét Værn til hver Kanon eller Kanon og Bagvogn og forbinder Værnene, der skal være saa smalle, Sideretningen paa nogen Maade tillader**), med en smal Løbegrav. Undertiden dannes sammenhængende aabne eller tækkede Batteriværn med Opholds- og Ammunitionsrum. Paa Standpladserne lægges Underlag for Hjul og Svans (Nødbrisk). Brystværserne klædes med Græstørv eller vandes flittigt under Mundingerne, forat Skuddene ikke skal ophvirvle Støvskyer og suge Jord ind i Løbet. Stader og Batterier sikres imod Rygild og tilbageslyngede Splinter ved Rygværn og gøres usynlige for Luftens Argusøjne, — hvorledes er ligegyldigt; Hovedsagen er, at de skjules, og at man ikke altid bærer sig

*) Batterichefer (Observatører) og højere Chefer.

**) Hellere to smalle Udgravninger med forskellig Skudretning til hver Kanon end én bred

ens ad, da det kunde lette Fjendens Søgen. Baade Batterier og Stader omgives med Pigtraad. Især om Natten kan Røgslør hindre Fjenden i at stedfæste skydende Batteriers Glimt.

Artilleriet bør skjules for at overraske Fjenden og undgaa Tab. Stillinger, Fremrykningslinier og Maal skal derfor granskes, Over- og Gennemkørsler tilvejebringes, før Batterierne naar frem, og Skydning tilredes, uden at Fjenden aner Uraad. Synder herimod paadrager Artilleriet tunge Tab. Vejen lægges saaledes, at Artilleriet slipper lettest muligt frem; unødige lange Omveje skal man dog ikke gøre. Tit gaas springvis fra Afsnit til Afsnit, og Sikringspatrouiller udsendes til alle Sider. Man maa sikre sig, at Broer o. l. kan bære, afmærke Vadesteder og undgaa at hemme Venners Ild eller køre tæt bagom, hvad Fjenden skyder eller lige har skudt paa. Giftsvangre Strøg omgaaes til Luvart; kun i Nødsfald gaar man igennem (Maske paa!).

Saa længe der ikke er givet Befaling om Artilleriet, er Artilleriføreren*) med Følge hos Troppeføreren for at kende Sagerne Stilling og give ønskede eller ønskelige Raad. Skal alt Artilleriet eller en større Del i Virksomhed, hører han hjemme ved Batterierne. Naar Artilleriføreren ikke er hos Troppeføreren, bør han have Telefon til hans Stade**) eller en Befalingsmand («Forbindelsesofficer») med Melderyttere hos ham⁴). Under Kampen melder han Troppeføreren om Fjenden o. lign..

Troppeføreren befaler, naar Artilleriet skal i Stilling, — maaske ogsaa hvor meget der skal sættes ind, og hvor meget der skal bruges imod Flyvere, — hvor Stilling skal søges, — hvad Artilleriet særlig skal skyde paa, eller hvilke Omraader det skal vaage over, — og naar Ilden skal aabnes. Han stiller Balloner, Flyvere, Lyskastere o. l. udover, hvad Artilleriet selv har, til Raadighed, lader Kampflyvere rense Luften, for at Artilleriflyverne kan arbejde i Ro, og sørger for, at Ammunition tilføres. Den første Befaling bliver ofte Rettesnor for hele Kampen, saa at Troppeføreren siden kun — i Tide — skal befale Stillingsskifte, Ildens Samling imod visse Afsnit eller Styrker o. l. Artilleriføreren vælger Stillingen eller Stillingerne, gransker Veje og Maal(-omraader), giver Luftspejdere m. fl. Befaling og sørger for, at Artilleriet er paa rette Sted i rette Tid og enten straks griber ind eller staar i Lurestilling rede til at skyde paa første Vink. Kampen giver ham rig Lejlighed til at handle paa egen Haand, hvis Artilleriet skal udfolde hele sin Kraft; Forbindelse med (Forbindelsesofficer hos) Troppeføreren fritager hverken ham eller Battericheferne for at bruge deres Øjne og Omtanke.

Synes den paatænkte Stilling udsat, maa Artilleriføreren bede om Skytsdækning, hvis Artilleriet er ene,

*) »: Artilleriets ældste Befalingsmand. Paa Marche bør hans Følge højst være 6—7 Ryttere.

**) Da Bud og Signaler lettere knytter Troppe- og Artillerifører end Artilleriled sammen, bør Artilleriet aldrig slaa Telefon til Troppeføreren, hvis Artillerinettet derved blev mangelfuldt eller — under Angreb — ikke kunde udvides efter Fodfolkets Fremgang.

og faa den i Stilling, før Batterierne rykker ind. Han beder ligeledes om tiltrængt Hjælp til at vinde gode Stader under Indledningskampe og rydde Ballon- og Flyverheller og minder om Ammunitionskolonnerne, naar Troppeføreren ikke selv gør det første Skridt.

At bringe en Artilleriafdeling i Stilling tager, selvom alt gaar glat, under gunstige Vilkaar let over en halv Time fra Artilleriføreren faar Befaling. Hastværk er Lastværk.

I Rekognosceringen, der skal være grundig, men gaa skjult og rask, lader Artilleriføreren helst Underførerne deltage; ogsaa kæmpende Afdelinger spørges. Tvivlsomme Veje og Broer (Overgange), man ikke kan omgaa, kan Melderyttere syne. Artilleriføreren selv forvisser sig om, at Batterierne faar frit Skud og Overblik over Maalet, Skjul af passende Højde og gode Batteri- og Skytsmelletrum; han udser tillige Helle til sine Flyvere og Balloner. Opmærksomheden rettes foruden paa fjendtlige Afdelinger — skjulte Batterier kan Nedslagsfurer og opsamlede Brandrørs Stilling, sammenholdte med Kortet, røbe*), — ogsaa paa Steder, hvor Fjenden kan have Udkig eller bringe Modbatterier i Stilling. Forsvarsstillinger synes om muligt tillige udefra og fra Luften.

Byder den paatænkte Stilling ikke Oversigt over Kamppladsen, maa Artilleriføreren — for at fordele Maalene og Observationen heldigt — først og fremmest vælge sig et Stade med passende Udsigt og lade det indrette, hvilket Adjutanten eller en Ordonnansofficer er selvskreven til at lede.

Artilleriets Sikkerhed maa ikke tabes af Syne under Rekognosceringen, og Kamppladsen bør vogtes af aarvaagne Øjne, for at Batterierne kan skelne Ven fra Fjende, naar de skal aabne Ilden.

Da Frem- og Tilbageriden røber Flyvere, at Artilleri vil i Stilling, rekognosceres delvis til Fods, og Hestene skjules. Melderyttere sendes heller ikke længere tilbage end strengt nødvendigt.

Er Artilleriføreren ikke klar, naar Artilleriet kommer, gaar det i Ventestilling i Nærheden — af Hensyn til Flyvere ugerne paa aaben Mark.

Rekognosceringen fremmes, naar Flyvere hjælper eller Artilleripatrouiller i Tide sendes til Steder, som giver Indblik hos Fjenden.

Artilleriflyvere deltager sjælden i almindelig Opklaring og Kamp om Luften, men sendes op, naar Modstanderen er i Nærheden af Ildfangets Grænser, for at prøve de foreliggende Oplysninger og lægge det bedst mulige Grundlag for Artilleriets Indgreb. At sende dem til Vejrs med almindeligt Paalæg om at melde, hvor Fjenden er, baader ikke. De maa ud i det deligt Paalæg om at melde, hvor Fjenden er, baader ikke. De maa ud i de rigtige Retninger, have klare Spørgsmaal og overkommelige Opgaver eller Omraader at overflyve. Omraaderne bør gribe ind over hinanden eller have skarpe Skel, t. E. en Jernbane eller iøjnefaldende Vej. Haves Raad, deles Omraaderne mellem 2 og 2 Flyvere, som

*) Ogsaa Knald kan vejlede, om det end kræver Møje og særlige Hjælpe midler at faa Oplysning ad den Vej, den eneste, der kan slaas ind paa i Taage.

flyver og melder uafhængig af hinanden, saa at man enten faar Meldingerne stadfæstede eller Vink om, at Sagen bør granskes nøjere. Vejen maa Flyveren om; det er farligt at binde ham, og han ved bedst, hvorledes han skal styre for at faa Sol og Vind fra rette Side. Derimod bør han have Befaling om, hvornaar og hvorledes han skal melde, og hvor han kan lande. Hellerne ryddes, mærkes og knyttes ved Telefon e. l. til Artilleriføreren. Venner underrettes om Flugterne. Da Flyverne har meget at se efter og vare sig for paa Jorden, bør de værnes imod Jagere. De lader Fjendens Flyvere være Flyvere, saa længe de kan undgaa Kamp. Hvis de afbrydes, medens de gransker et Maal, maa de begynde forfra for hverken for at faa for lidt eller for meget med. Deres Meldinger skal naa Artilleriføreren tidsnok til, at hans Befalinger — bl. a. om Flyvernes Sammenspil med Batterierne — iværksættes, før Fjenden griber ind.

Før man har et vist Overblik, endsige Føling med Fjenden, lønner det sig ikke at udsende Patrouiller. Patrouillerne maa have gode og vilige Heste. Finde Vej og Stæde eller holde Udkig i én Retning kan 1—2 Ryttere (Mand) gøre. At opklare Maal eller iagttage Ild og holde stadig Forbindelse med Batteriet (Afdelingen), kræver stærkere Patrouiller. Foruden nøje fastsat Hverv maa Føreren have Vink om Ven og Fjende, og skal tage Kikkert (Kort eller Skitse, Ur, Meldingsbog med Blyant, Flag eller Telefon (om Natten Blændlygte) og Traadsaks) med. Indblik faas lettest fra Siden, hvilket dog er udelukket overfor lange Linier. Lyder Opgaven ikke udtrykkelig paa at granske det og det Maal, som straks ses, maa Patrouilleføreren ikke slaa sig til Taals med det første det bedste, han finder, men se, om der ikke er andre i Nærheden. Melding i Form af Skitse skal nævne Stedet, Skitsen toges fra, og i faa Streger give et træffende Billede af Maalomraadet; vigtige Afstande og Bredder paaføres. — Udsenderen husker at se efter Patrouillen, hvis den skal melde ved Tegn eller Signal.

Saasnart Artilleriføreren faar Befaling til at gaa i Stilling, sender han sin Næstkommanderende, »Artillerikolonneføreren«, eller sine større Leds Chefer foreløbig Befaling om:

— Hvor Stilling eller Ventestilling søges og Vejen dertil, (paa hvilken Side Artilleriet skal trave udenom Fodfolket, og hvem der skal føre det),

— at Artilleriet skal vogte sig for at ses der og der(-fra), har de og de Vanskeligheder at overvinde o. l.,

— om og hvor Battericheferne*) og Flyverføreren skal møde,

— om Stiger eller andet skal med,

— hvor Flyverne skal gøre klar, hvad Hjælp de skal have, og hvorledes de faar nærmere Befaling,

— hvor Ammunitionskolonnerne skal hen,

*) Ved større Artilleristyrker Afdelings- eller (og) Regimentscheferne. I det følgende er Artilleriføreren Afdelingschef. Et selvstændigt Batteris Chef overtager Artilleriførerens Pligter ved Siden af sine andre Pligter.

— om Overbringeren skal vise Vej og, hvor ny Befaling tilgaar (oppebies).

Selv rider han i Forvejen til Stillingen.

Stedet, Batterichefer og Flyvefører stævnes til, bør give Oversigt over Kampplads og Stilling. Kan det ikke opnaas, maa Battericheferne først have Overblik over Kamppladsen, siden have Stillingen paavist.

Naar Kolonneføreren modtager Afdelingschefens Befaling, lader han de andre Batterichefer og en Løjtnant fra sit eget Batteri, hver med 4—5 Ryttere, ride til Afdelingschefen, eller giver Batterichefen, der skal føre, Kommandoen og rider frem med en Løjtnant fra hans Batteri og de andre Batterichefer med Følge. Skytsdækning af Fodfolk faar at vide, hvor Artilleriet skal hen, hvis det travet i Forvejen, Rytteri følger uden videre med.

Fører Afdelingschefen selv sin Afdeling i det Øjeblik, han modtager Troppeførerens Befaling, giver han en Batterichef Kommandoen og rider i Forvejen med de andre, en Løjtnant fra Batteriet, hvis Chef bliver tilbage, og Flyveføreren, dersom Flyverne ikke kan faa Befaling med det samme.

Efter at Afdelingschefen, alene eller sammen med Battericheferne, har udset (og mærket) Stillingen og gransket Maalene eller Omraadet, giver han nærmere Befaling, der t. E. omhandler:

— Kampforholdene og hvorledes Artilleriet er sikret,

— Flyvernes Opgaver og Nullinier ved Observationen, hvor, naar og hvorledes de skal melde, hvor og hvorledes de faar Meddelelser fra Jorden (traadløst, Lyssignaler, Flager),

— Batteriernes omtrentlige eller mærkede Stillinger (Ildlinie, Stade, Forstillinger), hvoraf tillige Skudmaaden fremgaar, (og Veje til og fra Stillingen),

— om nogle af Batterierne skal støtte Fodfolk, og hvem de derfor skal melde sig til,

— om og hvor Kanoner eller Rekylgeværer skal gøre klar til Skydning mod Flyvere,

— Maal (Art, Bredde og Dybde, omtrentlig Frastand og Højde-(Dybde-)vinkel) eller Maalomraader og Afdelingens Hovedpunkt ved Maalopgivelser (Omraaderne bør gribe ind over hinanden, saa at intet af Forlandet ligger uvogtet. — »Omraade at vaage over« kræver enten: »Skyd, saa snart De ser (hører) Maal!« eller: »Meld («Klar«, Fjender, Glimt, Røg, Støvskyer osv.)!« tilføjet),

— hvad Batterierne skal gøre for at holde Øje med Maal og Kampplads og sikre sig eller, om de faar Flyver, Ballon, Lyskaster, og da tillige, hvad Befaling Flyverne m. fl. har, hvilke Meldemaader de bruger, hvor de har Meldingsstation og lander, og hvad Hjælp de skal have ved Landingen*),

*) Artilleristerne maa ligesom de andre Vaaben forud kende fjendtlige Flyvere fra Venner. Telefon, Signalfleger, Lysmidler og Melderyttere eller Cyklister afgives til Landingsstedet.

— naar Batterierne skal til Ildlinien, og om de uden videre kan hentes eller Buddet skal til Kolonneføreren,

— om Batterierne skal skyde hvert for sig eller i en vis Rækkefølge,

— naar Ilden skal aabnes (og hvormange Skud de maa skyde),

— Afdelingsstadet, og hvorledes Batterierne skal knyttes dertil (Telefon bruges, naar det lønner sig, altsaa ikke i Stillingen, som snart ventes rømmede).

Skytsdækningen, der faar tilsvarende Vink eller Befaling, tager Stilling, samlet eller delt, og udsætter Poster paa lignende Maade som Marchforpostkompagnier, saa at ingen sniger sig ind paa Batterierne og Artilleriet trygt kan have Tankerne længere ude. I Vandløbs og Søers Nabolag har Skytsdækningen Øje med, hvad der foregaar hinsides, for at hindre Maskingeværer i at overfalde Artilleriet. Haves ingen Skytsdækning, sætter Artilleriet selv Udkig og Poster. Naar Vinden er Fjenden gunstig, stilles tillige Udkig efter Gasskyer.

Siden giver Afdelingschefen Befaling eller Vink om Forbindingssted, Sygestald, Modtræk imod Giftgas o. l. og Ammunitionstilførsel og opgiver Ammunitionskolonnen (Vognlinien), Batteriernes Stilling, Veje og Steder, den skal undgaa eller holde fri, m. m.. Forbindingsstedet skal ligge udenfor det fjendtlige Artilleris Skudlinier og have Ly mod Geværild uden at spærre Veje eller hindre Troppebevægelser. Vand bør findes i Nærheden.

Hvorledes Batterierne skal rykke ind, og hvilke Arbejder der skal udføres, maa Battericheferne om, medmindre t. E. Mørke eller Taage vanskeliggør Indrykningen eller Vejen skal sløres.

Til Indrykning i Mørke tages Kending af Bakkers Flugt og Omrids, — set mod Himmelen, — Træer og andre Genstande, hvis Toppe ses over Nattetaagen. Man kan ogsaa bruge Kompas eller tage (lige) Veje, Gærder, Hegn og Grøfter til Ledelinie. I klare Nætter vejleder Stjernerne og Maanen, hvis man kender sit og Maalets Sted af Kortet. Til Skydning i Mørke rejses Mærker og fastlægges Sigte- og Synslinier (Pløkke med Lygter) ved Dagens Lys; man tegner ogsaa Skitser med Omridsene, som skelnes i Mørke, og paaskrevne Oplysninger. I Nødsfald skal man finde sig tilrette, selv om man ikke kan se en Haand for sig, og undgaa at røbe sig ved at rekognoscere eller bruge Lygter letsindigt.

Flyverobservatorer og Balloner maa ikke udsættes mer og længer end strengt nødvendigt for Ild eller Flyverangreb og sendes derfor først til Vejrs, naar Samvirket er tilrettelagt og Afdelingen (Batteriet) klar til at aabne Ilden.

Batterichefen vælger Stede og Stilling til Skyts, Bagvogne og Forstillinger indenfor sit Omraade, gransker Maal og Observationskaar nærmere og overtøyer sig om, at alle Kanoner kan skyde uhindret. Fløjene eller hver Kanons Standplads mærkes, hvis det kan ske, uden at Fjenden (Flyvere) ser det; kunde Spændene røbe Batteriet, mærkes tillige Linien, Hestene ikke maa overskride*). Han sætter Udkig, ord-

*) Med op- eller afsiddede Ryttere.

ner Observationstjenesten, saafremt Afdelingen ikke har taget den i sin Haand, og maaler Afstande, Maalvinkler og Vinkler til Skydning. Unødigt Riden eller Løben frem og tilbage undgaas.

I skjulte Stilling kan noget gøres efter Indrykningen, i aabne maa Batterierne straks kunne optage Kampen med hvilken som helst Modstander indenfor sit Omraade. Særlig bør Maalrekognoscenter og Udkig ud og Telefon- eller Signalforbindelser prøves i Tide.

Naar Batterichefen er klar, fører han Batteriet i Stilling eller sender Næstkommanderende Befaling, t. E. saaledes:

— Batteriets Stilling og Opgave med Oplysning om det skal paa højre (venstre) Fløj, i Midten e. lign., og Fremrykningslinien (tit kun: »Overbringeren viser Vej!«),

— hvorledes Vej og Stilling er mærkede, Stillingens Front og Skyts-mellemrum, Skytssets Retningsmaade (Hjælpepunktet og, hvad Side det ligger til, Retnings- og Samlings- eller Spredningstal),

— Indrykningsmaade og Gangart,

— hvad Batteriet skal gøre for at skjule og sikre sig (Fløjbatterier sikrer udad paa egen Haand),

— Forstillingernes Plads,

— Stedet og Maaden, Batteriet skal knyttes til paa.

Før Indrykningen befales, hvilke Redskaber der skal frem, og Ammunitionen ordnes saaledes, at Forstillingerne kan fjernes straks efter Afhagningen.

Man sniger sig helst i Stilling og maa huske, at Fjenden kan have Udkig højt til Vejrs, og at rask Kørsel over haard(-frossen) eller støvet Bund og høje Kommandoraab røber Batterierne. Indrykningen bør tillige ske rask, saa at Fjenden ikke faar Forspring i Indskydning, hvis han opdager Batterierne, før de aabner Ilden. Af Hensyn hertil køres helst tæt til Ildlinien.

Standser Tab af Mandskab eller Heste Køretøjer, slæbes Skyts og Bagvogne (eller Kurve) frem med Forspand eller Haandkraft. Førerne kan ogsaa hidkalde en Forstilling eller omværende Tropper. Heste erstattes kun saavidt nødvendigt for at bringe Køretøjerne i Stilling.

Hvis der skal skydes eller ikke er Fare for, at Skytset ses, føres det straks i Ildlinien. I modsat Fald skjules det, til Ilden skal aabnes. Til skjult — ikke sjælden ogsaa til aaben — Skydning bringes Batteriet i Grundstilling. Hovedlinien maa helst falde sammen med den sandsynligste Skudretning og pege mod en iøjnefaldende Genstand. Delingsførererne maaler mindste Skudafstand, Skjuleet tillader; Maalfæster vælges, og de tilsvarende Tal skrives op. Sløring og Jordarbejde iværksættes snarest.

En Skitse af Stilling og Maal m. m. tjener Afdelingschefen som Grundlag for Samling og Spredning af Batteriernes Ild. Afdelingschefen lader ogsaa Retningen til fjendtlige Ildglimt fastlægge og gransker Korpset for at tage Fjendens sandsynlige Stilling under Ild.

Tungt Artilleri rykker i Stilling paa lignende Maade, men Ammunition og Bygningsemner tager saa lang Tid at hidføre, at de maa først frem.

I Stillingskrig udarbejdes Artillerikort paa Grundlag af Rekognoscering, Meldinger, Fotografier, hemmelige Meddelelser fra Indbyggere m. m.. De mangfoldiggøres og føres til Dag. Ved Afløsning overgaar Kort og Skydebøger eller Hefter med fyldige Oplysninger til Eftermanden.

Forstillingerne og Vogne, som ikke føres til Ildlinien, skjules nødvendig over 100 m, tit dog flere km borte (Springild, Gasgranater), udenfor Fjendens Skudlinier. Vand i Nærheden er ønskeligt. Mod Geværild giver Bakker, Fjenden er inde paa, ofte bedst Ly lige bag Skytset. Opstilling paa aaben Mark undgaas. Under Træer, i Haver og Grusgrave, bag Gaarde og lign. trænges Køretøjerne sammen, som Skjulet kræver; andet Steds bruges Linie med store Mellemrum eller Kolonne. Køretøjerne sløres mod Flyvere; helst gøres tillige Rekylgeværer klare. Hestene vendes mod Fjenden for ikke at bryde ud eller spændes fra og skjules.

Forstillingsunderofficeren lader sidde af, sørger for Maskering, Udkig og Vagter til alle Sider, og holder, stundum ved Mellemmænd, Øje med Batteriet for at opfatte Befalinger eller Tegn. Har Forstillingerne lidt Tab, bringer han alt paa Fode. Kanonerne faar i Nødsfald Heste fra Vognene, især tomme Vogne, som skal efter Ammunition og kan trækkes af to Heste. Ligeledes holdes Kanonforstillingerne fortrinsvis fyldte med Ammunition. Forstillingsunderofficeren sender efter Befaling Ammunition og Mandskab saa hurtigt og farefrit som muligt til Ildlinien. Angribes Stillingen uventet i Side eller Ryg, varer han Batteriet og frigør Skudlinierne. Efter Aftale med Vognliniens eller Ammunitionskolonnens Fører danner han Over- og Gennemkørsler for at lette Batteriets Forsyning. Han melder Batteriet sin nye Stilling, hvis Ild eller Giftgas tvinger ham til at flytte.

Hestene vandes og fodres, før de lider Nød. Vil man ikke til sidst flaa Huden af med Sadlerne, maa Heste, som har haft Tøjet paa i Dage, ogsaa afseles, afsadles og røgtes, saasnart Kampforholdene tillader.

Vognlinier og Ammunitionskolonner opstilles paa lignende Maade som Forstillingerne — stundum endog sammen med dem. En Afdelings Vognlinie skal ikke staa samlet, men Føreren svarer for hele Kolonnens heldige Opstilling, Sikkerhed og Samkvem med Batterierne. Naar Vognlinien er paa Plads, sender Føreren Batterichefen (Afdelingschefen) Melding og faar Oplysning om Kampforholdene m. m.. Han gransker tillige Omegnen og sørger for Over- og Gennemkørsler. Afdelingens Vognliniefører giver Afdelingslægen og Dyrlægen Hjælp til at oprette Forbindingssted, søger Forbindelse med Ammunitionskolonner, han skal have Ammunition fra, og oplyser sine undergivne om Vejen dertil.

Vognlinieførerne sender Batterierne, hvad de kræver af Ammunition, Mandskab og Heste m. m. — hvert faar af sit, medmindre Afdelingschefen eller højere foresatte udtrykkelig befaler andet, — og skal gøre deres yderste for

at opfylde Kravene. I Nødsfald søger de Hjælp i nærliggende Gaarde og Huse.

De lader delvis tømte Køretøjer pakke om, saa at nogle tømmes, andre fyldes. De tomme samles i Komandoer, som sendes tilbage efter ny Ammunition, hvis den ikke bringes frem. Sammen med Forstillingsunderofficerne bjærger Vognlinieførerne dræbte og saarede Hestes Seletøj, selv om de ikke har Brug derfor i Øjeblikket.

Naar han faar Befaling om Stillingsskifte, giver Vognlinieføreren sine Undergivne Befaling, efterlader eller sender ligeledes Befaling til Vogne, der er efter Ammunition, og lader Lægerne og Dyrlægerne vide, at Afdelingen (Batteriet) skal af Sted. I Tilfælde af Fremrykning lader han Stillingen, Batterierne stod i, afsøge og efterladt Udrustning opsamle. Bryder Batteriet (Afdelingen) op uden Varsel, følger han snarest muligt med Vognene, han har ved Haanden.

Andre Ammunitionskolonner føres paa lignende Maade. Det er deres Sag at tage Forbindelse fremad, ikke omvendt. Gode Veje til alle Sider og Vand i Nærheden er ønskeligt.

Enhver Afdeling hjælper sig selv, men hverken Fægtningstrainets eller Ammunitionskolonners Førere maa nægte Venner i Nød Ammunition.

I faste Stillinger lægges Ammunitionen, som kommer med Banen, dels i Rum ved Batterierne, dels bagude, særlig farlig Ammunition afsides, forat Træffere ikke skal gøre Ulykker. Tilførsel og Viderekørsel til Oplagene, der kun kan rumme en vis Mængde ad Gangen, og Batterierne, der til enhver Tid skal have Skud nok, maa holde Trit, saa at Banegaarde og Oplag ikke overfyldes og Tjenesten gaar i Staa. Paa Kampomraadet maa Førerne ofte foregaa i Mørke.

Man maa sikre sig imod, at fremsynede Folk har mer end strengt nødvendigt, mens andre savner Ammunition. Andre Farer er, at Kørslen svigter af Mangel paa Køretøjer, skønt baade Spænd og Automobiler staar ledige, og at sideordnede Myndigheder giver modstridende Befalinger om Førslers Komme, Afladning og Viderekørsel eller sinkes ved at skulle blive enige. Saa vidt muligt faar én Mand derfor Ansvar, raader over al Ammunition og alle Førelsesmidler og tildeler hvert Batteri sit. — For at skaane Hestene og udnytte Vognkolonner, der ikke kan køre udenfor Vejene, fremskyder man Ammunition fra Oplagene til Steder, hvor Afdelingerne kan hente uden at overanstrengte Hestene.

I Stedet for at ødelægge slaar man sig nødtvungen til Taals med at lammes Modstanderen. Jo hurtigere Maalene overvældes, des uhyggeligere bliver Fjenden til Mode, og des friere Hænder faar Artilleriet. Vigerørsskyts sluger dog Bjerge af Patroner, hvis Batterierne ødsler, og tomme Kurve er mer end Uvirkomhed: Fodfolket bliver nedslaaet, naar Artilleriet svigter, og, sejrer man alligevel, glipper Forfølgningen. I det lange Løb bringer Ammunitionsspild ogsaa Fabrikkerne og Førstetjenesten til at svigte. —

»Skyd langsomt!« er derfor ikke altid et ilde Raad, og især ikke, naar et kuert Maal skal holdes nede.

Haves frit Valg, tages de fjendtlige Afdelinger til Maal, som synes farligst i Øjeblikket, selv om det ikke just er dem, der tilføjer Artilleriet størst Skade. Stabe, Udkig, Maalerstader og Signalmænd er ofte lønnende Maal. Tvekamp med usynligt Artilleri undgaas.

En Hovedvanskelighed bliver at se Skuddene: Fjenden fjæler sig, og Observatører, som ses, er dødsens. At faa Melding, naar Telefonen svigter, kræver ogsaa Opfindsomhed. Udveje er t. E. Tegn med Vinduer, som aabnes og lukkes eller oplyses og blændes, og Signaler med Fabriksfløjter. Fjærne Observatører maa have Varsko (»Skud!« — »Spring opad (nedad).« — »Skuddet falder til højre!« osv.) og kan stundum kun observere, naar Skuddene falder paa Klokkeslet. Skydning med Flyver- og Ballonobservation maa rettes efter Observatøren: Solens Stand og Vejrliget; der skydes ikke Skud for Skud, men Salver eller Skudrækker; i Stillingskrig fotograferes Maal og Nedslag ikke sjælden. Kun Sammenspil af alle Hjælpemidler bringer Artilleriets fulde Kraft for Dagen. Under lang Skydning afløses Observatørerne med passende Mellemrum.

Ilden aabnes først, naar Skydningen kan gaa støt, og samles mod enkelte Maal, mens andre sysselsættes, og saa vidt muligt ingen lades i Fred. Flere Batterier sættes dog kun imod ét fjendtligt, hvis de tager det fra flere Sider eller det ene skyder i flade, det andet i krumme Baner, — ligeud skyder hvert for sig hurtigt nok, og Batterier, der har Tag i Fjenden, kan faa Ammunition af andre. Det er vigtigt at fastslaa Maalenes Fløje og Dybde og vogte sig for at spille Skud paa tomme Værn og Skinmaal. Maalskifte undgaas, men Særopgaver maa ikke friste ledige Batterier til at lægge Hænderne i Skødet, naar andre Maal lover glimrende Virkning. Batterier, som har daarlig Udsigt eller (og) skal hjælpe Fodfolk, sender Jagttagere frem for at faa at vide, hvad de skal skyde paa, og hvorlænge Ilden kan fortsættes. Naar Modstanderne er hinanden paa Livet, lægger Artilleriet Ilden frem for at undgaa Vaadeskud og spærre Fjendens Reserver Vejen (»Spærreild«).

Afdelings- og højere Chefer fordeler Maalene og vaager over, at Batterierne løser deres Hverv; de lader nye Maal tage for og svarer for Afdelingens Sikkerhed og Samvirke med andre Tropper og Ammunitionstilførslen. Ved Angreb gælder det særlig at faa Rede paa, hvor Angrebsfodfolket er, naar, hvorledes og mod hvad det gaar, — ved Forsvar at vide, hvilke Linier der skal hævdes, og hvor Fjenden særlig skal standses.

Battericheferne leder Ilden og standser den paa egen Haand, naar den ønskede Virkning skønnes naaet, Fjenden unddrager sig eller Ilden bringer Venner i Fare. De holder vaagent Øje med Maalene og fortsætter, saa snart de atter giver Livstegn fra sig eller Skudlinierne bliver fri. I overhængende Fare skifter Batterierne Maal uden Afdelingens Befaling.

Paa flad Mark kan Artilleri skyde hen over Venner, som er 300 m fra Skytset; lignende Afstand bør være mellem Maalet og Ens forreste Linie,

alt under Forudsætning af, at man skyder i flade Baner, ellers kan Afstandene være mindre. Mod Mundingsspringere er man først sikker en 500 m fra Ildlinien.

Ildoverfald og Nærskydning undtagne — indleder man Skydningen med en Indskydning for at finde den Middelbane og det Middelspringpunkt, som svarer bedst til Maalet. Indskydningen foretages snart med en eller to Kanoner, snart med alle Kanoner i Rækkefølge. Salver bruges, naar det er umuligt at se enkelte Røgskyer (Nedslag) eller skelne Skuddene fra andre Batteriers. Lange Artillerilинier indskydes ikke sjældent foreløbig af et enkelt Batteri, grovt Skyts af lettere. — Allerede første Skud bør ligge i Maalet og kængøre det, hvis man maaler Afstanden omhyggeligt og tager Hensyn til Vind og Vejr («Dagørket» — «Skydevinden»).

Batterier, som skal skyde paa et og samme Maal, bør have Telefonforbindelse og vælge Indskydningspunkterne saa langt fra hinanden, at Skuddene ikke forveksles. Har de fælles Observatør, overholdes en vis Skudfølge.

Ved Indskydningen ser man, om Skuddene falder (springer) for eller bag Maalet*), og ændrer Højderetningen, indtil man rammer eller faar Maalet i Gaffel, ø: én Opsats har givet kort Skud, en anden langt. Samtidig ændres Sidestillingen, dersom Skuddene ikke ligger lige for den Del af Maalet, de er tiltænkte, og Rørstillingen, dersom de springer for højt eller lavt. Naar Maalet er i Gaffel, gaas midt imellem »Gaffelgrenene« (de Opsatser, der gav kort og lang), indtil Gaffelen er snæver nok eller Skuddene falder, som de skal.

I Førstningen ændres grovt og rask; siden foretager man kun Smaaændringer og bygger dem paa flere Skud. Er Venner tæt ved Maalet, lægges de første Skud bag og Ilden bringes varsomt nærmere.

For at Indskydningen skal lykkes, maa man kun bygge paa Skud, man er vis paa at have set rigtigt.

Granatkardæsskydning paa nære Maal kræver kun grov Indskydning ø: Gaffel paa over 100 m; i overhængende Fare (Kardæsskydning) ændres Opsats og Rørstilling overhovedet ikke, dersom de første Skud giver Virkning. Paa fjerne Maal og med Granat indskyder man sig fint.

Under Virkningsskydning skyder alle Kanoner, snart i Rækkefølge, snart hver for sig eller paa én Gang (Salve). Indskydningen prøves, idet man skyder paa flere Opsatser, og Ilden spredes over hele Maalet, hvis det ikke allerede er sket; den fordeles dog ikke jævnt, men lægges særlig paa de vigtigste Dele, i Stillingskrig t. E. Løbegravsknuder, Hulrum, Geværreder og Skytsstandpladser. Da Vejrliget og Skytsets Ophedning kan ændre Banen, og Maalet kan flytte eller unddrage sig Ilden paa anden Maade, maa Skuddene stadig iagttages. Tillige indskydes hvert Stykke for sig baade i Længden og til Siden, om ikke alle skyder éns. Skudhastig-

*) Sideobservatører ser ikke (altid) Skuddene for eller bag, men til højre eller venstre.

heden bør aldrig overdrives, saa at Skydningen bliver vild. Er uafbrudt Ild ikke paabudt, maa Hurtigskydning med Hvil, under hvilke Folkene dækker sig, foretrækkes for jævn Ild.

Mod store udækkede Maal bruges Byger af fejende Springild (Luftspringere), som fortrinsvis rettes mod Fjendens forreste Linie(r). Paa Smaaaflokke og Enkeltmand, man er indskudt paa, skydes Skud for Skud. Skønt Granatkardæsker slaar flest, standser og splitter Granaternes Helvede af Ild og Snavs nok saa let Skyttesværme og Kolonner. Overfor Rytteri og Fodfolk paa under 1200 m virker Nedslagsskud bedre end Luftspringere, naar Skuddene sættes i Jorden noget forved Maalet, og Skydningen fremmes, da Brandrørene ikke skal stilles. Indenfor 400 m bruges Kardæsk. Mod Artilleri og Maskingeværer i Stilling bruges Granat og tempereret Granatkardæsk. Ilden spredes i Dybden, hvis Batterierne ikke véd, hvor langt bag Skjulet Modstanderen staar, og en Hilsen til Forstillingerne glemmes ikke.

Maal i Skove faar Granater; Træerne standser Granatkardæskkuglerne.

Traadhegn og andre Hindringer ryddes med Granater. Byer og Gaarde overdænger man dels med Granater for at stikke dem i Brand og jage Fjenden ud, dels med temperede Granatkardæsker for at faa Ram paa Folk og Fæ under aaben Himmel. Sønderskydes Kældre o. l. med tunge Granater, før Husene jævnes, dækker Sømmenskred ikke Smuthuller.

Skytte- og Løbegrave faar ogsaa baade Granater og temperede Granatkardæsker. At skyde med Granatkardæsk paa Skytter, som dækker sig, er Ammunitionsspild, med mindre de skal holdes nede eller Graven tages paa langs; man vente, til de aabner Ilden, eller bruge Granat. Overfor andre skjulte Maal bruges fejende Springild. Skudgrænserne vælges efter Kortet, idet Hensyn tages til Dagørket (Skydevind, Varme, Væde og Lufttryk) og Markens Heldning ved Maalet, eller efter Indskydning, der giver laveste og højeste Frastand, man har Brug for. Flyvere fremmer Kortlægning og Indskydning ved at fotografere Fjendens Stilling (og Nedslagene) eller kaste Røgbomber, man kan pejle til, ned paa Maalene. Under langvarig Kamp fotograferes Fjendens Stilling eller dens vigtigste Afsnit daglig. I Mørke skydes paa lignende Maade, hvis man hverken kan oplyse Maalet eller har anden Udvej til at blive indskudt (Lydfangere); man gør, hvad man kan, for at sikre sig, at Fjenden stadig er, hvor man tror. Hvor glimrende Virkning Skydning i Blinde end kan give, maa man huske, at spredt Ild som oftest kun uroer, ikke lammer Fjenden.

Den, der kun ser paa Formaålet, regner Giftgas for et godt, endog skaansomt Middel til at uskadeliggøre Fjenden. Gassen, der helst maa være farve- og lugtløs, forgifter desuden Fjendens Mad og angriber hans Vaaben og Ammunition ved at bringe blankt Staal og Jern til at ruste, Kobber og Messing til at irre. Udblæsning af Gasskyer er dog baade vanskelig og farlig; man skal slæbe Gasflasker langt frem og maa nøjes med lavt-

kogende Vædske; Vinden skal have en gunstig Retning og Styrke, stærk Vind spreder Skyerne for hurtigt, svag driver dem for langsomt af Sted, og vender Vinden sig, kvæles man selv. Gasgranater er langt at foretrække. De kan fyldes med mange flere Vædske og bruges uafhængig af Vinden, kan naa fjerne Steder og lader Fjenden nyde Indholdet ublandet.

Gasgranatskydning indledes gerne med almindelig Granatild, i hvilken man blander fler og fler Gasgranater. Ved at skyde i Mørke og Taage opnaar man, at Luftens Vanddampe, som Gassens Udstrømning forfatter, ikke røber farveløs Gift.

Gasgranater bruges dels imod Afsnit, man vil storme, dels imod Fjendens Batteriomraader og Samlingssteder. Før Skydning med flygtig Gift advares Venner i Maalets Nærhed. Gasgranater med klæg Gift bruges kun paa højere Befaling, da Maalomraadet maa skys en Tid.

Røggranater blinder Fjenden og skjuler egne Foretagender.

Under Haubits- og Morterkastning skiftes Ladning, hvis den valgte ikke svarer til Formaålet. Mod mer eller mindre synlige levende Maal bruges Granatkardæsk og størst Ladning, mod levende Maal bag høje Værn eller i dybe Grave Granat eller Granatkardæsk med den største Ladning, som giver passende Nedslagsvinkel. Ved man ikke, hvad Nedslagsvinkel der skal til, bruges mindste Ladning, Rør og Skudvidde tillader. Mod faste lodrette Maal bruges Granat og størst Ladning, mod vandrette helst den høje Rejsningsrække (hvis Skytset baade har høje og lave Rækker) og den største Ladning, der giver passende Skudvidde, i Nødsfald den lave Række og mindste Ladning, Skudvidden tillader. Ved Valg af Ladning maa man for at undgaa Ladningsskifte huske, at Medvind og varmt og tørt Vejr øger, Modvind og ugunstigt Vejrlig mindsker Skudvidden, overfor faste vandrette Maal tillige, at Nedslagsvinklen nødig maa være under 30°, da Granaterne ellers skrider eller smutter og springer i Luften, saa at Virkningen svækkes.

Spærreild lægges som en Mur forved egen Stilling (Forsvar) eller indover Fjenden foran Fodfolket (Angreb). — Under Forsvar skal Ilden aabnes øjeblikkelig. Det opnaas sikrest, naar det Batteri, der har bedst Udsigt, giver Tegn til alle ved at lægge for; ogsaa Lyssignal fra (en Bataillonskommandør i) forreste Linie kan bruges; Telefon er usikker, Befaling langsom. Endnu i 1918 var det ugørligt at nøjes med Spærreild for et smalt Afsnit; alt Divisionens Artilleri maatte med, hver Gang der kaldtes. — Angrebsbatterier aabner Spærreild paa Klokkeslet og lægger den frem efter Uret, langsomt over stærke, hurtigere over svage Linier, saa at Fodfolket kan følge i Mag. Hinsides Angrebsmaalet bliver Ilden staaende, indtil Fodfolket aflyser den. Det er især lette Batterier, som deltagere; større Kalibre, som slynger Sprængstykker langt bagud, maa i hvert Fald lægge Skuddene længere ude.

Spærreild udarter let til vanvittigt Ammunitions-

spild, — man skyder jo, hvad enten Fjenden er der eller ej, — og bliver derfor kun en Nødhjælp: godt Fodfolk forsvaret sig taaleligt med Maskingeværer og kan angribe uden at have Granatrøg i Næsen, aarvaagant Artilleri kvæler Angreb i Fødslen.

I eller overfor faste Stillinger har Artilleriførerne Lejlighed til at granske Maal og Maalomraader nøje, give hvert Batteri de Opgaver, dets Stilling og Skyts gør det kaldet til, og sikre Samvirket med Fodfolket og Ildens Iagttagelse. Battericheferne kan indskyde sig fint og jævne alle Vanskeligheder, som jævnes kan. Ilden aabnes først i hele sin Vælde i det Øjeblik, Fjenden stormer — aarvaagne Øjne følger ham — eller paa fastsat Dag og Time.

I Marken kan Artilleriføreren flytte Artilleriet noget for at faa bedre Virkning eller undgaa Tab (Skiftestillinger!), og Batterier jager frem paa egen Haand, naar Fodfolket bryder ind i Fjendens Stilling. Andet Stillingsskifte befales eller tillades af Troppeføreren og foretages med nogle Batterier (Afdelinger) eller endog enkelte Køretøjer ad Gangen. Vejen udses og jævnes i Tide (Granathuller!), saa at Batterierne ikke standses af andre Tropper eller Train, væltede Træer, ødelagte Broer og lign.. Batterierne, der bryder sidst op, bier, til de første aabner Ilden i den nye Stilling. Skal alle lette Batterier samtidig frem, maa tunge i Tide overtage Spærreilden forom forreste Fodfolkslinie og dække de lettes Fremrykning.

Paa Befaling til Stillingsskifte fremad giver Artilleriføreren ældste Batterichef Kommandoen og rider frem med Adjutanten og nogle Ryttere for at rekognoscere. Skal Stilling skiftes bagud, lader han derimod Adjutanten eller en anden Officer udse Optagestilling og Tilbagetogsline og bryder først selv op, naar Tilbagetoget synes sikret.

Artilleriføreren varer Skytsdækning og Ammunitionskolonne, Læger, Dyrlæger og Flyvere om, at Stillingen skal rømmes, og hvor det bærer hen, saa at de kan gøre klar. Ligeledes bør han give Batterierne Tid til at bjærge Observatorer og Telefoner m. m.

Udrykning bør skjules. I fjendtlig Ild slæbes Skyts og Vogne et Stykke tilbage med Haandkraft, da Spændene byder Fjenden for godt et Maal. Slaar Mandskabets Kræfter ikke til, søges Hjælp hos omværende Tropper. I overhængende Fare reddes Kanonerne først. Skyts, som maa efterlades, gøres ubrugeligt.

Battericheferne bliver ved deres Batteri, til de er i Nærheden af den nye Stilling, og rider saa frem for at rede til Indrykning. De Batterier, som kommer sidst, spørger de andre om Maal og Skudvidder m. m.

Under Fremrykning følger Vognlinierne (tomme Vogne undtagne) deres Batteri. Ved Tilbagetog bryder i hvert Fald de sidste Batteriers Vogne op før Skytset, hvis de overhovedet kan reddes. Før et Batteri bryder op eller Vognlinien sendes tilbage, fyldes Kanonforstillingerne og Kanondelingernes Vogne, og

tomme Vogne udskilles af Kampbatteriet. — Skytsdækningens Hovedstyrke søger ud paa den Side af Batteriet, som synes mest truet.

Batterier afløses ikke og drages ikke ud af Stilling, fordi de skyder op eller lider Tab. Det er de højeste Føreres Sag at sørge for ny Ammunition, og Tabene maa mindskes, ved at Mandskabet sendes i Dækning, naar der ikke skydes: Det er klogere at tie end lade sig ødelægge i ulige Kamp, før Fjendens Fodfolk er éns eget nær. Kommer fjendtlige Flyvere over Artilleri, ligger Batterierne døde, saafremt Omstændighederne tillader. Vel skjult Skyts bør aldrig røbe sig ved at skyde paa Flyvere.

Skulde Kampen være uafgjort, naar Dagen hælder, gør Artilleriet klar til at fortsætte om Natten (Retningsplader, oplyste Maalfæster, Skydegrundlag). Det maa holde Føling med omværende Fodfolk og have Skytsdækning, som i mørke Nætter bør ligge i selve Batterierne og skyder Poster paa en halv Snes Mand ud i passende Frastand. Nogle Batterier skifter Stilling ved Mørkets Frembrud for at deltage i Kampen om Natten, unddrage sig Ild eller staa bedre næste Dag.

Artilleriføreren sender Iagttagere — maaske ogsaa Flyvere — ud og aftaler Signaler med Fodfolksførerne, saa at Ilden uden Fare kan aabnes med kort Varsel. Lyskastere opstilles saaledes, at de kan oplyse visse Maal eller Bælter uden at røbe eller blænde Venner. Udsatte Batterier faar Lyspatroner og -raketter e. l. Forsvarsstillinger. Forland kan inddeles i Afsnit, hvor Poster, som maa være nedgravede eller straks efter trækker sig tilbage for ikke at falde for Ilden, melder Fjendens Nærvær t. E. med røde, gule og hvide Lyskugler. Under Angreb bruges Lyssignaler sjældnere, og da Batterierne selv saa godt som aldrig kan følge Kampens Gang og skelne Ven fra Fjende, bliver et ufravigeligt Vilkaar for Samvirke, at Fodfolket følger Angrebsplanen, 5: opgiver at handle efter Omstændighederne, hvor det ønsker Hjælp, — saa at Artilleriet véd, at alt, hvad der høres eller ses inden for de og de Grænser, er Fjender, alt, hvad der høres eller ses inden for visse andre Grænser, Venner. Kun paa Fodfolkets udtrykkelige, klart fremsatte Ønske lægges Ild mellem sidstnævnte Grænser.

Natten bruges iøvrigt til at faa Føde, Vand og Ammunition og bringe alt i god Stand. Da Artilleriet ikke kan være paa Benene Nat og Dag uden at opslides, bruges Vagtskifte, saa at alle faar Hvile. Paa nogle Rideheste nær fjernes Hestene og røstes grundig, helst under Tag. De er atter rede til Udrykning i god Tid.

Efter Kamp gøres Stabe og Kampbatterier først og fremmest fuldtallige. Afdelingschefen bør ikke trække paa Batterierne, før det er paa-trængende nødvendigt, og der bør altid lades enkelte Befalingsmænd og Melderyttere tilbage ved Afdelingsvognlinien, selv om Kampbatterierne ikke faar saa mange, som de egentlig skulde.

Hvert Batteri hjælper sig selv. Et enkelt Batteri, som har lidt stærkt, giver Afdelingschefen Hjælp fra de andre.

I Stillingskrig ødelægges et Batteri hurtigt, hvis det ikke flyttes, saasnart Fjenden har opdaget det. Skinkanoner efterlades om muligt, for at Fjenden stadig skal skyde paa den gamle Stilling.

Stillings skifte foretages i Mørke (Taage); Batterierne bør vares, saa at de nytter det sidste Dagslys til Forberedelserne. Optage stillinger indrettes længe i Forvejen; visse Batterier bør have skreven Befaling om at gaa tilbage, hvis det og det hænder, — Forbindelsen svigter sandsynligvis. Hurtig Fremrykning kræver ofte Broslagning over Skyttegrave, Granathuller o. l. Ammunitionen er værst at flytte, men det nytter ikke at drage Batterier frem, som man ikke kan føde.

Støttet af Flaaden, Minespærringer og andre Hindringer, skal Kystartilleriet hindre Fjendens Skibe i at løbe ind i Havne og indre Farvande eller gribe ind i Landkampen, — afvise Bombardement fra Søen og Landgang eller Forsøg paa at omgaa Stillinger i Strandkanten.

De største Kanoner bruges mod stærkt pansrede Skibssider og Taarne, de mellemstore mod ikke eller let pansrede Skibsdele og Rejsninger, de letteste mod Smaafartøjer og levende Maal. Skibe, hvis Side Fladbaneskyts ikke kan bryde, har store Haubitsers tunge Skarp, som forener stor Slagkraft med stor Sprængvirkning, Bud til. Kanonerne rækker med Lethed over 15 km, Haubitsernes bedste Afstande er noget mindre.

Hovedmodstanderen, Fjendens Orlogsflaade, omfatter Slagskibe, Krydsere, Jagere, Torpedo- og Undervandsbaade.

Slagskibene er Flaadens Kærne i Kampen om Havet. Foruden kraftigt Storskyts og stærkt Panser har de lettere Skyts imod Torpedofartøjer og Torpedoen imod Vædderangreb.

Krydserne, der udmærker sig ved stor Fart, opklarer og vogter Søen. Kraftigt Skyts gør de store Krydsere, »Slagkrydserne«, til frygtelige Modstandere ogsaa for Forter.

Jagerne er strengt taget Torpedobaade, som Størrelsen giver Fart og Kraft nok til at løbe mindre Torpedofartøjer op og skyde dem i Sænk.

Torpedoen er Torpedo- og Undervandsbaades Hovedvåben. Torpedobaade egner sig særlig til Kamp om Natten, Undervandsbaade til Angreb om Dagen.

Grænsen mellem Skibstyperne er flydende, og ikke alle ældre Skibe lader sig henføre til dem. Jagere og Torpedobaade gaar sandsynligvis heden, idet alle Torpedofartøjer bliver Undervandsbaade og Smaakrydsere overtager Jagernes Hverv.

Til Kamp imod Søforter bygges maaske ogsaa tunge, stærkt pansrede og kraftigt væbnede Fartøjer (Monitorer).

I en ikke fjern Fortid var Kamp med nogenlunde tidssvarende Sø- og Strandværker haabløs for Flaader, selvom Værkerne knejsede over Vandet og kun havde Skyts paa aaben Vold. Skibsartilleriets rivende Udvikling har gjort Kampen mindre ulige og tvinger Forsvareren til at skjule sig.

Endnu staar en stor Del af Kystskytset allerede i Fredstid, hvor det skal kæmpe: en Flaade kan komme overraskende, og Forsvarsopgaverne er givne med Farvandene. Værkerne maa være stormfrie: i Stand til at værges sig til alle Sider i Nærkamp; de maa ogsaa nødig kunne tages i Ryggen fra Landsiden. Fordelen ved at overraske Fjenden er dog saa stor, at fler og fler tunge Batterier faar Jernbane- eller Motorunderlag, saa at de kan skifte Stilling. Lettere Skyts, som skal afværge Landgang, Baadeangreb og Flyvere, skjules imod Søen eller føres først til Ildlinien i sidste Øjeblik.

Kystartilleriet inddeles i Regimenter, Batailloner og Kompagnier; Mandskabet har Gevær og Bajonet. Da Forsvaret kan planlægges Aar i Forvejen, — man kender Batteristillingerne, Skytsets Ildfang og Panserbrydningsevne, Farvandene, de fjendtlige Skibe og deres Manøvreve, — rettes Afdelingernes og Underafdelingernes Størrelse ofte efter Virkestedet. Større Led besætter én eller flere Fronter, Kompagnierne mander Kommandostationer, Batterier eller Batterigrupper (Forter), Maale-, Observations- og Lysstader indenfor et vist Afsnit.

Fodfolk, Rytteri og Artilleri kan og skal i mange Maader hjælpe sig selv paa Valpladsen, i Bivuak og andetsteds. Baade i Særojemed og til fælles Bedste skal der dog udføres vanskelige Arbejder, t. E. Bygning af større Værker, Jærnbaner, Broer og (Kolonne-)Veje, Telegraf- og Telefonlinier, tilvejebringende Hindringer og foretages Sprængninger og Rydninger, som kræver Fagmænd om ikke af anden Grund, saa for at gaa rask. De udføres af Ingeniører eller under Ingeniørofficerers Vejledning af de andre Vaaben eller lejede Arbejdere, Planerne udkastes af de højere Stabes Ingeniørofficerer. Redskaber tages paa Stedet eller fra større Hærdeles (Divisioners, Korps') og Fæstningers Parke; Ingeniørerne medfører kun, hvad de selv har Brug for.

Under Kamp om faste Stillinger maa Ingeniører i Spidsen af Stormkolonnerne for at rydde Vejen, og om muligt endnu haardere Arbejde faar de i Minekampen, som kræver udvalgte øvede Folk. Nye frygtelige Angrebs- og Forsvarsvaaben har de i Flammekasterne.

Ingeniørerne, der tillige bruges til almindelig Bygningstjeneste, Jærnbane-, Signal-, Telegraf-, Telefon- og Lystjeneste, er rustede til at kæmpe som Fodfolk, men bør kun bruges saaledes eller indlade sig i Kamp, naar de ikke kan løse deres Opgave uden eller Venner er i overhængende Fare. De inddeles i Kompagnier, Batailloner og Regimenter. Foruden Vogne med Redskaber (Brokasser, Nødbroværktøj, Spræng-, Lys- og Signalmidler, Haandgranater, Minekasterammunition og Flammekastere), der følger dem som Ammunitionsvognene Fodfolk og Artilleri, faar Ingeniørkompagnierne lejlighedsvis Brotrain, Vognkolonner eller Parke. Emner til at bøde Jærnbanebroer med er tit særlig nødvendige. Gælder det om at spare Kræfterne og komme hurtig i Arbejde, køres Ingeniørkommandoer eller i hvert Fald Oppakningen.

Ingeniører deles i Feltingeniører, Fæstningsingeniører og Telegraftropper. Nogle Lande har tillige »Jærnbantropper«.

Foruden som »Pionerer« uddannes Feltingeniører i Broslagning og Jærnvejsarbejde, Fæstningsingeniører i Mine- og Sapearbejde. Telegraftropper uddannes i Telegraf- og Telefonliners Bygning og Drift, Signalering m. m., Jærnbantropper i Jærnbanebygning og -drift, Ødelæggelse og Bødning. — Menige Ingeniører skal være øvet, haandfast Arbejdskraft, som sættes ind, hvor Arbejdet stiller særlige Krav, — at bruge dem til at vejlede Fodfolkshold ved almindeligt Pionerarbejde er Spild af Kræfter.

At tilvejebringe Bygningsemner, især Træ, Sten, Beton, Bølgeblik og Jærn, bygge Kaserner, Barakker, Lejre o. l., Vand- og Lysledninger i faste Stillinger og lede Afvanding er vigtige Krigsbygningsopgaver.

Ingeniørernes Lystjeneste har kun ringe Omfang: Artilleriet røgter selv sine Lyskastere, som er et virksomt Led i Nærforsvar, især mod Søen, Luftforsvaret sine. I aaben Mark gør Slagskyggen, enhver Ujævnhed kaster, Lys faafængt mange Steder, Forposter kan hjælpe sig med Lyspistoler og Raketter eller smaa Lyskastere, Fodfolket selv kan røgte, og i Forsvarsstillingers yderste Linie er Lyskastere farligst for En selv. Kun paa øde Sletter, mellem Søer og bag Vandløb eller Oversvømmelser styrker kraftige Lyskastere Forsvaret væsentlig. Lejlighedsvis bruges de ogsaa andet Steds i tilbagetrukne Opstillinger for at oplyse Snevringer, hjælpe Maskinskyts o. l. eller lægge Spærrelys forom Venner.

En dygtig Ingeniør stamper Hjælpemidler op af Jorden. Det tager dog længere Tid, end man tror, at samle og udnytte dem, og Nødmidler er upaalidelige. Ingeniørerne har derfor særligt Bro-, Telegraf-, Telefon- og Signalmateriel m. m., hvis Brug kan øves og giver paalideligere Skøn over Nytte, Arbejdsstyrke og Arbejdstid. Det bør spares saa længe som muligt, frigøres snarest, naar det er sat ind, og kun i Nødsfald bruges, hvor der er Fare for, at det gaar tabt, t. E. under Tilbagetog.

Overfor Fjenden skal Rekognoscering, især til Broslagning og Hindrings Rydning, ske skjult. Den skal være grundig nok og gaa rask eller iværksættes saaledes, at man faar Tid til det paa-tænkte Arbejde. Rekognoscenterne maa tit sikres, tager i Nødsfald Mørket til Hjælp og faar ridende, kørende eller cyklende Ledsagere, hvis de ikke kan overkomme alt eller skal sende Melding og Vejvisere. Vandløbsrekognoscering kræver Fartøjer og gode Svømmere; det er altid ønskeligt at rekognoscere paa begge Bredder, men ofte maa man nøjes med at granske Fjendens paa Kortet og fra sin egen, indtil Styrken, der skal dække Broslagningen, er sat over. — Ingeniørkompagniernes Officerer rekognoscerer hovedsagelig kun, hvorledes et givet Arbejde skal udføres med de Kræfter og Midler, man raader over.

Arbejdsoverslag maa regne med Dagstid og Vejrlig, Arbejdsstyrkens Tilstand i Øjeblikket m. m. og tage en vis Sikkerhed, alt-

saa bl. a. ved større Arbejder paaregne Svind af Mandskab, Heste og Vogne, Emner og Redskaber. Det nytter ikke at sætte fler i Arbejde, end Plads og Redskaber haves til. Den opgivne Tid skal overholdes, — et Ord er et Ord, — Ingeniøren er kun sagesløs, hvis han ikke faar lovet Arbejdskraft og lovede Hjælpemidler.

Ingeniørkompagnier kan ikke som Fodfolkskompagnier uden videre udstykkes i Delinger og Sektioner; Vognene er heller ikke pakkede til at afgives hver for sig: Kommandoer og Arbejdsenheder maa rettes efter Opgaven, hvis man ikke vil spille Arbejdskraft eller mangle Værktøj et Sted og have Overflod et andet. Smaakommandoer faar sjælden Vogne med, men bærer selv Redskaberne.

Kompagniet bør holdes sammen og inddeles til Arbejde af Chefen, der kender Hvermands Duelighed, svarer for Arbejde og Værktøj og sørger for Føde, Indkvartering og Samling efter Arbejde. Er Omraadet for stort til, at han kunde tilse alle Arbejder paa én Gang, maa han tage det vigtigste først. For ikke at komme til kort overalt bør han ligeledes sikre det vigtigste Arbejdes Fuldførelse til fastsat Tid, hvis det er tvivlsomt, om Emner og Redskaber slaar til til alle Arbejdssteder.

I Fjendens Nærhed skal Marche og Forberedelser til Arbejde ske skjult. Ogsaa selve Arbejdet udføres saa vidt muligt skjult og stille. Vaabnene haves ved Haanden eller lægges i Nærheden, og enhver faar at vide, hvor han skal søge hen i Tilfælde af Angreb. Oppakningen maa helst lægges paa Vogne, Vaabenfrakken tages ikke af.

Om der skal gives Akkord og Hvil, afgøres for Tilfældet. Undertiden skal der slides, saalænge man kan røre Haand eller Fod. Trækker Arbejdet ud, bivakeres eller indkvarteres i Nærheden, saa at alle snart faar Mad og Hvile.

Styrker, der arbejder foran Ildlinien i det Øjeblik Fjenden kommer, gaar hurtig tilbage uden at hindre Ilden.

Efter Arbejde samles Kompagniet snarest muligt (i skjult Ventestilling). Redskaberne inddrages, renses og bødes, Køretøjerne pakkes, og Chefen op søger eller melder til Troppførereren.

Ingeniørerne sikrer sig med Poster og Patrouiller, hvor de andre Vaaben ikke yder Sikkerhed, og bør kun af gode Grunde være saa fremlige i Marchekolonner, at de let indvikles i Kamp.

En Ingeniør i Troppførerers Stab eller den ældste Ingeniørfører følger eller har Føling med Troppførereren¹⁾ for at kende Sagernes Stilling, give Oplysning og modtage Befaling. Han letter tillige forefaldende Opgaver ved at rekognoscere og samle Oplysninger (Meldinger) om Vejenes Stand og Egnens Fremkommelighed, Vandløb, Overgange, Hjælpemidler og Redskaber m. m. og minder i paakommende Tilfælde om at faa Bro-

train frem eller andre Forberedelser truffe*). Det er for sent at tænke paa sligt, naar Arbejdet skal begynde, og Ingeniørføreren maa lige saa lidt lægge Hænderne i Skødet som Troppførereren opgive Arbejde, der synes gavnligt, af Frygt for, at det bliver spildt Møje.

En Troppfører, der ikke selv er Ingeniør, indlader sig aldrig paa faglige Enkeltheder, men nøjes t. E. med at befale:

— Ingeniørerne (det og det Ingeniørkompagni) skal udføre eller tage Del i de og de Arbejder og underlægges

— Arbejdet skal begynde, være færdigt og sikres (saaledes, af). Værkerne værnes mod Ødelæggelse

— Emner Manglende Arbeidskraft, Værktøj, Heste og Køretøjer m. m. faas.

— Naar Arbejdet er fra Haanden, skal Ingeniørerne samles (indkvarteres, melde sig) der og der; Materiellet frigøres o. s. v.

Troppførereren sikrer Arbejdet.

Naar Ingeniørføreren har faaet Befaling, er hans Plads ved Arbejdet, indtil det er endt eller Udførelsen sikret. Han udfører eller befaler udfyldende Rekognosceringer, gør Overslag, udarbejder Arbejdsplaner og -tegninger, faar Ingeniørkommandoerne, Arbeidskraft og Hjælpemidler hid, optager Forbindelse med Sikringsstyrken og redertil Arbejde, idet han tinger eller tiltvinger sig civil Hjælp, indtil Kommandoerne møder, og med det gode eller onde skaffer sig, hvad han mangler. Er Vejen lang eller tung, sørger han for Køretøjer, Spændheste og Mandskab (Fodfolkskompagnier) til at slæbe Køretøjerne igennem. Hans Befalinger, der gives efterhaanden, saa at enhver faar sit i Tide, omfatter:

— Oplysning om Fjenden og Venner,

— hvor Ingeniørerne skal hen (Vejen — ofte med Advarsel mod at skyde Genvej eller ses; Opmarche o. l.), hvad de skal udføre, og naar det skal (i Gang og) være færdigt,

— hvorledes Styrke og Hjælpemidler m. m. fordeles,

— hvorledes Arbejdet sikres og Forbindelse optages med Sikringsstyrken; hvad man skal gøre, hvis Fjenden angriber, skyder, bruger Lyskastere eller viser sig i Luften, vil ødelægge Værkerne o. s. v.,

— Oppakning, Værktøj; Føde, Indkvartering og Færd efter Arbejdet.

Til Efterdømme:

1. Broslagning. Troppførereren vælger Overgangssted og -maade, idet han, hvis Tærningerne ikke er kastede, syner Fjendens Stilling og Overgangsmulighederne i store Træk for at klare, om han skal gaa udenom,

*) Oplysninger om Jærnveje, Telefoner og Telegrafer vedkommer mindre ham end Jærnbane- og Telegrafftjenestens Ledere.

Vandløbenes Bredde o. l. giver Skøn over, hvormange Broemner og Ingeniørkompagnier Broslagning kræver. Vejenes Stand og Egnens Hjælpekilder giver Vink om, hvilke Veje Brotrainet kan følge uden at køre fast eller standse andre, og hvilke Nødmidler man raader over, hvis det svigter eller skal frigøres.

tiltvinge sig Overgang, gaa over flere Steder, foretage Skinovergang o. s. v.²⁾).

Valget kommer bl. a. til at afhænge af:

- den heldigste Marcheretning,
- hvor der haves gode (og skjulte) Veje og Udsigt til at slippe nemt fra Broslagning e. l. (Jordsmonnet til og fra Landfæsterne maa være fast; Eng og Ager bliver bundløse, undtagen i Frost eller Tørke, Svellebro kræver mange Sveller og haardt Slid),

- hvor eget og fjendtligt Artilleri kan tale med, og

- om man kan udvikle sig og komme videre hinsides Floden.

Man gaar helst over udenfor Fjendens Rækkevidde. I større Styrkers Nærhed maa Broslagning enten ske overraskende eller i Ly af overlegent Artilleri, og Broen maa nødigt ses. Alt andet lige foretrækkes Bugter, som kan omfattes fra egen Bred.

Det kan blive nødvendigt at hindre Fjenden i at gaa over ud til Siden og bryde frem imod Brostedet, som desuden sikres ved, at Vagter stilles uden om og Tropper kastes over paa den modsatte Bred. Styrken, der skal over, tilsløres paa nærmeste Hold og i passende Bredde af Posterings, som støtter Overgangen med Ild. — Sikringsstyrken maa møde i god Tid; Artilleriet stilles saaledes, at Fjenden ikke samtidig kan tage Kampen op dermed og skyde paa Brostedet. Færdige Broer maa værnes mod onde Raad og tilfældig Men³⁾. Et Middel til at skjule dem for Flyverfotografer er at lade Brofladen ligge nogle cm under Vandet.

Ingeniørerne vil have lige høje, jævnløbende Bredder, som sparer Jordarbejde ved Landfæsterne, jævn og fast Bund til Aag og Bukke, Vand nok under flydende Underlag. Rivende Strøm og Hvirvler huer dem ikke, og de ønsker Plads ved Brostedet, Smedje og Tømmer i Nærheden.

Naar Overgangsstedet er valgt, fastslaar de:

- Vandløbets Bredde, Dybde og Strøm, Bredder og Bund m. m.

- Arbejdskaaarene i det hele og særlig, hvorledes man faar Emner nok og fast Vej til og fra Stedet,

- hvor langt man kan naa skjult, og

- hvor der findes Ventestillinger til Styrken, som skal over.

Først saa kan Ingeniørføreren gøre endeligt Overslag og inddele til Arbejde. Jo bedre Hjælp han har, des hurtigere gaar Rekognosceringen og kommer hans Befalinger ud. Brosted og Veje ryddes og mærkes snarest, Forbindelse optages med omværende Tropper, og Vejvisere sendes Brotrai-net i Møde.

Af Emner paaregnes foruden Bro af ønsket Længde og Styrke, Overskud til at bøde Uheld og Færgegods til Brobyggerne og Sikringsstyrken, som skal først over, tit ogsaa Emner til at afløse det indsatte Materiel. Arbejdsstyrken inddeles til at slæbe Færger og Brobaade frem og færge, hvilket Fodfolk dog nok kan gøre under Ingeniørers Vejledning — arbejde paa egen Bred og slaa Bro — ar-

bejde paa den anden Bred og udbedre Adgangene*). Noget holdes i Baghaanden.

2. Troppeførerens Befaling til Telegraftropperne**) siger t. E.:

— Sagernes Stilling og Vink om Fremtiden — bl. a., hvilke Omraader der (bliv)er sikrede og højere Myndigheders (paatænkte) Kvarter eller Marchevej; hvor og naar andre aabner eller nedlægger Stationer, Signalforbindelse, Meldingssamlingssteder og Løberskifte, søger Tilknytning og sætter eller inddrager Telegraf-(fon-)vagt,

— hvilke nye Linier der skal bygges; i hvad Rækkefølge det skal ske, hvem de tilfalder eller skal bruges og vogtes af, og hvor længe de tænkes opretholdt; hvem Stationerne skal melde sig til og have Ordonnanser fra,

— om visse Linier kan ventes særlig stærkt optagne,

— hvilke Stationer og Linier der skal inddrages eller ødelægges.

Siden befaler Telegrafofficeren:

— Sagernes Stilling og Vink om Fremtiden — som ovenfor, men med Skitse over Nettet, som det er i Øjeblikket og skal være,

— Styrkens og Hjælpemidlernes Omfordeling i store Træk,

— aabner Stationer der og der paa den og den Tid; Stationerne melder sig til og faar Ordonnanser fra,

— Linier bygges saaledes: af fra til med Stationer der og der til Brug for (Linien tilfalder og vogtes af). Tilknytning søges og Telegraf-(fon-)vagt sættes der og der. Arbejdet begynder og Linierne er klare (Manglende Emner, Redskaber, Heste og Køretøjer m. m. faas). Naar Linierne er klare, meldes til, Bygningskommandoet gaar til,

— opretter Signalforbindelse, Meldingssamlingssted der og der,

— de og de Linier kan ventes særlig stærkt optagne, (meddeles kun vedkommende Liniers Mandskab, som mulig tillige forstærkes),

— inddrager (Tid og Sted, hvor der tages fat) Linierne, Emnerne føres til; overtager midlertidig Driften af,

— ødelægger de og de Linier og Stationer,

— Telegraftroppernes Marche, Tjenstskifte, Indkvartering og Levemaade,

Materiel hentes, afleveres, bødes osv.

— Jeg er i

Naar de lærer at kæmpe i Storsværn, bliver Flyverne en Hær, udmærket ved Evne til at overfalde fjærne Fjender fra alle Verdenshjørner og

*) Om Befalingsmænd og Vagter m. m. til at lede Færdslen se S. 127.

**) Om Telegraf- og Telefontjeneste se S. 98 ff.

lige saa hurtig unddrage sig aarvaagne Modstandere. Opklaring og Tilsløring, Iagttagelse af Artilleriild, Meldingstjeneste og Bombardement byder dem allerede tallose Opgaver og gør Kamp om Luften uundgaaelig, fordi Luftens Herre rammer Modstanderen, hvor han vil. Ogsaa i Søkrig og Minevagt deltager Flyvere med Held.

Flyvemaskiner kan deles i lette (snare), mellem (vidt Flyvefang) og tunge (stor Bæreevne). De fleste har Maskingeværer og kan kaste Bomber; fulkommen er ingen: en Række delvis modstridende Krav — Flyvefang*), Fart, Opdrift, Stigehøjde, Smidighed i Luft og paa Jord, Frem-syn og (eller) Nedsyn, Vaaben, Panser, Bæreevne og lydløs Flugt**) — maa afvejes efter Hovedøjemedet: Opklaring, Jagt, Kamp eller Bombardement***). De vævreste, som skruer sig 4 km til Vejrs i r. 15 Minutter og flyver over 200 km i Timen, egner sig især til Jagere, — man leger høj over høj i Luften, — men kan kun være g. 1½ Time paa Vingerne for Fuldkraft. I Nødsfald bruges, hvad Fartøj man har, dog udstyret for Tilfældet, t. E. med Fotografiapparat og Traadløs, hvis det tiltrænges og ikke ellers haves.

Maskinerne bør kunne lande paa jævn, fri Mark eller Sø. Afdelingerne øves i at mærke og rydde Landingssted (Helle), — om Natten tændes Blus eller Fakler, om Dagen bredes t. E. Lærredsløbere paa Stedet, — og komme af Vejen, naar Flyvere gaar ned. Hver Maskine ledsages af et eller to Automobiles med Redskaber til at bøde Smaaskader, føde den og slaa Telt. — Flyverne samles i énsartede »Sværme«, som faar Plads i Nærheden af Brugsstedet, nær Fjenden er farligt, om det end sparer Vej (Benzin). Flyvere, der skal væрге Luften over en Stilling, maa have Helle saa langt bagude, at de kan skrue sig op i passende Højde, før de gaar over den, og dog ikke fjærnere end, at de kan møde Fjenden i Luften forude.

Heller maa ikke være vidt synlige. Højtliggende, fast Græsmark ved By eller Landevej foretrækkes og omdannes, om Tid og Midler haves, saaledes at Hellet fra Luften mindst af alt ligner en Flyveplads. Høje Træer, Stærkstrømsledninger og Fabriksskorstene er uhyggelige Naboer, Kornmarker og nøgen (Sand-) Jord ugunstige Landingssteder. 600 m er passende Længde og Bredde; i Nødsfald nøjes man med 100 m i Vindretningen (Flyvere lander og gaar op imod Vinden). Fartøjerne sløres og vogtes imod fjendtlige Flyvere.

Sværmen har Værkstedsvogne til at bøde større Skade og Automobiles med Reservedele. Flyvetjenesten ledes af en Officer ved

*) Fuldkrafts Fart ved Vindstille, Vindens Retning og Styrke og Benzinmængden, Fartøjet tager, giver, hvad Flyvefang man har at regne med. Tabeller (Tegninger), svarende til alle Vindstyrker og -retninger, viser strax, at frem og tilbage vel er lige langt, men at Medbør og Modvind gør Vejen højst ulige, hvis Flyveren skal hjem med det samme.

**) Endnu kan kun Motorlarmen dæmpes.

***) Nogle Maskiner løser flere Hverv: Artilleriflyvere t. E. observerer, men kan ogsaa opsøge Maal; Fodfolksflyvere holder Forbindelse med (hjælper) forreste Linie og melder.

Staben, der telegraferer (-fonerer) sine Befalinger til Flyveroffice-ren, som atter giver Flyverne deres Opgaver og sørger for gunstige Arbejdskaar.

Flyvere bør kendes paa Ydre eller Vinge- og Halemærker for ikke at falde for Vaadeskud. I Mørke bruges Kendingstegn. Traadløse sætter dem i Stand til at melde og faa Bud uden at lande; Glimt, Røgbomber, Brevduer og skrevne Meldinger, som kastes ned, — udlagte Signalflager, Flag o. l. er Nødmidler. Skal de lande, bør Telegraf, Telefon, Automobile, Motorcykler, Melderyttere eller andre Ilbud være paa Stedet. Flere Meldemidler samtidig er ønskelige, da ét kan svigte. Adgang til flere traadløse Stationer og Vagter til at opsamle Meldingsposter letter Forbindelsen.

En Flyver bør have fuld Benzin, hver Gang han gaar op.

Fart og høj Flugt er Flyverens bedste Skjold imod Ild, — for at være nogenlunde sikre maa de over 2000 m til Vejrs; dristige Flyvere har allerede arbejdet i 7 kms Højde. Kun, hvor de kommer bag paa Fjenden, skjules af Skyer og Taage eller skal angribe Fjender paa Jorden, flyver de lavt. Kampflyvere slaar endog ned til 30 m Højde. Over Land ses nogle km til hver Side, over Sø milevidt. Hindrer Farten i at se nok, slaar Flyveren et Slag tilbage over Stedet.

Skytteliniers Stilling og Styrke er vanskelige at fastslaa. Tropper i Bevægelse ses ved godt Lys fra stor Højde; men Marchekolonner paa vaade, skyggefulde eller løvtækte Veje og Fodfolk, som marcherer ved Siden af Veje, opdages vanskelig. Over Styrker i Byer og Bivak giver Køretøjers Tal et vist Skøn. Ting, som selv væbnede Øjne ikke skelner, tager Lyspladen endnu i over 6 kms Højde skarpt nok til, at de træder frem, naar Billedet forstørres.

Dristig, koldblodig og snarraadig maa man være forat færdes i Luften. Folk med Nerver bør blive paa Jorden. Skarpsyn og Stedsans er lige saauundværlige som urokkelig Vilje til at gøre Gavn. Nogle kan baade styre og spejde, andre kun én af Delene. I saa Fald maa Lods og Spejder kende hinanden. Man styrer efter Kort, Kompas og Barometer, Sol, Maane og Stjerner eller (og) tager Kending af Floder og Søer, Skove, Veje og Jernveje. Selv i Bælgmørke, Skyer og Taage finder dygtige Lodser Vej. — Spejdere maa vide, hvorledes Fjenden kan fjæle sig: trykke sig mod Jorden, snige sig langs Hække og Skovbryn, sprede sig uregelmæssigt, sløre Køretøjer, Skyts og Udgravninger med Net, Grene, Hø og Halm, søge under Tag osv., — og komme over ham fra den Kant, han mindst venter. De maa kende hans Kampmaade og Venners Færd, Artilleriskydning og Krigsbygning for at vide, hvor noget er at se, skønne, hvad de ser, og holde sig klar af Skudlinierne.

I godt Vejr kan Flyvere opklare milevidt og i Timer melde, hvad Rytteri ikke klarer i Dage, andre slet ikke; men de kan svigte i afgørende Øjeblikke: snart holder Uvejr dem nede, hvor gerne de end vovede Liv og Lemmer; snart blænder Taage, Regn og lavthængende Skyer deres Øje, og

snart var det umuligt at faa Fartøjerne flyvedygtige under aaben Himmel efter Døgnet's Slid. — Skruernes Klapren advarer Fjenden og gør det umuligt at høre, hvad der foregaar paa Jorden.

I Stillingskrig egner de sig især til at stedfæste godt skjulte Maal, iagttage egen Ild, holde Øje med Strækninger, Balloner ikke kan se, og ramme Maal udenfor Artilleriets Rækkevidde. De er Angriberens sidste Middel til at knytte Artilleriet til det fremstormende Fodfolk og rive Fodfolket frem, Forsvarerens Tegn paa, at de højere Førere tænker paa forreste Linie og Hjælp nærmer sig.

Luftskibe gaar sandsynligvis ud af Sagaen, skønt man skyder nok saa godt fra Skib som fra Flyvemaskine, Kølvirvlerne gør Skibene farlige at flyve nær og Skibe kan føre mange Bomber og svæve for standsede Skruer, saa at de ikke røber sig i Mørke. De er for saarbare og kostbare. Desuden kan de hverken lande hvorsomhelst eller ligge for Anker paa aaben Mark uden Fare for at ødelægges af Vind og Vejr og maa altsaa i Nød have Nævn (Telthal), hvis de ikke kan naa en fast.

Flyvere opklarer straks efter Fredsbrud, om Fjendens Hovedkræfter samles som ventet og gaar siden Morgen og Aften langt indover Fjenden for at melde, hvor hans Kolonner marcherer, — hvor langt han naaede i Dagens Løb, og hvor han overnatter, Opgaver, enkelte udvalgte (Sværme) kan magte. De andre faar snevrere Opgaver og tjener visse Førere. Jo snevrere Grænserne for deres Virksomhed drages, des vigtigere bliver Enkeltheder.

Fuld Gavn af sine Flyvere faar kun den, som kender dem, stiller klare Spørgsmaal og bringer Opklaringen paa Jorden i Samklang med Tjenesten i Luften. I første Henseende maa Troppeførerne slaa Lid til Stabens Fagmand og Flyverofficeren. Spørgsmaalene røber hans eget Snille: en dygtig Fører sætter Flyverne paa Sporet, en Mindremand spørger for tidligt eller for silde og gør Udfaldet afhængigt af et Lykketræf.

Naar man har Brug for Flyvere, gør man sig klar, om der kan flyves, — det afhænger af Vind og Vejr (Langfart kræver Vejrmelding fra fjærne Stationer), og i Krig siges ofte »Ja«, hvor man i Fred sagde »Nej«, — Maskinernes Art og Udstyr og, hvorledes Flyverne skal sikres, — Flyvere, der skal opklare, Artilleriflyvere og Slagflyvere, der skal angribe Fjender paa Jorden, arbejder kun trygt i Ly af Jagere.

Nu kan Flyverne faa Befaling. Man udnytter hver enkelt fuldt i Stedet for at dele Opgaven mellem flere: der bliver Brug for de tilbageblevne, om ikke før, naar de første Sværme skal afløses, fordi Benzinen ebber. Jo omhyggeligere Flyverne sættes ind i, hvad man allerede véd, og hvad de kan vente at se, des lettere løser de Hvervet tilfredsstillende.

Spejdere faar maaske hver sin Stribe at overflyve (Nabostriber bør have skarpt Skel eller gribe noget ind over hinanden). Sikrest er at dele det farlige Omraade mellem 2 og 2 Flyvere, som flyver og melder uaf-

hængig af hinanden, saa at Meldingerne stadfæstes eller tyder paa, at Sagen maa granskes nøjere. — De udsendes tit paa saadan Tid af Døgnet, at deres egentlige Arbejde optages ved Daggry. Ligesom Patrouiller faar de Paalæg om at melde og være hjemme til den og den Tid.

Vejen maa Flyveren om; han skal tage saa mange Hensyn, at det er farligt at binde ham.

At lade Flyverne finde og melde lige til den, der skal bruge deres Meldinger, spilder Tid. Artilleriflyvere undtagne maa de hellere melde i Havnen, hvorfra Meldingerne telegraferes eller telefoneres videre eller gaar med Motorcyklist osv. Helle kan ogsaa indrettes andet Steds, saa at de kan lande, hvis de jages eller tvinges ned af Uvejrs. Marchekolonner udser Helle passende langt fra hinanden og lader Flyverne følge fra Helle til Helle, eftersom Marchen skrider. Det letter ogsaa Luftens Tilsløring, idet Jagerne, som røbede Kolonnen, hvis de var paa Vingerne, kan gaa op, naar Udkig melder fjendtlige Flyvere.

Saasnart Flyveren faar sin Opgave, gransker han Kortet, spørger sig for, hvis han er i Tvivl, og lægger foreløbig Kurs efter, hvad han skal se, hvor han maa tilvejs for at undgaa Ild, Vinden, hvor han faar Solen (Maaenen) i Øjnene eller Ryggen, maa vende eller kan komme bag paa Fjenden osv.. Kursen maa for at hindre Skytsautomobiler i at forfølge hellere krydse end følge Hovedvejene; Farten rettes dels efter Fristen, han har, dels efter Dagstid og Vejrlig, — tiltagende Storm eller Blæst i Vente gør Tiden kostbar.

Siden taler han med Lodsens, for at de kan forstaa hinanden, naar de ikke kan høre Ørenlyd for Motoren, og gaar til Vejrs.

Angriberens Fodfolksflyvere faar Befaling til at følge det og det Afsnits Fodfolk i (t. E. 800) m's Højde, Forsvarerens til at holde sig dér og dér og gribe ind saa og saa.

Artilleriflyvere stilles til Raadighed for de og de Batterier (Afdelinger) med Befaling til at arbejde i (t. E. 1500—2000) m Højde.

Kampflyverne, der skal sikre Fodfolksflyverne, holder sig t. E. et Par 100 Meter over og foran dem (og Spærreilden). Kampflyverne, der skal sikre Artilleriflyverne, holder gaaende i tilsvarende Højde over og forom Artilleriflyvernes Arbejdsrum. Kampflyverne, der skal sikre alle de andre, gaar højt (t. E. 2000 m) over Flyverne, som sikrer Artilleriflyverne.

Jagere og Slagflyvere undtagne skal Flyvere ikke søge Kamp. En Spejder holder kun Udkig efter fjendtlige Flyvere og bruger sine Vaaben, for at Flugten ikke skal ende brat med et svimlende Fald. Hvis han afbrydes, medens han gransker et Maal, maa han begynde forfra for hverken at faa for lidt eller for meget med.

Afdelingerne underrettes om Flugterne, Flyvernes Udseende og Kendetegn m. m. Rette vedkommende faar Befaling til at holde Skyts klart og hjælpe Flyvere, som faar Artilleriild eller jages, sikre og rede Landingssteder, knytte Telegraf eller Telefon til eller have Automobiler, Cykler og Ryttere paa Stedet.

Straks efter Landing føres Fartøjet til Side, forat andre kan lande sammesteds, og gør klar paany. Efter voldsom Landing er Hovedeftersyn af alle Dele nødvendigt.

I Verdenskrigen førte Fransk mændene og Englænderne Skytter frem i pansrede Kampvogne, dels tunge kraftigvæbnede Vogne, som tromlede alt ned, dels hurtige Vogne med et Par Mand og et Rekylgevær. Begge Slags hjalp Fodfolkets forreste »Bølge«; alene kunde de ikke kæmpe. Det Held, de havde, da Hundreder til sidst kørte imod Tyskernes Linier, skyldtes vel noget Fjendens Overraskelse, men Tanken er sund og Kampvogne har Fremtiden for sig. Hurtige Vogne, førte af Folk med Stedsans og Om-løb i Hovedet, bruges ogsaa til Opklaring og Overfald. De kan skyde i Fart og komme bag paa Fjenden ad Miles Omvej, hvis Vejene ikke ødelægges eller spærres. Vognstyrerne maa have Kendingstegn for ikke at faa Ild fra Venner og vares mod Snarer, man har lagt for Fjenden, t. E. Staaltraad tværs over Vejen, væltede Træer eller Huller i Vejene. Mørke og Hensyn til Venner, især Ryttere, kan vel hemme Kørslen, men en kæk Vognstyrer standses ikke af noget, som kan køres ned. Da det ikke er let at køre efter Kortet i Fart, maa han kende Vejen eller have en Side-mand til at bruge Kortet, raabe: »Ligeud (til højre, venstre)!« og give iøjne-faldende Maal at køre efter.

Hærstævne og Landets Overgang paa Krigsfod.

Æren for at have lært Verden, hvorledes en Hær skal bringes paa Krigsfod, tilkommer Preusserne; hvorledes det ikke skal ske, kan man lære af Fransk mændene i 1870.

I Overensstemmelse med sine Ord: »Hele Sagen er at være rede« — havde Moltke forudset og tilrettelagt alt. Der krævedes hverken Forberedelser eller Prøver, da Uvejret trak op; Generalstaben ventede til sidste Øjeblik med at sætte alt i Gang og havde god Tid til at pakke sine Kufferter, medens andre arbejdede, — og Arbejdet gik efter en Snor¹). I Frankrig herskede ogsaa Travlhed, vild Travlhed, og jo ivrigere Folk arbejdede, des vildere blev Virvaret²).

Overgang paa Krigsfod bliver en vidtrækkende, voldsom Omvæltning i Hærens og Folkets daglige Liv, som stiller Samfundet paa en haard Prøve. Den Aand, der kommer til at raade, er et Varsel om Krigens Gang. Hvis Folk vil sove paa det, — hvis Embedsmænd og Politi, Telegraf-, Telefon-, og Jærnbane-folk ikke villigt arbejder for to, men vil have Madro og Hvile som til daglig, — hvis de, der ikke skal ind, ser ligegyldigt til og kun tænker paa sig selv, ser det sørgeligt ud.

Hærens Vanskeligheder stammer især fra alle de nye Hjul, der sættes i Gang og skal gribe ind i Værket uden at sløre eller skriges³). Afdelingerne faar dog deres at kæmpe med, ligefra dovne og egenkærlige Folk

til Heste, der ikke kan taale Overgang fra Grønfoder til Tørfoder eller omvendt, — men god Vilje overvinder alt.

U d e i L a n d e t staar alt et Øjeblik stille — paa Marken, i Værkstederne og Kontorerne, — saa gaar det ubønhørligt ind i nye Baner. Kærnen af Landets Arbejdsgivere og Arbejdere skal af Sted; de maa ordne deres Sager i Hast og lade Lykken raade for Resten. En Folkevandring gaar gennem Landet, først fra Hus og Hjem til Afdelingerne, saa fra Afdelingernes Standkvarterer til Hærens Samlingssteder, og ind imellem vrimler Veje og Banegaarde af Vogntog med Varer, Heste og Kvæg, som skal til Hæren eller Magasiner Landet rundt. Nogle Egne affolkes, i andre trænges Tusinder og atter Tusinder sammen.

Det kommer til at se broget ud — især i folkerige Fabriksegne, hvis alt faar gaa, som det kan. Et Sted gaar Arbejdet i Staa af Mangel paa Arbejdskraft, et andet af Mangel paa Ledelse; her er det umuligt at faa Raaemner, dér ligger man inde med Varer, man ikke kan blive af med, fordi Jærnveje, Post, Telegraf og Telefon saa godt som udelukkende arbejder for Hæren og Samkvem med Ind- og Udland foreløbig afbrydes. Der kommer Uro i Pengevæsenet. Folk vil have rede Penge, mens man ellers i vid Udstrækning nøjes med Papir; Pengene svinder som Dug for Solen og bliver dyre, Værdipapirerne synker, og Sparekasserne faar Møje med at holde Sparene fra Livet. Prisen paa Levnedsmidler stiger; Sult og Nød staar for Døren, hvor der leves fra Haand og i Mund, og deres tro Følgesvende, Uroligheder og Sygdom, stikker Hovedet frem.

Alt det maa man vide Raad for baade med øjeblikkelig Nød og en lang Fremtid for Øje: Ingen ved, hvor længe Krigen varer, og hvor haard den bliver!

Da Ufred kan komme som et Lyn fra klar Himmel, maa Meldinger, der gør Mobilisering nødvendig, Dag og Nat kunne naa den, der skal træffe Afgørelsen, og et Ord maa være nok til at sætte Værket i Gang. Strømmen maa aldrig gaa i Staa og skal ledes saaledes, at Hæren kort efter staar velrustet, hvor den skal, uden at Landet kommer i Vaade.

I samme Nu, som Fare for Krig bliver overhængende, skal der Vagt ved Jærnveje, Kanaler og Broer, Telegrafer og Telefoner Landet over. Skyts med Lyskastere opstilles udenom Steder, man ønsker at holde fjendtlige Flyvere fra; Fabriksbyer afspærres med Balloner og Drager; elektriske Centraler, Gas- og Olieklokker og lign. værdifulde Bygninger overbygges med Jern og Beton; Vagtlinier (Linier af Meldestationer) indrettes bag hinanden tværs over Flyvernes sandsynlige Vej og knytter telegrafisk (-fonisk) sammen, saa at Melding fører som en Løbeild fra Sted til Sted og gør det muligt at følge Flyvernes Flugt. Signaltjeneste indføres i Byerne, og Flyversværme holdes rede til at jage meldte Fjender i Luften. Afdelingernes Marcher og Samling skjules saa vidt muligt, udsatte Banegaarde, Udladesteder, Byer og Bivakker oplyses kun sparsomt om Natten, og i Nødsfald slukkes overalt, saa at Landet ligger i Mørke. Ogsaa Fyr og Havne, Vandværker, Oplag af Levnedsmidler, Banker og lign. værnes

imod Hærværk. Kan Hæren ikke afse Vagt, bliver Skyttelag og frivillige, der ikke skal ind, selvskrevne til Vagthold. Paa passende Steder samles Arbejderkolonner (med Automobiler og kørende Værksteder), Redskaber, Jærnbane-, Bro-, Telefon- og Telegrafmateriel.

Foruden den vigtige Opgave at standse fjendtlige Flyvere har Luftflaaden at opklare, hvad Fjenden gør. Kan den tillige overfalde og skræmme ham, ødelægge vigtige Jærnveje, Broer el. lign., gør den tvefold Gavn; sikker Regning paa, at det lykkes, skal man dog ikke gøre. Det er fristende at sende den langt ind over Fjendens Grænser, men da Fjendens Samlingssteder som oftest kan forudses og egen Hærs er planlagte, nøjes man maaske med at lade den oplyse, om Fjenden har overskredet visse Linier, med hvor store Styrker og i hvad Retning — og løse nærliggende Opgaver.

Grænse- og Strandvagter rykker ud. I Førstningen staar de lige under Hærens øverste Fører, siden under Troppeføreren, paa hvis Omraade de virker.

Grænsevagterne, der holder Føling med Fjenden for at løse deres Hverv og ved Lejlighed angriber⁴⁾, kan nødsages til at ødelægge Jærnveje, Broer og Telegrafer i eget Land, men gør det kun paa udtrykkelig Befaling i større Maalestok⁵⁾. Hvad enten Ødelæggelser skyldes Ven eller Fjende, melder Vagterne strax Tid, Sted og Omfang, for at foresatte ikke skal regne med det ødelagte og kan bøde Skaden. — Vidtgaaende Strejftog i Fjendeland overlades særlige Styrker. Om de lønner sig, er et Spørgsmaal⁶⁾.

Hærens Inddeling (Hærsæt) skal være fastslaaet i et og alt. Afdelingerne maa have Overslag liggende over Styrken, der kan møde, og have raadet over hver enkelt Mand, fra den højeste til den laveste, saa at enhver strax kommer hen, hvor han skal. Mobiliseringsbefalingerne maa ligge skrevne, saa at alt glider, naar nogle Tal og Navne tilføjes. Paa lignende Maade maa højere Myndigheder have Befalingsudkast liggende, som sætter de rette Mænd paa de rette Steder, fastslaar, naar og hvor nye Kommandoer (Stabe) skal i Virksomhed⁷⁾, og ordner, hvad ordnes kan een Gang for alle uden at være det i Fredstid⁸⁾. Jo bedre Hæren uddannes og styres i Fred, des kortere bliver Befalingerne; at gøre dem til Haandbøger i Troppeføring og Tjenstgang nytter ikke.

De værnepligtige maa have Mødebefaling hos sig i Fredstid, og der maa tages Hensyn til, at Jærnbane-, Post- og Telegrafmænd, Folk ved Søtransportvæsenet, Politiet og Hærens Værksteder ikke kan møde strax, men skal røgte deres daglige Dont, til Tjenesten er lagt om. Hærens Foderheste maa ligesom udskrevne Heste og Vogne møde, hvor de skal, uden særlig Befaling. Da Fabrikker, som tilvirker eller kan sættes til at tilvirke Krigsfornødenheder, skal gaa for Fuldkraft Nat og Dag, og Virksomheder, Samfundet ikke kan undvære, støttes, faar ogsaa nogle af deres Ledere og Arbejdere Udsættelse, ind-

til de kan afløses af Folk, der ikke skal af Sted, eller Kvinder, Krigsfanger og hjemsendte Krøblinger; deres Arbejde er Tjeneste og Strejke bringer dem for Krigsret.

Den civile Fabriksvirksomhed omlægges delvis, forat Hæren kan faa Ammunition og Vaaben m. m.. Fabrikkerne synes snarest af Militærteknikere, som fastsætter, hvad hver især skal fremstille, og sørger for Tegninger og Modeller; Fabrikkerne maa saa klare sig selv, men tilses stadig af Hærens Fabrikstilsyn.

Hærens Udrustning maa ligge rede — ogsaa til værnepligtige Befalingsmænd — med Undtagelse af, hvad man kan købe eller indkræve i sidste Øjeblik. Hver Afdeling maa have sit ved Haanden og Pengefor-skud til Indkøb ved Mobilisering. Der maa have Oplag af Levnedsmidler, Brændsel (Kul), Emner og Raavarer⁹⁾ og Overenskomster, som sikrer yderligere Tilgang, uden at Leverandørerne i sidste Øjeblik skruer Priserne op, og Udførsel af Levnedsmidler, Kvæg og Korn, Halm og Foderstoffer, Vaaben, Heste og Køretøjer, Kul, Jærn og Staal, Metal, Uld, Bomuld, Læder, Salpeter (-syre) og Svovlsyre, Benzin, Olie, Gummi og andre Raavarer, Hær eller Flaade faar Brug for, maa hindres. — Overenskomsterne fuldbyrdes paa et (hemmeligt) Vink eller selve Mobiliseringsordren. Da Tiden er kostbar, hjælper det ikke at være smaa lig og veje eller maale alt som i Fredstid, — man maa stole paa Folk. Udførselsforbuddene maa ud med korteste Varsel og træder straks i Kraft.

Oversigter over Jærnbane-, Telegraf- og Telefon-driften fra Mobiliseringsøjeblikket maa have paa rede Haand, aftalte Kendeord, Signaler o. l. maa fremme Befalinger og Meldinger og sikre, at Tjenesten gaar Nat og Dag, og Straffeloven ramme Vrangvilje og Nølen. Da Oversigterne foruden de indkaldtes Rejse skal klare Troppeførslerne og Førslen af alt, hvad Hæren har Brug for i den nærmeste Fremtid, maa det være fastslaaet, hvor Hæren skal samles under de og de Omstændigheder, Afdelingerne maa vide eller i Tide have Befaling om, naar og hvor de skal møde, hvor de skal hen derfra, hvad Vej, med hvilke Tog, hvor Togene er, og hvad de skal gøre paa Bestemmelsesstedet. Jærnbanetjenestens Ledere maa have Afløsning for alle fra deres højeste Hjælpere til Sporskifterne og Ledvogterne ude paa Landet; Køreplanerne maa gøre Rede for, hvor der skal spises og hviles, tages Kul eller Vand osv.. Tilsvarende gælder Telegraf- og Telefontjenesten. — Det skulde nødig tage over 24 Timer at bringe alle indkaldte til Mødestederne og højst 3 Døgn at faa de kampføre Afdelingers Heste og Vogne fuldtallige, men naas kun, hvor Jærnbane-, Telegraf- og Telefonvæsenets Overgang fra Freds- til Krigstjeneste er planlagt og Driften i Tide indskrænkes for Hærens Skyld.

Saasnart de indkaldte, Grænsevagterne og Afdelinger, som skal i Sikkerhed, er fra Haanden, opstilles Jærnbanetogene og ryddes Banerne med

Hærens Samling for Øje, hvilket rundt regnet tager et Døgn. Om alt gaar vel, tager Samlingskørslen altsaa ved i det Øjeblik, Afdelingerne er rede.

Der maa foreligge Love om Statslaan, Henstand, tvungen Brug af Checks og Seddelpenge i Stedet for klingende Mønt o. lign., som sikrer Staten (rede) Penge, hjælper Folk til at ordne deres Penge-sager lempelig og holder Sparekasser og Banker paa Fode. Andre Love maa hindre Spekulanter i at fiske i rørt Vande, ublu Købmænd i at flaa deres Kunder, hensynsløse Folk i at hamstre og sikre alle dagligt Brød, idet de hjemler Ret til at lukke Børserne ved Krigens Udbrud og holde Øje med Aktieselskabers Stiftelse og Udvidelse, indføre tvungne Priser og Tvangssalg, inddrage Levnedsmidler og andre Varer, naar Almenvellet kræver, sætte Folk paa Smalkost og tvinge dem til Nøjsomhed og Arbejde; men — slige Love er ulige lettere at give end at gennemføre; uden et fast og uvildigt Styre og en Folkevilje, som brændemærker Synderne, bag, nytter de kun lidt. Gennemføres Tvangssalg saaledes ikke, bliver Højestepriser i mange Tilfælde Lavpriser, ingen sælger under, o: de rige bliver rigere, de fattige fattigere.

Ministerier, Amter og Byer maa tænke paa at sysselsætte arbejdsløse, Sognene paa en Haandsrækning til dem, der lod Hus og Jord ligge. Naar alle, som kan, rykker ud, bliver der dog snarere Tale om Arbejdspligt end om Arbejdsløshed: Kvinder og Børn, vanføre og Krøblinger maa hjælpe med.

Ikke indkaldte Læger, Dyr læger og Sygeplejersker m. fl. maa have deres Virksomhed omlagt og udvidet, saa at Lægetilsyn intet Steds savnes og Smitsot ikke tager Overhaand.

Da Selvhjælp er bedre end Fattighjælp, bør Sammenslutninger til Landbrugets og Haandværkets Fremme støttes, og Laanekasser, som yder Laan paa Værdipapirer og Varer og giver Haandværkere og Handlende Kredit stiftes. Paa den anden Side tvinger Faren for, at Enkeltmand ikke kan overvinde Vanskelighederne eller arbejder uegennyttigt, maaske Staten til midlertidig at overtage Skibsfart, Bjærgværksdrift og lignende Virksomheder, som ellers overlades Enkeltmands Foretagsomhed, og gør et til Enevælde grænsende Styre, hvor fuldmægtige Nævn fordeler Arbejde og Varer, nødvendigt.

Spioner arbejder bedst i Fredstid, men sikker for dem er man aldrig, da de kan give Vink om Hæres og Fæstningers Styrke, paatænkte eller iværksatte Foretagender, Handel og Skibsfart, som Fjenden staar sig ved at købe. Enhver mistænkelig maa derfor strax uskadeliggøres¹⁰).

Forbud mod at meddele nogetsomhelst om Troppebevægelser og andre militære Foretagender indskræpes, saasnart Uvejret trækker op, og Fjenden faar hverken gennem Telegrammer, Breve og Blade eller ad anden Vej Nys om, hvad der foregaar i Landet. Senest ved Fredsbruddet spærres Grænsen, og Samkvem med Fjendens Land forbydes; Kapitaler, Varer og Skibe, der tilhører det, beslaglægges, og dets Undersaatter udvises eller fængsles, om det ikke

skader En selv. Telegraf- og Telefonsamkvem med Udlan-
det hindres eller indskrænkes.

Enhver bidrager til at hindre, at Fjenden faar Oplysning, ved at vogte sin Mund i fremmedes Nærvær og sin Pen selv i fortrolige Breve¹¹⁾, Bladene ved at tage Myndighedernes Henstillinger og Paabud samvittighedsfuldt til Følge, — tilsyneladende uskyldige Meddelelser kan volde store Ulykker; ukaldet Kritik nedbryder Mandstugten. Da næppe alle Blade frivillig gør deres Pligt, maa der holdes Øje med Pressen, fra Hæren sættes paa Krigsfod. Bladmænd maa ikke uden Tilladelse færdes paa Hærens Enemærker¹²⁾, skal aflægge deres daarlige Vane at snuse i alt og tale med om alt, og nøjes med, hvad Oplysninger Myndighederne giver. De, der ikke gør det godvilligt, knevles. At røbe, hvad der er i Gærde, er taabeligt, men — Folk brænder af Længsel, og Myndighederne bør give Hjemmene Oplysning, naar det ikke medfører Fare¹³⁾. Udsprede Meddelelser skal man ikke tage for Tingsvidner: Aabenhjærtighed er farlig, hvad enten det er ens Egne, der ikke taaler at høre Sandheden, eller Fjenden har lange Øren. Derfor jubler man over Pyrrhussejre og slikker sine Saar i Stilhed.

Ved at tage Afdelingsmærkerne af, kan Afdelingerne gøre det vanskeligt for Fjenden at opdage, hvem han har for sig. De bør dog kun gøre det paa højere Befaling. Derimod skal de sørge for ikke at efterlade skrevne Oplysninger om sig paa Steder, hvor de ligger, holde uvedkommende borte fra Hvilepladserne og have Øje med, hvem der færdes i deres Nærhed¹⁴⁾.

Om muligt sættes Hæren paa Krigsfod efterhaanden, for at Overgangen ikke skal blive for brat. Man kan saaledes vente med at indkalde de ældste Aargange, — som maaske skal øves, før de kan bruges, — til de yngre rykker ud. De højere Førere og Myndigheder holder Øje med Mobiliseringen, men griber kun ind, hvis Brosprængninger, Togsammenstød og andre Uheld lægger alvorlige Hindringer i Vejen; endnu mindre plager de deres undergivne med Forespørgsler, om de er færdige eller hvor vidt de er, og et Utal af nye Befalinger, ingen kan holde Rede paa. De kan sige sig selv, naar Afdelingerne tidligst bliver færdige, og véd godt, at Mangel paa Fremsyn ikke afhjælpes ved, at man taber Hovedet.

Jo haardere Krigen trykker, des højere taarner Vanskelighederne sig paa alle Kanter: Hæren skal i det mindste holdes ved Magt; Jærnbane-, Telegraf- og Telefонтjenesten skal gaa efter en Snor uden at tage vaabenføre fra de kæmpendes Rækker; Jorden skal dyrkes og alle Hjælpekilder nyttes, Opfindsomhed opmuntres, Nødmidler findes for uundværlige Ting og vidtrækkende Arbejdsløshed undgaas, saa at Folket frister Livet, selvom Landet stænges haabløst. Livet bliver maaske et Helvede under Tvang og Polititilsyn. Man sættes paa Ration, Levnedsmidler, Raaemner og Varer stilles under Statstilsyn eller inddrages, Virksomheder, der ikke frembringer eller hidfører Nødvendighedsgenstande, indskrænkes eller standses osv.. Et

Folk, der vil sejre, maa staa det igennem; Eftertiden »skriver i Sand, hvad Fædrene led, men i Sten hans Navn, som for Frihed stred.«

Naar vor Hær skal paa Krigsfod, telegraferer (telefonerer) Krigsministeren Mobiliseringsordre ud over Landet. Efterhaanden som den naar frem, ringer Kirkeklokkerne den videre — hvert Sted i 3 Timer. I Byerne og ved alfar Landevej slaas Kundgørelser op om Aargangene, der skal ind. Baade Statsbanerne og private Selskaber véd omtrent, hvor mange indkaldte der skal med hver Linie, og sætter Særtog og Skibe i Gang, for at ingen skal vente. Enhver skal selv se eller høre, om han skal af Sted, og spørge sig for, hvis han er i Tvivl. Hvor han skal møde, siger hans Soldaterbog. Hvad enten det er Nat eller Dag, bryder de indkaldte strax op og melder sig snarest muligt paa Mødestedet. Loven truer vel dem, der lader vente paa sig, med Straf, men Enhver maa hellere mindes, at Landet daarlig kan undvære en eneste Soldat, og handle derefter.

Af Klæder skal man, foruden hvad man staar og gaar i, kun tage med, hvad man har Brug for i Tjenesten. Et Par gode Marche- eller Ridestøvler, som sidder godt, er mindst lige saa vigtige som Skjorte og Strømper. Det er bedst at have Levnedsmidler med, da det kan knibe med at faa noget undervejs, og en Vadsæk e. l. til Sager, man ikke har Brug for i Tjenesten; Soldaterbogen skal helst ogsaa med, men ingen maa gøre Omvej for dens Skyld. Rejsegodset mærkes med Ens Tjenststilling, Navn og Mødested.

De indkaldte kommer frit med Jærnbaner og Dampskibe. Dem, der har over 2 Mil til nærmeste Banegaard eller Dampskibsstation eller skal over Vandet for at naa derhen, sørger Myndighederne for Vogn eller Fartøj til.

Skulde Fjenden eller uforudsete Ting lægge Hindring i Vejen, gør enhver sit bedste for at naa frem paa egen Haand.

Samtidig med de værnepligtige skal Hærens fodersatte Heste hjem til deres Afdelinger. Desuden skal visse Heste- og Vognejere føre Heste, Vogne, Automobiles og Cykler, Hæren har udpeget i Fredstid, til Indmønstring paa fastsat Tid og Sted¹⁵).

Afdelingerne mobiliseres paa deres Kaserner. Hver Underafdeling faar sit Samlingssted (sin Alarmplads). Befalingsmændene maa i Forvejen kende Mobiliseringens Gang og deres særlige Tjeneste: hvor de skal være, hvad de skal gøre, og hvorledes det skal gøres. Afdelingerne (Underafdelingerne) sørger samtidig med, at de udnytter deres Kræfter, for passende Arbejds- og Vagtskifte, saa at alle endnu er kvikke, naar Arbejdet er fra Haanden.

Saa snart Mobiliseringsordre modtages, sættes alle tjenstgørende, som kan undværes andetsteds, til at gøre Udrustningen klar og rydde Magasinerne for at skaffe de indkaldte Folk og Heste Tag over Hovedet. Underafdelingerne sørger tillige for Sengetøj eller Halm til Folkene og Foder til Hestene. Ammunitionen hentes, og, hvad ellers mangler, indkøbes snarest.

De indkaldte iklædes og inddeles, efterhaanden som de møder*). Der-

*) Nogle Afdelingers Læger og Dyr læger, Haandværkere, Hestepassere og Arbejdssoldater møder dog iklædte.

paa udtages Folk — fortrinsvis af de yngste Aargange — til Stabe m. m. og egen Krigsstyrke; enkelte Afdelinger udtager ogsaa en vis Styrke Befalingsmænd og menige til Depotet, som skal uddanne Rekrutter og tilride Heste til Afdelingen under Krigen¹⁶). Hvad der bliver tilovers, samles i særlige Kommandoer. Afdelinger, som i Øjeblikket har Rekrutter, optager dem i Krigsstyrken, hvis de er taalelig uddannede; i modsat Fald gaar de i Depotet. — Hvor alt er rede, gaar Iklædning, Indkvartering og Inddeling glat, og de Befalingsmænd, Folk og Heste, som afgives, kommer hurtig hen, hvor de skal, — man kender Tid, Sted og hvem der skal modtage dem. — Større Bryderi volder de mange lidet uddannede Arbejdssoldater og Mand-skabet, Afdelingerne hverken kan optage i Krigsstyrke eller Depot. Skønt der er udmærkede Folk iblandt, bliver disse førerløse Hobe en Byrde, indtil det lykkes at samle dem i faste Arbejdskommandoer, hvis Rammer maa dannes af civile, der er vante til at lede større Styrker. Hære, der uddanner og udnytter deres værnepligtige bedre, kender ikke slige Vanskeligheder.

Saa snart det paa nogen Maade lader sig gøre, rykker Afdelingerne ud til Øvelse for at vænne Folk og Heste til Tjenesten og prøve Udrustningen. Man handle varligt med Hestene for at undgaa rivende Afgang!

Hæren paa Krigsfod.

Den yngste, mest øvede Del af Hæren rykker i Marken; ældre Aargange og særlige Afdelinger bruges i Fæstningerne og til at vogte Jærnveje, Førselslinier o. s. v.. Jo større udrykkende Styrke, des bedre! Faren for Flyverangreb, Landgang og Niddingsværk binder dog altid store Styrker.

I ældre Tid sammensattes Hærene i aaben Mark løst og uensartet af staaende Afdelinger, forskellige Landes eller Lensmænds Opbud, Lejetropper o. l., Vaabenarterne samledes kun undtagsvis i større Enheder og kæmpede hver for sig: Fodfolket i Midten, Rytteriet paa Fløjene og Artilleriet spredt i Kamplinien uden at være underlagt Fodfolks- eller Rytterførerne¹).

Under Revolutionskrigene blev »Fodfolksdivisioner«, d. s. en vis Styrke Fodfolk med noget Rytteri og Artilleri, almindelige²). Napoleon gik videre, idet han slog Divisioner sammen til Hærkorps for at lette Føreren og Førselstjenesten. Ligeledes samlede han Rytteriet i Rytterdivisioner, stundum endog i Rytterkorps.

Divisionernes og Korpsenes Styrke skyldtes ikke dybsindige Overvejelser, men fulgte ligefrem af de Afdelingers Tal og Styrke, Førerne fik Befaling over. Da Napoleon desuden saa paa Førernes Dygtighed, var Inddelingen temmelig uens³), omend de fleste Korps efterhaanden blev paa rundt 30,000 Mand foruden Train og Tros, et Tal, man en Tidlang ugærne overskred, forat Marchekolonnen ikke skulde blive for lang paa een Vej.

Divisions- og Korpsinddelingen har holdt sig, fordi Samvirke mellem Vaabnene er nødvendigt: Uden Rytteri har Fodfolket ondt ved at faa Oplysning om Fjenden og sikre sig; uden Artilleri (og Ingeniører) kommer det ingen Vegne overfor faste Stillinger og bliver ilde medhandlet af Fjendens Artilleri. Selv det bedste Rytteri standses tit, naar det ikke raader over Artilleri eller Maskinskyts⁴), og Artilleri er hjælpeløst i aaben Mark. — Divisioner og Korps sammensættes nogenlunde ens Verden over⁵). Da de dannes af alle Vaaben og har Kommandoer til syge og saarede, Levnedsmidler og Ammunition, kan de begge optræde selvstændigt.

En Division dannes af en Stab, to, tre Brigader eller tre, fire Regimenter Fodfolk⁶), noget Rytteri, let og tungt Artilleri, Maskingevær- og Cyklistafdelinger, et Par Ingeniørkompagnier, Telegrafafdeling, en eller to Ambulancer, nogle Ammunitionskolonner, et eller to Feltlazaretter, et Hestelazaret, Brotrain, (Ballon og) Flyvere. Proviantkolonner (Vognparker), Kvægpark og Feltgendarmeri — ialt 15—20,000 kampføre og flere Tusend kampfrie (faglige Hjælpere, Haandværkere, Kuske, Oppassere og Hestepassere, Sygehjælpere og Sygepassere m. fl.)⁷). Divisionsgeneralen er Generalløjtnant (hos os dog Generalmajor).

Da Divisionsrytteriet kommer til at give Stabe og Afdelinger Melderyttere, — det kan løbe op til 100 Heste daglig⁸), — og Divisionen selv maa have noget Rytteri til Opklaring, er en Eskadron for lidt, medmindre Stabene faar særlige Melderyttere, t. E. ældre Mandskab. Paa den anden Side har Divisionen ikke altid Brug for et Regiment, mens der er Trang til Rytteri længere ude. Har hver Division alligevel sit Regiment, kan Regimenterne derfor midlertidig samles i Brigade, men Divisionerne bør, selvom de gaar bag hinanden, hver beholde mindst 1 Eskadron⁹).

Et almindeligt Batteri for hvert Tusend Mand og en tung Afdeling paa 1 Kanon- og 2 Haubitsbatterier og nogle Minekasterbatterier er passende Divisionsartilleri.

En Division bør kunne hjælpe sig selv over mindre Vandløb, — 35—50 m Bro er nok dertil og rækker endnu længere som Løbebro, o: en let Bro for Fodgængere, afsiddede Ryttere og afhaget Skyts. Broslagningen tager r. 1 Time.

Et Hærkorps dannes af en Generalkommando og to eller flere Divisioner, foruden særlige Afdelinger med Brotrain, Telegraf- og Telefon-, Signal-, Ballon- og Flyvemateriel, Lyskastere m. m. — Ammunitionskolonner, Ambulancer og Feltlazaretter, Hestelazaretter og -depoter (med Serumafdeling) o. s. v.. Korpschefen kaldes »kommanderende General«.

Rytteri og Artilleri, som ikke er tildelt Divisionerne, danner »Korpsrytteri« og »Korpsartilleri«¹⁰).

Et Korps bør i hvert Fald med Divisionernes Hjælp kunne slaa Bro over Krigsskuepladsens brede Vandløb, hvilket som oftest kræver et Korpsbrotrain til godt 100 m Bro. Broslagningen tager r. 5 Timer¹¹).

Der er flydt Strømme af Blæk, om det er bedre at have Korpsrytteri og Divisionsrytteri, Korpsartilleri og Divisionsartilleri end Divisionsrytteri

(Divisionsartilleri) alene¹²). Begge Dele kan forsvares, men ingen af dem borger i og for sig for, at Rytteriet og Artilleriet bruges rigtigt. For 3-Divisionskorps synes Korpsartilleri dog mindre nødvendigt, da alle Divisioner næppe sættes ind paa én Gang og den eller de tilbageholdtes Artilleri kan bruges som Korpsartilleri. At give Divisionerne alt letter Indkvartering, Forplejning og Befalingsgivning, men naar tvedelte Korpsers Chef vil udskille en Reserve, har han ikke altid let ved at afgøre, hvor den skal tages, og den Divisionsgeneral, som maa af med noget, bliver aldrig glad som een, der faar mere t. E. ved, at Korpsartilleri stilles til hans Raadighed¹³).

Lande, der har meget Rytteri, danner Rytterdivisioner — t. E. paa en Stab; to, tre Rytterbrigader, hver med 1—2 ridende Artilleriafdelinger; Cyklist- og Automobil-, Ingeniør-, Telefon- og Telegrafkommandoer, Flyvere, Brotrain og Luftmaalsskyts¹⁴).

Hære dannes af en Overkommando, Divisioner eller Korps og Rytterdivisioner foruden særlige Afdelinger — som Artilleri, Ingeniører og Flyvere —, man ikke vil knytte fast til Korps eller Divisioner, og Tros¹⁵). Efter Napoleons Udsagn laa det over menneskelig Evne at lede mer end 5 Hærkorps under eet. At II tyske Hær i 1870, som talte 7 Korps, jævnlig og den franske Rhinhær med sine 7 Korps foruden Kejsergarden strax faldt fra hinanden, tyder i samme Retning. Under Krigen i Østen 1904—05 og Verdenskrigen deltes Stridskræfterne ogsaa paa begge Sider i flere »Hære«. Man hænge sig dog ikke i Tallene. Nye Hjælpemidler skaber nye Muligheder, og Ingen ved, hvor langt Napoleons Evner havde rakt, hvis han havde raadet over Nutidens Hjælpemidler.

Hærartilleriet omfatter tungt Kasteskyts, langtrækkende Storskyts, Luftmaalsskyts og Ammunitionskolonner og danner en Artillerireserve, der knyttes til Hærdele, som faar Brug derfor eller skal tage sig af det for at lette Overkommandoen Befalingsgivning. Det tungeste Skyts, der kun gør det groveste Arbejde og overlader lettere at fuldbyrde Ødelæggelsen, har ofte Jærnbaneaffutage.

Divisionsstabe og højere Stabe (»Kommandoer«) sammensættes dels af Generalstabsofficerer, dels af faglige Hjælpere.

Trainet, som ledsager Hæren, deles i Fægtningstrain, Bagagetrain og Tros. Fægtnings- og Bagagetrainet hører fast til de enkelte Afdelinger, Trosset er fælles for Hæren eller større Dele af den. Mandskabet har Skydevaaben og Sabel. Afdelingernes Haandværkere følger Trainet.

Skønt en Lænke om Foden maa Train med, hvis man ikke vil udsætte sig for, at Afdelingerne paa egen Haand tager kampføre til Traintjeneste og slæber Køretøjer eller Pakdyr med. Hvor stort man vil gøre det, er en Skønssag, men gammel Erfaring viser, at der findes en gylden Middelvej, som hverken hemmer eller hvert Øjeblik lader Folk staa tomhændede¹⁶). Afdelingerne bør t. E. have Levnedsmidler til 1—2 Dage foruden 1—2 Reserveportioner og -rationer; Divisioner eller Korps bør have til 1—2 Uger. Mængden udregnes let af Portionernes (Rationernes) Tal og Vægt. Ammunition er vanskeligere at sætte Tal for, da man skal have

nok til saa mange Dage, det tager at faa ny, og ingen véd, hvormeget man skyder bort paa én Dag, eller hvorlænge Tilførsel lader vente paa sig. — *Pakningsreglementer*, som fordeler Vægten passende paa Hjulene, lægger de tungeste Ting nederst og gør alting nemt at finde, hører til godt Train.

Naar man ikke venter at støde sammen med Fjenden (*»Rejsemarche«*), følger baade Fægtnings- og Bagagetrainet deres Afdeling. Vil man være rede til Kamp (*»Krigsmarche«*), ledsager kun Fægtningstrainet Afdelingen, medens Bagagetrain og Tros holdes for sig og drages hid efter Tid og Lejlighed.

Syge Folk og Heste faar paa Marche den Pleje, de kan, og følger siden Bagagetrainet. Alvorlig syge fjernes fra Afdelingerne og sendes snarest muligt langt bort, for at Feltlazareetterne kan staa nye syge eller saarede aabne.

Naar Krigen gaar rask over Landet, maa mange overnatte under aaben Himmel (i Bivuak). I ugunstigt Vejr er det ødelæggende især for Hestene, og gror man fast et Sted, maa selv Materiellet under Tag og skjules. Faren for Ild fra Luften kan endog tvinge En ned under Jorden. Jo tættere sammentrængte, des strengere vaager Afdelingerne over Sikring mod Ildsvaade, Renlighed, (Vandafledning) og (Drikke-) Vand (Brønde, Vandledninger, Badstuer), og des ivrigere kæmper de mod Utøj, Kryb og smitsom Syge.

Med Hensyn til Levemaade har Hæren tre Udveje: at faa Kosten hos Kvarterværterne — købe eller indkræve paa Stedet — og hente fra Oplag.

Det første er nemt, men kun muligt, naar faa Folk og Heste ligger sammen (*»spredt Kantonnement«*). De andre Udveje bruges, naar man hviler i Bivuak eller mange i hver Gaard og By (*»samentrængt Kantonnement«*). Hø, Halm, Kartofler, Grønsager og Brændsel tages (købes) dog helst paa Stedet, mens Havre og andre Fødemidler hentes for een eller flere Dage ad Gangen fra Hærens Oplag eller Kolonner med Levnedsmidler eller tilføres.

Hærens Overgeneral raader over Krigsskuepladsens Jærnveje, Telegraf- og Telefonlinier. Lige bag Hæren ledes Førselstjenesten af General-, Etape- og Jærnbanedirektører, der enten er Overgeneralens Undergivne eller maa tage Hensyn til hans Ønsker, som de faar Vink eller Meddelelse om. I Landets Indre gaar alt om muligt atter som i Fredstid, naar Mobiliseringen er overstaaet, men militære tilser Ledelsen og har det sidste Ord. Krigsskuepladsens, Baglandets og det indres Grænser fastslaaes, saa at Gnidning og Splid undgaas, men bliver, selvom Hæren ligger stille eller kun vinder langsomt frem, ligesom Grænsen mellem Tjenestegrenene, flydende, naar én Mand maa lede alt for at udnytte alle Kræfter og Hjælpe-midler. Automobiler og Benzin indenfor Rækkevidde tages til Hæren.

Fæstningsbesætninger, Belejringshære og Styrker til særlige Hverv sammensættes for Tilfældet. De førstes ønskelige

Styrke opgives ikke sjælden til saa og saa mange Mand paa hver løbende Meter af Fæstningens Omkreds, men Regnestykkerne er alle lige sikre eller usikre. Vist er kun, at Snille, Foretagsomhed og Udholdenhed kan man aldrig have for meget af.

Afdelingernes *Stammer* (Depoter) bliver i Standkvartererne eller samles, hvor Uddannelse og Sikring gør ønskeligt. Levnedsmidler og Krigsfornødenheder oplægges saaledes, at Fjenden og Ildvaade ikke kan ødelægge alt af samme Slags paa én Gang.

Befalinger og Meldinger.

Enhver skal vide, hvem han skal lyde, hvem han kan byde over, og hvor vidt hans Myndighed rækker¹). Indenfor sit Omraade har en foresat *Ret* til at befale alt, hvad der efter hans Skøn er gavnligt uden at stride mod Love og Vedtægter; han skal handle efter bedste Skøn og svare for Følgerne.

I en foresats Forfald, træder hans »ældste« undergivne *o*: den, der har højest Rang eller er ældst i Tjenesten, i hans Sted, indtil andet paabydes. Kommandoen over en vaabenfør Afdeling tilfalder dog altid en *Befalingsmand*, og alle, der hører dertil, skylder ham Lydighed og Agtelse, selv om de har højere Rang. Den, der midlertidig fører Kommandoen, skal handle i sin foresattes Aand og maa ikke uden tvingende Grund ændre hans Befalinger. Han har Kommandoen, indtil den foresatte møder eller meddeler, at han atter tager Kommandoen.

Det er en ikke usædvanlig Vildfarelse, at Befalingskunsten kun kan og skal dyrkes i højere Stabe. Den er lige nødvendig fra øverst til nederst, da enhver Befaling, som kan misforstaas, bliver misforstaaet; men selv den bedste Befalingsgivning bøder kun delvis paa tarvelig Uddannelse og Vrangvillie.

Det er ikke alle givet at ville, end sige ville det rigtige, i et Nu, og selv viljestærke kan have ondt ved at tage sig sammen. Vanen gør meget: den, der tvinger sig, bliver snarraadig; den, der stadig gaar udenom, svajer tilsidst som et Siv for Vinden.

At befale uden at tænke fra Næse til Mund eller for at stive sig af, naar man ikke tør se Virkeligheden under Øje, er taabeligt. Man skal vide, hvad man vil, og sige det kort og godt, det vil just ikke altid sige: i faa Ord, men saaledes, at *Ens* undergivne forstaar det. — Det er altid klogt at tænke sig i Modtagerens Sted eller prøve, om en skriftlig Befaling kan tydes anderledes, end den skal.

Store Ord kan man spare sig, de gør hverken til eller fra. Hvis'er, Dersom'er og vege Udtryk som »saavidt muligt« og »handle efter Omstændighederne« — gør *Ens* undergivne usikre; Befalinger om at søge at naa et eller andet, tilgiver dem halvt, hvis de ikke naaer det²). —

Jo sikrere man byder, des villigere lydes man, og jo mindre man indlader sig paa overflødige Enkeltheder og ser gennem Fingre med Ulydighed, des sjældnere bliver Ens Befalinger overtraadte³).

Man skal hverken paabyde noget umuligt⁴) eller forbyde, hvad man ikke kan hindre; man skal heller ikke befale noget, den, der faar Befalingen, kan gøre paa egen Haand, eller give Grunde for sine Befalinger: en god Befaling taler for sig selv. Giver man engang imellem Grunde, maa man være klar over, at Ens undergivne ikke skal adlyde, fordi de forstaaar, men forstaa for at adlyde bedre⁵). — Man skal forvisse sig om, at Ens Befalinger bliver forstaaede, og paase, at de adlydes.

Foresatte og ligestillede, der har Brug derfor, skal have Oplysning om Ens Befalinger — i vigtige Tilfælde Afskrift, overbragt af en Befalingsmand, som kan gøre Rede for Sagen.

Villig, nøjagtig og tavs Lydighed er enhver Soldats første Pligt, men selv menige maa hverken udføre Befalinger tankeløst eller være raadvilde, naar Befaling udebliver, og jo højere man staar, des mer skal man se paa Aanden end paa Bogstaven⁶).

Man skumler ikke over Befalinger og taler ikke om dem til uvedkommende. Det vedkommer ikke en undergiven, om hans foresatte har Ret til at give en Befaling eller ej; den foresatte svarer for Følgerne. En undergiven skal dog gøre opmærksom derpaa, naar han ikke forstaaar en Befaling eller har Grund til at tro, at hans foresatte er ukendt med noget for Tilfældet vigtigt⁷). Fastholdes Befalingen, skal den adlydes. Tror en undergiven, at en Befaling gør ham Uret, kan han gøre opmærksom derpaa, hvis det ikke sinker Tjenesten. Fastholdes Befalingen, skal han adlyde, men kan siden føre Klage under Ansvar efter Loven.

Befalinger skal adlydes nøjagtigt. Smaa Afvigelser er stundum farligere end ond Villie og aaben Ulydighed, fordi de sidste lettere kan rammes⁸).

For at lette Befalings- og Meldingstjenesten bør Førerne vælge en helbig Plads, sige, hvor de er, og blive der, saa længe de ikke har tvingende Grund til andet. I paakommende Tilfælde efterlades Folk til at modtage og vejlede.

Enhver Befaling bør gives i Tide. I Frastand maa man huske, hvad Tid det tager at faa og iværksætte Befalingen. Sent er dog bedre end aldrig, og man kan befale for tidligt, saa at Befalingen maa ændres, før den træder i Kraft, eller kommer uvedkommende for Øre⁹). Det er en Uskik at udsende Strømme af Smaabefalinger: hverken Giver eller Modtager kan holde Rede paa Syndfloden, og samlede Befalinger med passende Mellemrum giver ringere Møje. — Befalinger skal gaa Tjenestevejen. Afviges herfra, skal den, der befaler, snarest muligt underrette det laveste oversprungne Led ad Kommandovejen, Modtageren sin nærmeste foresatte. Jævnlig Afvigelser er skadelige: de oversprungne føler sig tilsidesatte, de befalende taber Overblikket.

Enhver skal vaage over, at alle hans umiddelbare undergivne faar Be-

faling. Forsattes Befalinger bør han omsætte i egne Ord til sine undergivne, hvis de kræver Tillæg eller ikke egner sig til at gaa videre, som de modtoges. Han skal tillige overveje, om de overhovedet skal videre, og om de skal af Sted strax. Det er lavt at lade undergivne om, hvorledes en Befaling skal forstaas, naar man selv nærer Skygge af Tvivl, og urigtigt at give utilstrækkelig Befaling, fordi man selv faar en Befaling med Huller. Kan eller vil man ikke spørge op ad, skal man tage Ansvar og befale paa egen Haand.

Modtageren bør vide, hvem Befalingen stammer fra, men højere foresatte maa ikke skydes saa stærkt i Forgrunden, at Ens undergivne faar Indtrykket af, at man fralægger sig Ansvar. Endmindre maa man tale nedsettende om Befalinger, man giver videre.

Mundtlige — ogsaa telefoniske — Befalinger gentages paa Stedet af den, der faar eller skal overbringe dem¹⁰). En mundtlig Befaling, der gives i en foresats Navn af en Officer, som vitterlig hører til hans Stab, skal adlydes, som om den foresatte selv gav den. Det samme gælder Befalinger, Melderyttre o. l. overbringer eller Skildvagter og Patrouiller giver i foresattes Navn.

Selv klare Befalinger ændres ved at gaa fra Mund til Mund — én taler, en anden hører ud fra ulige Forudsætninger; én glemmer, en anden lægger til osv.. Sker Kommandoskifte samtidig, saa at Cheferne stoler paa, at Formanden eller Adjutanten har sagt det og det, Adjutanten tror, at den nye Chef siger det, bliver Fejl uundgaelige. Vigtige Befalinger skrives derfor, selv om de er givne mundtlig, og skal enten stemme med det mundtlige eller nævne Afvigelserne. Befalinger skal skrives tydelig og eftergaas, før de udgives¹¹). Vigtige Befalinger, som kan falde i Fjendens Hænder, skrives med Lønsskrift. — Jo færre Ord man bruger, uden at Befalingen bliver uklar, des bedre; overflødige Ord frister Modtageren (Afskriverne) til at korte Befalingen paa egen Haand, hvilket kan blive Roden til meget ondt.

Man skal aldrig ændre en fornuftig Befaling for at gøre noget bedre; det bliver ikke bedre. Er man kommen for Skade at give en uheldig Befaling, gør man Fejlen god, hvis det ikke er for silde, og faar den onde Følger, vælter man aldrig Skylden paa andre. — Staaende Befalinger udrenses jævnlig. Det er en daarlig Vane at henvise til gamle Papirer eller kaste Ansvar for, at intet glemmes, paa undergivne ved at give staaende Befaling om alt muligt.

Man bør ikke raade unødigt langt ud i Fremtiden og skal vogte sig for at gøre Ting afhængige af hinanden, som ikke uvægerligt er det¹²). Kan en Befaling først naa Vedkommende saa sent, at der er Fare for, at Forudsætningerne brister i Mellemtiden, eller kan den foresatte ikke overse Sagen saa godt som Modtageren, bør han nøjes med Vink (Direktiv) om, hvad der skal gøres, maaske ogsaa om, hvorfor det skal gøres, og lade Modtageren raade. Det er en Lettelse for den undergivne, da det er lettere at handle uden end mod Befaling, men Vink

skal være utvetydige og kan selv overfor selvstændige og dygtige undergivne ikke altid træde i Stedet for: »Du skal«¹³). Altfor lakonisk maa en højere Fører ikke være; hellere sky han ingen Møje for at faa alle til at handle i sin Aand.

Grænsen mellem Befalinger og Vink er flydende. Vælger man det første, maa man hverken svække dem eller krybe fra Ansaret ved at tilføje lange Redegørelser, — og man maa ikke nøjes med at give Vink, hvis man i Virkeligheden ikke vil finde sig i, at Ens undergivne gør andet end, hvad man selv vilde gøre. At give Vink bagefter, er ogsaa en daarlig Vane.

Man skelner mellem Operations- eller Brugsbefalinger og Dagsbefalinger. De første handler hovedsagelig om Føring, de sidste om alt andet mellem Himmel og Jord¹⁴).

Ensartet Ydre gør skriftlige Befalinger overskuelige. Lange Befalinger deles i Punkter, og hvad der hører sammen, samles for sig. Jo bedre Gang der er i en Befaling, des sjældnere glemmes noget, og des mindre Hovedbrud faar Modtageren. Brugsbefalinger gives t. E. i følgende Ramm^e¹⁵):

(Korps-, Divisions-) befaling Nr.
 Sted, Dag KL. Form. { o: det Klokkeslet, Befalingen ud-
 Eftm. { gives, ikke det, den skrives.

1. Oplysninger om Fjenden, alle bør kende, og givne saaledes, at Modtageren kan værdsætte dem og skønne, hvad den befalende gaar ud fra: mangen Befaling staar og falder med Oplysningernes Værd. — Oplysninger om Venner, hvis det ikke er bedst at tie. (Fjenders og Venners Stilling giver en tydelig Farvekridtsskitse bedst).
2. Den befalendes Vilje eller Opgave, saafremt det findes raadeligt at røbe den¹⁶).
3. Styrkens Inddeling, de enkelte Deles Hverv og hvorledes de skal holde Forbindelse. — Opklaring og Tilsløring.
4. Befaling (Oplysning) om Telegraf- og Telefontjeneste, Meldingssamlingssteder, Levnedsmidler, Benzin, Lægetjeneste (hvor syge skal hen), Ammunition o. l..
5. Ting om Train og Tros, som vedkommer Afdelingerne. — Trainet og Trosset selv faar særlig Befaling¹⁷).
6. Den befalendes Opholdssted, eller hvor Meldinger skal hen, og naar og hvor Befaling udgives næste Gang.

Befalingsmodtagere (-overbringere):
 Klokken er nu:

(Navn.)

I Randen tilføjes, hvad man af en eller anden Grund befaler Enkeltmand, hvem der skal have Meddelelse, hvad der skal gøres for at undgaa Standsninger, Krydsninger osv. osv..

Man være aldrig Bogstavtræl, men bruge Skemaet skønsomt, o: ofte slet ikke¹⁸).

Hverken de Oversigter over Sagerne Stilling eller andre Oplysninger om Ven og Fjende, Befalingerne giver, maa tages for andet og mer, end de er: Midler til at fremme Ens Sag. Mange formes og farves, saa at Ophavet burde rødme.

Det er vigtigere, ingen kommer til at bie paa Befaling, end at skrive fuldendte Befalinger, som kommer bag-efter. Man skal heller ikke ulejlige alle med Ting, som kun vedkommer enkelte¹⁹). Altsaa strax det nødtørftige til dem, der trænger mest eller er nærmest; siden hvad der mangler! — Om man vil, samler og udgiver man det hele paa ny for at forebygge Misforstaaelser og Overgreb og gøre Spørgen overflødig.

Dagsbefalinger er for brogede til at sættes i Skema, men Ting, som gaar igen, tages i fast Følge. Under og efter Kamp faar Levemaade, Lægetjeneste, Ammunitionstilførsel, Meldingers Indsendelse o. l. særlig Vigtighed og maa ordnes ved en Række Befalinger, der siden som sagt kan samles²⁰).

Højere Myndigheder udgiver Dagsbefaling saaledes, at deres undergivne endnu har Tiden for sig, o: senest ved Middagstid. Da Operationsbefalingen delvis skal bygge paa Meldinger og Oplysninger, som kommer i Dagens Løb, er det ofte umuligt eller uheldigt at udgive den sammen med Dagsbefalingen. Hvor længe den kan vente, afhænger af, hvor hurtigt Befalingerne naar ud²¹). Marche-befalinger skal senest de højere Førere i Hænde, naar Afdelingerne samles til Opbrud. Opbrudstid, Marchemaal o. lign. kan telegraferes (telefoneres) i Forvejen. — Befaling bør ikke udgives, ligesom højere Myndigheders Befaling eller vigtige Meldinger kan ventes.

Afdelingerne maa vide, hvad de skal gøre, hvis Befaling lader vente paa sig, og kan, for at Mandskabet ikke skal vaage langt ud paa Natten, t. E. have staaende Befaling til at være rede til Opbrud ved Daggry og tidlig paa Morgen sende en Befalingsmodtager til nærmeste foresatte. For Sikkerheds Skyld har Cheferne sted kendte Bud (Alarmordonnanser) hos sig, som strax kan bringe Befaling ud, hvis ingen Tid er at spilde.

Tidligere mødte Befalingsmodtagere fra Afdelingerne ved de højere Stabe og skrev Befaling efter Diktat, en omstændelig Fremgangsmaade, som ikke sjælden blev Kilde til Fejl. Nu gør trykte Befalinger Diktat overflødig, og Telegraf og Telefon, Motorcykler, Automobiler o. lign. kan bringe Befaling ud i flyvende Fart. Skal der alligevel hentes Befaling, møder en Befalingsmand (ikke Adjutanten, ham kan Chefen daarlig undvære) i god Tid (ved større Stabe helst en Timestid før Befalingsudgivelsen). Han skal kunne gøre Rede paa dens Vegne, han møder for, og overtyder sig, før han drager bort, om, at han har faaet, hvad han skal, og skrevet eller læst rigtig, — gode foresatte har altid venligt Svar paa fornuftige Spørgsmaal; overfor Folk, der spørger for at skyde Ansvar og Ar-

bejde fra sig, er de isnende kolde. — Stærkt spredte Styrker giver den øverstbefalende særligt Paabud om, hvorledes Befaling skal hentes eller tilgaa²²⁾.

Befalingsmodtagere og -overbringere maa tit have væbnet Følge. Selv bag egne Forposter kan de opsnappes. Skal de vente længe, bør der være Mad og Sovested til dem.

Den, der udgiver Befalingen, skal i Forvejen have (skriftlig) Rede paa, hvem der skal have (hente) Befaling, saa at han kan sikre sig, at alle er hos og faar Befaling²³⁾. Han overtyder sig tillige om, at Modtagerne faar (skrives) Befalingen rigtig og forstaar den. Synes et og andet uklart, bør det skrives om. Mundtlig Forbedring er en farlig Udvej. — Ved Befalingsudgivelsen gives og indhentes Oplysninger og stilles Urene efter Førerens.

Befalingerne bogføres med Vedtegning om, hvad der befales eller ordnes særlig, hvem der har modtaget Befaling, og hvilke Meddelelser eller Meldinger de har affødt (foresatte og selvstændige Styrker i Nærheden skal ofte have Afskrift af Operationsbefalinger). For at intet skal glemmes og ingen Synder gaa fri, indføres baade Befaling og Vedtegninger m. m. med Navns Underskrift. Trykte Befalinger, der skal hemmeligholdes, talmærkes, og hver Modtager svarer for sit Aftryk²⁴⁾.

Modtageren bogfører eller samler Befalingerne, idet mundtlige, som har mer end Døgnværd, indføjes passende, saa at en ny Mand hurtigt kan komme ind i Sagerne.

Stabschefer, Adjutanter og udsendte Officerer staar tit overfor Spørgsmaalet, om de har Ret til at befale i deres foresattes Navn. Overfor Undermænd er det givet, overfor Overmænd bør de kun have Ret til Henstilling, da en yngre aldrig kan tage Ansvar for en ældre og fornuftige Henstillinger sjælden finder døde Øren²⁵⁾.

Meldinger*) skal være sande og tydelige uden at bruge mange Ord²⁶⁾. Gale Meldinger er værre end ingen, og hvad der kan misforstaas, bliver misforstaet. Ting, man ikke har set med egne Øjne eller overtydet sig om paa anden Maade, maa ikke udgives for mer, end de er; især Tal maa man være varsom med.

Selv de bedste Meldinger er værdiløse, hvis de ikke kommer tidsnok. Den, der melder, maa derfor bruge sin Omtanke og regne med, hvor længe Meldingen er undervejs, og Overbringeren skal i paakommende Tilfælde hjælpes villigt af alle.

Man bør aldrig sende mundtlig Melding uden at overtyde sig om, at Overbringeren kan gentage den rigtigt med egne Ord. Navne paa Byer, Gaarde o. l. maa helst skrives eller vises ham paa Kortet.

Skriftlige Meldinger skal kunne læses ved daarligt Lys²⁷⁾, og skal nævne Afsender, Afgangssted og Afgangstid og Modtagerens Grad og Navn eller Tjenststilling. I visse Tilfælde faar de Løbenummer. Stednavne

*) Det følgende gælder i det hele ogsaa Befalinger. — Visse Ting om Meldinger i Marken omtales Side 115.

skrives som paa Kortet. Til almindelige Navne (Nygaard, Gammelgaard, Bavnehøj osv.) og Bakketal føjes nærmere Oplysning. Retninger opgives efter Verdenhjørnerne²⁸). Til Klokkeslet føjes »Form.« α : Formiddag, som regnes fra Midnat til Kl. 12 Middag, eller »Eftm.«. »Midnat« og »Middag« skrives helt ud; til »Midnat« føjes Dagene (t. E. ^{27/28}).

Det er ofte vanskeligere at faa Melding vel hjem end at opklare. Man skal ikke give Overbringeren vidtløftige Paalæg om, hvad han skal gøre, hvis det eller det hænder osv., — men vælge en fornuftig Mand og lade ham raade. Vigtige Meldinger sendes med Befalingsmænd. Er der Fare for at falde i Fjendens Hænder, maa Melding af Sted ad flere Veje eller et Par Mand følges ad²⁹).

Overbringeren skal vide, hvem han kommer fra; hvem han skal til, og hvor hans kalsøge ham; hvor rask Vejen skal tilbagelægges eller, naar Meldingen senest skal naa frem; om den skal forevises undervejs, — i saa Fald lukkes Omslaget ikke, om og i Jafald, hvor han skal melde sig tilbage. Man gør ogsaa vel i at oplyse ham om skriftlige Meldingers Indhold. Han skal spørge sig for, hvis han er i Tvivl, — tilfældig udtagne Sendebud ved tit ikke, hvem det er, der sender dem. Mundtlige Meldinger gentages paa Stedet og huskes; Navne og Klokkeslet kan opskrives.

Overbringeren maa ikke tage af Sted, før han er klar over Vejen. I Snefog (Regn) og Mørke maa han kunne den, helt eller stykkevis, udenad.

Fødbud er langsomme, men kan snige sig frem og skjule sig; Ryttere er hurtige og undslipper fuldt saa let som Cyklister, der ved mange Lejligheder er dem jævnbyrdige og kan skaane Rytterhestene for Landevejsslid med at hente og bringe Befalinger og Meldinger. Alt i alt er Ryttere de sikreste Ilbud i Marken og maa have rede, hvor der er Fare for, at andre Hjælpemidler svigter.

Man lade aldrig en Hest ride svedt for at bringe en Melding, som ikke haster, hurtig frem og tilkendegiver det ved at sætte »X« paa Brevomslaget. Overbringeren rider da skiftevis Skridt og Trav: 1 km i 7—8 Min. Staar der »X X« α : »haster«, rider han i jævn Trav (paa Langridt Galop og Skridt imellem): 1 km. i 5—6 Min., og staar der »X X X«, rider han alt, hvad Remmer og Tøj kan holde, uden at Hesten styrter, før han naar Maalet eller kan faa en ny³⁰). Kun i Troppers Nærhed sagtner han Farten for ikke at vække Uro*).

I Magsvejr kører Cyklister 15 km eller mer i Timen, 100 i Døgnet, og de glider lydløst gennem Mørke. Motorcykler og Automobileer er to, tre Gange saa skrappe, men høres i Frastand og skal efterses grundig mindst én Gang om Ugen, og det tager let en Dag. Desuden gør ondt Vejr lerede og sandede Veje bundløse, saa at Motorcyklister og Automobileer maa om ad Hovedvejene. Om Fjenden tillader det, er et Spørgsmaal.

Overbringeren hilser ikke undervejs, hvis Buddet haster, maa hverken

*) En lang Vej tilbagelægger selv en Rytter, som rider alt, hvad han kan, næppe hurtigere end svarende til X X.

lade sig standse eller indlade sig med uvedkommende og fremfor alt ikke udsprede daarligt Nyt. I Forbifarten kan han højt og frimodigt spørge efter, hvem han søger — t. E.: »Avantgardeføreren?» — »Hvor er Oberst N. N.?»

Hvis han skal samme Vej tilbage og ikke er stedkendt, ser han sig om paa Henvejen — ogsaa bagud.

Skulde han komme galt af Sted, gør han, hvad han kan for at fremme Meldingen alligevel. Er det Hesten, der er styrtet, skaffer han sig en anden eller en Cykle i den nærmeste Gaard, hvis han ikke har bedre Udvej. — Ledsager man en Overmand, som har Bud at bringe, men faar Forfald, giver man ham en Haandsrækning og overtager Hvervet. Kan man ikke det, opsøger man den, som havde udsendt Overmanden.

Falder man i Fjendens Hænder, tilintetgør man Budskaber, man har hos sig, og holder Tand for Tunge, selv om han bruger Trusler eller List.

Mundtlige Befalinger og Meldinger gengives højt og nøjagtigt. Overbringeren maa hverken tilføje noget, han ikke kan staa ved, eller lade klogere, end han er, hvis han udspørges, men ærlig svare: »Det ved jeg ikke!» Han maa heller aldrig indlade sig paa at retfærdiggøre de Befalinger eller Meldinger, han bringer. Derimod skal han bede om Tilstaaelse for skrevne Sager. Den gives nemmest paa Omslaget.

En Befalingsbringer, som under Vejs kommer under Vejr med, at Sagerne staar anderledes end Befalingen forudsatte, giver Befalingen, som han fik den, og gør siden Rede for sin Tvivl. Hvis Befalingen strax skal iværksættes, bliver han en Stund for at kunne melde, hvorledes det skete.

Indkomne Meldinger talmærkes. Modtageren maa være opmærksom paa, at de ikke altid kommer ind i samme Rækkefølge, som de afsendtes, og kan faa nyt Nummer undervejs paa Telegraf- og Telefonstationer.

Førerne skal samle og ordne modtagne og afsendte Meldinger for at have Overblik og sætte mulige Afløsere i Stand til at handle formaalstjenligt.

Meldingssamlingssteder og Løberskifte (Relais), som bringer Meldingerne videre med friske Folk, fremmer Meldingstjeneste. Posterne maa have Vaaben ved Haanden mod ubudne Gæster og vide, i hvad Rækkefølge Meldingerne m. m. skal af Sted, hvis flere kommer samtidig og ikke kan afsendes paa én Gang.

Rytter- eller Cyklistposter kan være paa 1 Underofficer og 6 Mand, saa at 2 kan sendes i hver Retning, uden at Posten bliver øde. 2 Mand er rede til øjeblikkeligt Opbrud, en tredie holder Vagt. Rytterposter kan have 5—10 km's, Cyklistposter højst 30 km's Mellemrum, naar stærk Fart kræves³¹). Linjerne maa fastslaas og kundgøres af de højere Førere, om de skal gavne vide Kredse. I usikre Egne er faa stærke Poster bedre end mange smaa; de maa tillige skjules og rede til Forsvar. Ind- og afgaaede Meldinger bogføres³²). Budbringerne hviler en Timestid, før de sendes tilbage, og faar helst Bud med for at skaane Posten.

Hvis en Melding gaar tabt eller sinkes, maa Afsenderen have det at

vide. Ligeledes bør Posten sende Meddelelse med afgaaende Ryttere, naar den skal flytte, t. E.: »Bliver kun til 6 Eftm. i A.«; »Gaar Kl. 5 Form. til B.« (»Er fra Kl. i B.« — er en mindre heldig Vending: Mennesket spaaer).

I fjendtlig Ild sniger Løbere sig fra Smuthul til Smuthul.

Andre Hjælpemidler er Telegraf og Telefon, Blink- og Flag-signaler, Brevduer, Balloner og Flyvemaskiner, der bl. a. kan bringe Bud til og fra Styrker, som er afskaarne fra Omverdenen³³). Paa korte Afstande kan skrevne Meldinger og Befalinger skydes eller slynges ud.

Telegraf og Telefon er uundværlige, selvom de kan svigte og undertiden gør det i det uheldigste Øjeblik. Paa kort Afstand er de ikke (altid) hurtigere end Fodbud; men jo større Afstand, des overlegnere bliver de alle andre Hjælpemidler. Enkelte Bogstaver eller Tegn for Ord og Udtryk, som stadig gaar igen, sparer megen Tid.

Traadforbindelse kræver mange Emner og Redskaber, strengt Arbejde og aarvaagen Vagt langs Linierne. Traadløs kræver kun Vagt paa og om Stationerne og tilvejebringes hurtig, selvom Modtageren ikke aner, hvor Afsenderen er; den kan desuden bruges, hvor Fjenden eller Egne, som umuliggør anden Forbindelse, skiller Stationerne. Traadløse Stationer kan saaledes knytte fjærne Krigsskuepladser sammen, danne Central for stort Opland og tale med Skibe i rum Sø, bl. a. advare dem imod Undervandsbaade. Næved Fjenden maa man nøjes med lavtspændte Traade, som ikke syner, eller Jordtelegraf, der er sikker, men kun virker i ringe Vidde.

Foruden imod Faren for, at Fjenden bryder Traaden, afleder Strømmen, skyder Følehornene (Ballonen eller Dragen, som bærer Traaden) ned eller svækker de elektriske Bølger, maa man værne sig imod, at Telegrammerne opsnappes. Til vigtige Sager bruges derfor Lønsskrift. Udkast og Telegramgenparter gemmes ikke længere end nødvendigt og maa aldrig falde i Fjendens Hænder.

Alle faste Telegrafer og Telefoner indenfor Rækkevidde staar til Hærens Raadighed. Stationerne holdes aabne Nat og Dag, medmindre andet befales, og mærkes med Flag og Lys; Tjenesten overtages, om det tiltrænges, af Soldater. Adgang forbydes uvedkommende, og ingen maa opholde sig længere end nødvendigt paa Stedet. Den nærmeste Afdeling giver Vagt til Stationen; alle vaager over, at Linierne i Nærheden ikke brydes, og giver nærmeste Station deres Adresse. Stationer, Telegraf- og Telefonhold faar ridende og cyklende Ordonnanser, som i Nødsfald kan overtage Stationstjeneste og Linieeftersyn. — Ingen Linie maa brydes varigt uden højeste Førers Befaling. Lavere Myndigheder, som afbryder midlertidig, skal melde Tid, Sted og Afbrydningsmaade.

De fleste Afdelinger har en let Telefon, som under gunstige Kaar lægges saa rask, en Mand kan gaa eller ride, idet Traaden uden videre haspes

af og bliver liggende paa Jorden. Vil man værne den mod Overlast, fæstes den til Træer, Mure eller lign. og graves ned under Overkørsler.

Let Telefon bruges især i Forposttjeneste, under Kamp og til Patrouiller. En Milsvej maa regnes for Grænsen for, hvad en Rytterpatrouille kan overkomme, hvis den skal føre noget Tilsyn med Traaden. En Fodpatrouille kan overkomme 1—2 km. Afdelingerne selv har sjælden Brug for lange Linier, men maa ligesom Patrouiller have rigelig Traad, da den udlagte kappes, naar der ikke er Tid til at vinde den op.

Højere Myndigheder raader over Telegraf- eller Telefonkommandoer med Emner og Mandskab til varige(re) Linier og Midler til at bøde faste. Nogle af Vognene, Godset føres paa, kan bruges som Stationer. Kommandoernes Størrelse og Udstyr svarer gerne til, at ét Hold skal virke samtidig med, at et andet inddrager og et tredje bygger. Kabellinier og lette Stanglinier bygges og inddrages omtrent lige saa rask en større Kolonne marcherer; Linier paa stærke Pæle tager længere Tid. — Traadnettet udbygges og indskrænkes Dag for Dag efter øverste Troppes førers nærmere Befaling*). For at spare bruger man det faste Net, som Afdelingerne faar Telegraf- og Telefonkort over, og civile Fagfolk i videste Omfang. Hvor de svigter, sættes Telegrafkommandoerne ind. Deres Linier, der ofte danner flere indbyrdes uafhængige Net, samles ogsaa i Centraler og føres saaledes, at højere Førere (Myndigheder) kan telegrafere til (tale med) nærmeste foresatte og alle umiddelbare undergivne, uden at andre kan hindre eller afbryde Samtalen. Centraler er vel i nogle Tilfælde en Omvej, men giver flere Tilknytningsmuligheder og sikrere Linietilsyn og tjener som Vejvisere ved at kundgøre, at den og den Afdeling ligger til den og den Station eller har Telefonvagt der er der. Saasnart en Linie (Station) bliver overflødig, bør Gods og Mandskab inddrages; der bliver Brug for det andet Steds.

Linierne bygges og inddrages i Retning fra foresat til undergoven, for at den foresatte kan holde sit Telegrafkommando samlet, til han kan overse Kraven. De føres saa nær som muligt til den undergivne, der paa sin Side sørger for Tilknytning (mulig ved Løbere) paa befalet Tid og Sted. Bliver det undtagsvis ønskeligt at bygge (inddrage) fra undergoven til foresat, sender den foresatte i Tide Mandskab og Vogne hen, hvor Bygningen (Inddragningen) skal begynde.

Større Styrker paa jævnløbende Veje knyttes, hvis Traadløs ikke haves, sammen ved Hjælp af Tværlinier eller jævnløbende Linier fra et fælles Udgangssted bag- eller forude. Tværlinier sparer Traad, jævnløbende giver stadigere Forbindelse og værnes nemmere. Stationer og Linier nedlægges først, naar Afløsere er prøvede og klare. Tjenesten lettes, naar Telegrafkommandoerne holdes sammen, deres foresatte eller Førere snarest kundgør sandsynlige eller paatænkte Ændringer og de, der har Telegraf (Telefon), ikke flytter uden Grund og ved Opbrud efterlader Folk til at give Oplysning og eftersende.

*) Se Side 74.

Troppeførereren udgiver daglig eller med passende Mellemrum Oversigter over Nettet, som kan bruges.

Øvede Folk til at bygge og Folk, der kan telegrafere (telefonere) og gentage hurtigt og sikkert, er ikke nok. Der kræves ogsaa aarvaagent Tilsyn og stadig Rekognoscering, dygtige og modige Folk til at finde og bøde Skade, og de højere Førere maa vide, naar det lønner sig at sætte Telegrafer (Telefoner) ind, hvad Arbejde det koster, og hvilke Vanskeligheder der skal overvindes. De fastslaaar desuden, hvem der maa bruge Linierne paa egen Haand, hvem andre skal have Tilladelse (Paategning) hos, og i hvilken Rækkefølge Folk skal til, hvis flere vil telegrafere (-fonere) samtidig. Endelig vaaager de over, at Folk fatter sig i passende Korthed og ikke klæber ved Telefonen, saa at andre ikke kan komme til.

Hemmeligheder omtales aldrig i Telefon, — Fjenden kan lytte langt borte eller have Spioner; ogsaa Telefonister, som hørte, hvad der taltes om, kan være aabenmundede. Opdages noget mistænkeligt ved Ledningerne, meldes strax gennem foresatte til Hærens hemmelige Politi.

Hvor højt Telegrafer og Telefoner end maa skattes, er det farligt at glemme, at de kan misbruges, baade til at spørge, hvor Folk burde handle paa eget Ansvar, og til at befale, hvor de undergivne burde have frie Hænder.

Blinksignaler med Søllys eller kraftige Lygter ses milevidt i godt Vejr (indtil 20 km om Dagen, 50 om Natten). Forbindelse tilvejebringes hurtig i aabent Land, naar man ved, hvor Stationerne skal søges, og kan bruges, hvor anden Forbindelse er vanskelig eller umulig og Taage, Røg eller Støvskyer ikke lægger Slør for. Til Signalerne bruges korte og lange Blink paa lignende Maade som Prikker og Streger i Morses Alfabet. Man fatte sig derfor i Korthed og bruge enkelte Bogstaver for visse Ord eller Sætninger! Signalerne gaar i Zigzag, hvis man ikke kan (vil) hugge Glimer; men Mellemstationer tager mange Folk. Høje Steder byder bedst Kaar, og især Yderstationer bør ligge højt, for at deres Glimt kan fanges fra nye Steder, som udses i Tide, hvor Fjenden gør sit Bedste for at bryde Forbindelsen.

Flagsignaler kan kun bruges i nogenlunde klart Vejr. Smaa-flag ses allerhøjest et Par km.. Signalering med store Flag og Aflæsning gennem langtrækkende Kikkert kan foregaa paa længere Afstand, men det er ofte vanskeligt at finde Stæde med vid Udsigt og kalde Stationer op, som ikke ved, hvor man er, eller hvis Stæde man ikke selv kender. — To flagsystemer er nemmest at lære og lidt hurtigere end Etflags-(Morse-)systemet, men kan ikke bruges i fjendtlig Ild. Et flagsystemet er mindre farligt i fjendtlig Ild, da Flagmanden kan række Flaget op over Dækningen, og har desuden den Fordel, at Alfabetet svarer til Telegrafalfabetet. Paa kort Afstand er hverken Et- eller Toflagssystemer hurtige.

At uvedkommende læser med eller Signalmændene røber Skyttelinier, Batterier og Kommandostationer, er Ulemper, man maa modvirke (Løntegn, svarende til Lønskrift — Skærme o. l.).

Lyskugler og Raketter melder hurtigt og sikkert, naar man

udelukkende regner med Farven. Kuglernes Tal eller Straalebundtets Form er for kunstigt at lide paa. Signalerne maa skiftes, naar Fjenden eftergør dem t. E. for at lokke Artilleriet til at spille Skud.

Brevduer er sikre og hurtige, — i klart Vejr flyver de 50—80 km i Timen, — og de finder langvejs hjem, men maa være hjemmевante og bringes ud i Tide. Skønt Traadløs og Flyvere tilsyneladende gør dem overflødige, er de endnu gode til at bringe omringede Fæstninger Bud fra Omverdenen, højere Kommandoer Bud fra Grænse- og Strandvagter. Deres værste Fjender er Rovfugle og ondt Vejr; Fjendens Kugler falder de sjælden for. Hvis Duerne skal melde fra fremskudte Observatorer (forreste Fodfolkslinie), maa Dueslagene ikke stilles i Nærheden af skydende Batterier, da Skuddene skræmmer Duerne fra at slaa ned.

Krigshunde arbejder flinkt, naar man er venlig imod dem og Afstanden ikke er stor.

Friballoner er for afhængige af Vind og Vejr til at være paalidelige, men bruges i Nødsfald og kan melde til Udgangsstedet med Brevduer, traadløs Telegraf eller Glimt. Lænkeballoner kan bruges til Signalering — om Dagen med Flag eller Smaaballoner, om Natten med Blink — og ses langt. Flyvere bruges ofte til Meldingstjeneste.

Under Kamp maa de højere Førere holdes vidende om Sagerne Gang. Ikke sjælden faar kæmpende Afdelinger derfor Befaling til at melde t. E. Time for Time³⁴). I Markener det galt. De kæmpende skal se efter Fjenden, de højere Førere skaffe sig Overblik ved Selvsyn og ved at sende Officerer og Spejdere til Kamppladsens vigtigste Afsnit eller til Vejrs³⁵). I Stillingskrig kan undergivne bedre melde.

Naboer optager Forbindelse. Staaende Befaling til at gøre det t. E. fra venstre til højre, fritager ikke for at søge til venstre, da Naboen kan være ude af Stand til at lade høre fra sig.

Fjendens Ild, Taage, Røg og Giftluft m. m. gør selv gode Meldemidler usikre. Kun flere eller alle tilsammen giver Haab om, at Forbindelsen dog ikke glipper.

I Stillingskrig underlægges alle Meddelelsesmidler indenfor et stort Omraade ofte én Befalingsmand, og øvede Kommandoer staar rustede til at bøde Skade og føre Materiel frem, dersom Fjenden kastes.

Opklaring.

(Efterretningstjeneste).

Den stærkeste sejrer. Hvem der er stærkest, afhænger mere af Afdelingernes Stand, naar de støder sammen med Fjenden, end af, hvor mandstærke de er, og endnu mer af, om enhver i Tide er, hvor han skal. Det er heller ikke altid Fjendens Vaaben, der slaar Hæren de værste Saar, men den evige Uro og Anstrengelser og Savn i de Øjeblikke, man trænger mest

til Hvile og Føde. Derfor maa Førerne vide, hvor Fjenden er, og hvad han har for, og sikre sig imod, at han krydser deres Planer.

Opklaring og Sikring griber ind i hinanden paa saa mange Maader, at de aldrig kan skilles helt: Selv den mindste Opklaringspatrouille maa tænke paa sin Sikkerhed; selv de stærkeste Sikringsdele svigter, hvis de ikke har Følere, og Styrker, der oprindelig var ude om Oplysninger, glider umærkeligt over i Sikringstjenesten, naar Modstanderne nærmer sig hinanden.

Og dog er Opklaring eet, Sikring et andet: Vil man have Oplysninger, maa man søge Fjenden, og Styrkerne, der sendes ud med det for Øje, maa have frie Hænder. Vil man sikre sig, maa man standse Fjenden, og Sikringsdelene maa bindes til Styrken bagude, der ellers ikke er sikker. Den Sikring, Opklaringsstyrker yder, bliver altsaa tilfældig og kan falde bort uden Varsel; Lyset, Sikringsdele spreder over Fjenden, falder indenfor snævre Grænser.

En og samme Styrke kan ikke løse begge Opgaver paa een Gang. Kræfterne maa deles, saa at nogle overtager Opklaringen, andre Sikringen. Jo skarpere Opgaverne holdes ud fra hinanden, des mer ved man om Fjenden, og des sjældnere svigter Sikringen; men der maa være Enhed og Fasthed i Tjenesten; ellers svarer Udbyttet aldrig til Arbejdet.

Opklaring og Sikring er opslidende, saa at man ikke bør bruge flere Kræfter dertil end nødvendigt. Det er dog utilgiveligt at bruge saa faa eller se saa meget paa deres Velvære, at andre lider derunder; man maa spare ved ikke at splitte Kræfterne eller give flere samme Opgave.

Oplysninger om Fjenden kan faas ad mange Veje, bl. a. gennem Fanger og Overløbere, Landsens Folk og Blade, opsnappede Breve og Telegrammer, faldne Fjenders Papirer¹⁾, udenlandske Blade, Spioner, og lejede Mellemmænd, — Finfølelse duer ikke, — men først og sidst maa Hæren stole paa sig selv²⁾: Herredømme i Luften og Eneraade i Marken er de sikreste Veje til at være alvidende.

Hvor Efterretningstjenesten udføres godt³⁾, lades ingen Kilde til Oplysning unyttet. Man venter heller ikke, at Oplysninger kommer af sig selv, men søger og kræver dem:

- Førerne har et lykkeligt Greb paa at henlede undergivnes Opmærksomhed paa, hvad det gælder at oplyse, de undergivne en sjælden Evne til at gætte deres foresattes Ønsker,
- hverken Enkelmand eller større Styrker kommer paa Afveje og glemmer ligesaa lidt deres Hverv for andre Ting,
- gale og gavnløse Meldinger kendes ikke; heller ikke meldes for sjælden, selv om man ikke har andet paa Hjerte, end at Fjenden ikke er der og der, og Meldingerne overbringes i Tide,

- alle Oplysninger samles og sigtes omhyggeligt af, hvem der har med dem at gøre. Man ved, at deres Værd først og fremmest afhænger af, hvem de stammer fra, saa af Indholdet og endelig af, hvorledes de udnyttes. (En Melding om, at fjendtligt Fodfolk eller et fjendtligt Stabskvarter er der og der, er saaledes vigtigere end lignende Melding om fjendtlige Ryttere. Mange Meldinger faar først Værd ved at sammenlignes med andre, men ukyndige Hænder kan herved stille dem i falsk Lys. Befalinger o. l. fundne hos faldne Fjender eller aflæste i en intetanende Fjendes Telegrammer giver første Rangs Viden⁴),
- Førerne meddeler foresatte, undergivne og Naboer, hvad de bør vide,
- Modtagerne læser rigtigt, saa at de hverken overser noget eller lægger noget i Meldingerne, som ikke staar der; gemmer dem og har dem paa rede Haand,
- alle er paa det rene med, at Fjenden lyver og søger at vildlede⁵).

Mange kræver endnu, at éngang vunden Føling med Fjenden aldrig maa tabes. — Rigtigt for Storstyrker som Helhed, er det et overdrevent Krav, som faar onde Følger, hvis enhver Patrouille lyder det bogstaveligt⁶).

Hvor godt Opklaringen end lykkes, faar de højere Førere oftest kun et Omrids, de selv skal udfylde til et klart Billede.

Det er en Kunst at udspørge Fanger, Overløbere og andre uden at røbe sine Tanker, hvad der er farligt, hvis Fjenden udfritter de adspurgte. Man udspørge dem enkeltvis og faa deres Mund paa Gled i Stedet for at stille Spørgsmaal, som kun kræver »Ja« eller »Nej«. Bedst Oplysning giver Fanger straks de er tagne, — faar de Tid til at tænke sig om, bliver de koldblodige og varhu, og samtidig falder det vanskeligere at prøve Udsagnene⁷). Synderlig Lid skal man aldrig slaa til, hvad Folk siger, — mange giver vildledende Svar i god Tro, og Tal overdrives saa godt som altid. Oplysningerne kan alligevel have Værd.

Spioner bør prøves, før de faar vigtige Hverv. Man staar sig ved at lønne dem godt, men aldrig tro dem længere end til Tænderne: selv om de virkelig hjælper En, kan de samtidig tjene Fjenden. Landsmænd (Venner), der vover Livet, er kun Spioner i Fjendens Øjne.

Se og høre kan Enkeltmand og Patrouiller, selv om de er for svage til Kamp, men da man intet faar at vide med det gode, hvis Fjenden er aarvaagen, maa større Styrkers Førere, hvad enten det er Rytteri eller Fodfolk, vogte sig for at splitte Kræfterne, saa at de er ude af Stand til at slaa til⁸), og Styrker, der har haft særlige Hverv, skal søge eller kaldes hjem, saa snart Hvervet tillader. Har de Føling med Fjenden, maa de i hvert enkelt Tilfælde overveje, om den ikke bør vedligeholdes, saa at man ikke skal begynde igen paa bar Bund.

I aaben Mark paahviler Opklaringen saa godt som udelukkende

Flyvere og Rytteri, saalænge Modstanderne er langt fra hinanden⁹⁾. Cyklekommandoer er vejbundne, Fodfolk for tungt, men kan tjene som Rygstød for Rytteriet, der desuden bør have Telegraf, Telefon og andre Hjælpemidler uden at glemme, at de kan svigte, ja endog røbe Fjenden Ens Hemmeligheder¹⁰⁾.

I Stillingskrig lempes Efterretningstjenesten stærkt efter Omstændighederne. Signalmænd, Løbere og civile bruges i stor Udstrækning.

Har man kun faa Ryttere, bruges de til Opklaringspatrouiller (»Officerspatrouiller«). Har man fler, faar Fodfolkssikringsdelene, hvad Patrouilletjenesten levner, og har man endnu fler, bruges det Rytteri, der ikke gaar til Patrouiller og Sikringsdele, enten som Sikringsrytteri eller som Efterretningsrytteri eller dels som Sikrings-, dels som Efterretningsrytteri¹¹⁾.

Efterretningsrytteriet har frie Hænder for at søge Fjenden og staar gerne lige under den øverste Fører, der stundum giver det Fodfolk, Kampvogne, Cyklekommandoer og Artilleri til Hjælp¹²⁾. Der er dog Grænser for, hvor fjærnt det skal søge Fjenden*), og, selv om Føreren brænder af Kamplyst, maa Faren for at komme paa Vildspor slaa ham koldt Vand i Blodet. Uden at melde det maa han i hvert Fald ikke fjerne sig fra Marchelinien, den øverste Fører gaar ud fra, at han følger. Bliver Tilsløring i en vis Frastand Hovedopgaven, er Rytteriet ikke længere Efterretnings-, men Sikringsrytteri. Efterretningsrytteri gransker ogsaa Landets Evne til at huse og føde Tropper, Fremkommeligheden, Vejenes og Jærnvejenes Stand, Vandløbenes Dybde, Bredde og Overgange, hvad Redskaber og Bygningsemner der findes i By og paa Land m. m. Større Rytterstyrker ledsages i dette Øjemed bl. a. af Intendanten og Ingeniørofficerer med ridende, kørende eller cyklende Følge.

Sikringsrytteri er bundet, kaldes efter Omstændighederne t. E. Avantgarde-, Arrièregarde- eller Forpostrytteri og staar enten under Sikringsdelenes Fører eller, sjældnere, lige under den øverste Fører. Det skal standse Fjenden, hvor han viser sig, og søge ham, men hovedsagelig kun for at rydde Hovedstyrkens Vej eller afværge Ildoverfald. At give Oplysninger om Overskuelighed, som man ikke kan læse sig til paa Kortet, er en anden vigtig, i Fredstid lidet ænset, Opgave¹³⁾.

Paa Marche smelter Sikringsdytteri hurtig sammen: Patrouiller skal være paa Bakker, Fjendens Artilleri kunde naa, før Hovedstyrken er indenfor Kanonskudvidde, og maa blive, indtil den er udenfor Fare; her er en Bro, dør et Vadested at holde osv.. Selvom Rytterføreren snarest muligt inddrager sine Patrouiller og Posteringer eller i Tide siger, hvor de skal hen, kommer han i Vaande. Det vilde dog være galt af ham at holde noget tilbage for at kunne standse Fjenden, hvis han kun kan løse sin Hoved-

*) Jfr. Side 108.

opgave, at advare, ved at splitte Styrken¹⁴); han faar hjælpe sig, som han kan, og søge Støtte af Cyklister og Fodfolk e. l..

I Ly — tildels ogsaa ved Hjælp — af Sikringsrytteriets rekognosceres, gøres Kvarter og inddrives Levnedsmidler, hvilket dog tit kræver særlig Sikring.

Baade Sikrings- og Efterretningsrytteri har Opklaringspatrouiller ude, udsender for egen Sikkerheds Skyld Sikringspatrouiller og trygger sig i det hele som andre Styrker, men bedre bagud, fordi deres fødte Modstander, Fjendens Rytteri, er rask i Vendingen og Folk har Øje og Tanke i den Retning, Fjenden ventes eller først opdages. Andre Afvigelser skyldes Rytteriets Fart, som tillader det at undvære stærke Sikringsdele, naar Opklaringspatrouillerne er aarvaagne og rappe¹⁵).

Nogle Opklaringspatrouiller skal opklare for hele Hæren (eller løse særlige Opgaver), andre udelukkende for Rytteriets selv¹⁶). De første sender den øverstbefalende eller Føreren, som ønsker Oplysning, selv ud. Under store Forhold kan de udgaa fra fremskudte (Halv-) Eskadroner, der tillige tjener dem til Rygstød, samler og sigter Meldingerne, og sender nye Patrouiller ud, hvis de udsendte ikke slaar til. Hvem Patrouillerne end udgaar fra, — tilfældig maa Opklaringen aldrig blive, endmindre svigte paa vigtige Omraader! — Eskadroner er stærke nok til at ødelægge Jærnveje og Broer, jage Fjendens Patrouiller, gøre Fanger, besætte Broer og Telegrafstationer m. m., — Patrouiller overkommer det ikke.

Opklaringspatrouillerne er fuglefri. De spilder ikke Tiden med at afsøge Egnen, men søger Fjendens samlede Styrker eller det opgivne Maal uden at lade sig standse af Biting. Det er baade vanskeligt og farligt, men en rask Patrouillefører overvinder alle Hindringer og vender aldrig hjem, før han har gjort nogen Gavn. Kan han ikke komme frem til Hest, gaar han; kan han ikke gaa, kryber han paa alle fire¹⁷). Naar Patrouillen omsider har Fjenden, hænger den fast som en Burre, til den faar at vide, hvad den vil.

I Modsætning hertil skal Sikringspatrouiller, af hvilke nogle efter Pladsen kaldes »Forpatrouille«, »Bagpatrouille« og »Sidepatrouiller«, stadig holde sig i Nærheden af Styrken, de skal sikre, for at vare den, naar Fjenden kommer, og hindre ham i at nærme sig¹⁸). De maa altsaa standse, naar Hovedstyrken standser, og ride til, naar den gaar rask. De rider med Karabin paa Laaret (Pistol i Haanden eller trukken Sabel), melder alt, hvad de ser til Fjenden, — stundum dog kun ved Tegn, — og afsøger Gaarde, Landsbyer, Skove osv. paa Hovedstyrkens Vej, hvis Hovedstyrken giver Tid. Fjendtlige Patrouiller kaster de sig hensynsløst over for at hindre dem i at se. Flygter Fjenden, maa de ikke følge ham langt, men lægge Mærke til, hvor han søger hen, og melde det, da der maaske er større Styrker i den Retning. — Staaende Sikringspatrouiller angriber ikke, men skal kun se og melde eller i det højeste forsvare Stedet, de er paa, — under Marche t. E. Bakker, Fjenden kunde bruge til Ildoverfald. Naar de sendes ud, maa de vide, hvor de skal hen, og

naar de skal være der, hvorlænge de skal blive ude, og hvor de skal melde sig tilbage.

Efterhaanden som Hovedstyrkerne nærmer sig hinanden, gør Flyvere og Rytteri alene ikke længere Fyldest: Fjenden omgiver sig paa alle Sider med Vagter, der trykker sig, til Hestene er ved at træde paa dem. Slipper Rytterne overhovedet levende derfra, ved de sjælden andet end, at de fik Ild der og der. Selv om de sidder af og bruger Karabinen, slaar deres Kræfter ikke til. Fodfolk tager derfor livligere og livligere Del i Opklaringen, baade som Patrouiller og i større Styrke, og der bliver Brug for særlige Hjælpemidler som Balloner, ja selv for Artilleri, naar man maa spørge med Kanoner for at faa tilfredsstillende Svar, og Ingeniører, naar Værker skal granskes af særlig kyndige Øjne eller Forlandet frembyder Vanskeligheder, kun Fagmænd kan overvinde. Rytteriets Virksomhed falder mer og mer paa Fløjene, og Efterretningsrytteriet glider over til at blive Sikrings- og Kamprytteri.

Fodfolkspatrouillerne faar mange Hverv, som at fastslaa Fjendens Stilling og Bevægelser, finde skjulte Fremrykningslinier, Skydestillinger og Støttepunkter, opdage fremskudte Stillinger, sikre rekognoscerende Befalingsmænd og jage fjendtlige Patrouiller bort¹⁹). Større Styrker opløser sig ikke sjælden i Grupper eller brede Linier for at favne vidt nok. Ingeniørpatrouillerne opklarer særlig, hvilke Arbejder der kræves, og hvorledes de bør udføres, og rydder Hindringer. Ligger Modstanderne først fast overfor hinanden, faar selv Fodmænd kun lidt at se og maa hjælpes af Flyvere.

Lænkeballoner, »Drageballoner«, føres i Marken paa Køretøjer, der bør køre lige saa let som Feltartilleri. Det tager en Times Tid at fylde Ballonen og faa den til Vejrs, 10 Minutter at hale den ned igen. Den kan flyttes svævende og er god i svag Vind; stærk eller stødvis Vind gør det umuligt at se.

Den bedste Synshøjde er omkring 600 m., men Balloner maa tit højere op. Synsviddelen turde paa vore Breddegrader være højst 15 km; fjærne Maal kan ikke granskes; derimod giver forstørret Fotografi ofte god Oplysning. Balloner egner sig til at vaage over Fjendens Stilling og Virksomhed som Hele, fastslaa nye Opgaver og pejle til Glimt²⁰); Maalenes Afstand og Opstilling hemmer deres Virksomhed som Skudobservatører. Spejderne har Telefon til Jorden, signalerer eller kaster Melding ned. Lyskastere gør dem seende om Natten, dog ikke synderligt langt.

Da Balloner udsættes for voldsom Ild og hverken kan flyttes hurtigt eller sikres imod Granatkardæskild ved at hæves eller sænkes, maa de holdes en god Milsvej fra Fjenden, hvis de skal blive længe oppe. Opstigningsstedet skjules og værges af Flyvere og Luftmaalsskyts. Ballonerne sendes først op i sidste Øjeblik og bør have Faldskærm ombord. Jo længere Modstanderne ligger overfor hinanden, des vanskeligere bliver Balloner at bruge om Dagen; ildfast Luft (Helium?) i Stedet for Brint vilde hjælpe. Spejderne (der bør mindst være 2 Mand i Kurven, saa at én kan se, en anden skrive

og melde) maa være luftvante, sættes nøje ind i Sagerne og have klar Befaling om, hvad man ønsker at vide, for at de ikke skal spille Tid paa ligegyldige Ting. Kommer fjendtlige Flyvere nær, maa de sandsynligvis gaa ned.

Man skal tænke sig to Gange om, før man giver Kanoner Ordet, da de røber større Styrke og kalder Venner og Fjender til, saa at Kampen kan faa større Omfang, end man ønsker. Indlader man sig først paa Kamp, skal det være Alvor. Den, der gaar tilbage efter at have vekslet nogle Skud med Fjenden, er i de fleste Tilfælde lige klog.

Paa Valpladsen fanger Kampen let Førernes og Patrouillernes Opmærksomhed, saa at de glemmer at melde. Selvom de har Telefon, sender de højere Førere derfor Officerer ud, som ikke har andet at gøre end at melde Sagernes Stilling paa deres Del af Valpladsen*). Endog Melding om, at Intet er at melde, kan vælte en Sten fra Førerens Hjærte²¹). Efter Kampen svarer Rytterførerne for, at Opklaringen genoptages i fuld Vidde.

Ved Øvelser staar Opklaringsstyrker i Almindelighed og Patrouiller i Særdeleshed sig ved at undgaa Kamp, — i Krigstid maa de hellere være glubske²¹). Det jager Fjenden Skræk i Livet og mindsker Faren for, at han faar Telegraf- eller Telefonmeldinger bag Ens Ryg. Hvad der taler mest imod Glubskhed, er Spørgsmaalet om, hvad man skal gøre med Fanger, — Patrouiller kan vanskelig slæbe dem med, men hvem vil hugge en værgeløs ned med koldt Blod?

Opklaringspatrouiller skal alligevel ikke søge Kamp; selv Sejre kan bringe dem i Ulykke ved at henlede Fjendens Opmærksomhed paa dem. Snart er Fjenden dog for aarvaagen til, at de slipper udenom, snart maa de lægge Baghold for Plageaander, og snart løber de lige i Armene paa Fjenden. Saa staar Lykken den kække bi: Sporene i Hesten og løs paa ham, før han summer sig! — Saalænge Rytterpatrouiller kun støder paa Patrouiller, er: »Lige løs paa, hvad der er til Hest, uden om alt, hvad der er til Fods!« overhovedet det bedste Raad²²). Patrouiller paa Veje til at faa værdifulde Oplysninger skal i hvert Fald aldrig slippe²³).

Efterretningsrytteri som Helhed slipper ikke for alvorlige Sammenstød med Fjenden, hvis det vil gøre Gavn til det sidste; men da Kamp ikke er Hovedsagen, skal Føreren bruge sit Artilleri, sine Maskingeværer og Karabinen flittigt, saa at Hovedstyrken ikke bindes, hvor den kan gaa udenom og se.

De, der skal opklare, maa have Tid til at naa Maalet og bringe ellers endte Melding tilbage. De, der skal bruge Meldingerne, maa have Tid til at handle, før Fjenden er der. Derfor maa Følere (Patrouiller) og Opklaringsstyrker langt ud; klæber de ved Hovedstyrken, udretter de intet²⁴). Saa længe Fjenden ikke hindrer det, maa et Hærkorps saaledes have Følere et Par Dagsmarcher, en Fodfolksdivision en Dagsmarche ude²⁵). Forsvareren maa stille Opgaverne saaledes, at han faar

*) Jfr. Side 101.

at vide, hvor og naar Fjenden kommer; Angriberen, der har sit Maal, som det kun undtagsvis skulde være nødvendigt at fravige, kan nøjes med at sikre sig Vink om, at Fjenden ikke krydser hans Planer. Det er ikke nok at føle sig for i én Retning, selv om Fjenden hidtil kun har vist sig paa den Kant. Man maa ogsaa sende Følere eller Flyvere til andre Sider og regne med Tid og Rum; den største Fare lurar maaske, hvor der i Øjeblikket er Fred og ingen Fare. En Styrke, der skal forbi Fjenden, er saaledes ofte mindre udsat for Angreb ad korteste Vej end langt fremme i Marcheretningen. Det er for sent at tænke herpaa, naar Fjenden er der, og uklogt, fordi han saa maaske er i Stilling eller værnet af Forposter, hvor man kunde have set ham paa Marche.

At søge Oplysninger saa fjærnt, at Sagen staar helt anderledes, naar der bliver Tale om at bruge dem, er Spild af Kræfter. »Frie Hænder« maa derfor ikke opfattes som, at Opklaringsstyrker kan gaa saa langt de lyster og uden videre afskære den øverstbefalende fra at have et Ord med i Laget og give nye Opgaver, Omstændighederne kræver. Desuden er Oplysning om Fjenden ikke et Maal, men et Middel, og Rytteriet — Patrouiller gør hverken fra eller til, — baade kan og skal bidrage til Sejren den Dag, Hærene tørner sammen²⁶). Det følgende gælder i Hovedsagen Opklaring paa Jorden. Noget kan dog overføres paa Lufttjenesten, hvis Sammenspil dermed stadig maa have for Øje.

Hverken Opklaringskommandoernes og Patrouillernes Tal eller Styrke, men Udsenderens Evne til at drive dem frem i de rigtige Retninger og stille klare Spørgsmaal og Patrouillernes Snarraadighed gør Udslaget²⁷).

Stundum lyder Befalingen kort og godt: Søg Fjenden i den og den Retning! Tiere faar Kommandoerne (Patrouillerne) et Omraade at opklare og skal oppebie Befaling der og der eller bryde op derfra til den og den Tid, og gaa fra Afsnit til Afsnit. Omraadet afgrænses enten jævnløbende med Ens egen eller Fjendens Fremrykningslinie, eller ogsaa sættes en Linie, Styrken kan overkomme, som Maal for Opklaringen, idet Føreren samtidig faar at vide, hvad han skal gøre, naar Linien er naaet. Vil den befalende udtrykkelig have Afdelinger (Patrouiller) i visse Retninger, maa han opgive tilsvarende Marchemaal²⁸), og vil han sikre sig en eller anden Oplysning, bør han sige det med rene Ord, t. E. »Jeg vil vide, om Fjenden er der og der (paa den og den Vej, hvor langt hans Hovedstyrke er, hvor hans højre (venstre) Fløj staar, om den og den Bro (Vej) er god). Send Melding senest Kl. (eller: der- og derfra). Føl Dem ogsaa (saa og saa langt) for i den og den Retning, hold Dem der og der, men hav Øjne i den Retning«²⁹).

Een Patrouille lige mod Maalet, een i højre og een i venstre Sving er den nemmeste Løsning, naar man har Raad til at ofre saa meget og Opklaring ikke er haabløs, overflødig eller særlig vigtig og vanskelig i een af Retningerne.

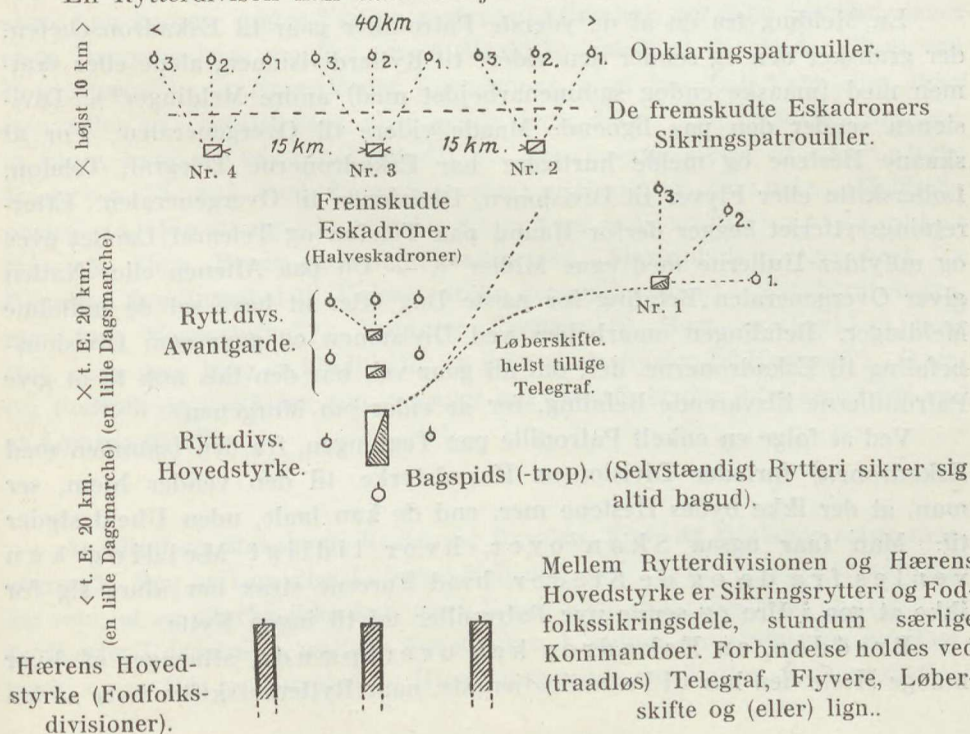
Baade Folk og Heste maa udvælges. — Om en Patrouille rider Hestene ihjel, har mindre at sige, men Hæren er ilde faren, hvis hele Rytteriet skamrider dem³⁰). Førerne maa derfor aldrig byde Hestene mer, end

de er nødvendigt, og skal sørge for passende Skifte i yderste Linie baade for Afdelingers og Patrouillers Vedkommende og overhovedet gøre, hvad de kan*) for at holde Hestene ved Magt³¹⁾.

Særlige Patrouiller undtagne, afløses Patrouillerne daglig, helst ved Daggrø eller endnu bedre Morgen og Aften. Under Fremrykning foregaar Afløsningen bedst ved, at de bliver, hvor de er, — de højere Førere véd det ikke altid og kan ikke vente at finde dem, — og støder til, naar Hovedstyrken (de fremskudte Eskadroner), som i Forvejen har udsendt nye Patrouiller, kommer³²⁾. Under Tilbagegang vender de gamle Patrouiller hjem, saa snart de nye er redne ud. — Hvad Tid og hvor langt Patrouillerne skal ud, afhænger af, naar og hvor man senest maa have Melding, og udregnes lettest bagfra: »Senest der og der maa jeg have Melding saa og saa langt ude fra. Jeg er der Kl. x, og Patrouillen, som i Forvejen skal ride mindst y km., har z km dertil. Altsaa maa den senest af Sted Kl.«. Langtgaaende Patrouiller maa helst saa tidlig ud, at de ved Daggrø er med friske Kræfter, hvor de kan vente at støde paa Fjenden, men — Hestene trænger tit til Nattero før Riddet, og i Bælgmørke nytter det ikke at jage Patrouiller ud i ukendt, vildsomt Land.

En Patrouille eller Rytter, som faar Befaling til at melde sig et Sted, maa gøre sit yderste for at naa det (til fastsat Tid): vi ved alle, at det er utaaleligt at vente, og hvor let man fristes til at vente for længe, naar man ikke har Vished for, at den, der lader vente paa sig, er ude af Sagaen, og han skulde bringe Bud, som har Indflydelse paa, hvad man skal gøre.

En Rytterdivision kan dele Arbejdet saaledes³³⁾:

*) Jfr. Side 97 om Meldingssamlingssteder og Løberskifte.

Under Tilbage tog har det hele gjort omkring, saa at Patrouillerne er bagerst.

Patrouiller og fremskudte Eskadroner faar enten Nummer fra højre til venstre, som paa Tegningen, maaske med Maalet tilføjet (»Patr. 1 mod-by«), eller Navn efter Føreren. Da Eskadronerne ikke har Officerer nok, faar de ofte Officerspatrouiller med fra andre Afdelinger, eller Motorcyklister, Automobiler o. l.

Hver fremskudt Eskadron faar sin Fremrykningslinie, t. E. en Hovedlandevej, — dog uden at bindes dertil — og sit Omraade, saa at der hverken er døde Steder eller flere Eskadroner om samme Strækning. Eskadroner og Sikringspatrouiller holder Forbindelse med Naboerne og overskrider ikke uden udtrykkelig Befaling visse Linier, før de har set eller hørt fra hinanden; de gaar altsaa springvis frem. For Sikkerheds Skyld kan de højere Førere t. E. befale Forbindelse holdt fra højre til venstre. Ønsker de Melding med visse Mellemrum, paalægger de Patrouillerne (Eskadronerne) at melde til visse Tider eller, naar de overskrider visse Linier. Opklaringspatrouiller kan ikke holde Forbindelse indbyrdes, men hjælper hinanden, naar Tilfældet fører dem sammen.

De højeste Førere udgiver Oversigter over Tjenesten med Oplysning om Leddenes Opgaver og Hjælpemidler, Eskadroners og større Leds Nattekvarter, Flyverheller m. m.³⁴). Indenfor sit Omraade sørger enhver Fører for, at overflødige Patrouiller, Posterings, Telefonvagter m. m. snarest faar at vide, hvor de skal hen, og vender hjem, — ellers rider den Herre alene, før han aner.

En Melding fra en af de yderste Patrouiller gaar til Eskadronschefen, der gransker den og sender den videre til Rytterdivisionen, alene eller sammen med (maaske endog sammenarbejdet med) andre Meldinger³⁵). Divisionen sender den paa lignende Maade videre til Overgeneralen. For at skaane Hestene og melde hurtigere har Eskadronerne Telegraf, Telefon, Løberskifte eller Flyver til Divisionen, Divisionen til Overgeneralen. Efterretningsrytteriet lægger derfor Haand paa Telefon og Telegraf Landet over og udfylder Hullerne med egne Midler³⁶). — Ud paa Aftenen eller Natten giver Overgeneralen Befaling for næste Dag efter at have set de indløbne Meldinger. Befalingen omarbejdes ved Divisionen og gaar som Divisionsbefaling til Eskadronerne, der, om alt gaar vel, har den tids nok til at give Patrouillerne tilsvarende Befaling, før de rider om Morgen.

Ved at følge en enkelt Patrouille paa Tegningen, fra den (sammen med Eskadronen) forlader Divisionens Hovedstyrke, til den vender hjem, ser man, at der ikke bydes Hestene mer, end de kan taale, uden Uheld støder til. Man faar ogsaa Skøn over, hvor tidligt Melding kan ventes fra de og de Steder, hvad Førerne strax bør klare sig for ikke at gaa i Uro og sende nye Patrouiller ud til ingen Nytte.

Bred den, en Eskadron kan overspænde, afhænger af, hvor mange Heste den har til Patrouilletjeneste, naar Rytterne skifter hver anden

eller tredje Dag, Patrouillernes Styrke og Landets Overskuelighed og Fremkommelighed. Skiftes t. E. hver anden Dag, kan en halv Eskadron med Fradrag af, hvad Eskadronens egen Sikring og Meldingstjeneste kræver, daglig ride Patrouille. I overskueligt Land ser Patrouillerne let en Kilometer til hver Side, i uoverskueligt kan hver kun tage én Vej paa sin Samvittighed. — En Rytterdivision overspænder allerhøjest 45 km, snarere kun det halve, og Føreren bør senest paa én Dag kunne vende den, hvorhen han vil³⁷). Jo strengere Tilsløring og Sikring kræves eller med andre Ord, jo nærmere og dristigere Fjenden er, des smallere bliver Bæltet. I sine Flyvere har Rytterdivisionen dog Mulighed for at give Opklaringen stort Vinge-fang.

Om Efterretningsrytteriet som Helhed løser sit Hverv, afhænger dels af, om Hærføreren er klar over, hvad Rytteri kan og hans skal udrette, fordeler Kræfterne rigtigt og bruger Rytteriet, hvor det gør bedst Gavn, dels af, om Rytterførerne er deres Stilling voxne og vælger deres Tider, saa at Rytteriet i Almindelighed og Patrouillerne i Særdeleshed søger Fjenden paa rette Tid og Sted. Alt andet lige opklares lettest, naar Fjenden bryder op eller gaar til Ro efter Marche, men endnu ikke har Sikringsdele eller Forposter ude.

Springvis Fremrykning er ikke Opmarche efter Opmarche, men kun, at man ikke raader videre, før man har det og det Afsnit. Selvstændige Rytterstyrker, der virker Side om Side, falder den dobbelt naturlig.

I Fjendens Nærhed overnatter Efterretningsrytteriet ofte under aaben Himmel for at være rede til Kamp med kort Varsel. Hellere maa Føreren dog henad Aften lægge nogle Kilometer mellem sig og Fjenden, saa at Hestene kan komme under Tag og røgttes vel. Gør han det ikke frivilligt, jager onde Drømme ham maaske op af Bivakken, saasnart der falder Skud ved Forposterne³⁸). — Fremskudte Eskadroner, som har frit Valg eller ikke overnatter paa befalet Sted, skal melde, hvor de er. Det er farligt for dem at blive, hvor de var om Dagen³⁹). — Kvartererne sikres af staaende Patrouiller i det fjærne, nære Poster (mindst Dobbeltposter) til Fods og sluttede Styrker i Alarmkvarter eller Bivak. Veje, Broer og Indgange spærres. Alarmplads vælges bort fra Fjenden, Samlingssted til Videremarche derimod fremad i Marcheretningen, men bag Forposterne⁴⁰). Kommer Fjenden til Hest, er Ulykken ikke stor, naar man bare er koldblodig og ikke strax styrter til Hestene⁴¹). Overfor Fodfolk og Cyklister, som trænger ind overalt, er der intet andet for end at komme bort⁴²).

At Glimt og Støvskyer, Raslen og Rumlen, Fod- og Hjulspor røber marcherende, Røg og Lys eller Lejrbaal hvilende, ved vi alle, og enhver kan sige sig selv, at en Styrke ikke kan være langt borte, naar Sporene er friske, at bortkastet Udrustning, væltede Køretøjer o. l. vidner om Opløsning og Hastværk, og at Uro og Hurraraab, Hundeglam midt om Natten, Lokomotivfløj-

ten e. l. tyder paa, at der er noget paa Færde. Det er heller ikke vanskeligt at skønne en Styrke af Kolonnelængden eller Tiden, den er om at gaa forbi, og kende Vaabenarter i Frastand paa Omrids og Støvskyer: Fodfolkskolonner er lave, og Støvet hænger lavt og tæt over dem, Rytter- og endnu mer Artilleri- og Vogndkolonner er takkede og ophvirvler høje Støvskyer, — men der kan skrives Bøger om, hvorledes man skal finde Spor og tyde, hvad man hører eller ser⁴³), og selv de dygtigste tager fejl, hvis de glemmer, at det samme ikke altid er det samme, — hen paa Natten, melder t. E. højtblussende Lejrbaal snart, at Fjenden allerede er borte, men har efterladt Folk til at holde Ilden vedlige, snart at han lige har slaaet Lejr eller faaet Forstærkning.

En flink Patrouille ser alt, hører alt og melder kvikt, dens Meldinger opsnappes ikke og er Guld værd; selv ses den aldrig: Fjenden ved jo, hvad Patrouiller vil, og jager dem, saa snart han opdager dem.

Smaa Patrouiller sniger sig lettere frem end store, men mindre end en Fører, en Stedmand for ham og endnu en Mand foruden Melderyttere kan en Patrouille ikke godt være. Naar den skal langt og melde gentagne Gange, løber det op til over en halv Snes Heste⁴⁴). Det maa være gode Heste: snare, lydige og villige Heste og gode Ædere, som ikke hænger over Foderet, naar der en Gang imellem bliver Stunder til at fodre. Vriskere er farlige, Heste, der aldrig vil staa stille, utaalelige. I visse Egne duer Folk og Heste med Vandskræk ikke. — Langtgaaende Patrouiller bør være stærke, Napoleon gjorde dem undertiden paa 50—80 Heste⁴⁵).

Langtgaaende Patrouiller maa have Kort og Kikkert, Ur, Blyant, Meldingskort og Kompas, nogle kg Havre, lidt Mad, Penge og Reservesko (om Vinteren Brodder og Brodderedskab) med. En Signallygte, en skarp Fodfolksspade og en Traadsaks, ja endog et Rekylgevær er ogsaa nyttige. Store Patrouiller faar Telefon, om ikke for andet saa for at snedløbe Fjenden ved at skyde sig ind paa hans Linier⁴⁶). Sprængmidler er overflødige: Opklaringspatrouiller har hverken Tid eller Kræfter til at ødelægge Broer og Jærnveje; de kan højst skære nogle Telegraf- og Telefontraade over. Hestene skal være velskoede, og Udrustningen maa hverken rasle eller blinke. Føreren syners selv hver Mand og Hest og maa intet skriftligt have hos sig, som kunde glæde Fjenden.

Det er bedst, at Føreren, som vil have Oplysning, selv vejleder Patrouilleføreren⁴⁷). Alle Patrouiller skal ikke vide lige meget, men faar mer eller mindre af følgende⁴⁸):

Hvad man ved om Fjenden (bl. a. Hærsæt, Uniformer m. m.; hvor han staar, eller hvorfra han ventes; hvilke Vaabenarter han raader over osv.).

Eggen, som Patrouilleføreren maa kende i store Træk. Vigtige Steder vises ham paa Kortet.

Venners Stilling i Øjeblikket, Veje og Marchemaal og, om Patrouillen kan vente at møde Venner undervejs.

Hvervet — hvor Patrouillen skal hen, hvad det gælder om at oplyse, og hvad den saa skal gøre; hvorlænge den skal blive ude, om den skal holde Føling med Fjenden, hvor den skal melde sig tilbage o. s. v., undtagsvis ogsaa, at den skal tilbage i den og den Retning (Føreren bindes kun til at følge en Vej, naar man netop ønsker Oplysning om den).

Hvem der skal have Melding, og hvor han skal søges til den og den Tid, (han kan være langt fra Udgangsstedet), maaske ogsaa: »Meld fra de og de Linier (til de og de Tider), for at jeg kan vide, om De er i Live«, hvilke Telefonlinier og -stationer m. m. Patrouillen kan søge Forbindelse med eller bør afbryde, om den kan.

Det er en smal Sag at give Hvervet en Ordlyd, der kaster Skylden paa Patrouilleføreren, hvis det mislykkes, og endnu lettere at give umulige Opgaver eller friste en kæk Fører til at ofre Livet for Oplysninger, som ikke er mer værd, end han kunde opklare uden syndelig Fare. En Mand gør det aldrig⁴⁹).

Patrouilleføreren tænker sig om og spørger sig for, hvis han er i Tvivl t. E. om, hvad han skal gøre efter at have naaet Maalet eller hvis Fjenden ikke findes, hvor man venter, og omvendt. Tillige gransker han Kortet, saa at han i Nødsfald kan klare sig uden, og vælger den genneste : den korteste og bedste Vej, hvis Vejen ikke befales.

Patrouilleføreren kaarer en Stedmand, sætter ham ind i Sagen og siger de andre kort og fyndigt, hvad det gælder, t. E.: »Der sendes herfra . . . by Patrouiller i de og de Retninger. Vi, Patrouille 3, skal den Vej (peger), for at . . . (vort Maal er . . .). Vi skal blive ude i Nat og melde, naar . . . — Divisionen gaar ad den Vej (peger) til . . . (Kendingstegn, Feltraab, vi bruger det og det Faresignal og de og de Tegn for det og det) — Dragon A og B rider godt 100 m i Forvejen, C følger mig; de andre tager . . . Meters Afstand!« — Undertiden tilføjer han, hvad Rytterne skal gøre, hvis Fjenden splitter dem. — Saa rider Patrouillen og stoler paa sig selv.

Nogle rider efter Kortet, andre efter Verdenshjørnerne, som de læser i Sol, (Maane) og Stjerner eller, naar de ikke er fremme, paa frit staaende Træers og Stenes Mos og Træernes Heldning. Da mange Kirker ligger solret med Taarnet i Vest, kan man ogsaa se efter dem, men maa for Sikkerheds Skyld helst have flere med Taarnet samme Vej. Kompas kan bruges, naar det værnes mod Jærn og Staal (t. E. Hjælm og Vaaben).

Skønt en god Hest kan gaa milevidt i stærk Fart uden at faa Men deraf⁵⁰), lader man ikke Hestene gøre et unødigt Skridt eller Spring: Ingen kender Dagen, før Solen gaar ned! — Vejen fraviges ikke uden Nødvendighed. Imellem under man Hestene en Slurk Vand. Der hviles, vandes og fodres med passende Mellemrum og i hvert Fald noget, før Føling med Fjenden ventes, for at Hestene ikke skal være sløje, naar Arbejdet begynder⁵¹).

Hvil holdes afsides, helst i det fri, saa at man kan undslippe, hvis Fjenden skulde komme, og der sættes Udkig under Hvilen.

Rytterne maa aldrig tabe hverandre af Syne⁵²), — enhver skal i det mindste se sin Formand, — men heller aldrig ride saa tæt, at alle ikke ser mer end Enkeltmand og kan skydes ned eller tages paa een Gang. Føreren lader spejde til alle Sider, men husker, at Folk sløves af at stirre i een Retning, og passer, at ikke alle ser i samme Retning, naar Fjenden opdages, da Patrouillen kan overraskes fra anden Kant. Rytterne skal se langt ud, — det er der Fjenden skal opdages, — og især have Øjnene med sig, naar Hestene spidser Øren eller snøfter uroligt. En stærkere Patrouilles Fører rider selv en 100 m i Forvejen med et Par Ryttere, — allerforrest bør han aldrig være, da en Patrouille, som mister sin Fører (med Kort og Kikkert), er ilde stedt⁵³); en udvalgt Rytter følger ham som Skygge. Bagspids bruges ikke; bageste Rytter holder Udkig bagud.

Paa Udvejen lader Førerens Stedmand Rytterne tage Kending af Vejen bagud og advarer dem, hvor de let rider galt eller kommer i Fare, naar de skal tilbage med Melding. — Tilbagevejen lægges dog helst anderledes end Udvejen, da Fjenden maaske har lagt Baghold.

Efter gammel Erfaring skal Patrouiller søge Bakkerne og kun vove sig ind i Lavninger og Skove, naar de vil skjule sig. Landsbyer og Gaarde gør de ogsaa bedst i at undgaa, om ikke for andet, saa for ikke at ses af Folk, Fjenden kan faa fat i, — om Natten for ikke at vække Hundene. De rider saa langt nede paa Bakkeryggene, at de ikke ses udefra. Ser de ikke nok fra den Side af Bakken, rider en Rytter eller to langs Ydersiden. Man maa aldrig holde oppe paa nøgne Bakker. Skal der spejdes derfra, lægger et Par Ryttere sig paa Jorden, saa at de ikke ses mod klar Himmel; de andre holder Hestene bag Bakken.

Hulveje, Skove, Landsbyer eller større Gaarde sendes en Rytter (langt) udenom til hver Side, medens de andre holder Udkig. Patrouiller, som rider lige paa, skyder en lurende Fjende ned paa saa nært Hold, at ikke en Mand undslipper. Skal man igennem, siddes af i Skjul og sendes Folk til Fods i Forvejen. De holder sig noget bag hinanden, maa ikke sjælden føle sig for med Skud og henter de andre, naar der er Fred og ingen Fare. I Nødsfald jager man igennem i flyvende Fart, i Skov helst udenfor Vejene. Broer og Vad, Fjenden kan have været ved, troer man ikke uden videre, — der kan lure Svig. Man forlader aldrig et Skjul, før man har kastet Blikket rundt, og tvinges man til at holde paa aaben Mark, ved enhver, at han ikke maa røre sig for ikke at blive set. I Mørke standser man nødig uden for Skyggen.

Det er farligt at indlade sig med civile, selvom det er Venner; Fjenden tvinger dem maaske til at røbe En. Folk, der overraskes, skal hindres i at skrigе, og Patrouiller, som vover sig ind i en fjendtlig By for at opsnappe Post, Telegrammer o. l., maa have Udvej aaben og være borte igen, før Folk opdager, hvor svage de er.

Saalænge en Patrouille tror sig udenfor Fjendens Række-

vidde, rider den gennemsnitlig Kilometeren i 6 Minutter og helst ad Vejene. Paa slet Vej sagtnes Farten; ned ad lange, stejle Bakker føres ved Haanden. Indenfor Fjendens Rækkevidde rides springvis tværs gennem Landet: man dvæler længere paa (ved) gode Udsigtspunkter, rider rask — men ofte Mand for Mand — over aabne Steder, standser jævnlig og lytter, skridter ogsaa til Tider for ikke at høres. Føreren kan nu ikke nøjes med et flygtigt Blik over Egnen, naar han standser, men maa først mønstre det hele, saa ransage hver Krog med Kikkert. Derpaa gør han sig klart, hvor næste Udkig er, og hvorledes det skal naas, — iøjnefaldende Steder, Fjenden først og fremmest ser efter, undgaas. Saa siger han maaske, hvor Patrouillen skal samles, hvis den splittes, — Kortet i Lommen, videre!

Patrouiller, som rider Fjenden lige i Møde, standses, før de ser noget, medmindre Lykken er bedre end Forstanden. Man maa ud til Siden⁵⁴). Faar en Patrouille Ild, spreder Rytterne sig og søger udenom⁵⁵). For at faa noget at se, kan de gøre omkring og jage et Stykke tilbage, dog ikke uden videre lige i Skudretningen*).

En Patrouille, som har flere Opgaver, den ikke kan løse paa een Gang, maa hellere løse den vigtigste først end dele sig. Bliver det sidste dog nødvendigt, bør det oplyses i Meldingerne.

Naar og hvad en Patrouille skal melde, er en Skønssag⁵⁶). Man melder straks, naar man første Gang i lange Tider faar Føling med Fjenden, — naar man ser store Stykker (især Fodfolk) eller støder paa Hærdede, hvis Nærvær ingen anede, og finder Steder, som troedes besatte, fri for Fjenden⁵⁷). Derimod skal der kun undtagsvis sendes Melding om fjendtlige Rytterpatrouiller, og Patrouiller skal overhovedet vogte sig for at se for meget efter Ryttere og melde alt mellem Himmel og Jord⁵⁸).

Meldinger stiles og sendes (telefoneres) til den, der har sendt Patrouillen ud, men Patrouilleføreren skal bruge sin Omtanke og samtidig melde til andre, som har Gavn deraf. De skal sige, hvem de stammer fra, om han selv har set, hvad han melder, eller hvorfra han har det, og skrives saaledes, at Modtageren kan skønne Sammenhængen, hvis Fjenden rører sig i Mellemtiden, t. E.: »En fjendtlig Kolonne paa gaar fra mod Hovedet var ved Kl.«.

Om Fjenden siges, hvor stærk han var, hvis det ikke sinker urimelig at klare det, — hvilken Vaabenart det var, — hvor og naar han saas, — hvor han marcherede hen, eller hvad han tog sig for⁵⁹). En tydelig Skitse efter Kortet eller tegnet paa Øjemaal i Marken sparer mange Ord, men maa have Nordviser og Maalestok eller paaskrevne Maal. Henvises til en tidligere Melding, gengives dens Indhold kort, da den maaske aldrig er kommen i rette Hænder.

Patrouilleføreren maa helst sige, hvad han gør, efter at Meldingen er afsendt. Ved at tilføje, hvorfra han gjorde sine Iagttagelser, sparer han Modtageren Hovedbrud, hvis Meldingen ikke skrives paa Stedet. Vigtige

*) Jfr. Side 105.

Vink om Fremkommelighed, Broers Stand, Vadesteder o. l. skal med, selv om ingen har bedt derom⁶⁰).

I Almindelighed skal Overbringeren ikke opsøge Patrouillen, naar han har røgtet sit Ærinde, men melde sig tilbage til Eskadronen; Patrouillen har ingen Glæde af en træt Hest.

Saasnart en Patrouille kommer hjem, melder Føreren sig til den, der sendte ham, eller sin nærmeste foresatte, som lader Meldingen gaa videre. Skal han melde skriftligt, gør han klart og kort Rede for, hvad han har paa Hjerte.

Hvad enhver kan se af Kortet, er overflødigt at omtale. Ligegyldige Ting skal man heller ikke dvæle ved. Det er saaledes ligegyldigt, om et Vandløb er et Par Meter bredere eller smallere; Hovedsagen er, om man kan komme over eller ej, og det afhænger af Dybden, Breddernes og Bundens Fasthed, Broer eller Vadesteder, undertiden tillige af, hvilken Bred der er højest, og hvilke Veje der fører til Stedet. Om Bygninger er straatakt Bindingsværk eller teglhængt Grundmur, kan ogsaa være det samme, naar de ikke er usædvanlig faste eller netop ligger i Ens Stilling eller Skudlinier. — Vigtige Afvigelser fra Kortet, man opdager, nævnes under Henvisning til vedkommende Kort.

Det sagte gælder i Hovedsagen ogsaa Fodpatrouiller. Kun sniger de sig lettere frem, og de kan trænge ind overalt, men vanskelig undfly og maa derfor vogte sig for at blive afskaarne. De overskrider saaledes ikke Korsveje med høje Hegn, før de har haft Folk til begge Sider uden at opdage Fjender i Nærheden. De er snarest sikrere i end udenfor Skov. — Bygninger undersøges nøje udefra, helst af et Par Mand paa hver Side, før nogen vover sig ind, og der holdes Vagt udenfor, medens det indre afsøges. Smaapatrouiller vover sig kun ind i Byer, som synes fri, og gaar rask igennem. Saa snart de naar den modsatte Udkant, tager de Stilling med Udsigt og Udvej aaben, medens et Par Mand sendes tilbage og søger Oplysning i Byen eller henter, hvem Føreren vil tale med. Om Natten søger man at faa fat i en eller anden paa Stedet; dog vækkes ingen, hvis man ikke ser Lys og det ikke er magtpaaliggende at faa nogen i Tale⁶¹).

En Fører og 2 Mand, saa at Føreren kan sende Melding og dog have en Mand hos sig, mindre bør en Fodfolkspatrouille aldrig være⁶²). Smaapatrouiller dannes af udvalgte Folk, stærke Patrouiller af Delinger, Kompagnier eller frivillige. Førerne maa hverken efterlade overflødige Poster undervejs eller vove sig langt med hele Styrken, naar en Del kan løse Op-gaven med Resten som Rygstød.

Smaapatrouiller gaar mer eller mindre spredt t. E. i Gaasegang med 25—100 (i Mørke og Taage en halv Snes) m fra Mand til Mand (Rode til Rode), saa at een i al Fald kan undslippe. Folkene maa kunne se eller høre hinanden. Føreren holder sig i Midten. Alle skal gaa let, — især om Natten bæres Lyden viden om. De(n) bageste forlader aldrig Skjul eller Dækning, før de(n) forreste har naaet næste Sted, man

kunde faa Ild fra paa nært Hold⁶³). Faas Ild, falder alle ned, skjuler og dækker sig saa godt, de kan, og gør klar. Føreren afgør, om der skal skydes eller ej. — Saa snart nogen nærmer sig, lægger Patrouillen sig paa Lur. Venner giver den sig til Kende for. En svagere Fjende lades i Fred, hvis han ikke aner Uraad og ikke skal tages. Overmagt indlader Patrouillen sig kun nødtvungen med, men skal der kæmpes, slaar den dristigt til. Hvis den splittes eller maa opløse sig for at slippe bort, søger hver for sig til Samlingsstedet. Herfra sendes Melding tilbage, men Hvervet genoptages, medmindre Føreren udtrykkelig skulde vende hjem, saasnart han stødte paa Fjender. — Dukker en stor Styrke uventet op i Nærheden, gaar Patrouillen tilbage under livlig Skydning for at advare mod Faren. — I Mørke svares fjendtlige Poster og Patrouiller ikke. Slaar de sig ikke til Taals, lister man bort, dersom man ikke kan være over dem i et Nu eller narre dem paa en eller anden Maade⁶⁴).

Større Patrouiller bærer sig ad paa lignende Maade. Et Par Mand (en Patrouille) er Forspids, et Par Bagspids. Undertiden sendes enkelte Folk eller Patrouiller ud til Siderne. Resten holdes sammen.

Cyklepatrouiller optræder som Fodfolkspatrouiller, men Farten giver dem samme Frihed som Ryttere, saa længe de kan følge Vejene. Da Cyklerne er til Hinder paa ujævn Bund, staar Patrouiller, der maa ind over Markerne og skal samme Vej tilbage, sig ved at lægge Cyklerne i Skjul og gaa.

Naar Fjenden nærmer sig en Fæstning, holdes Udkig i flere Linier bag hinanden, saa at Forlandet stadig overvaages, selvom yderste Linie drives ind. Fjerne Udkig og Udkig paa særlige Varder besætter Kommandanten eller Frontkommandørerne; andre Udkig sørger de, der skal have Oplysning, selv for: Fodfolkets vaager over Ildliniernes nærmeste Forland, Fæstningsartilleriets følger Fjenden med Argusøjne allerede, før han kommer paa Skud, og faar siden til Hovedopgave at iagttage Ilden.

Hvert Udkig faar sit Omraade, men Omraaderne bør gribe ind over hinanden, og fra Kortoverset og uset Land maa Førere og Udkig vide, hvad de ser eller ikke ser, — ved Skydning mod skjulte Maal tillige, udenfor hvilke Grænser Skuddene ikke maa falde. — Lyskastere bruges varsomt og bjærges, saasnart der ikke længer er Brug for dem. Man faar mest Gavn af dem, naar man staar ud til Siden og hindrer Lyset i at naa Øjet bagom Kikkerten.

Udkiggene skjules og varer sig for at ses. Saasnart de er klar, melder de til Udsenderen, der ogsaa maa have Melding, hvis Udsigten sløres eller Stedet rømmes. Da Tjenesten er streng, bør de afløses og skiftes indenfor Afløsningerne. Store Omraader deles, saa at hver Mand kun faar, hvad han kan overkomme.

Skønt Forsvareren har Lejlighed til at vælge Udkigsstederne i Fredstid,

ser han sjælden nok, naar han holder sig ved Jorden. Balloner og Flyvere er derfor uundværlige.

Opklaring kræver et Sammenspil mellem Udkig og Udsender, Førere (Udsendere) og Udkig indbyrdes, der vanskelig tilvejebringes uden vidtgrejede Telefon- og Telegrafnet, til hvis faste (nedgravede) Ledninger lette Linier nemt kan knyttes. Foruden et fælles Tjenestenet haves gerne et »Artillerinet« og et »Luftforsvarsnet«. Indenfor dem alle ledes Talen saaledes, at Centralerne ikke overvældes og Meddelelser, som skal videre, gaar videre uden Omsvøb. Signalmidler haves i Baghaanden.

Saa vidt muligt holdes Samkvem med Folk udenfor Fæstningen. Da det gælder Livet, om Fjenden aner Uraad, maa Spionerne være snilde som Slangere (Skjul i Stakke, hemmelige Tegn og Signaler, underjordiske Telefoner o. l.).

Marche og Sikring paa Marche.

Kunsten ved at marchere er ikke at gaa langt, men at komme i rette Tid og god Stand¹⁾. Styrker, der naaer Maalet for sent eller dødtrætte, bringer de skønneste Planer til at strande, Sneglegang gør Foretagender vanskelige at skjule.

Maal og Hovedmarchelinie (-linier) fastsætter de højere Førere. Det er ligeledes deres Sag at afgøre, naar Maalet skal naas, i hvilken Vidde der skal opklares; hvorledes Marchen skal sikres og Forbindelse holdes, og om der skal opmarcheres efter Marchen eller ej. De skal endelig forebygge ufrivillige Standsninger (Krydsninger) og sørge for farbar Vej, Overgange og Levnedsmidler m. m., hvor Tropperne kommer.

Marchens Enkeltheder maa de lavere Førere om, og Maaden, de løser deres Opgave paa, har vidtrækkende Følger. Hvert unyttigt Skridt, hver utidig Standsning og hvert Minut, der bies paa Befaling, Mad eller Hvile, gør Udsigterne ringere.

Enkeltmand værner om sin Helsen, røgter sin Udrustning og sine Heste vel og følger med, til han styrter²⁾. Førerne holder Haandværkerne til at bøde Skade, ikke alle og enhver kan³⁾. Da de kommer til at arbejde, medens andre hviler, maa Haandværkerne sove undervejs paa Vognene. — Paa Rastdage holdes grundigt Eftersyn: Fodder og Skotøj, Vaaben og Klæder, — god Hesterøgt er halvt Foder, — den, der smør godt, kør godt.

Baade paa Krigsmarche og Rejsmarche tages alt muligt Hensyn til Folks og Hestes Velvære, men paa Krigsmarche trænger Kravet om Kamprede og, at Maalet naas i Tide, ofte alle andre Hensyn til Side.

Rejsmarche kræver ingen eller liden Sikring (fjendtlige Flyvere!). Vaabenarterne marcherer hver for sig, saa at ridende (kørende) Afdelinger

kan bryde op og trave, naar de vil, — timelang Skridt giver trykkede Heste. Kolonneleddene kan tage stor Afstand og Bagagetrainet blive ved Afdelingerne. Man følger Vejene, medmindre Marken er bedre, Marchen skrider jævnt, og Langhvil holdes, naar det passer, t. E. godt Halvvejen er tilbagelagt, Rast hver fjerde eller femte Dag. Baade til Hvil og Ihusning redes omhyggeligt af Befalingsmænd, »Kvartergørere«, som sendes i Forvejen.

Paa Krigsmarche følges Vaabenarterne ad. Der er Sikringsdele ude; Afdelingerne gaar tæt opsluttet; de, der skal først i Ilden, er Fjenden nærmest, Train og Tros længst fra Fjenden og Styrken som Helhed rede til Kamp. Hvor gerne man end vilde, kan man ikke altid følge Vejene: man skal ofte skjult frem, selv om Markerne er tunge og det gaar over Grøft og Gærde. Farten bliver ujævn. Snart standses man af Hindringer, snart kan man ikke vove sig ud i aabent Land, før man ved, at Fjenden ikke lurder inden for (Kanon-) Skudvidde, — men maa springvis frem⁴). Rytteriet, som skal være rede til at møde Fjendens Rytteri, opmarcherer i saa Fald og gaar frem i sluttede Masser, Fodfolket breder sig, saa at det hurtigt kan udvikle Skyttelinier, og faar Befaling til at naa de og de Maal og gøre saa eller saa, naar de naas. Artilleriet gaar i Lurestilling for at skyde i samme Øjeblik, Fodfolket møder Modstand; viser Frygten sig ugrundet, hager det atter paa og indhenter de andre. — Hvil holdes, som det falder. Selv paa lange Marcher kan man ikke gøre Regning paa Rast-dage, og Ihusning foretages tit paa staaende Fod.

Den korteste Vej er ikke altid den bedste. Lange Kolonner og tunge Køretøjer staar sig i hvert Fald ved at følge Landevejene, selvom de slaar nogle Bugter; Biveje køres op, — end ikke i Frostvejr skal man tro dem: frosne Hjulspor er træls Vej, og Frost kan snart blive Tø, Broerne kan maaske ikke bære, og Broemner findes vanskeligere end ved Landevejen. Unødige Omveje skal man dog aldrig gøre. — Hvis Vejen ikke er i Ens Magt, undersøges den i Tide. Man regner heller ikke med Broer, før man har dem, og drager Brotrain frem i Kolonnerne, naar de kan faa Brug derfor.

At bruge jævnløbende Veje letter Marchen, da Afdelingerne, som skal bagest i lange Kolonner, ikke kan bryde op, naar de vil, men maa bie, til Vejen er fri, og saa maaske vader i Støv eller Mudder, hvor de forreste gik paa et Stueguld; Stød og Standsninger mildnes, og de bageste Afdelinger finder sjældnere udspiste Kvarterer. Flere Kolonner tvinger sig ogsaa hurtigere gennem Snevringer og over Vandløb og drager lettere Trainet til efter Marchen⁵).

Undertiden marcherer Fodfolket og Rytteriet bredt langs Vejene (udenom Byer og Smaaskove), Artilleri og Train ad Vejene⁶). Naar man venter Sammenstød eller — under Tilbagegang — ikke tør gaa over i Marchekolonne, gaas bredt over Markerne med Rytteriet for- eller bagude og paa Fløjene, Artilleriet i Midten, Fodfolket paa begge

Sider deraf⁷); i Mørke og Taage fastholdes Marcheretningen ved Kompassets Hjælp. Da Marker er tunge og Styrken mindre smidig, selv om Afdelingerne hver for sig bliver i Marchekolonne, gaas fra Afsnit til Afsnit, saa at den øverstbefalende endnu har Tiden for sig, hvis Kræfternes Fordeling og Marchemaal skulde vise sig mindre heldige. »Kolonnevæje« jævnes og mærkes af Pionerer, som tillige gør vanskelige Hindringer vejbare.

Naar man skal bryde op, afhænger af, hvad Tid Maalet skal naas. Før sidste Mand er der, er Styrken der strengt taget ikke, o: Op marchen, som — for Fodfolk og blandede Kolonner — tager saa mange Minutter som Kolonnedybden er Meter, delt med 80, maa regnes med, medmindre Omstændighederne tillader at se bort derfra. Alt andet lige er det bedst at naa fremmede Steder om Dagen og hvile om Natten. Nattemarche kan dog blive nødvendig, naar man vil skjules eller forekomme Fjenden, angribe ved Daggry o. lign..

Skønt Morgenstund har Guld i Mund, er mange morgentavse for ikke at sige noget værre, og i urolige Tider faar Mennesker og Heste først Søvn henad Morgen. At marchere fra Nat ind i Dag er derfor ikke altid bedre end omvendt⁸). Ridende og kørende Afdelinger bryder nødigst op før Daggry, da Folkene maa paa Benene for at røgte Hestene et Par Timer, før de skal ud. Trykkende Hede kan dog tvinge til at bryde tidlig op, hvis man ikke vil standse undervejs og hvile de hedeste Timer midt paa Dagen.

Tidligere end nødvendigt skal man hverken stille, sadle, sele eller rykke ud. Ængstelige og egenkærlige Førere syn-der herimod for at have noget at løbe paa, og Folk, der sløser med Tiden, tvinger ligefrem deres foresatte til at jage dem tidligt ud. Hvorlænge man kan vente uden at jage eller komme for sent, taler højt om Afdelingernes Aand og Omdømme. — Skulde en Fører udeblive, bryder den næstældste op paa Slaget efter at have sendt Bud til ham⁹).

Førerne maa vide, hvad Levnedsmidler man har til Mand og Hest, hvor de er, hvor længe de skal vare, og naar og hvor man skal (have Befaling til at) hente mer. Tørkost og Havre uddeles nemmest fra Middag til Middag. Om Vinteren maa Brodder, Skruenhager og Kæder til at sno om Hjulene paa glatte Steder have ved Haanden.

En varm Drik og en Bid Brød om Morgen er en god Ting. Hvis man skal tidlig af Sted og hverken har Køgevogne eller ved, naar man atter kommer i Hus, kan man lave Mad til næste Dag om Natten, spise Suppen paa Stedet og tage Kødet med. Ellers koger Vognene undervejs eller laves først Mad efter Marchen, — under Hvil have daarlig Tid, og kommer der Befaling til øjeblikkeligt Opbrud, maa man vende Bunden i Vejret paa Kedlerne uden at faa vaadt eller tørt.

I ukendt Land og Skov gør man især om Natten og i Taage vel i at tage Vejvisere med, — tvungne føres i Baand og skydes, hvis de svinger¹⁰). Hvor der er Fare for at løbe vild eller tabe Føling, efterlader de sluttende Befalingsmænd efterhaanden en Mand (helst en Rytter eller Cyklist), som viser næste Led Vej og skynder sig frem igen¹¹). For Sikkerheds Skyld

søger de bagudværende tillige Forbindelse fremad. Veje, man ikke skal ind paa, kan spærres (Bomme, Træer o. l.), Vejvisere rejses for Melderyttere, Train, Efternølere osv..

Skal Marchen skjules, tier alle, og Kommando gives sagte eller ved Tegn; om Hjul vikles Halmsimer, hvis Bremserne ikke er i Vejen, o. l., tændte Lygter bæres saaledes, at Fjenden ikke kan se dem. Før Marchen gives Befaling, om man skal skyde, falde ned eller sprede sig osv., naar fjendtlige Flyvere kommer nær. Luftens onde Øjne undgaar man ved at holde sig langs Vejkanterne og i Grøfterne i Stedet for paa den lyse Vejbane, sløre Skyts og Køretøjer med Løv, Hø eller Halm, marchere langs Hække, Skovbryn og Markskel, dele større Styrker i Smaakolonner og tynde Linier og holde opad Huse, Træer o. l., hvergang der standses.

Naar man kan vente Fjenden, før Kolonnen er i Gang, skal over Markerne eller ikke ved, hvad Vej man skal, samles Afdelinger, der skal marchere sammen, i Mødestilling¹²⁾ et skjult Sted fremad i Marcheretningen, saa at ingen skal frem og tilbage. Fare for fjendtlige Flyvere kan gøre Samling i Skov eller Haver raadelig. Stedet paavises af Officerer af Troppeførerens Stab (Generalstabs-officerer), som tillige giver Tiden efter Førerens Ur, bringer Befalinger og modtager Meldinger m. m.¹³⁾. Afdelingerne, der kommer først, skal vel paa egen Haand sikre Samlingen, hvis den ikke er sikret¹⁴⁾, men Troppeføreren maa hellere sige, hvem det paahviler, og naar Sikringsdelene (Marcheforposter og Luftmaalsskyts) skal være ude. Han bør ligeledes vaage over, at Afdelinger, som ligger i By (Bivak) med andre, der ikke kan sikre sig selv, ikke uden videre drager bort. Undervejs til Mødestedet maa Afdelingerne ikke standse hinanden. Kan Krydsning og Sammenstød ikke undgaas, befaler Troppeføreren, naar forreste Kolonnes Hoved (ikke Hælen) skal overskride vedkommende Korsvej, Bro e. l.¹⁵⁾.

Ellers samler man større Styrker i Kolonne paa selve Vejen eller lader Afdelingerne sno sig ind i Kolonnen ad Sideveje, som Bække flyder i en Aa. I sidste Fald kan Troppeføreren nøjes med at befale Rækkefølgen og Klokkeslettet, Kolonnespidsen skal naa et vist »Udgangssted«, og lade Afdelingerne om, naar de skal være der¹⁶⁾. De bageste maa hellere komme for tidligt end for sent: det er trættende at jage strax for at vinde med¹⁷⁾. Da de højere Stabe alligevel skal udregne, hvad der bydes Afdelingerne, er det dog nemmest for alle, at Opbrudstid og -sted opgives alle selvstændige Kolonneled, hvilket ogsaa forebygger, at Førerne, uden at der i og for sig kan siges noget dertil, regner forskelligt og kommer i Utide¹⁸⁾. — Byers, Skoves og Snevringers Udgange og lign. Steder, hvor Afdelinger, der er tidligt paa Færde, ikke kan vige af Vejen for de andre, egner sig hverken til Møde- eller Udgangssted.

Generalstabsofficerer paaser, at Afdelingerne overskrider Udgangssteder og Vejknuder i fastsat Rækkefølge (Skitse af Kolonnen med!) osv. — Kommer en Afdeling for sent, maa den indlængere tilbage.

Hvad enten Styrken samles i Mødestilling eller ej, fastsættes Op-

brudstiden — Nødsfald undtagne — efter de fjærneste Afdelinger, for at de kan faa Nattero. Forposterne inddrages ikke, før Marchesikringsdelene er ude, og glider da efterhaanden, som de samles, ind i Kolonnen ad genneste Vej.

For ikke at være i Vejen stiller Bagagetrainet ved Frem-marche en Stund efter Afdelingerne; ved Tilbagegang maa det af Sted en rum Tid før og ofte gøre Nat til Dag. Paa Krigsmarche samles det divisionsvis under en Trainofficer, der lader Marchordenen svare til Kampstyrkens; Sikringsdelenes Train indgaar i Hovedstyrkens. Samling foregaar nemmest paa en Vej i Marcheretningen, dog aldrig i Byer. Troppeføreren tænker paa Sikring. I Stedet for sluttede Styrker afgives helst smaatgaaende Folk, som Trainføreren samler i Delinger (en Mand ved hver Vogn gør mindre Gavn). Hvis Trainet skal trave, maa Sikringsstyrken til Vogns eller Hest. En større Trainkolonne bør have nogle Ryttere eller Cyklister til at holde Orden, opklare, undersøge Broer o. l.

Efter Omstændighederne kommer Bagagetrainet (-s Stamme og fulde Vognhold; det t o m m e henter nyt Læs) til at:

- følge Kampstyrken i 2—3 kms Frastand, indtil det faar Befaling til at støde til sin Afdeling eller standse,
- samle sig i Marchekolonne eller Mødestilling og oppebie Befaling,
- blive i Kvarter (Bivuak),
- følge Kampstyrken i Hælene eller ad Sideveje (Flankemarche),
- gaa i Forvejen (Tilbagetog) eller tilbage (Forsvarskamp) der- og dertil ad den og den Vej.

Køretøjer, som gaar itu undervejs, fjærnes eller væltes i Grøften; Læsset fordeles paa andre, hvis nyt Køretøj ikke kan opdrives.

Marchekolonnernes Bredde rettes efter de smalleste Veje, man kommer paa; Afbrydning spilder Tid. Selv paa smalle Veje lades Plads aaben, til at en Rytter kan komme frem, medmindre der er jævnt langs Vejen¹⁹). Snevringer omgaas helst; ved Siden af smalle Broer dannes nye Overgange.

Da en Mand er 1 Skridt bred, og et Kompagni ligefrem svinger ud i Marchekolonne, bliver Fodfolkets Marchekolonner r u n d t halvt saa mange Skridt lange, som de tæller Geværer; Fægningstrainet og »Lufthullerne« mellem Kompagnier (10 ×), Batailloner (20 ×) osv. gør dem noget længere*). — En Rytter er et godt Skridt bred, en Hest 3 Skridt lang, Afstanden mellem Rækkerne (mindst) 1 Skridt. En udsvinget Eskadron bliver altsaa m i n d s t lige saa mange Skridt lang, som den tæller Heste; Fægningstrain og »Lufthuller« gør større Rytterkolonner endnu længere. — Artilleri- og Trainkolonnens Længde udregnes tilnærmelsesvis af Køretøjerne. Et 6-spændigt Køretøj er 20, et 4-spændigt 15, et 2-spændigt 10 Skridt langt, Afstanden fra Køretøj til Køretøj er 4 Skridt, Automobiler 5—6 Skridt lange, men maa have 10 Skridts Afstand.

*) Selvom lange Kolonner maales i Meter, er der god Grund til at regne Smaalængder i Skridt: man har Skridtmaal i Benene.

Naar man for Tilfædet regner med Afdeingernes s a n d e Styrke, skader følgende Tabel over k r i g s s t æ r k e Marchekolonners Længde ikke²⁰⁾:

	Fuld Krigs- styrke med Fægtnings- train	»Lufthul« bag Ko- lonnen	Bagage- train	»Lufthul« bag Train- kolonnen	Tros
Kompagni Fodfolk					
Bataillon					
Regiment					
Eskadron					
Rytterregiment					
Batteri					
Artilleriafdeling					
Ammunikionskolonne					
Pionerkompagni					
Ambulance					
Feltlazaret					

Et fuldtalligt velrustet Armeekorps' Længde bliver paa Krigsmarche²¹⁾:

Kampstyrke	r. 35 km
»Lufthul«	3 -
Forreste Troskolonne	10 -
»Lufthul«	10 -
Bagagetrain	7 -
»Lufthul«	15 -
Anden Troskolonne	10 -

Ialt r. 90 km*)

»Lufthullerne« bringer frisk Luft, giver Støvet Tid til at lægge sig og modvirker stødvis Marche; Lufthullerne mellem Kampstyrke og Bagagetrain, Bagagetrain og Tros giver tillige Handlefrihed. De skal ikke overholdes pinligt, og Fejl rettes lidt efter lidt.

Marcherende Kolonner rækker sig — under gunstige Omstændigheder dog ikke mer end, at man slutter op, hver Gang der standses til Smaahvil. Under haarde Kaar kan Fejlene ikke rettes, saa at Kolonnerne bliver længere og længere²²⁾. Overgang over Baadebroer o. l. gør Kolonner — vel Hælften — længere²³⁾.

Paa god, jævn Vej og i godt Vejr tilbagelægger Fodfolk og blandede Kolonner en Kilometer i 12 Minutter. Med Smaahvil og Eftersyn hver Time bliver Farten gennemsnitlig 4 km i Timen; udenfor Vejene drives den sjælden op til 3²⁴⁾. Smaastyrker tilbagelægger uden Vanskelighed 30—40 km om Dagen, naar Marchen gaar flydende. For Divisioner og større Styrker er 25 km en hæderlig Dagsmarche, da Hen-

*) Længere fra Fjenden er Bagagetrainet foran forreste Troskolonne.

og Hjemvejen før og efter tager ikke ringe Tid. Skønt Hære især lige før og efter Kamp har gaaet 2—3 Gange saa langt, maa man derfor ikke uden videre regne med højere Tal, selvom Afdelingerne hverken samles i Mødestilling eller opmarcherer efter Marchen²⁵). Naar Føde hverken kan faas paa Stedet, ad Jærnvej eller med Automobil, men tilføres paa almindelige Vogne (Pakdyr), bliver Dagsmarchernes Længde afhængig af Førsestjenesten.

Skal Marchen fremskyndes, holder man et længere Hvil efter at have tilbagelagt en almindelig Dagsmarche, bryder op igen om Eftermiddagen og marcherer til ud paa Natten. Styrken kan tillige deles i flere Kolonner, som gaar Side om Side og huses eller bivakerer lige ved Vejen²⁶). Selve Farten kan ikke drives synderlig op paa lange Strækninger, og grove Indgreb i Smaahvilene hævnner sig. At stryge Lufthullerne og lade Firerne slutte op paa ét Skridt, for at spare Tid ved Opmarche, er farligt²⁷). Det nytter heller ikke at gøre Kolonnerne bredere end Vejens smalleste Strækninger eller saa brede, at Fløjmandene løber paa Skærbunker og Vejsten, og Marche i brede Kolonner er altid streng.

Virkelig Ilmarche foregaar til Vogns, paa Automobil eller Jærnvej. I Nødsfald kører kun Fodfolket, mens Rytteri og Feltartilleri følger Landevejen. Da Heste og Køretøjer vanskelig kan føres paa Automobil, maa Fodfolksafdelingerne finde sig i at faa dem bagefter.

Trælse Veje, Isslag, Modvind og ondt Vejr sinker Marchen, Træthed og Mørke ligesaa. Køretøjer, som vælter og gaar itu, spilder utrolig Tid, og dyb Sne eller Omslag fra Frost til Tø og omvendt gør mange Regnestykker til Skamme. Førere, der vil frem, ved dog Raad: de giver Fodfolket Haletove for at hjælpe Artilleri og Train, lader Vejene damptrølle, strør Sand og Aske paa glatte Steder og har Snekastere fremme.

Rytteri, som skridter og travet, tilbagelægger 8 km i Timen. 200 eller højst 225 m i Minuttet er god Landevejstrav, stærkere tager paa Hestene. Rytteriet kan nøjes med Eftersyn hver anden Time, naar der er holdt Lillehvil en Timestid efter Opbruddet²⁸). Marchen fremskyndes bedst ved, at Travene gøres længere, naar Hestene er i Aande; Jag ligestrax er uheldigt, ujævn Gangart ødelæggende. Forreste Eskadron (eller endog Deling) travet (galoperer), hvor Vejen er bedst, og falder atter i Skridt, naar Tid er; de andre skifter Gangart samme Sted, saa at Kolonnen skiftevis rækkes og faar sin oprindelige Længde. I Fjendens Nærhed maa Styrken dog holde sammen. — At sidde af en Gang imellem og føre Hestene ved Haanden, kvikker baade Ryttere og Heste op.

Feltartilleri og Vognkolonner, hvis Mandskab kan sidde op, — dermed er ikke sagt, det skal være oppe, — marcherer paa lignende Maade, men tilbagelægger ikke uden Ulempe over 7 km i Timen. Tros kommer yderst langsomt frem paa tunge Veje og staar sig i Længden ved at skridte hele Vejen. Om Dagen lades Plads aaben til Køretøjer, som maa holde ud; om Natten maa man standse eller slutte op. —

Vognkolonner deles i Led paa en halv Snes Køretøjer, hvert under sin Fører. De langsomste Spænd marcherer forrest. Over 4—500 m lange Kolonner er uhandlelige²⁹).

Automobilkolonner kører 12—15 km i Timen, r. 100 i Døgnnet og kan vanskelig følges med andre. De sammensættes hver for sig af Køretøjer med samme Fart; Marchekolonnerne dannes en halv Times Tid før Opbruddet, for at Ændringer kan foretages. De hurtigste Kolonner gaar først. Før en tung Automobilkolonne vover sig ind paa smal Vej, sikrer Føreren sig, at den kan komme frem, og sender en Mand forud for at hindre andre Køretøjer i at dreje ind paa Vejen, før Automobilkolonnen er sluppen igennem. — Efter første Times Kørsel holdes $\frac{1}{2}$ Times Eftersyn, siden kun enkelte Smaahvil, intet stort.

Naar Afdelinger eller Ammunition skal til Valpladsen, køres hensynsløst. Ulykkestilfælde undgaas ved omhyggeligt Eftersyn af Køretøjerne, vaagne Vognstyrere og Udbedring, Afmærkning og Afspærring af Vejene. Tunge Automobiler maa holde sig til faste Veje med stærke Broer og selv der vogte sig for Kanterne; saadanne Veje holdes stundum udelukkende dem til Haande. Køretøjerne maa have mindst 10 Skridts Afstand³⁰).

Paa Landeveje marcherer blandede Kolonner saaledes:

Nærmest Fjenden Rytteri og Fodfolk, saa Artilleri, saa atter Fodfolk, Ambulancer og sommetider Feltlazaretter og Ammunitionskolonner m. m., der egentlig hører til Trosset. Længere borte Bagagetrainet og allerlængst fra Fjenden Trosset³¹). Ingeniørerne — Kompagnierne med, mindre Styrker gerne uden Vogne, — indføjes, hvor de kan gøre Gavn eller t. E. lige for- eller bagved Artilleriet; Telegraf- og Telefonafdelingerne er kun i Kolonnen, naar de er ledige; Brotrain og særlige Køretøjer indgaar i Trosset, saafremt man ikke venter at faa Brug for dem.

Flyvere, som skal opklare undervejs, faar visse Afsnit at overflyve i Løbet af den og den Tid, de andre flyver fra Afsnit til Afsnit.

I lange Artilleri- og Vognkolonner indskydes smaa Fodfolksstyrker til at afvise Nærangreb³²). Bagagetrain og Tros ledsages af Fodfolk eller (og) Ryttere, hvis Fjenden kan naa det, og bør have Maskingeværer mod Flyvere.

Under Fremrykning er Artilleriet saa fremligt, dets Sikkerhed tillader, — under Tilbagetog derimod langt fra Fjenden for at komme rask i Stilling: vigende Styrker udvikler sig sjælden bagud, men søger bort fra Fjenden for at have frie Hænder³³). For at trygges mod Ildoverfald, maa Artilleriet, der ikke kan komme af Vejen som Rytteri og Fodfolk, være 4—6 km fra Fodfolksfor- eller -bagspidsen og altid have noget, t. E. et Kompagni Fodfolk paa sin modsatte Side³⁴).

Et Hærkorps paa een Vej kan tage forreste Divisions Artilleri bag dens Hovedstyrkes forreste Bataillon, Korpsartilleriet imellem Divisionerne og bageste Divisions Artilleri mellem Brigaderne; Korpsartilleriet kan dog drages længere frem t. E. mellem forreste Divisions Brigader. Fodfolket foran Artilleriet bør ikke have bredere Front end, at Artilleriet kan

trave udenom, — Befalingen maa sige til hvilken Side, — b a g det bageste Batteri kan det brede sig.

En Fløjkolonne bør have sit Artilleri i Midten eller dele det, saa at Sideangreb strax kan mødes med Kanonild.

Om Natten og i store Skove holdes Rytteri og Artilleri længere fra Fjenden end om Dagen og i aabent Land.

Førerne har Plads paa den Side af deres Kommando, som vender mod Fjenden. Jo nærmere de er ham, des hurtigere kan de gribe ind, men de maa hverken udsætte sig for unyttig Fare eller tabe Overblikket og glemme at se til de marcherende. De skal ogsaa følge med paa Kortet, have Rede paa, hvad de vil gøre i Tilfælde af Sammenstød med Fjenden³⁵), og sige, hvor Meldinger m. m. finder dem, hvis de forlader deres Plads. Artilleri- og Ingeniørførerne ledsager Troppeførerren, til deres Vaaben skal i Virksomhed, og faar Befalingsmænd eller Patrouiller ud, naar Kamp synes forestaaende, Arbejder ønskelige eller det er tvivlsomt, om Fremrykningslinjerne er farbare. Før de sender nogen ud paa egen Haand, bør de tale med Troppesførereren eller Stabschefen, for at ingen skal sendes ud til ingen Nytte. — Under Tilbagetog iler Troppesførereren (Arrièregardens Fører) i Forvejen for at udse Optagestillinger m. m.; ogsaa andre Førere maa tit være forude i Marcheretningen.

Naar Føreren midlertidig forlader en større Kolonne, kan han give den ældste Kommandoen i sit Sted, nødvendigt er det ikke, men Befalingerne, han sender tilbage, skal i hvert Fald i gode Hænder.

Førerne maa have Øjne i Nakken, saa at Kolonnen ikke falder fra hinanden. Skal en Afdeling bøje ud, svarer dens Fører for, at andre ikke følger med af Vanvare. Kolonner, der gaar Side om Side eller imod samme Maal, holder Forbindelse — om ikke paa anden Maade, saa ved Signaler og Telefon. Staaende Paabud herom letter Forbindelsen, men fritager ingen Fører for Ansvar, hvis den svigter³⁶).

En Marchekolonnens forreste Led skal marchere jævnt og lempe sig efter de andre. Afdelingerne og inden for dem igen Underafdelingerne skiftes til at føre, medmindre det tvang dem til at bryde for tidligt op³⁷). Folk, der har marcheret langt, paastaar endog, at man skiftevis bør gaa paa Vejens højre og venstre Side for ikke at faa skæve Hæle³⁸).

Hver Underafdeling har en sluttende Officer eller ældre Underofficer, som paaser, at ingen bliver tilbage uden Tilladelse. Større Styrker lader en Optagetrop, — en Division t. E. et Kompagni med en eller flere Læger, — optage Efternølere, syge og Arrestanter og sørge for Vogne, hvis de ikke kan gaa³⁹); den udskilles af Hovedkolonnens bageste Bataillon og følger lige efter Ambulancer og andet Fægtningsstrain bagest i Kolonnen.

Folk, der sygner undervejs, sendes til Læge- eller Sygevo-gnene. De tager nogle Patroner og deres anden Udrustning med, men deres Heste bliver ved Afdelingen. Naar Vognene er fulde, sendes de til Optagetroppen eller en Ambulance, som efter Marchen sender dem og Efternølerne

tilbage til Afdelingen eller tager sig af dem. Syge Heste, der ikke kan følge med, efterlades.

Hvor Kolonner mødes, vælger Fodfolket, hvad Side af Vejen det vil. Rytteri har samme Forret overfor Artilleri og Train, men kan ogsaa holde til begge Sider og lade Vejens Midte fri. Skal en Kolonne forbi en anden, viger den forreste til hvad Side den vil, medmindre andet udtrykkelig befales, t. E., fordi den bageste skal ned ad en Sidevej eller ind paa Marken. Enkeltmand og Køretøjer kører udenom til Læ, hvis det støver eller er sølet.

Den, der kommer først, har Forret, hvor Kolonner krydser hinanden. Tilbagetog undtaget, viger Train dog altid for kampføre. Har Føreren, som kom sidst, et særligt Hverv, afgør den ældste, om Regelen skal fraviges. Afdelinger, som standser andre, overskrider Stedet i rask Gangart, helst ogsaa med bred Front for at korte Ventetiden. Hvor større Kolonner skal krydse hinanden, bør Troppeføreren regne Tiden ud i Forvejen, saa at den ene kan nytte Ventetiden eller bryde senere op og fris for at vente undervejs.

Større Kolonner skal se sig for, før de vover sig over tvivlsomme Broer eller ud i Moser og Vadesteder. Krigsbroer overskrides uden Fodslag⁴⁰). Rytteri fører Hestene ved Haanden og skridter et Stykke bort fra Broen for ikke at gøre Hestene, som endnu ikke er ovre, urolige. Spændryttere bliver oppe, Fodmandskab gaar udvendig ved Hestenes Hoved. Vanskelige Overgange afrebes, for at ingen skal komme udenfor, — om Natten hænges Lygter paa Rebpælene, og Landgangsstedet mærkes med Blus eller Lygter. Over Moser og gennem rivende Strøm gaas Haand i Haand i størst mulig Bredde; man se imod Landgangsstedet, ikke ned i Vandet! Vadesteder maa nødigt være dybere end 1,2 m for Rytteri, 0,9 for Fodfolk, 0,75 for Artilleri og Train; stille Vand kan dog være dybere: man dør ikke af at vade i til Brystet. — Om Vinteren skifter Fremkommeligheden stærkt med Vejret. Frost slaar hurtig Bro over Vand og Bløde, men er en upaalidelig Forbundsfælle. 7 cm Is bærer Enkeltmand, 12 cm Ryttere, 20 Feltskyts, naar den hviler paa Vandet. Halm og Brædder bredt ovenover styrker Isen. Tyk Is brister ikke, fordi der staar Vand over. — Ved Krigsbroer og vanskelige Overgange vaa-ger Befalingsmænd over Afdelingernes Overgang; de maa foruden Arbejdsmandskab med Redskaber have Vagt til at lede Færdselen og forebygge Standsning hinsides Overgangen.

De Afdelinger, der føres skrappest Tilsyn med, holder længst ud. Førerne maa derfor ikke finde sig i, at Folk træder ud paa egen Haand eller tager sig andre Friheder. Paa den anden Side skal de tænke paa deres undergivnes Velvære og vogte sig for at stille overdrevne Krav: Først, Vejret og foregaaende Anstrengelser gør Tilværelsen drøj nok i Forvejen. Det er for sent at hærde Folk i Krigstid og taabeligt at hindre en Mand, som vil følge med, i at gøre det, fordi han ikke kan gaa uden Stok eller ser lidt underlig ud i Klæderne.

Afdelingschefer og selvstændige Underafdelingers Chef kan tilstaa Marchefrihed som at tale, synge og ryge, linde Paaklædningen, sidde af og føre Hestene ved Haanden. Højere Førere sørger for, at Oppakningen køres, og andre Lettelser, de finder heldige⁴¹).

I trykkende Hede skaffes (fremsættes) Drikkevand undervejs; Folk, der føler sig syge, sige til i Tide! I streng Kulde maa Folk og Heste værnes mod Frost. Man kan gnide Ansigt, Øren og Hænder med Fedt, bære Tørklæder, Hætter o. l., vikle Halm eller Skind om Stigbøjler, Skaglekæder, Sabler og andet Metal, som rører Hestene. Ridende eller kørende skal sige til, naar deres Fødder eller Hænder begynder at blive føleløse, for at faa Lov til at staa af og røre sig. I skarp Sidevind skiftes Folk til at være i Vindsiden.

Paa Nattemarche vaages over, at Kolonnerne ikke falder fra hinanden eller farer vild, at Rytterne ikke falder i Søvn og trykker Hestene, opsiddet Fodmandskab ikke faar Fødderne i Hjulet, og ingen smutter bort undervejs eller sætter og lægger sig ned, naar der gøres Holdt. For at ingen skal snuble over Vejsten og Skærvebunker eller falde i Grøften, gaas midt ad Vejen. Geværerne maa helst være uladte; et Skud, som gaar af, kan fremkalde Panik. — Kort efter Afmarchen standses de forreste Led, indtil man er vis paa, at alt glider. Skulde Lufthullerne voxe sig for store, standser de forreste atter, indtil de bageste er med. Kommandoen til at gaa videre bør gaa gennem Kolonnen bagfra, forat Afstanden ikke strax skal tabes.

Førerne maa vide, hvad de vil gøre, hvis Kolonnen faar Ild. Fodfolk kan synke i Jorden, Rytteri er som blæst bort, naar de øves deri; Artilleri og Train maa bøje Hovedet og høre efter Førernes Kommando. Hvis det er umuligt at unddrage sig Ilden, udvikler Fodfolk og Rytteri sig strax og søger frem imod Fjenden, Artilleriet hager af, hvor det er. At gøre omkring fører til Panik. — Skulde fjendtlige Automobiler jage ind i en Kolonne, maa man af Vejen og bruge Haandgranater, uden at det gaar ud over Venner.

Hver Gang der standses, sluttes op i hvert Fald indenfor Kompagnier, Eskadroner og Batterier. Fodfolket falder ned langs Vejkanten, Ryttere og Køretøjer holder skarpt til Siden, Rideheste drejes med Næsen ind imod Vejen.

Smaahvil (Eftersyn m. m.) holdes enten af hele Kolonnen paa een Gang eller efterhaanden som Afdelingerne naar samme Sted. I sidste Fald maa visse Fodfolks- og Rytterafdelinger strax tænke paa de følgende. Forreste Led standser af sig selv hver Time, saa vidt muligt dog hverken i Snevringer eller paa vidtskuende Bakker; Vejknuder lades ogsaa fri. Smaaposter holder Udkig.

Til Langhvil udses en tør og lun Plads med godt Drikkevand. I Varme foretrækkes skyggefulde Steder, i Kulde en Plads i Solen. I Nødsfald slaar man sig ned i Vejgrøften; Køretøjer holder da skarpt til Side, saa at Vejen bliver fri. Paa Krigsmarche maa Føreren granske

Kortet og sætte Tid og Sted efter, hvor Kolonneleddene er, og Oplysningerne om Fjenden. Man skjuler sig — ogsaa for Flyvere — og sikrer sig ved Marcheforposter og Luftmaalsskyts. — I bidende Kulde er to korte Hvil bedre end ét langt; om Natten gør Langhvil Folk søvnige.

Smaastykker hviler helst samlet, større kun, hvis Afdelingerne er brudt samtidig op og kan blive i Kolonneafstand. Ellers opgiver Kolonneførerens Hvilens Varighed og Hvilestedet, og lader Afdelingerne hvile hver for sig eller i større og mindre Grupper. Trainkolonner opmarcherer og samler Fodmandskabet, saa at Føreren har det i sin Haand. — Hvilebefalinger minder om Befalinger til længere Ophold paa Stedet⁴¹).

Under Hvil maa ingen fjerne sig og gaa ind i nærliggende Huse eller Gaarde. Man maa heller ikke lægge eller sætte sig, hvor Jorden er kold og vaad, bælge sig med (kolde) Drikke, kaste Frakke, Halsbind og Hue eller knappe op, saa at man afkøles voldsomt. Det er farligt at drikke hurtigt, naar man er hed og ligger stille, — undervejs skader det mindre, — man bør først skylle Munden, dyppe Haandleddene og spise lidt Brød. Svedte Heste lader man drikke med Bid i Munden.

Vand fra Vandværker, Kilder og rene Brønde kan uden videre drikkes, medmindre Fjenden har ødelagt det. Stillestaaende Vand og Vand fra Aaer og Bække maa koges, da det kan indeholde Sygdomsspirer. Førerne undersøger Vandet i Tide og sætter Vagt ved mistænkelige Brønde m. m..

Sikringsdelene opklarer saa vidt Kamprede og Marchehindringer byder. For videre Opklaring og Tilsløring (ogsaa i Luften) sørger den øverstbefalende selv eller Førere, han har Forbindelse med, saa at Marchen efter Omstændighederne kan fremskyndes, afbrydes eller ledes i ny Retning. Blev »Efterretningsrytteri« for svagt til at staa paa egne Ben, nøjes man med Patrouiller, da selvstændige Styrker, som drives ind og klæber ved Hovedstyrken, gør ringere Gavn end stærkere Sikringsdele under én Fører. Flyveropklaring kræver sigtbart Vejr, men Flyvere bør altid være rede.

Langt fra Fjenden nøjes man med en samlet Sikringsstyrke for- eller bagude. Flyversværme, støttede af Automobiler, holder Luften ren. Nærmere ved deles og spredes Sikringsstyrken i jævn Overgang fra Styrker af alle Vaaben til Smaapatrouiller. Sikringen maa være stærkest i den farligste Retning. Hvor ingen Fare truer, er en Patrouille nok, men Sikring skal der være, — at store Styrker er deres egen Sikring, fordi de afskærer nærgaaende Fjender, er en ikke ufarlig Talemaade. Fjendtlige Flyvere, som kommer paa Skud, skydes ned, saafremt der maa skydes og Ilden ikke bringer Venner i Fare.

Troppeførereren er bunden ved Valget af, hvem der skal sikre Marchen, da det skal være nogenlunde friske Tropper eller sidste Nats Forposter. Taktiske Baand brydes nødig. Sikringsdelene bør tilsammen ikke udgøre over en Trediedel af hele Styr-

ken og afløses t. E. hver (anden, tredje) Dag, saa at Afdelingerne skiftes til at være yderst. Under Fremrykning i lange Kolonner strander Skifte dog paa, at Afløsning ikke kunde naa frem uden at overanstreges. Under Tilbagegang kan de nye Afdelinger derimod bie i Optagestillinger og de andre gaa igennem.

Avantgarden rydder Vejen, udbedrer og slaar Broer o. l., varer Hovedstyrken, hvor der er Fare for at ses og faa Ild, og søger i Tilfælde af Sammenstød at sikre den Rum til at udvikle sig⁴³). Har den ikke Befaling til at kaste eller fastholde Fjenden for enhver Pris, bør den undgaa alvorlig Kamp uden at lade sig standse af Smaastyrker. Det naas bedst ved at binde eller iagttage Fjenden forfra og strax gribe udenom. Løber man uventet paa Fjenden i By og Skov eller paa Bakker med vidt Skud, maa Avantgarden være rask i Vendingen og sikre sig de gunstigste Kaar.

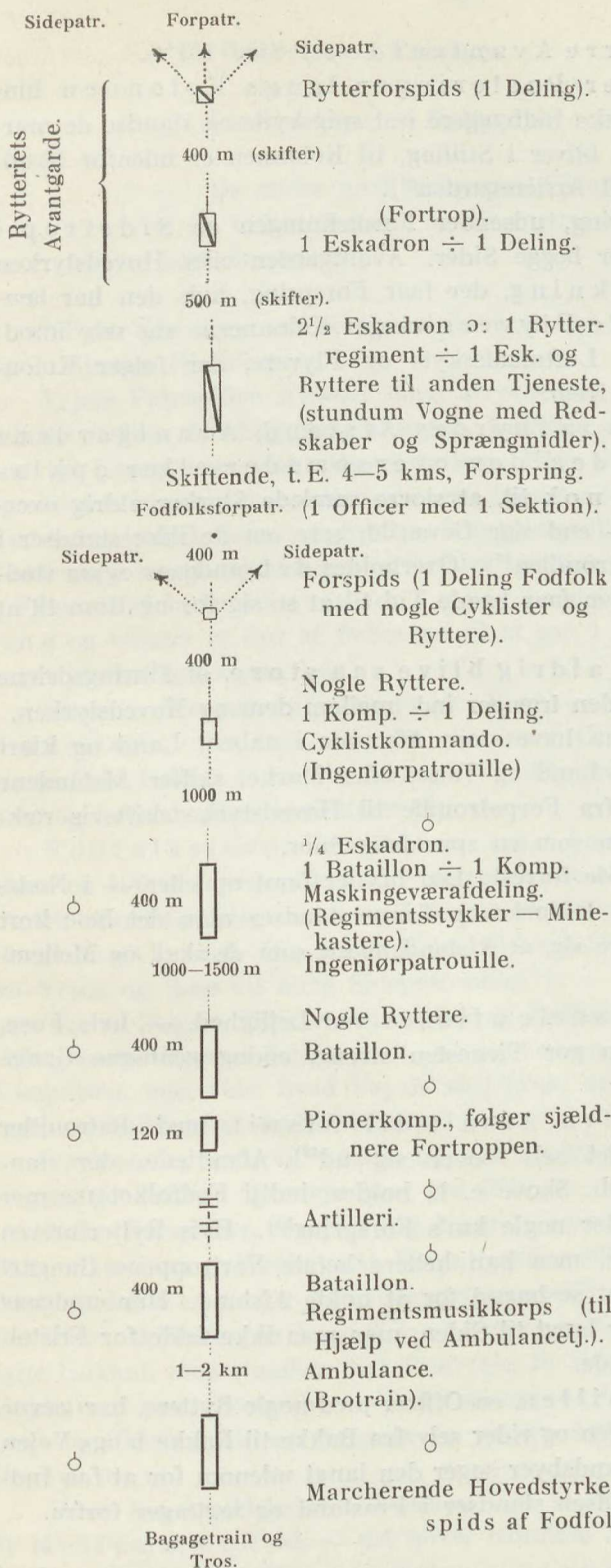
Standser Hovedstyrken, standser Avantgarden ogsaa, udstiller Marcheforposter og holder Øje med Vejene mod Fjenden. Tillige sikrer den sig Overgange og Stillingen, hvor Fjenden ellers kunde standse En.

Avantgarden skal altid have noget paa Hovedstyrkens Vej, men er ikke bunden til den og sørger uden særlig Befaling for Sidedækning, hvis Hovedstyrken skal langs Skove eller Bjærgsider. Den har gjort sin Pligt, saasnart Hovedstyrkens Opmarsch er vel i Gang, men opløses først paa udtrykkelig Befaling.

Hvis fjendtlige Kræfter uventet nærmer sig fra Siden, og Hovedstyrken vil undgaa Kamp, bøjer Avantgarden ud, tager Stilling og lader Hovedstyrken gaa bagom. Siden følger den som *Arrièregarde*.

Stærk maa Avantgarden være, naar man er nødt til at gaa i Marchekolonne og kan møde Fjenden eller støde paa Modstand uden at vide, hvad der er bag. Svage Sikringsdele gav her hverken Handlefrihed eller flydende Marche. Faren ved en stærk Avantgarde er, at den fristes til at gaa for hårdt paa, saa at Hovedstyrken maa gribe ind over Hals og Hoved for at redde Stillingen. — Naar Marchen gaar bredt over Markerne og alt er rede til Kamp, gøres svag Avantgarde eller et Slør Fyldest⁴⁴).

Alt Rytteri, som kan undværes andet Steds, Kampvogne, Cyklister, Maskingeværer og højst Trediedelen — ofte langt mindre — af Fodfolket, efter Omstændighederne ogsaa Artilleri, Ingeniører og en Ambulance tages til Avantgarden. Kampvognene sendes i Forvejen (med Rytteriet) eller ad Omveje. Maskingeværerne er langt fremme, dog aldrig forrest, Artilleriet har sin Plads i Avantgardens Hovedstyrke; fremmere er det for udsat. Ingeniørerne bør være saa langt tilbage, at de ikke uden videre inddrages i Avantgardens Kamp; har de ikke Brotrain eller Ballon med, er det som oftest kun et Rekognosceringskommando, da Rytteri og Fodfolk selv kan rydde Vejen. Rytteriet og de yderste Fodfolksled bør have Haandgranater for at standse fjendtlige Automobiler.

Forpatrouillen sikrer.

Sidepatrouiller er ikke altid nødvendige. Derimod skaaner en Patrouille langt forude ofte større Led ved at melde Broer afbrudte, Vade-steder ufremkommelige osv..

Sikringsrytteri (kan falde bort). I Fjendens Nærhed skifter Rytteriets Avantgarde Styrke efter Omstændighederne.

Sidepatrouiller er ikke altid nødvendige.

Kan falde bort.

Fortrop.

Fordækning.

Avantgardens Hovedstyrke.

Afstandene forudsætter klart Vejr!

En udviklet større Avantgarde ses Side 131⁴⁵).

Patrouiller eller Posteringer langs Kolonnen hindrer Smaastyrker og fjendske Indbyggere i at snigskyde og standse de marcherende⁴⁶). Posteringerne bliver i Stilling, til Kolonnen er udenfor Skudvidde, og søger saa ind til Arrièregarden⁴⁷).

Kræves stærkere Sikring, udsender Fordækningen en Sidetrop i Højde med sig til én eller begge Sider. Avantgarden eller Hovedstyrken kan udskille en Sidedækning, der faar Forspring, hvis den har længere Vej. Lavtgaaende Flyvere værger Kolonnerne sig selv imod; højtflyvende afviser Luftmaalsskyts og Flyvere, der følger Kolonnerne eller gaar springvis frem.

Sikringsdelenes indbyrdes Afstand, Avantgardens Forspring og Bredden, den overspænder eller opklarer, maa være store nok til, at større samlede Styrker aldrig overfaldes af virksom Artilleri- end sige Geværild, selv om de ikke standser i samme Øjeblik som Forpatrouillen⁴⁸). Overholdes det, undgaas ogsaa stødvis Marche, og Hovedstyrken faar baade Tid til at se sig for og Rum til at udvikle sig.

Afstandene maa aldrig blive saa store, at Sikringsdelene ikke kan støttes eller Fjenden trænger ind imellem dem og Hovedstyrken.

Da man kan eller maa have store Afstande i aabent Land og klart Vejr, smaa i uoverskueligt Land og Taage eller Mørke, skifter Afstandene undervejs, idet Kolonnen fra Forpatrouille til Hovedstyrke skiftevis rækkes og trækker sig sammen som en spændstig Snor.

Afstand tages ved, at de forreste Led bryder først op eller — i Nødsfald — skridter bedre ud. I Mørke og Taage standser man det hele kort efter Afmarchen for at sikre sig, at Afstandene er, som de skal, og Mellemændene paa Plads.

De forreste Sikringsdele afløses ved Lejlighed, — hvis Føre, Omland eller stadig Kamp gør Tjenesten streng, endog gentagne Gange daglig.

Rytteriet gaar fra Afsnit til Afsnit med Patrouiller over aabent Land, før det selv vover sig ud⁴⁹). Afsnittene, der dannes af Bakkerygge, Vandløb, Skove e. l., holdes, indtil Fodfolket nærmer sig. Saa tager Rytteriet atter nogle km's Forspring⁵⁰). Hvis Rytterføreren bliver ved sin Hovedstyrke, maa han hellere befale Fortroppens Gangart end tvinge dens Fører til at se bagud for at holde Afstand. Han undgaar næppe at fristes af Opgaver langt til Siden, men maa ikke falde for Fristelsen og blotte de marcherende.

Rytterforpatrouillen, en Officer med nogle Ryttere, har gerne et Par Heste paa Marchevejen og rider selv fra Bakke til Bakke langs Vejen for at spejde. Gaarde og Landsbyer søger den langt udenom for at faa Indblik bagfra, medens Forspidsen standser i Frastand og iagttager forfra.

- En Rytter lidt i Forvejen.
- ○ Føreren med en Rytter.
- ○ De andre med indbyrdes Afstand. Forreste Mand holder t. E. Udkig fremad og tilvenstre, næste fremad og tilhøjre, sidste bagud.

I Byer kan det være heldigt at have et Par Mand til Fods i Forvejen for at fjærne Hindringer.

Vejrer Patrouillen Fjender uden at være set, skjuler den sig og holder Udkig, medens Melding gaar tilbage. Angribes den, kan den optage eller undvige Kamp, men varer Hovedstyrken. Naar den nærmer sig uoverskuelige Steder, hjælper Forspidsen, da man maa brede sig for at komme videre. Mødes Modstand, føler en Sværm Smaapatrouiller (Ryttere til Hest eller Fods) sig i næste Øjeblik for og bryder igennem, hvor de ikke faar Skud. I Fjendeland hører man sig for i sidste Landsby (Gaard) før en Snevring og tvinger et Par af Beboerne til at gaa i Forvejen: de tier sjælden, hvis Fjenden ligger paa Lur.

Foruden Forpatrouille udsender Rytterforspidsen Sidepatrouiller — een Gang for alle eller naar Omstændighederne byder. I første Fald holder de en vis Afstand, i sidste befales, hvor langt de skal ride, og hvor de atter skal støde til.

Fodfolksforpatrouillen og -forspidsen har et Par Mand en 100 m forude. De andre gaar samlede eller i Gaasegang langs Vejkanten eller i Grøften, saa at de ikke kan skydes ned paa een Gang. Landet afsøges rask nogle Hundrede Meter til hver Side, hvis man ikke kan se fra Vejen og ikke vil have Sidepatrouiller⁵¹), — længere ude maa Ryttere tage sig af Sagen. Fjærne Patrouiller og fremsendt Rytteri faas maaske i Tale gennem Egnens Telefoner. — Sidepatrouiller gaar i Højde med Forspidsen, maa vide, hvad Vej de skal følge, og hvor grundigt de skal afsege, og undgaar at sinke Marchen.

Vejfarende, som vil udad, standses, andre udspørges, men faar Lov at gaa; genstridige og tvære gaar det ilde.

Naar Forspidsen nærmer sig Landsbyer og Skove, sender den Patrouiller frem i Højde med Forpatrouillen eller spreder sig i passende Bredde, idet mindst to og to Mand følges ad⁵²). Forpatrouillen gaar Mand for Mand, skiftevis paa hver Side af Vejen, rask til Byens (Skovens) modsatte Udkant, men standser ved Tværveje, til Sidepatrouillerne kommer paa Højde med den. Forspidsens eller Fortroppens Fører lader Posthuse, Telegraf- og Telefonstationer ransage og sender Avantgardeføreren forefundne Papirer m. m..

Hvor Avantgardeleddene hverken kan se eller høre hinanden, sender de Mellemmænd ud, — det bliver stundum en Kæde fra Forpatrouillen til Hovedstyrken⁵³). Forbindelsen paahviler særlig de bag-

udværende Led, men de forreste er ikke sagesløse, hvis den svigter; de maa ikke løbe fra de andre og gør bedst i at lade se efter dem.

Bagspidsen husker, at Motorcykler, Automobiler og Flyvere kan gaa milevidt udenom og komme bag paa Kolonnen.

I Mørke og Taage mindskes alle Afstande, men de maa aldrig blive saa smaa, at et Led, som overfaldes, river det følgende med. Rytteriet holdes gerne bag Fodfolksspidsen eller endnu længere tilbage, da det ikke kan gøre Gavn og ustyrlige Heste kunde jage tilbage gennem Kolonnen og fremkalde Panik, hvis det faldt i Baghold, — Folk med sex Ben, der taber Hovedet, er vanvittig farlige i Mørke. Er det forude, værner en Forpatrouille til Fods det imod Faldgruber og Staaltraad tværs over Vejen⁵⁴). Artilleriet holdes i Hovedstyrken. — Sidepatrouiller udsendes ikke; de farer vild, og Fjenden følger sandsynligvis Vejene. Derimod lader Avantgarden Sidevejene spærre af Smaastykker, som atter glider ind i Kolonnen, naar den er kommen forbi⁵⁵).

Støder Sikringsdelene uventet paa fjendtligt Fodfolk, gaar de paa med Bajonetten; Ryttere viger de til Side for og skyder paa nært Hold.

I Fjendeland maa Train og Tros stundum ind i Hovedkolonnen, Sikringen bagud gøres stærkere, og hele Kolonnen omgives med Poster, saa at Fjenden intet Steds kan faa Skud paa den⁵⁶).

Smaastykker, som vil uset og hurtigt frem, nøjes med svag Sikring i kort Frastand.

En Rytterbrigade*) kan marchere saaledes⁵⁷):

	Forspids (1 Deling).	
	500 m (skifter)	
	Fortrop (1 Eskadron — ved et Regiment tit kun $\frac{1}{2}$).	
	1000 m (skifter)	
Sidepatrouiller.	Regiment $\div$ 1 Eskadron.	Sidepatrouiller.
	Regiment $\div$ 1 Eskadron.	
	Artilleri.	
	$\frac{1}{2}$ Eskadron (Skytsdækning).	
	Bagspids.	
	Fægtningstrain, Bagagetrain og Tros, t. E. Brotrain, med $\frac{1}{2}$ Eskadron.	

Under Tilbagetog har større Rytterstyrker Eskadroner paa Sidevejene for ikke at omgaas.

I Fjendens Nærhed bliver Rytteriet sjælden paa Vejene, men rider i sluttede Masser for at møde fjendtligt Rytteri med Kraft. Tvinger Hindringer det over i Marchekolonne, maa Blottelser undgaas.

En Rytteravantgarde skifter Styrke undervejs, da Kræfterne bør hol-

*) Exemplet viser en selvstændig Rytterbrigade med Artilleri, men passer ogsaa paa en Rytterbrigade som Avantgarde for en Rytterdivision eller et Rytterkorps, kun maa Bagagetrainet i saa Fald helst holdes bag Divisionen (Korpsset).

des samlede og Rytterstyrker hurtig kan udsendes og inddrages: I det ene Øjeblik er den svag, — det gælder kun om at se, — i næste styrkes den for at sikre Hovedstyrken Handlefrihed, tage en Bro, en Landsby el. lign., og snart efter gøres den maaske atter svag. Rytterføreren maa langt frem for at have Overblik, — sin egen Avantgardefører skal han dog ikke være.

Hvis Ammunitionsvognene følger Kanonerne, tager Batterichefen Kanoner forrest og bagest paa smalle Veje. Skytsdækningen, der holder sig paa Batteriets farlige Side, men har Patrouiller paa de andre, maa kun undtagsvis lade Artilleriet være Artilleri og kaste sig ind i Rytterkampen; derimod skal den ofre sig hensynsløst for at redde Skytset.

Arrièregarder sammensættes som Avantgarder, men faar altid Artilleri, medmindre man ikke vil ofre Skytset og Styrken er saa opløst eller Vejene saa tunge, at det sandsynligvis gik tabt. Selv en enkelt Arrièregardebataillon kan faa flere Batterier⁵⁸). Ingeniørerne skal bl. a. spærre Veje, ødelægge Broer og Telegrafer, udlægge Miner o. l. — uden at afskære Venner Tilbagetoget.

Rækkefølgen er den omvendte af ved Fremmarche, — Rytteriets Hovedstyrke kommer dog ud paa Fløjene for at hindre, at de omgaas, og Artilleriet bør være forrest i Arrièregardens Hovedstyrke. Sikringsdelene tager desuden gennemgaaende større Afstand indbyrdes og fra Hovedstyrken. For at skaffe den Forspring maa Arrièregarden ofte staa i Stilling, indtil Fjendens Artilleri ikke længere kan naa Hovedstyrken, selv om Arrièregarden gaar rask tilbage⁵⁹).

Saa længe Fjenden trænger paa, gaar Arrièregarden udviklet til Kamp, — Artilleriet jager fra Stilling til Stilling; men da det tager paa Kræfterne, samler den sig snarest muligt i Marchekolonne. Hidsige Forfølgere slaar Baghold og Krydsild fra snildt skjulte Maskingeværer koldt Vand i Blodet.

Sikringsdelene afsøger ikke, de har nok med at faa Efternølere med, bjærge saarede og spærre Vejen. Vigtige Broer ødelægges kun paa Troppeførerens udtrykkelige Befaling. Sprængning og større Arbejder redes af Pionerer, som sendes i Forvejen⁶⁰). Kan man standse Forfølgerne ved at ødelægge Drikkevand og sprede Giftgas e. l., gør man det.

Arrièregarder kan ikke vente Hjælp, optager derfor kun Kamp i Nødsfald og afbryder den helst, før det kommer til Nærkamp. De udvikler stærke Kræfter — bl. a. alt Artilleri — i forreste Linie for at holde Fjenden fra Livet. Under Nærkamp er et kraftigt Modstød ofte den eneste Udvej til at faa Luft og slippe bort⁶¹).

Flankemarche sikres fremad (bagud) og til Siden og foregaar bedst i Ly af en eller anden Hindring. Train og Tros marcherer enten paa

en Sidevej, saa at Kolonnen er mellem det og Fjenden, eller følger En i Hælene.

I skovrigt og tilbygget Land dannes Sidedækninger af Fodfolk (med nogle Ryttere og Cyklister), i aabent af alle Vaaben, som kan komme frem. Deres Train bliver i Hovedstyrkens.

Kan Fjenden ventes hvorsomhelst, gaar Sidedækningen, der helst følger banet Vej, jævnsides Avantgarden og maa vide, hvor og hvorledes den skal støde til Hovedstyrken. I paakommende Tilfælde tager den Stilling, medens Hovedstyrken bliver i Marche, og gaar videre til nye Stillinger eller følger som Arrièregarde, saa snart Hovedstyrken er udenfor Skudvidde⁶²). Ofte er ogsaa en Sidedækning i Højde med Hovedstyrken nødvendig.

Naar Fjenden kun har een Vej eller skal over en Bro o. l., er det bedst at sende Sidedækninger forud til Stillinger, som spærrer ham Vejen⁶³). De maa vide, hvor længe de skal blive der, og hvad de saa skal gøre. Skønt Troppeføreren kan regne sig til Tiden ved at sammenholde Hovedkolonnens Opbrudstid og Længde med Vejen og Stillingerne paa Kortet, maa han vogte sig for at lade Sidedækningerne gaa efter Uret alene.

Sidedækninger skal stole paa sig selv: Hjælp kan de sjælden vente, — maa nødig skilles fra Hovedstyrken af farlige Hindringer og aldrig fjærnes saa langt, at Fjenden uden videre kiler sig ind imellem dem og Hovedstyrken; men de skal være langt nok ude til at hindre Ildoverfald. Frastanden afhænger altsaa dels af, om Fjenden raader over Artilleri, dels af, hvor han kan faa Skud paa Hovedkolonnen.

Sidedækninger sikrer sig baade fremad og bagud, har Patrouiller hinsides Skjul, som skiller dem fra Fjenden, og skal stadig have Samkvem med Hovedkolonnen. Skønt de aldrig bør søge Kamp, løser de stundum deres Opgave bedst ved at gaa glubsk paa⁶⁴).

Kolonner, som gaar jævnsides, sikrer sig indad med Smaapatrouiller.

Førsler faar særlig stærke Sikringsdele, da Fjenden ikke maa naa dem, værgeløse som de er. Mindst Halvdelen af Fodfolket, saa godt som alt Rytteriet og alt Artilleriet overtager Sikringen, idet For-, Bag- eller Sidedækningen gøres stærkest efter, hvor Faren er størst. Samlede Styrker haves forrest, bagest og enkelte Steder inde i Kolonnen, hvis Fører har nogle Ryttere til at holde den sammen og køre den i stramme Tøjler⁶⁵).

Paa vanskelige Steder holdes forreste Led igen eller standses, indtil alle er ovre. Hulveje og Snevringer vover man sig først ind i, naar Udgangen er i Ens Hænder. Er Vejen for smal til, at man kan komme udenom Køretøjerne, drages Sikringsdelene inde i Kolonnen ud før Gennemmarchen for at bruges som Sidedækning udenom Snevringen. Langhvil holdes kun undtagsvis og aldrig paa Steder, der ikke egner sig til Forsvar.

En Styrke, som har ligget længe et Sted, vares, naar Opbrud forestaar; Rytterpatrouiller bør ligeledes vares for at røgte Hestene og hvile før Afmarchen. I andre Tilfælde er Marchevarsel udover Vink om Opbrudstiden snarest af det onde, da det vækker Uro. Førerne gransker i Tide Kortet vidt og bredt.

Tit befaler Føreren først kun Opklaring og, naar og hvor Afdelingerne skal samles, og giver selve Marchebefalingen, naar de er samlede, for at tage Hensyn til Meldinger i Mellemtiden⁶⁶).

Marchemaalet opgives kun, naar man er vis paa at naa det; ellers nævnes Retningen.

Opklaringskommandoer og Kommandoer, som skal udbedre Vejene, faar passende Forspring. Telefon-(-graf)kommandoet, der skal slaa og drive Telefon (-graf) under Marchen, vares om at føre Linie frem, saa at det kan bygge videre bag Avantgarden.

Troppeføreren befaler, hvilke Afdelinger der skal sikre Marchen, og Hovedstyrkens Marcheorden — begge Dele skrives i Befalingens Rand. Sikringsdelenes Marcheorden maa deres Fører om.

Hovedstyrkens (under Tilbagetog Arrièregardens) Opbrudstid gives nemmest saaledes: »Hovedstyrken (Arrièregarden) følger Avantgarden (Hovedstyrken) i m's Frastand« — men kun, naar de kan se hinanden eller har sikker Forbindelse (og Arrièregarden ikke skal blive for at skaffe Hovedstyrken Forspring). Hvis Kolonnen skal samles efterhaanden, siges, naar og hvor Leddene skal indgaa.

Forposter, Vagter, af hvad Art og Styrke nævnes kan, og sendte eller ventede Kommandoer faar udtrykkelig Befaling om, hvad de skal gøre, og naar det skal gøres.

Fægtningstrain omtaler Marchebefalinger saa godt som aldrig, da det uden videre følger sin Afdeling. Bagagetrain omtales saa godt som altid, men faar ikke sjælden særlig Befaling; Vognhold, der skal fyldes eller bringe Afdelingerne Levnedsmidler, omtales ofte nærmere. Trosset faar særlig Befaling om sin Samling og Marche, Kvarteromraadet og Forsyningstjenesten og nævnes kun, naar Dele deraf skal følge selve Kampstyrken, Veje holdes fri o. l.⁷⁷).

Skyts og Modelaar	Løb- vidde cm	Løblængde i Kalib.	Rørvægt kg	Skyts- vægt kg	Underlag	Hvormange Køretøjer	Tungeste Køretojs Vægt kg	Træk	Vo m	Skarp- vægt kg	Største Skud- vidde m	Højde- retnings- frihed	Sideretnings- frihed indenfor Underlaget	Vedtegning
Feltkanon 16	7,7	35	375	1330	Væg- lavet	1	2205	Heste	620	5,9 ^{*)}	10,700 ^{*)}	÷ 10 ^o til	21 ¹ / ₂ 0	*) Slankt Skarp—alm.: 6,85 kg — 8000 m. Fælles Lavet
let Felthaub. 16	10,5	22	445	1400			2173	Heste	404	15,5	9,750	÷ 43 ^o		
tung Felthaub. 13	14,97	14	790	2050	Hjul- lavet	1	2848	Heste	360	42,0	8,500	÷ 5 ^o til	21 ¹ / ₂ 0	I Hovedsagen ens Lavet
lang tung » 13		17	840	2300			2900	Heste			8,800	+ 45 ^o		
Mørser 10	21,1	12	2620	6333	Hjul- lavet	2	4400	Heste	341	120	9,400	+ 6 ^o til	20	Hjulpæller
lang Mørser 16		14,5	2778	6491							10,200	+ 70 ^o		
10 cm Kanon 17	10,52	45	1380	3250	Hjul- lavet	2	2785	6 Heste	650	18,75	14,200	÷ 50 ^o til + 45 ^o	30	15 cm M. 16's Tal svarer til Krupps Kanon, hvor den afviger fra Rhein- metalls. — 15 cm Kanon har Sær- underlag
15 cm » 16	14,93	45	4100	10,120			8290	Motor	749	52,5	22,800	÷ 30 ^o til + 42 ^o		
let Minekaster 7,5				190						4,5	1300			360 ^o
middel » 17,5										50	1200			
tung » 24,5										100	1000			

Desuden *Luftmaalsskyts* (7,5—10,5 cms) — *en let Kanon til at ledsage Fodfolket* i Nærkamp, af Hensyn til Ammu-
nitionsforsyningen helst samme Kaliber som Feltkanonnen, men til mindre Lading, da den højest skal skyde 1—2 km, og —
Kæmpeskyts til Søropgaver: 30,5 og 42 cm Mørser — Motortræk eller Jernbaneaffutage. 30 cms Mørser kan bringes til
Skud i 3 Timer, 42 cms i 5—6 Timer.

INDHOLD

	Side
Stridskræfter og Kampmidler	1
Uddannelse	7
Vaabenarter	11
Hærestævne og Landets Overgang paa Krigsfod.	79
Hæren paa Krigsfod	86
Befalinger og Meldinger	90
Opklaring (Efterretningstjeneste)	101
Marche og Sikring paa Marche	118

De smaa Tal i Afsnittene henviser til Vedtegninger,
der om muligt udgives haandtrykt.

